

WOJEWÓDZTWO
PODKARPACKIE

UNIA
EUROPEJSKA

Regionalny Program Operacyjny

Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013

Dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w dniu 6 listopada 2007 roku

w związku z decyzją nr K(2007) 4560 Komisji Wspólnot Europejskich z dnia 1 października 2007 r. w sprawie przyjęcia w ramach pomocy w spółnotowej programu operacyjnego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem „konwergencja” w regionie Podkarpackie w Polsce

Spis treści:

1. WPROWADZENIE	4
2. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA PODKARPAC KIEGO	5
2.1. WOJEWÓDZTWOPODKARPAC KIE W PRZESTRZENI EUROPEJSKIEJ.....	5
2.2. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ REGIONU	7
3. ANALIZA SWOTWOJEWÓDZTWA PODKARPAC KIEGO	38
4. WSPARCIE FINANSOWE DLA WOJEWÓDZTWA.....	40
4.1. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA – KRAJOWE.....	40
4.2. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA – ZAGRANICZNE.....	41
5. STRATEGIA ROZWOJU REGIONU – SYNTEZA	45
5.1. CEL GŁÓWNY.....	45
5.2. CELE SZCZEGÓŁOWE	47
5.3. STRATEGIA REALIZACJI CELÓW	49
5.4. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW RPO WOJEWÓDZTWA PODKARPAC KIEGO.....	57
5.5. OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI DZIAŁAŃ W RPO WP W RAMACH NSRO POMIĘDZY PROGRAMAMI FINANSOWANYMI ZE ŚRODKÓW POLITYKI SPÓJNOŚCI ORAZ Z PROGRAMAMI FINANSOWANYMI Z EFRROW I EFR.....	58
6. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO	60
OŚ PRIORYTETOWA 1. KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA.....	61
OŚ PRIORYTETOWA 2. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	71
OŚ PRIORYTETOWA 3. SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE.....	80
OŚ PRIORYTETOWA 4. OCHRONA ŚRODOWISKA I ZAPOBIEGANIE ZAGROŻENIOM.....	84
OŚ PRIORYTETOWA 5. INFRASTRUKTURA PUBLICZNA.....	95
OŚ PRIORYTETOWA 6. TURYSTYKA I KULTURA.....	106
OŚ PRIORYTETOWA 7. SPÓJNOŚĆ WEWNĄTRZREGIONALNA.....	113
OŚ PRIORYTETOWA 8. POMOC TECHNICZNA	123
7. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z PROGRAMAMI WSPÓŁFINANSOWANYMI Z EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ROLNEGO NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH I EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU RYBOŁÓWSTWA.....	126
8. SZACUNKOWY PLAN FINANSOWY	128
9. PRZEPISY WYKONAWCZE	131
9.1. KOORDYNACJA.....	131
9.2. ZARZĄDZANIE REGIONALNYM PROGRAMEM OPERACYJNYM WOJEWÓDZTWA PODKARPAC KIEGO.....	133
9.3. ZARZĄDZANIE FINANSOWE.....	140
9.4. MONITOROWANIE.....	141
9.5. EWALUACJA.....	147
9.6. ZASADA PARTNERSTWA	148
9.7. INFORMACJA I PROMOCJA.....	149
10. KONSULTACJE SPOŁECZNE PROGRAMU	152
11. OCENA ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO	158
12. OCENA EX-ANTE (SZACUNKOWA) PROGRAMU.....	170
WYKAZ SKRÓTÓW	175
ZAŁĄCZNIKI	177

1. WPROWADZENIE

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 jest najważniejszym instrumentem polityki rozwoju regionu dla nowej perspektywy finansowej. Celem nadrzędnym RPO WP jest wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia. Cel ten realizowany będzie poprzez zidentyfikowane osie priorytetowe określające podstawowe rozwiązania strategiczne na poziomie regionalnym.

W ramach postępującego procesu decentralizacji administracji funkcję Instytucji Zarządzającej pełnić będzie Zarząd Województwa. Opracowany przez Zarząd Województwa Program identyfikuje z jednej strony obszary, które są barierą rozwoju, a z drugiej wskazuje te, które stwarzają szanse na szybszy rozwój województwa.

Program nawiązuje bezpośrednio do celów strategicznych, priorytetów i kierunków działań określonych w *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020*. Koncentruje się na wybranej grupie działań, które są efektem procesu konsultacji z podmiotami i środowiskami zaangażowanymi w rozwój regionu. Jest dokumentem przedstawiającym w syntetycznej i skonkretyzowanej formie osie priorytetowe i kierunki działań przewidziane do realizacji w oparciu o finansowe wsparcie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Program jest zgodny z aktualnie obowiązującym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Układ osi priorytetowych RPO WP jest spójny z priorytetami Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, Strategii Rozwoju Kraju oraz ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty.

Osie priorytetowe RPO WP odpowiadają obszarom interwencji przewidzianym do wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zostały one określone i zapisane w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej ustanawiającym funkcjonowanie EFRR.

Projekty przewidziane do realizacji w ramach niniejszego Programu operacyjnego są zgodne z zapisami ww. rozporządzenia.

RPO WP opracowany został przy zachowaniu podstawowych zasad udzielania pomocy z funduszy strukturalnych w latach 2007-2013 tj. komplementarności z działaniami krajowymi, spójności z priorytetami wspólnoty, koordynacji z innymi instrumentami finansowymi, w tym z EFROW i EFR oraz zgodności z postanowieniami prawa wspólnotowego, a także zasadą partnerstwa.

Jest to dokument o charakterze operacyjnym, w którym określona została planowana alokacja środków z podziałem na poszczególne osie priorytetowe i kategorie interwencji.

Część projekcyjna programu przygotowana została w oparciu o wyniki konsultacji społecznych, w których udział wzięli przedstawiciele środowisk samorządowych i społeczno gospodarczych regionu.

Na ostateczny kształt dokumentu wpływ miały także uwagi i sugestie przedstawione przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz zespoły wykonujące ocenę ex-ante, a także prognozę oddziaływania Programu na środowisko.

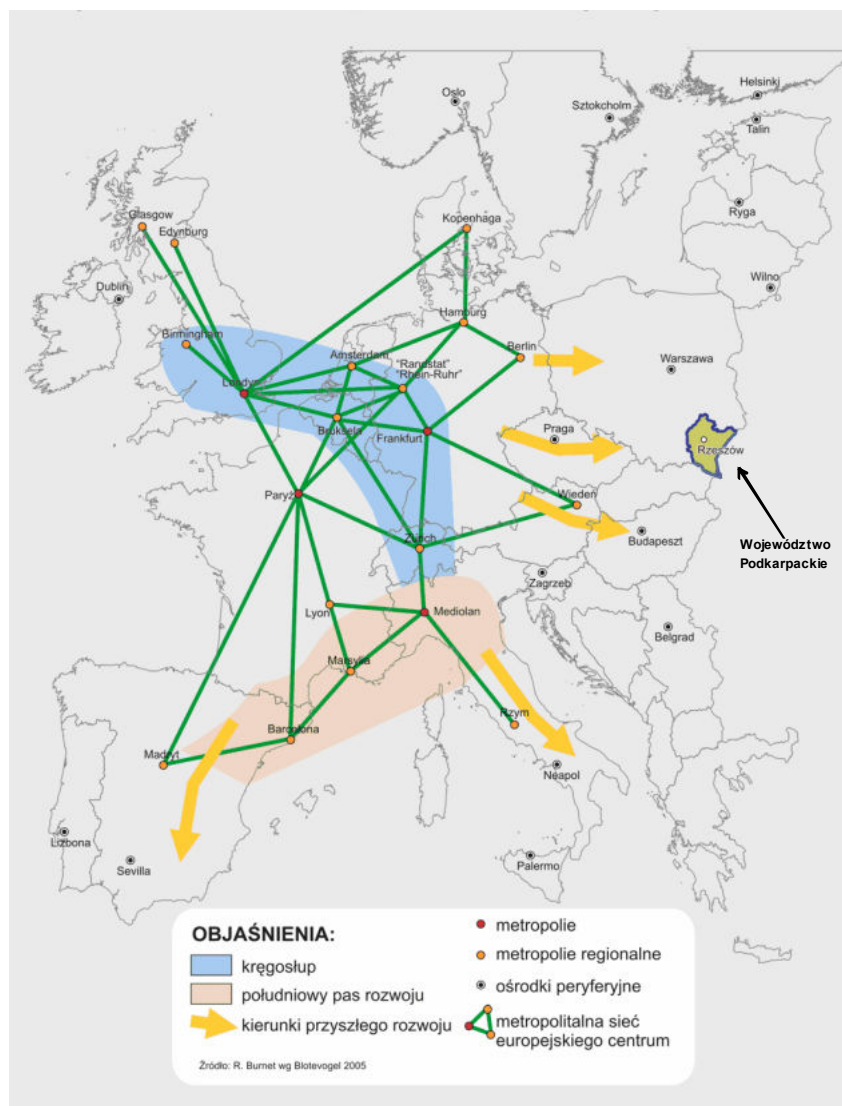
Ogólny charakter zapisów Programu rozwinięty zostanie w tzw. *Uszczegółowieniu RPO WP*, które stanowić będzie kompendium wiedzy dla beneficjentów zainteresowanych pozyskaniem środków na dofinansowanie projektów.

2. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

2.1. Województwo podkarpackie w przestrzeni europejskiej

Województwo podkarpackie stanowi najbardziej wysunięty na południowy-wschód region Polski. Wschodnia i południowa granica województwa jest równocześnie granicą państwa z Ukrainą i Słowacją, a od maja 2004 r. wschodnia granica jest również zewnętrzną granicą UE (rys. 1).

Rys. 1. Województwo Podkarpackie w Europejskiej Przestrzeni.

Źródło: R. Burnet wg Blotevogel 2005.

Uwzględniając położenie, zasoby naturalne i materialne, jak również elementy ochrony środowiska można wyróżnić następujące funkcje województwa podkarpackiego w Europie:

- Funkcja komunikacyjna, związana z paneuropejskim korytarzem transportowym Nr 3 (autostrada nr 4, magistrała kolejowa nr 30, port lotniczy Rzeszów-Jasionka);
- Funkcja ochronna, obejmująca unikatowe w skali europejskiej zasoby przyrodnicze (w tym obszary leśne), oraz zasoby kultury materialnej i duchowej;
- Funkcja produkcyjna, oparta o historycznie ukształtowany przemysł lotniczy, wykorzystujący najnowsze technologie, przede wszystkim w ramach utworzonego z

inicjatywy WSK PZL Rzeszów S.A. Stowarzyszenia Dolina Lotnicza, a także przemysł przetwórstwa rolno-spożywczego, elektromaszynowy i chemiczny. Rozwijanie funkcji produkcyjnej regionu dokonuje się także poprzez wytwarzanie ekologicznej, zdrowej żywności na rynek krajowy i zagraniczny.

Województwo pod względem wielkości zajmuje 68. miejsce wśród 254 regionów UE. Powierzchnia Podkarpacia stanowi 11,6% największego regionu UE, a jednocześnie jest prawie 1 500 razy większa od najmniejszego. Podkarpackie wielkością obszaru jest podobne do regionów: węgierskiego – Eszak-Alfold, czeskiego – Jihozápad, brytyjskiego – Eastern Scotland, francuskiego – Basse-Normandie oraz do województwa kujawsko-pomorskiego.

Z kolei pod względem liczby mieszkańców Podkarpacie zajmuje 70. miejsce wśród regionów NUTS II.

W sporządzonym w 2004 r. rankingu regionów UE¹ ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego województwo uplasowało się na 229. miejscu. W badaniach tych wzięto pod uwagę następujące cechy: PKB na jednego mieszkańca (według parytetu siły nabywczej), przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, śmiertelność niemowląt, saldo migracji na 1000 mieszkańców, odsetek ludności czynnej zawodowo z wyższym wykształceniem, liczbę lekarzy przypadającą na 100 tys. mieszkańców, wydatki na badania i rozwój (B+R) na jednego mieszkańca, długość dróg (krajowych, regionalnych i gminnych) na 100 km² powierzchni.

Według Eurostatu w roku 2004 wartość produktu krajowego brutto w Polsce na mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej, wyniosła 10 908 PPS tj. 50,7% przeciętnego poziomu w UE-27. Na każdego mieszkańca województwa podkarpackiego przypadało ponad 7,6 tys. PPS, a region osiągał 35,4% średniego PKB na mieszkańca UE-27.

Z analizy przedstawionych powyżej danych statystycznych wynika, że województwo podkarpackie należy do regionów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego w UE. Przyspieszenie rozwoju, a także poprawa poziomu życia mieszkańców Podkarpacia wymaga podniesienia konkurencyjności regionu przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju sieci ośrodków miejskich i obszarów wiejskich. Dużą szansą dla przyspieszenia rozwoju województwa będzie możliwość korzystania z funduszy UE w latach 2007-2013, co daje nadzieję na dalsze zwiększanie inwestycji w regionie.

Reasumując Podkarpacie plasuje się w grupie najmniej zamożnych i najmniej rozwiniętych regionów UE. Dlatego przyspieszenie jego rozwoju oraz poprawa poziomu życia mieszkańców wymaga podnoszenia konkurencyjności regionu jako całości, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju sieci ośrodków miejskich i obszarów wiejskich.

¹ Województwo podkarpackie na tle regionów Unii Europejskiej, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2004

Tab. 1. Województwo podkarpackie na tle kraju i Unii Europejskiej.

Lp.	Wyszczególnienie	Województwo	Polska	UE-25
1.	Powierzchnia (tys. km ²) ^c	17,8	312,7	3.959,0
2.	Ludność (tys. osób)	2098,0	38.173,8	456.863,3
3.	Ludność (%) w wieku produkcyjnym	61,4	63,5	67,1
4.	Gęstość zaludnienia na 1 km ² powierzchni (osoba)	118	122	118
5.	Przyrost naturalny na 1.000 ludności (%) ^b	1,1 ^c	-0,4	5,0
6.	Saldo migracji na 1.000 mieszkańców (osoba)	-1,0	-0,2	4,0
7.	Kobiety na 100 mężczyzn (osoba) ^a	104,4	106,5	105,2
8.	Przeciętne trwanie życia osób w wieku 0 lat (lata) ^a ▪ mężczyźni ▪ kobiety	71,8 80,2	70,4 78,8	74,8 81,1
9.	Pracujący wg sektorów (%) ▪ rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo ▪ przemysł i budownictwo ▪ usługi	24,9 ^c 27,8 ^c 47,3 ^c	17,0 ^c 28,0 ^c 55,0 ^c	5,1 25,2 69,7
10.	Wskaźnik zatrudnienia ogółem (%)	45,6	52,8 ^{cd}	63,8 ^{cd}
11.	Współczynnik aktywności zawodowej (%)	54,9	64,4 ^{cd}	70,2 ^{cd}
12.	Stopa bezrobocia rejestrowanego ogółem (%)	16,2 ^c	14,9 ^c	9,1
13.	Liczba studentów na 10 tys. mieszkańców (osoba)	374,6	504	369
14.	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB w (%) ^b	0,36	0,56	1,95
15.	Samochody osobowe zarejestrowane na 1.000 ludności (sztuka) ^a	278	314	460
16.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności (osoba) ^a	14	15	11
17.	Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców (łóżko) ^a	42,1	49,2	63,9
18.	Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania ogółem (obiekt)	297	6.972	200.905
19.	Udział w wartości dodanej brutto (w %) ▪ rolnictwo, leśnictwo, rybactwo ▪ przemysł i budownictwo ▪ usługi	2,3 ^a 33,2 ^a 64,5 ^a	4,8 ^c 30,7 ^c 64,5 ^c	1,9 ^c 26,6 ^c 71,5 ^c

Zródło danych:

Europe in figures, Eurostat yearbook 2005

Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2005 US Rzeszów,

Rocznik Statystyczny Województw 2005 GUS Warszawa,

Rocznik Statystyczny 2005 GUS Warszawa,

Poland in the European Union 2006, GUS Warszawa,

Podkarpackie w liczbach 2006, US Rzeszów,

a) Dane za 2002 r.

b) Dane za 2003 r.

c) Dane za 2005 r.

d) 15 - 64 lata

e) Dane z października 2006 r.

2.2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej regionu

Informacje ogólne

Województwo podkarpackie zajmuje powierzchnię 17 844 km², co stanowi 5,6% powierzchni kraju i pod tym względem lokuje się na 11. miejscu wśród innych województw. Stolicą Podkarpacia jest Rzeszów, liczący ponad 160 tys. mieszkańców. Pozostałe najważniejsze ośrodki miejskie regionu stanowią: Stalowa Wola (ok. 66 tys.), Przemyśl (ok. 67 tys.), Mielec (ok. 61 tys.), Tarnobrzeg (ok. 50 tys.), Krosno (ok. 48 tys.), Dębica (ok. 47 tys.), Sanok (ok. 41 tys.), Jarosław (ok. 40 tys.) (mapa – załącznik nr 2). W skład województwa wchodzi 21 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu i 159 gmin. Podkarpackie graniczy z województwami: małopolskim, świętokrzyskim i lubelskim, a także ze Słowacją i Ukrainą.

Województwo podkarpackie dzieli się na 2 podregiony (NUTS III): rzeszowsko-tarnobrzeski i krośnieńsko-przemyski. Obrazuje to mapa – załącznik nr 3, przedstawiająca także główne obszary aktywności gospodarczej regionu.

Pierwszy z nich posiada stosunkowo większy potencjał gospodarczy, który wynika głównie z wyższego poziomu uprzemysłowienia. Ponadto w ramach tego podregionu istnieje potencjalny obszar metropolitalny ze stolicą regionu – Rzeszowem oraz portem lotniczym Rzeszów-Jasionka. Lepsza niż w podregionie krośnieńsko-przemyskim jest dostępność komunikacyjna oraz atrakcyjność inwestycyjna. Równocześnie, ze względu na bardziej przemysłowy charakter podregionu, stosunkowo gorszy jest stan środowiska przyrodniczego.

W podregionie krośnieńsko-przemyskim, przede wszystkim ze względu na wysokie walory przyrodniczo – krajobrazowe, koncentruje się działalność turystyczna w województwie. Podregion jest obszarem o dużym udziale powierzchni lasów i obszarów prawnie chronionych. Charakteryzuje się on wyższym wskaźnikiem stopy bezrobocia, niższą gęstością zaludnienia oraz niższymi dochodami i nakładami inwestycyjnymi.

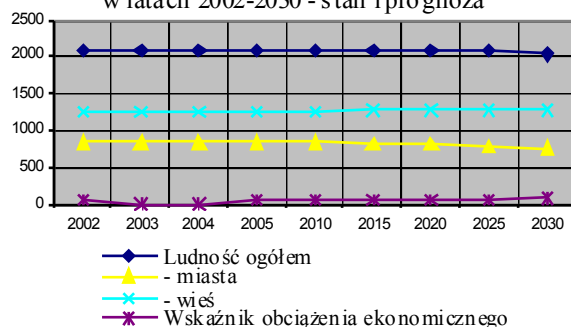
Na terenie obydwu podregionów występują jednak różnorodne obszary problemowe, które w przypadku podregionu rzeszowsko-tarnobrzeskiego wynikają głównie z likwidacji, bądź restrukturyzacji kilku największych monokulturowych przedsiębiorstw przemysłowych.

Liczba ludności województwa podkarpackiego w 2005 r. wynosiła 2 098 tys., co odpowiadało 5,5% ludności Polski. Województwo podkarpackie jest obszarem najmniej zurbanizowanym w kraju (w miastach mieszka 40% ludności), z występującym jednak zjawiskiem semiurbanizacji, tzn. procesy charakterystyczne dla obszarów miejskich występują na terenach wiejskich i podmiejskich.

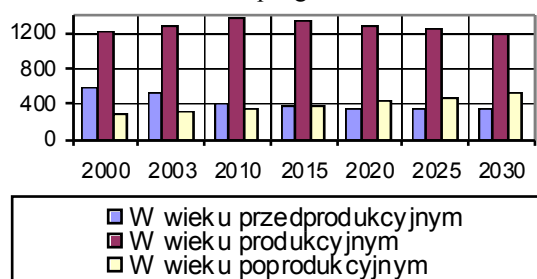
Średnia gęstość zaludnienia wynosi 118 osób na 1 km², co sytuuje województwo nieco poniżej średniej krajowej. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców należy do najwyższych w kraju; w 2005 r. był dodatni i wynosił 1,1‰, w odróżnieniu od ujemnego salda rejestrowanego w innych regionach Polski. Pomimo tego korzystnego wskaźnika obserwuje się jednak tendencję spadku liczby ludności, która spowodowana jest głównie występowaniem zjawiska migracji.

Ludność województwa jest stosunkowo młoda w sensie demograficznym. Mediana wieku w 2004 r. dla ogółu ludności wyniosła 34,3 lat; dla kobiet 36,0 i 32,7 dla mężczyzn, z tendencją zmiany struktury wiekowej ludności wskazującą na malejący odsetek ludności roczników najmłodszych.

Rys. 2. Prognozowane zmiany w liczbie ludności województwa podkarpackiego w latach 2002-2030 - stan i prognoza

Rys. 3. Struktura ludności według wieku województwie podkarpackim - stan i prognoza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Poziom i warunki życia mieszkańców

Poziom i warunki życia mieszkańców województwa podkarpackiego kształtują się poniżej przeciętnej krajowej. Na niskie wartości indeksu w tym zakresie wpływają głównie: stosunkowo niski poziom przedsiębiorczości, niski stopień telefonizacji stacjonarnej, a także niski poziom dochodów. Poziom dochodów mieszkańców jest wyraźnie niższy w porównaniu z innymi regionami. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na jedną osobę w gospodarstwach domowych w 2004 r. wyniósł 557 zł. W odniesieniu do kraju był o 149 zł (o 21%) niższy. Średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w 2005 roku w województwie wynosiło 2082 zł i było najniższe w skali kraju (średnia krajowa 2507 zł). Z danych spisowych z 2002 r. wynika, że dla co czwartego mieszkańca województwa głównym źródłem utrzymania była emerytura lub renta z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych.

Na niski poziom życia mieszkańców Podkarpacia wpływ mają również inne czynniki w postaci niezadowalającej dostępności komunikacyjnej oraz dostępu do usług komunalnych i społecznych. Odnosi się to zwłaszcza do mieszkańców obszarów wiejskich, głównie w zakresie dostępu do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, edukacji oraz usług komunalnych.

Na tle kraju Podkarpackie pozytywnie wyróżnia się w zakresie zdrowotności społeczeństwa oraz stanu środowiska.

Mieszkalnictwo

W województwie podkarpackim stan zasobów mieszkaniowych w końcu 2005 r. wyniósł 601,6 tys. mieszkań, tj. 4,7% ogólnej liczby mieszkań w kraju. Na 1 mieszkanie przypadało najwięcej w kraju, bo aż 3,49 osób.

Porównanie podstawowych wskaźników charakteryzujących warunki mieszkaniowe w układzie miasto-wieś wskazuje na znaczne dysproporcje. Mieszkania w mieście były średnio o 20,5 m² mniejsze niż na terenach wiejskich oraz miały mniejszą liczbę izb. Były natomiast mniej zaludnione – w mieście na 1 mieszkanie przypadało 3,09 osoby, a na wsi 3,82.

Znaczna część zasobów mieszkaniowych, zwłaszcza realizowanych w przestarzałych technologiach wymaga remontów, dociepleń, rewitalizacji. Podobnie jak w całym kraju, zasoby komunalne miejskie najczęściej są zajmowane przez lokatorów, których własne zasoby finansowe nie pozwalają na pokrycie koniecznych prac renowacyjnych i adaptacyjnych. Działań rewitalizacyjnych wymaga także najbliższe otoczenie terenów mieszkaniowych, m.in. zieleńce, parki oraz bezpośrednie drogi dojazdowe. Problem ten dotyczy znacznej części miast województwa, gdzie kompleksowej rewitalizacji, polegającej m.in. na modernizacji i renowacji zabudowy mieszkaniowej oraz przebudowy publicznej infrastruktury, wymagają całe dzielnice mieszkaniowe. Odnosi się to zarówno do najstarszych miast województwa, jak i tych ośrodków miejskich, których infrastruktura i rynek pracy opierały się na dominacji zlikwidowanych lub obecnie restrukturyzowanych dużych zakładów przemysłowych. Należy podkreślić, że znaczna część tych miast, jak np.: Rzeszów, Przemyśl, Jarosław, Tarnobrzeg, Jasło, Sanok czy Stalowa Wola, posiada już opracowane lokalne programy rewitalizacji.

Rynek pracy

Sytuacja na rynku pracy województwa, pomimo pewnej poprawy w ostatnich latach, jest nadal niezadowalająca.

Według stanu z końca października 2006 r. stopa bezrobocia w województwie podkarpackim wynosiła 16,2% (kraj – 14,9%). W porównaniu z październikiem ub. roku stopa bezrobocia zmniejszyła się o 1,5%.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych ponad 40% stanowiły osoby w wieku do 25 lat. Problemem regionalnego rynku pracy jest bardzo wysoki odsetek długotrwale bezrobotnych, który w 2005 r. wyniósł 55,3% (kraj – 52,2%). Znaczny mankament stanowi przy tym bezrobocie ukryte, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

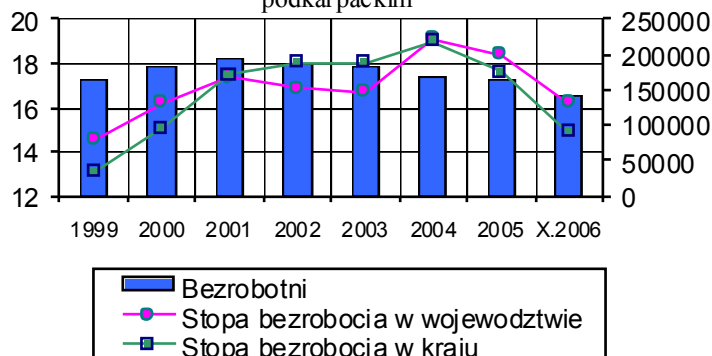
Bezrobocie ukryte jest zjawiskiem, które nie występuje w statystykach. Najczęściej pojawia się na wsi, dlatego nazywane jest agrarnym. Na Podkarpaciu przyjmuje ono głównie formę przeludnienia agrarnego, które występuje, gdy z rolnictwa utrzymuje się nadmierna – w porównaniu z wytwarzanym produktem – liczba osób. Teoretycznie wszyscy rolnicy są osobami pracującymi, ale w praktyce większość z nich pozostaje bezrobotna. Jedną z przyczyn powstania tego problemu były przemiany ustrojowe w Polsce. Na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego z 1988 r. co trzeci pracujący poza rolnictwem mieszkaniec podkarpackiej wsi był dwuzawodowcem (tzw. chłopem-robotnikiem). Mieszkańcy wsi stanowili ponad 86% dojeżdżających do pracy. W okresie transformacji ludność dwuzawodowa w pierwszej kolejności została dotknięta bezrobociem. Do pogłębienia się tego zjawiska przyczynił się również upadek Państwowych Gospodarstw Rolnych. Funkcje nierentownych państwowych i spółdzielczych zakładów pracy przejęły zakłady prywatne, jednakże nie odtworzyły one wszystkich miejsc pracy.

Dość powszechną praktyką jest, że osoby mieszkające na wsi, mimo złej sytuacji materialnej, nie szukają pracy. Wynika to ze złych doświadczeń i przekonania o bezskuteczności poszukiwania zatrudnienia. Według raportu pt. „Stan i prognoza rozwoju gospodarczego regionu podkarpackiego” z lutego 2006 r. bezrobocie ukryte na wsi szacowane jest na ok. 140 tys. osób, co stanowi 78% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych w regionie.

Analiza wskaźników poziomu życia i rozwoju gospodarczego pozwala zauważyć, że pomimo zmniejszających się dysproporcji w zakresie wyposażenia w infrastrukturę techniczną i w zakresie infrastruktury społecznej w relacji miasto – wieś, te wciąż jednak istnieją. Niektóre gminy wiejskie, szczególnie te położone w pobliżu ośrodków miejskich i wzdłuż głównych linii komunikacyjnych są gminami charakteryzującymi się wysokimi wskaźnikami. Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja rolniczych gmin północno – wschodnich oraz południowo - wschodnich województwa podkarpackiego, położonych peryferyjnie względem głównych ośrodków przemysłowych.

Hamująco na przyspieszenie przemian wsi podkarpackiej działa również struktura wykształcenia rolników i ich rodzin. W świetle wyników Spisu Rolnego z 2002 r. wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi największa grupa osób (40,2%) posiada wykształcenie podstawowe oraz zasadnicze zawodowe (27,6%). Ponad 16% ludności związanej z rolnictwem posiadało wykształcenie średnie zawodowe, a 4,0% tej populacji wykształcenie wyższe. W szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy znajduje się młodzież i kobiety.

Rys. 4. Bezrobocie rejestrowane w województwie podkarpackim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Tab. 2. Stopa bezrobocia w województwie podkarpackim na tle kraju i Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
UE - 25	-	8,6	8,9	9,2	9,2	8,8
UE – 15 „stare” kraje	-	7,5	7,8	8,2	8,2	7,9
UE – 10 „nowe” kraje	13,5	14,4	14,9	14,5	14,3	9,6
Polska	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	17,7
Podkarpackie	16,2	17,4	16,9	16,6	19,1	18,4

Wyniki badania LFS (Community Labour force survey); w Polsce - BAEL.

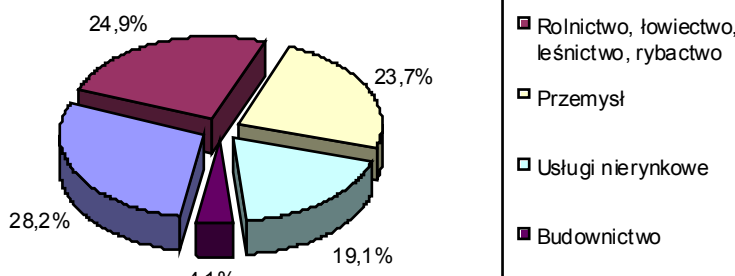
Źródło: EUROSTAT; baza danych regionalnych REGIO.

W ciągu kilku ostatnich lat utrzymywała się tendencja spadkowa liczby osób pracujących. W 2004 r. spadek ten uległ wyhamowaniu, a w 2005 r. po raz pierwszy odnotowano wzrost liczby pracujących. W końcu 2005 r. liczba pracujących w województwie wyniosła 639,1 tys. osób, tj. o 0,6% (o 3,6 tys.) więcej w porównaniu z rokiem poprzednim. Pracujący w województwie podkarpackim stanowili 5,1% pracujących w kraju, przy liczbie ludności stanowiącej 5,5% ludności Polski. Sektor prywatny skupiał ponad 70% pracujących, wśród których ponad 1/3 stanowili pracujący w rolnictwie.

Podobnie jak w latach poprzednich, największy odsetek wśród pracujących poza rolnictwem stanowili pracujący w przemyśle (31%), handlu i naprawach (19%) oraz edukacji (11%).

Struktura pracujących odbiega od przeciętnej w Polsce. Charakteryzuje się większym udziałem pracujących w rolnictwie (w 2005 r. o 7,7 punktu procentowego), natomiast znacznie niższym w usługach rynkowych (o 8,6 punktu procentowego).

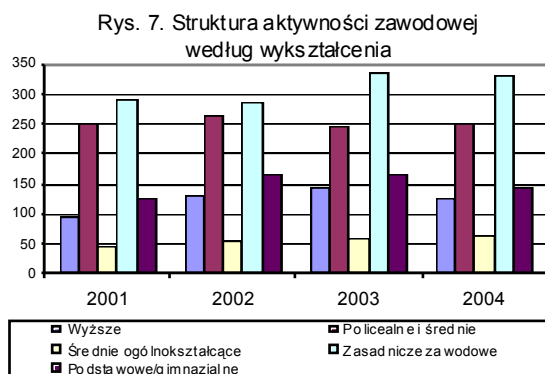
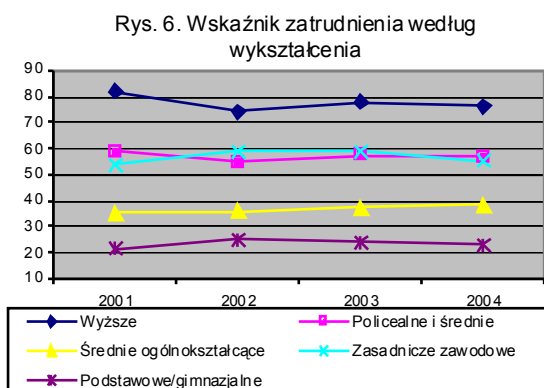
Rys.5. Struktura pracujących w województwie podkarpackim w 2005 roku.

Źródło: Rynek pracy w województwie podkarpackim w latach 2002-2005, US Rzeszów 2006

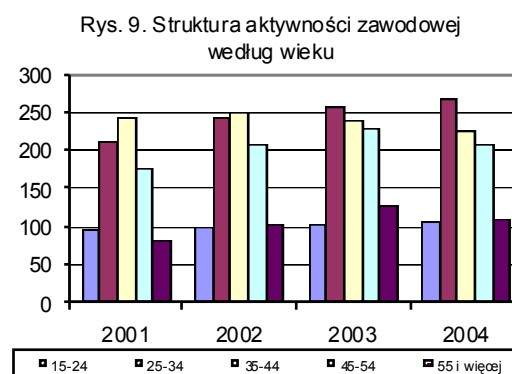
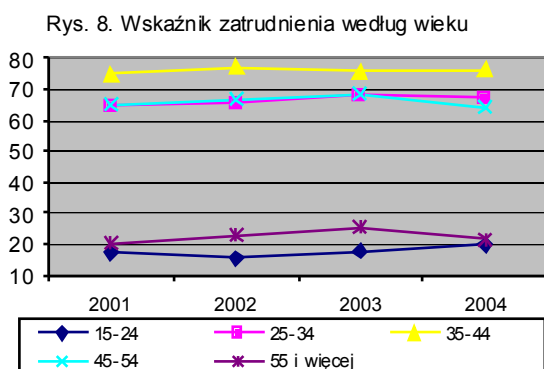
W najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy województwa znajdują się osoby młode, tj. do 34 roku życia (prawie 60% bezrobotnych), oraz o niskim poziomie wykształcenia (z zasadniczym zawodowym, gimnazjalnym i poniżej).

W trudniejszej sytuacji na rynku pracy są kobiety, zwłaszcza na obszarach wiejskich, które w I połowie 2006 r. stanowiły 56,4% zarejestrowanych bezrobotnych (udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych na obszarach wiejskich - 54,6%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Wobec wysokiego wzrostu liczby ludności w wieku produkcyjnym, zasoby ludzkie są wykorzystywane w sposób dalece niewystarczający.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Po wstąpieniu Polski do UE szczególny problem stanowi odpływ wysoko wykwalifikowanych pracowników z województwa do pracy poza granicami kraju. Odnosi się to zwłaszcza do branży budowlanej i medycznej, gdzie na lokalnych rynkach pracy zauważalny jest już niedostatek kadr o odpowiednich kwalifikacjach. Ma miejsce również bardzo niekorzystne zjawisko odpływu z województwa uzdolnionej młodzieży, która po ukończeniu studiów w największych ośrodkach akademickich kraju nie wraca do regionu.

Gospodarka

W oparciu o potencjalne warunki i czynniki rozwoju, wykształciły się 3 podstawowe funkcje województwa w gospodarce krajowej: przemysłowa, rolnicza oraz rekreacyjno-wypoczynkowa i turystyczna.

Struktura zatrudnienia w województwie podkarpackim odzwierciedla typowe dla całej gospodarki polskiej zapóźnienie i odbiega od struktury zatrudnienia w gospodarkach rynkowych krajów rozwiniętych. Pracujący w województwie w usługach nierynkowych stanowili jedynie 19% ogółu pracujących w roku 2004, co daje 10. miejsce w kraju (18,2% w Polsce).

W 2004 r. województwo podkarpackie wytworzyło 3,8% produktu krajowego brutto. W przeliczeniu na 1 mieszkańca PKB wyniósł ok. 16,9 tys. zł, co plasuje je na 15. pozycji w kraju. Jak już zaznaczono, wytworzony PKB w podregionach województwa (NUTS III) jest zróżnicowany. Jest to wynikiem historycznie ukształtowanego – większego uprzemysłowienia regionu rzeszowsko – tarnobrzesciego (lokalizacji w okresie przedwojennym zakładów tzw. Centralnego Okręgu Przemysłowego). W podregionie rzeszowsko-tarnobrzescim PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł 18,8 tys. zł, zaś w podregionie krośnieńsko-przemyskim 14,5 tys. zł – co plasuje je odpowiednio na 30. i 42. miejscu na 45 podregionów Polski.

Należy jednak podkreślić, że podregion rzeszowsko-tarnobrzesci na przeważającej części swojego obszaru boryka się od kilku lat z negatywnymi konsekwencjami upadku, bądź restrukturyzacji monokulturowych zakładów przemysłowych. Dotyczy to zwłaszcza takich ośrodków miejskich (i ich otoczenia) jak Tarnobrzeg (w okresie prosperity w przemyśle siarkowym zatrudnionych było ok. 13 tys. pracowników), Stalowej Woli (w okresie prosperity w przemyśle maszynowo-zbrojeniowym zatrudnionych było ok. 25 tys. osób) oraz Dębicy (w okresie prosperity zatrudnionych było w przemyśle chemicznym i rolno-spożywczym ok. 8 tys. osób). W konsekwencji większość powiatów omawianego podregionu dotknięta jest analogicznymi problemami społeczno-gospodarczymi w postaci wysokiej stopy bezrobocia, zubożenia społecznego, czy też słabości sektora MŚP.

Pomimo powyższych problemów ważną rolę w gospodarce województwa nadal odgrywa przemysł, którego udział w PKB regionu wynosi ok. 30%. Produkcja ta stanowi ok. 4,5% produkcji przemysłowej kraju. W przeliczeniu na jednego mieszkańca Podkarpackie w tym zakresie zajęło 13. miejsce wśród województw.

W strukturze przemysłu dominują: przemysł lotniczy, elektromaszynowy, chemiczny i spożywczy, które wytwarzają łącznie prawie 70% produkcji przemysłowej województwa. Ważną rolę odgrywają także: przemysł szklarski, materiałów budowlanych, drzewny oraz lekki. Wykorzystują one różnorodne i bogate zasoby surowcowe regionu: złoża gazu ziemnego, ropy naftowej, siarki, wapieni, gipsu i kruszyw naturalnych.

Atutem Podkarpacia jest zlokalizowanie na jego obszarze centrum polskiego przemysłu lotniczego – klastra przemysłowego „Dolina Lotnicza”. Na Politechnice Rzeszowskiej z kolei funkcjonuje jedyny w kraju cywilny Wydział Lotniczy i Szkoła Pilotażu.

„Dolina Lotnicza” skupia w ramach utworzonego stowarzyszenia przedsiębiorstwa oraz instytucje związane z przemysłem lotniczym i odgrywa wiodącą rolę w dziedzinie innowacyjności w województwie. Lokalizacja „Doliny Lotniczej” wynika między innymi z dużej koncentracji firm przemysłu lotniczego, ośrodków naukowo-badawczych oraz rozwiniętego zaplecza edukacyjnego i szkoleniowego w województwie podkarpackim. Za centrum „Doliny Lotniczej” należy uznać Rzeszów – stolicę województwa i największe miasto regionu.

Głównym celem „Doliny Lotniczej” jest przekształcenie Polski południowo-wschodniej w jeden z wiodących w Europie regionów lotniczych, który będzie dostarczał różnorodne produkty i usługi z zakresu przemysłu lotniczego dla najbardziej wymagających klientów. Skutkiem tego ma być dynamiczny rozwój regionu, zwiększenie liczby miejsc pracy oraz poprawa warunków życia mieszkańców.

Obecnie Stowarzyszenie Dolina Lotnicza skupia ponad 50 członków, tworzących jednocześnie klastr przemysłu lotniczego. Można wśród nich wyróżnić:

- duże przedsiębiorstwa o długoletniej historii;

- zakłady wydzielone z dużych firm w procesie restrukturyzacji;
- małe i duże przedsiębiorstwa prywatne, często zakładane przez byłych pracowników firm lotniczych na początku lat 90-tych;
- firmy z kapitałem zagranicznym budowane od podstaw;
- instytucje naukowe;
- instytucje wsparcia biznesu.

Działalność firm skupionych w klastrze ma zarówno charakter produkcyjny, jak i usługowo-handlowy.

Niezwykle istotnym aspektem funkcjonowania klastra jest działalność badawczo – rozwojowa. Dlatego w styczniu 2004 roku powołano **Centrum Zaawansowanych Technologii „Aeronet – Dolina Lotnicza”**. W jego skład, oprócz przedsiębiorstw związanych z przemysłem lotniczym, wchodzi również: Uniwersytet Rzeszowski, Politechniki: Rzeszowska, Lubelska, Łódzka, Częstochowska oraz Warszawska, Instytut Lotnictwa w Warszawie, Instytut Podstawowych Problemów Techniki Polskiej Akademii Nauk oraz Instytut Maszyn Przepływowych im. Roberta Szewalskiego Polskiej Akademii Nauk.

Pomimo dotychczasowych sukcesów wynikających z funkcjonowania „Doliny lotniczej”, nadal brakuje silnych podmiotów gospodarczych działających w branżach innowacyjnych i wysoko zaawansowanej technologii, które mogłyby wykorzystać istniejący w regionie potencjał naukowo-techniczny.

W okresie ostatnich kilku lat wzrasta znaczenie i pozycja sektora informatycznego Podkarpacia. Sektor ten posiada w chwili obecnej silną reprezentację w postaci: Asseco Poland S.A. jako największej firmy informatycznej w Polsce, a także Opteam S.A., ZETO Rzeszów Sp. z o.o., podmiotów zrzeszonych w klastrze – Informatyka Podkarpacka oraz ośrodków akademickich Politechniki Rzeszowskiej i Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.

Widoczny jest również rozwój sektora farmaceutycznego, reprezentowanego m.in. przez firmy: ICN Polfa Rzeszów S.A., Sanofi-Aventis Sp. z o.o. (zakład produkcyjny w Rzeszowie) oraz Sanfarm Sp. z o.o. (Nowa Dęba).

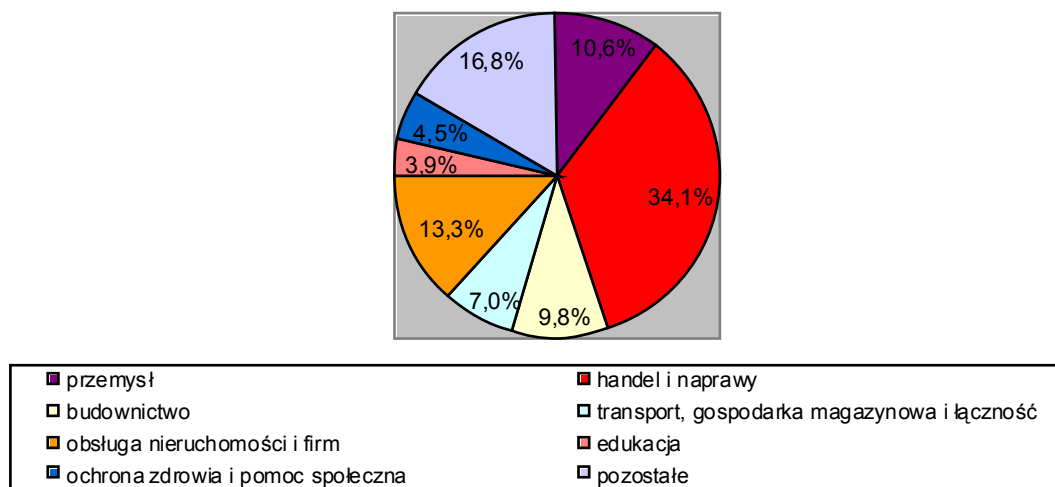
Na koniec 2005 roku w województwie podkarpackim w rejestrze REGON zarejestrowanych było blisko 140 tys. podmiotów gospodarki narodowej. Stanowiły one jedynie 3,9% podmiotów zarejestrowanych w kraju. W porównaniu z rokiem 1999 przyrost liczby podmiotów w województwie wyniósł 12,2% i był niższy niż w kraju o 6,7 punktów proc.

Struktura podmiotowa gospodarki województwa podkarpackiego charakteryzuje się dużym udziałem sektora prywatnego (95,6%, z czego 85,25% to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą). Podmioty zatrudniające do 9 osób stanowią 94,7% ogółu. Występują przy tym dysproporcje w lokalizacji geograficznej omawianych przedsiębiorstw (najwięcej podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2005 r. miało siedzibę w Rzeszowie (18,4 tys.) i powiecie rzeszowskim (10,2 tys.), a najmniej w powiatach bieszczadzkim (2,1 tys.) oraz leskim i lubaczowskim (po 2,5 tys.). Występuje zjawisko koncentracji MŚP na obszarach największych ośrodków miejskich; znacznie wolniejszy ich rozwój ma miejsce natomiast na terenach wiejskich.

W strukturze podmiotów gospodarczych w województwie najliczniejszą grupę stanowią podmioty zarejestrowane w sekcji handel i naprawy (34,1% ogółu). Podmioty gospodarze

zarejestrowane w przemyśle stanowią 10,6%, a w sekcji budownictwo 9,8% ogółu zarejestrowanych podmiotów.

Rys. 10. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON według sektorów – stan na 31.XII. 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Generalnie sektor MŚP w województwie boryka się z poważnymi problemami finansowymi, które rzutują w konsekwencji na jego innowacyjność i konkurencyjność na rynku. Głównym ograniczeniem uzyskania finansowania zewnętrznego są znaczące koszty i trudności w pozyskiwaniu kredytów. Istotnym mankamentem w działalności części firm jest także niezadowalająca jeszcze wiedza i świadomość konieczności stosowania innowacyjności w swojej działalności. Problemy te mają zdecydowanie ujemny wpływ na stan kondycji sektora MŚP i perspektywy jego rozwoju w sytuacji postępujących procesów globalizacyjnych w gospodarce oraz stale rosnącej konkurencji, w tym zwłaszcza państw ościennych oferujących tańszą siłę roboczą i surowce.

Pomimo tych problemów analiza sprzedaży eksportowej produktów, towarów i materiałów podkarpackich przedsiębiorstw w latach 1999-2004 wskazuje na wzrost udziału eksportu z 12,7% w 1999 r. do 19,2% w 2004 r. Utrzymuje się tendencja wzrostowa tego wskaźnika. Niemniej jednak według raportu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości eksport przedsiębiorstw stanowi 3,9% eksportu MŚP w Polsce, co lokuje region na 10. miejscu w kraju. Głównym partnerem handlowym województwa są Niemcy.

Nakłady inwestycyjne w województwie podkarpackim poniesione w roku 2004 stanowiły 4,1% nakładów inwestycyjnych kraju. Pod tym względem w przeliczeniu na jednego mieszkańca Podkarpacie zajmuje także odległą 10. lokatę wśród województw. Ponad 66% tych nakładów poniósł sektor prywatny.

W ostatnich latach na Podkarpaciu można było zaobserwować się niekorzystne zjawisko: wiele firm i instytucji przeniosło siedziby swoich centrali lub oddziałów regionalnych poza teren województwa. Większość z nich zlokalizowana była w Rzeszowie. Przykładami są tu m.in.: Telekomunikacja Polska S.A., Bank PKO BP, Alima Gerber S.A., Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A., Karpacka Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Nie udało się również powołać podkarpackiego holdingu energetycznego. Sytuacja taka niesie za sobą negatywne skutki. Przede wszystkim następuje reorganizacja firm, której wynikiem są redukcje zatrudnienia. W efekcie wykwalifikowane kadry odpływają z regionu, szukając nowych miejsc pracy. Proces ten jest równocześnie „negatywną” promocją województwa, które w opinii potencjalnych

inwestorów staje się miejscem mało atrakcyjnym. Sytuacja taka ma znaczący wpływ na marginalizację Podkarpacia.

Poziom inwestycji i aktywności kapitału zagranicznego w województwie jest zdecydowanie niezadowolający. Inwestycje te w województwie stanowiły jedynie 2,3% wszystkich inwestycji zagranicznych w Polsce (11. miejsce w kraju). Koncentrują się one głównie na obszarach największych miast. Duże znaczenie w przyciąganiu kapitału zagranicznego mają specjalne strefy ekonomiczne SSE Euro-Park Mielec i Tarnobrzeska SSE Euro-Park Wisłosan zlokalizowane w różnych miejscach województwa.

Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK MIELEC powstała jako pierwsza w Polsce w 1995 r. Dziś na mapie gospodarczej Polski zajmuje miejsce szczególne. SSE EURO-PARK MIELEC jest obszarem o wyjątkowych dla przedsiębiorców warunkach do szybkiego zwrotu inwestycji i efektywnego gospodarowania, oferującym wieloletnie ulgi podatkowe i udogodnienia. Strefa zlokalizowana jest w 12 miejscowościach południowo-wschodniej Polski. Łączny obszar SSE EURO-PARK MIELEC wynosi 786 ha.

Dotychczas w SSE EURO - PARK MIELEC wydano 117 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej, czego rezultatem są inwestycje w wysokości **2,8 miliarda złotych i 11 220 nowych miejsc pracy**.

Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN została ustanowiona w 1997 r. na okres 20 lat. **Obszar strefy wynosi 1074,11 ha**. Strefa jest zlokalizowana w siedmiu podstrefach na terenie pięciu województw:

- Podkarpackiego
- Świętokrzyskiego
- Mazowieckiego
- Lubelskiego
- Dolnośląskiego.

Dotychczas w TSSE EURO-PARK WISŁOSAN udzielono 135 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. Przedsiębiorcy strefowi, wśród których 26 to podmioty zagraniczne, utworzyli do tej pory ponad **13 000 miejsc pracy**. Wydatki inwestycyjne w strefie osiągnęły wartość blisko **1,8 mld zł**.

Generalnie niska atrakcyjność inwestycyjna województwa jest głównie skutkiem niedostatecznej dostępności komunikacyjnej. Spowodowana jest ona także brakiem odpowiednio przygotowanych terenów inwestycyjnych, zwłaszcza w części powiatów podregionu krośnieńsko-przemyskiego. Pomimo tej niekorzystnej sytuacji, zainteresowanie terenami inwestycyjnymi w województwie podkarpackim jest stosunkowo duże - dotyczy ok. 100 ha rocznie. W 2006 roku do Centrum Obsługi Inwestora wpłynęło około 60 zapytań. Inwestorzy głównie interesowali się terenami w pełni uzbrojonymi, z dogodną infrastrukturą komunikacyjną.

Położenie geograficzne województwa sprzyja rozwojowi gospodarczej współpracy transgranicznej, ze szczególnym uwzględnieniem wschodniej granicy Unii Europejskiej. W ramach tej współpracy realizowane są także inicjatywy i przedsięwzięcia takie jak: misje gospodarcze, spotkania władz oraz przedstawicieli przedsiębiorstw i instytucji otoczenia biznesu, konferencje, warsztaty, szkolenia, seminaria i wizyty studyjne. Jednakże ich intensywność oraz zakres, z uwagi na problemy finansowe przedsiębiorstw i instytucji otoczenia biznesu, nie jest wystarczająca. Rzutuje to w sposób ujemny na poziom wymiany handlowej m.in. z przygranicznymi regionami Ukrainy i Słowacji.

Nie w pełni zadowalająca sytuacja ma również miejsce w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorczości przez tzw. instytucje otoczenia biznesu. Pomimo stosunkowo dużej ich liczby (ok. 70) borykają się one w większości z problemem braku wystarczających środków finansowych na rozwój własnej bazy technicznej oraz prowadzenie działalności. Skutkuje to trudnościami w zatrudnieniu i utrzymaniu fachowej kadry, co ogranicza możliwości dostarczenia przedsiębiorcom kompleksowego pakietu usług, zwłaszcza z zakresu szkoleń i doradztwa.

Niezadowalający jest także zakres udzielanego wsparcia kapitałowego dla MŚP. Utworzony w 2004 r. Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych, którego aktualny kapitał poręczeniowy wynosi ponad 7,5 mln zł, znajduje się w początkowej fazie swojej działalności. Dotychczas udzielono 55 poręczeń na kwotę 4,5 mln zł. Na terenie województwa funkcjonują również 3 lokalne fundusze poręczeniowe i 5 pożyczkowych, jednak ich liczba i zakres prowadzonej działalności jest niezadowalająca w stosunku do potrzeb. Lokalne fundusze pożyczkowe z łącznym kapitałem 8,5 mln zł udzieliły ok. 460 pożyczek w przeciętnej wysokości 37 tys. zł.

Drugim podstawowym działem gospodarki jest rolnictwo. Charakteryzuje się ono pewną specyfiką, która wynika z dużego zróżnicowania warunków przyrodniczych, społeczno-gospodarczych, infrastrukturalnych, ekologicznych i historycznych. W dziedzinie stosunków fizjograficznych region obejmuje bowiem obszary górskie i podgórskie (południowo-wschodnia część) oraz nizinne (północno-zachodnia część).

Charakterystyczną cechą jest duże rozdrobienie agrarne – dominują gospodarstwa rolne o powierzchni w przedziale od 1 do 5 ha, które stanowią ponad 80% wszystkich gospodarstw, a średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 3,61 ha (średnia w kraju 7,65 ha).

Niewielki jest również odsetek ludności posiadającej wyższe wykształcenie (ok. 4%), zamieszkującej te obszary.

Sytuacja ta powoduje, że utrzymanie się rolników tylko z pracy na swoim gospodarstwie rolnym jest niemożliwe oraz znacznie ogranicza efektywność gospodarowania.

Niska towarowość wielu gospodarstw rolnych jest między innymi wynikiem braku ich doinwestowania oraz słabo rozwiniętym systemem powiązań (kontraktacji) pomiędzy rolnikami a przetwórcami artykułów rolno – spożywczych. Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego jest stosunkowo dobrze rozwinięty, głównie w branżach mięsnej, zbożowo-młynarskiej, owocowo-warzywnej, mleczarskiej i cukrowniczej.

Niestety nadal niski jest stopień samoorganizacji rolników i świadomość potrzeby zrzeszania się np. w grupy producentów rolnych, co w znacznej mierze ogranicza możliwości sięgania po środki finansowe.

Kolejnym charakterystycznym elementem jest znaczny udział ludności wiejskiej w województwie. Wynosi on ponad 60% i jest jednym z największych w kraju. Z jednej strony umożliwia to rozwój pracochłonnych kierunków produkcji, w tym żywności wysokiej jakości pochodzącej z gospodarstw ekologicznych oraz przetwórstwa rolno – spożywczego opartego w części na tradycyjnych metodach wytwarzania, tym bardziej, że obserwowany jest od kilku lat stały wzrost popytu w tym zakresie. Z drugiej strony duże przeludnienie wsi wymusza konieczność tworzenia na obszarach wiejskich nowych miejsc pracy poza rolnictwem, w tym m.in.: w usługach, handlu, rzemiośle, drobnym przemyśle i agroturystyce oraz w nieodległym czasie w enoturystyce. To z kolei uwarunkowane jest odpowiednio rozwiniętą infrastrukturą na obszarach wiejskich, która w wielu wypadkach jest niewystarczająca zarówno pod względem ilościowym, jak również jakościowym (np. drogi).

Województwo posiada natomiast dobre warunki dla rozwoju turystyki, która przy odpowiednich działaniach i inwestycjach ma szansę stać się jedną z głównych gałęzi gospodarki w regionie. W 2005 r., pomimo szeregu braków w infrastrukturze, region odwiedziło prawie 3 mln turystów.

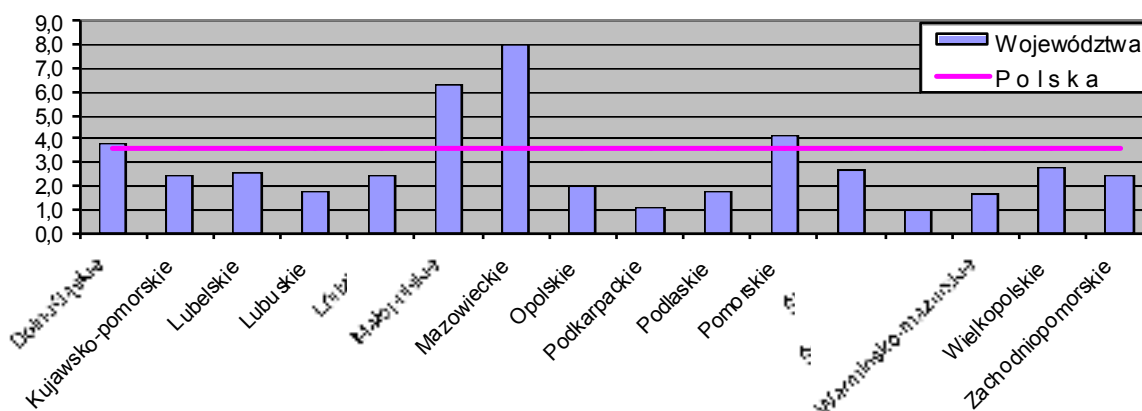
Potencjał innowacyjny oraz infrastruktura badawczo-rozwojowa

Pod względem potencjału innowacyjnego oraz rozwoju infrastruktury badawczo-rozwojowej Podkarpacie, pomimo odnotowanego postępu w ostatnich latach plasuje się zdecydowanie poniżej średniej krajowej. Na obszarze województwa działa 53 jednostki w tym zakresie (głównie szkoły wyższe, jednostki obsługi nauki, jednostki rozwojowe).

Udział województwa podkarpackiego w krajowych nakładach ogółem na działalność B+R (RTD) wyniósł zaledwie 2% (10. miejsce w kraju). Nakłady wewnętrzne na działalność B+R (RTD) w województwie podkarpackim wyniosły w 2005 r. – 111,6 mln zł (w 2004 r. – 104 mln zł, w 2003 r. – 115,4 mln zł, w 2000 r. – 122,9 mln zł). Nakłady ogółem (budżetowe i pozabudżetowe) na prace B+R (RTD) przypadające na jednego mieszkańca Podkarpacia w 2005 r. wyniosły 53 zł – 10. miejsce w kraju (2004 r. 50 zł – 10. miejsce, w 2003 r. 55 zł - 9. miejsce). Natomiast wydatki na B+R (RTD) per capita w 2005 r. w Polsce wyniosły 146 zł (w 2004 r. - 135 zł, w 2003 r. - 119 zł).

Również pod względem zatrudnienia pracowników naukowo-badawczych w przeliczeniu na 1000 osób aktywnych zawodowo sytuacja jest wysoce niezadowalająca, gdyż województwo zajmuje przedostatnie miejsce w kraju. W roku 2004 na 1000 osób aktywnych zawodowo przypadało 1,1 pracownika naukowo-badawczego (średnia krajowa wynosiła 3,6).

Rys. 11. Pracownicy naukowo-badawczy na 1000 osób aktywnych zawodowo w 2004 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Warszawa

Niezadowalająca sytuacja ma miejsce także w zakresie wdrażania systemów zarządzania jakością, pomimo odnotowanego postępu w ostatnich latach.

W skali regionu w zakresie działań proinnowacyjnych pozytywną rolę odgrywają ośrodki badawcze wyższych uczelni, a zwłaszcza Politechnika Rzeszowska. Prowadzi ona badania i dokonuje wdrożeń w zakresie budowy maszyn i lotnictwa, nowoczesnych technologii tworzy w sztucznych, nowych rozwiązań z dziedziny automatyki i sterowania. Duże znaczenie ma również działalność Instytutu Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie (m.in. badania koniunktury gospodarczej). Omawiane ośrodki borykają się jednak z problemami, głównie w zakresie stanu posiadanej bazy i wyposażenia badawczo-rozwojowego.

Własną działalność badawczo-rozwojową prowadzą także wiodące w regionie zakłady produkcyjne, m.in.: WSK PZL – Rzeszów S.A., PZL Mielec Sp. z o.o., Zelmer, ICN Polfa Rzeszów S.A., Zakłady Porcelany Elektrotechnicznej ZAPEL S.A. w Boguchwale, ELMARK Sp. z o.o. w Rzeszowie, Fabryka Śrub ”ŚRUBEX” w Łańcucie, Rafineria Nafty Jedlicze S.A., Zakłady Metalowe DEZAMET S.A., GEYER&HOSAJA w Radomyślu Wielkim. Wśród wiodących podmiotów prowadzących własną działalność badawczo-rozwojową wymienić należy również Asseco Poland S.A., które zajmuje czołową pozycję w tym zakresie nie tylko w naszym regionie, ale również wśród przedsiębiorstw sektora informatycznego w skali całego kraju. Efekty podejmowanych działań innowacyjnych wśród ww. firm skutkują przede wszystkim wzrostem poziomu ich konkurencyjności nie tylko na rynku regionalnym, ale także krajowym i międzynarodowym.

Z badań ankietowych wynika, że przedsiębiorstwa regionu charakteryzują się niską innowacyjnością. Równocześnie przedsiębiorcy deklarują zainteresowanie tworzeniem i realizacją rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, umiejętnościach i technologiach innowacyjnych. Jednak bariery we wdrażaniu innowacyjności skutecznie zniechęcają do podejmowania działań w tym zakresie. Brak środków na dostęp do technologii i na uruchomienie nowej produkcji, wysokie koszty certyfikacji i uzyskania pozwoleń oraz duża konkurencja należą do najczęściej wymienianych problemów. Niska jest również skłonność do współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a jednostkami naukowymi. W opinii podkarpackich przedsiębiorców obszarem, który wymaga największego wsparcia jest zapewnienie skutecznego systemu finansowania innowacji, co umożliwiłoby podejmowanie firmom innowacyjnym podjęcie ryzyka, jakie jest nieodłącznym atrybutem działalności innowacyjnej. Poziom popytu na badania i innowacje wynika również z niskiej świadomości przedsiębiorców, że strategia rozwoju firmy w oparciu o wprowadzanie innowacji jest najlepszym sposobem budowania konkurencyjności przedsiębiorstwa.

Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w 2005 r. stanowiły ok. 75% ogółu nakładów na działalność B+R w województwie (ok. 9,2% krajowych nakładów na działalność B+R w przemyśle – 4. miejsce w kraju).

Rolę ośrodków innowacyjności w zakresie organizacji działalności gospodarczej spełnia także 5 funkcjonujących inkubatorów przedsiębiorczości. Zarówno liczba, jak i zakres prowadzonej przez te podmioty działalności, w stosunku do występujących potrzeb, jest nadal niewystarczająca.

Bezspornym atutem województwa w omawianym zakresie jest wspomniany już klaster innowacyjny sektora lotniczego „Dolina Lotnicza”, który skupia obecnie 55 przedsiębiorstw hi-tech. Liderem konsorcjum jest WSK PZL – Rzeszów S.A. Ponadto w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska Rzeszów – Jasionka realizowany jest projekt: Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny współfinansowany ze środków Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw.

Powyższe przedsięwzięcia stanowią praktyczne przykłady wdrażania w województwie opracowanej w drodze konsensusu społecznej Regionalnej Strategii Innowacji. Przyczyniła się ona również w pewnym stopniu, aczkolwiek jeszcze niewystarczającym do poprawy sytuacji w zakresie bieżącej współpracy pomiędzy sektorem nauki i gospodarki. Szczególnie odczuwalny jest natomiast brak w województwie dostatecznej liczby centrów innowacji, laboratoriów ukierunkowanych na usługi innowacyjne dla przedsiębiorstw czy też inkubatorów technologicznych.

Infrastruktura komunikacyjna

Województwo podkarpackie położone jest w ciągu istniejących bądź potencjalnych korytarzy transportowych o zasięgu transeuropejskim. Rzeszów, leżący na skrzyżowaniu historycznie ukształtowanych szlaków transportowych, spełnia ważną funkcję jako węzeł komunikacyjny w południowo-wschodniej części kraju. Ponadto, w pobliżu miasta znajduje się lotnisko krajowe Rzeszów - Jasionka. W województwie krzyżują się międzynarodowe szlaki drogowe: trasa E-40 (Wrocław – Rzeszów - Lwów) łącząca Europę Zachodnią z Ukrainą, trasa E-371 (Radom – Rzeszów - Koszyce) oraz droga krajowa nr 19, tzw. Via Baltica, łącząca kraje nadbałtyckie z południową częścią Europy. Przez region przebiega magistrała kolejowa E-30 relacji Drezno – Wrocław – Kraków – Rzeszów – Lwów - Kijów (tzw. europejski ciąg transportowy). Układ sieci transportowych w województwie przedstawia mapa – załącznik nr 4.

Głównym problemem województwa jest jednak niedostateczny stan techniczny infrastruktury drogowej i kolejowej. Podstawową sieć drogową tworzą drogi krajowe i wojewódzkie, uzupełnione drogami powiatowymi i gminnymi. Gęstość sieci drogowej wynosi 77,6 km na 100 km², podczas gdy w kraju 79,6 km na 100 km².

Drogi krajowe, które stanowią tylko 5% sieci dróg województwa, obsługują ponad 50% całego ruchu. Łączna długość tych dróg wynosi 770,6 km. Stan techniczny krajowej sieci drogowej w województwie jest niezadowalający. Około 16,7% sieci jest w stanie złym, wymagającym natychmiastowej odnowy, ok. 36,6% w stanie niezadowalającym, a 46,7% może być uznane za dobre, nie wymagające żadnych zabiegów.

Całkowita długość **dróg wojewódzkich** na terenie województwa wynosi 1 653 km. Ich stan techniczny jest również niezadowalający. Około 30% tej sieci jest w stanie złym, 52% w stanie budzącym zastrzeżenia, a jedynie 18% w stanie dobrym.

Na terenie województwa występuje gęsta sieć **dróg powiatowych**, których całkowita długość wynosi ok. 6 360 km. Około 4% dróg powiatowych ma nawierzchnię gruntową, a stan techniczny dróg o nawierzchni ulepszonej jest w 70% niezadowalający. Zaledwie 25% dróg powiatowych nie wymaga odnowy.

Sieć **dróg gminnych** na obszarze województwa ma długość 5 245 km, w tym dróg o nawierzchni twardej ulepszonej jest 4 034 km, co stanowi tylko 61% całkowitej ich długości.

Gęstość dróg krajowych na obszarze województwa wynosi 4,29 km/100 km² i jest niższa od średniej krajowej wynoszącej 5,8 km/100 km². Gęstość dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych jest również niższa od średniej krajowej.

Zły stan sieci transportowej województwa podkarpackiego wpływa na niską konkurencyjność regionu. Stwarza także poważne zagrożenia dla bezpieczeństwa użytkowników dróg. Dla przykładu w 2005 r. odnotowano 2 244 wypadków, w których zginęło 286 osób. Utrudnienia w komunikacji powiększa brak dróg szybkiego ruchu łączących województwo z głównymi ośrodkami regionalnymi w kraju. Wyraźnie odczuwalny brak ważnych tras drogowych na kierunkach wschód-zachód i północ-południe oraz połączenia z centrum kraju stwarza konieczność budowy autostrady A4 oraz dróg ekspresowych: S19 i S74. Planowane w tym zakresie przez Rząd Polski zamierzenia wymagają rozwoju elementów wiążących sieci, zwłaszcza o znaczeniu krajowym i regionalnym, głównie w aspekcie dojazdów do planowanej autostrady i dróg ekspresowych oraz budowy infrastruktury centrów logistycznych. Brakuje obwodnic miast, przede wszystkim na trasie do granicy państwa z Ukrainą, jak również mostów na rzekach, szczególnie na Wiśle, Sanie i Wisłoku. Na obu granicach (ze Słowacją i Ukrainą) funkcjonują

przejścia graniczne transportu kolejowego i drogowego, zarówno o charakterze lokalnym, jak i tranzytowym. Nadal niewystarczająca jest jednak ilość tych przejść oraz infrastruktura logistyczna ich otoczenia, pomimo podejmowanych i w części zrealizowanych w ostatnich latach działań inwestycyjnych w tym zakresie.

Publiczny transport autobusowy na terenie województwa obsługuje prawie 2500 linii regularnej komunikacji krajowej. Ich długość sięga 109 tys. km. Ponadto w 16 miastach regionu funkcjonuje sieć komunikacji miejskiej, opartej na komunikacji autobusowej. Długość linii komunikacji miejskiej w województwie wynosi 3101 km. Brak jest systemu łączenia transportu indywidualnego i publicznego. W obsługę miejskich systemów komunikacyjnych nie jest włączona kolej. Tabor komunikacyjny jest w dużej mierze wyeksploatowany.

Istotne znaczenie dla rozwoju transportu publicznego ma zapewnienie dojazdu do szkół i do pracy z miejscowości leżących poza strefą bezpośredniego oddziaływania stolicy regionu – Rzeszowa. Zasadniczym problemem, z jakim boryka się stolica regionu jest zatłoczone centrum oraz strefa podmiejska. Natomiast w odniesieniu do większości miast powiatowych, problemem jest kwestia dojazdu do nich. Biorąc pod uwagę różnice w dostępności, jak i ilości połączeń, wyróżniają się powiaty leżajski, łańcucki, przeworski i ropczycki, gdzie ponad połowa ludności jest w stanie dotrzeć do miasta powiatowego w czasie krótszym niż 20 minut. Zdecydowanie gorzej ma 20 % mieszkańców powiatu strzyżowskiego, leskiego, a także ponad 10% przemyskiego i lubaczowskiego, którzy muszą spędzić co najmniej godzinę, by dojechać do siedziby powiatu. Reasumując, najgorsza dostępność czasowa cechuje grupę gmin Pogórza Dynowskiego i Przemyskiego oraz pas przygranicznych gmin górskich. Ponadto trudniejszy dostęp do ośrodka powiatowego mają niektóre peryferyjne gminy na wschodzie i północy województwa.

W latach 2007-2013 planowane jest rozpoczęcie budowy zintegrowanego systemu transportu poprzez połączenie transportu drogowego, kolei i transportu miejskiego. W pierwszym etapie będzie to dotyczyć miasta Rzeszowa, zaś w perspektywie włączanie się systemów komunikacyjnych z terenu innych miast. Przy liniach kolejowych wybudowane zostaną parkingi w systemie „Parkuj i jedź”. Kluczowym elementem będzie struktura kolejowa, której modernizacja umożliwi sukcesywne budowanie systemu.

Układ oraz długość linii kolejowych jest prawidłowy i wystarczający dla obsługi obszaru województwa. Jednak stan techniczny infrastruktury kolejowej, szczególnie na liniach o znaczeniu regionalnym, jest wysoce niezadowalający. Z ogólnej długości tych linii wynoszącej 975 km, modernizacji i elektryfikacji wymaga ok. 365 km. Rzutuje to w sposób negatywny na konkurencyjność transportu kolejowego. Poprawy wymaga także stan połączeń krajowych, głównie z centralną i północną Polską.

Przez teren województwa przebiega Linia Hutnicza Szerokotorowa prowadząca ze Śląska na Ukrainę. Wymaga ona jednak gruntownej modernizacji i przebudowy. Stwarza ona duże możliwości dla rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej i handlowej, m.in. poprzez wykorzystanie transportu multimodalnego. Na terenie województwa funkcjonują również 2 linie wąskotorowe o łącznej długości 71 km, obsługujące przede wszystkim ruch turystyczny.

Transport lotniczy charakteryzuje wysoka dynamika wzrostu przewozów. Zasadniczą rolę odgrywa tu port lotniczy Rzeszów – Jasionka, przystosowany do obsługi międzynarodowego ruchu pasażerskiego. Jest to jedyne lotnisko komunikacyjne w południowo – wschodniej Polsce, wyposażone w urządzenia o wysokich standardach światowych, o pasie startowym długości 3 200 m, przystosowane do przyjmowania wszystkich typów samolotów, zarówno w komunikacji krajowej, jak i międzynarodowej. Wyposażenie techniczne i nawigacyjne

lotniska oraz funkcjonujące organy kontroli granicznej pozwalają na całodobową obsługę ruchu lotniczego praktycznie bez ograniczeń. Lotnisko jest oddalone zaledwie 10 km od centrum Rzeszowa, sąsiaduje z planowaną autostradą A-4 oraz drogami krajowymi Nr 9 (Rzeszów - Radom) i Nr 19 (Rzeszów - Lublin). Lotnisko posiada znaczne rezerwy terenów stwarzające możliwości dalszej jego rozbudowy, w tym terminala pasażerskiego i towarowego. Przy lotnisku planowana jest także lokalizacja Centrum Logistycznego jako jednego z ośmiu takich centrów w Polsce. W 2005r. port ten obsłużył 93 960 pasażerów (dla porównania – w 2001r. – 29 092). Dynamika wzrostu oraz zwiększone możliwości poprzez wydłużenie pasa startowego pozwalają domniemywać, że liczba obsługiwanych pasażerów będzie wzrastać. Prognozuje się, że w 2010 r. lotnisko obsłuży 500 tys. pasażerów. Lotnisko posiada strategiczne znaczenie dla regionu podkarpackiego i ma szansę stać się w przyszłości największym i najdalej wysuniętym portem lotniczym na wschodniej granicy Unii Europejskiej. Jego korzystne położenie jest naturalnym czynnikiem sprzyjającym wzrostowi koniunktury gospodarczej w regionie.

W województwie zlokalizowane są również powiązane z portem lotniczym Rzeszów-Jasionka lotniska lokalne oraz lądowiska. Wszystkie wymagają modernizacji lub rozbudowy, a także zagospodarowania otaczających je wolnych terenów. Nie posiadają one także pełnego wyposażenia w urządzenia nawigacyjne.

Infrastruktura komunalna

Stan infrastruktury komunalnej na obszarze województwa, pomimo odnotowanego postępu w ostatnich latach, nie jest jeszcze zadowalający. Odnosi się to zwłaszcza do obszarów wiejskich, aczkolwiek również w przypadku części miast problem ten jest nadal aktualny.

Źródłem zaopatrzenia w wodę do celów komunalnych i przemysłowych na obszarze województwa są wody powierzchniowe z dorzecza Wisły i zlewni jej dopływów Sanu, Wisłoka, Wisłoki oraz wody podziemne.

Sytuacja w tym zakresie jest zróżnicowana. Większe zasoby wód podziemnych znajdują się w północnej części województwa, natomiast znaczne niedobory występują w części południowej. Wody powierzchniowe natomiast charakteryzują się nierównomiernymi przepływami i są bardziej zanieczyszczone w części południowej.

Do dystrybucji wody na określone cele wykorzystuje się system sieci wodociągowej, który w ok. 30% wymaga modernizacji. Długość tej sieci wynosi ok. 12 300 km i korzysta z niej blisko 91% mieszkańców województwa. Stosunkowo najlepsza sytuacja ma miejsce w powiatach charakteryzujących się zwartą zabudową mieszkalną oraz obszarami, gdzie działa i rozwija się przemysł oraz działalność usługowa. Najmniejszy stopień zwodociągowania mają z kolei te powiaty, na obszarze których występuje duży stopień rozproszenia gospodarstw domowych i niekorzystne ukształtowanie powierzchni terenu, np. w gminach położonych na obszarach wiejskich, w szczególności górskich, gospodarstwa domowe zaopatrywane są w głównej mierze w wodę ze studni kopanych. Duże potrzeby występują także w zakresie modernizacji stacji uzdatniania wód.

Tab. 3. Infrastruktura komunalna.

Długość sieci rozdzielczej w km (stan z 31 XII)								
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
wodociągowej	10367,6	10771,0	11252,2	11551,9	11938,7	12011,8	12213,1	12492,7
kanalizacyjnej	2796,7	3356,5	4096,4	4812,4	5960,6	7066,8	8017,6	8786,4

Źródło: GUS

Systemy odprowadzania ścieków są znacznie słabiej rozwinięte niż systemy zaopatrywania w wodę i dotyczy to szczególnie terenów wiejskich.

Wskaźnik skanalizowania województwa w 2005 roku osiągnął wartość 7,8 (przykanalików na 100 mieszkańców) i wzrósł w przeciągu dwóch ostatnich lat o 1,7% i o 0,75% w stosunku do roku poprzedniego. Przewyższa on wskaźnik skanalizowania kraju o 3,25 punktu. Odprowadzane siecią kanalizacyjną ścieki komunalne są oczyszczone w 91,7%.

Długość sieci kanalizacyjnej w województwie podkarpackim wynosiła w 2005 r. 6938,3 km. Pomimo rozbudowy infrastruktury kanalizacyjnej, potrzeby w tym zakresie pozostają nadal duże, ponieważ niewiele ponad 50% ludności województwa korzysta obecnie z usług oczyszczalni ścieków. Sytuacja ta najgorzej przedstawia się na obszarach wiejskich. Na 1 566 wsi, w sieć kanalizacji zbiorczej wyposażone jest 493 (31%), zaś 171 jest częściowo skanalizowanych. W miastach sytuacja przedstawia się znacznie lepiej, ponad 80% ludności korzysta z oczyszczalni ścieków.

Na koniec 2005 r. w województwie funkcjonowało 200 oczyszczalni komunalnych i 86 przemysłowych (8. miejsca w kraju). Ponad połowa miast województwa posiada biologiczne oczyszczalnie ścieków o przepustowości zapewniającej przyjęcie wszystkich ścieków miejskich, niekiedy również z sąsiednich miejscowości. Nieuporządkowane systemy kanalizacji, brak sieci kanalizacyjnej wraz z urządzeniami (przepompowni) uniemożliwiają ich pełne wykorzystanie.

Pomimo stale odnotowywanego wzrostu wskaźników, infrastruktura komunalna jest dziedziną wciąż wymagającą nowych inwestycji, zwłaszcza na obszarach małych miast i wsi. Dysproporcje w tym zakresie obniżają atrakcyjność inwestycyjną tych obszarów oraz niekorzystnie wpływają na stan środowiska. Stanowią także poważną barierę rozwoju istniejących przedsiębiorstw zwiększając ich koszty funkcjonowania i obniżając konkurencyjność na rynku.

Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

Infrastruktura telekomunikacyjna, będąca warunkiem dostępności do Internetu i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, nie jest wystarczająco rozbudowana, a sieć telefoniczna w województwie jest zróżnicowana pod względem nowoczesności, stanu technicznego i dostępności do usług teletechnicznych.

W ostatnich latach nastąpił szybki wzrost liczby użytkowników Internetu. W Polsce w 2005 r. 22,5% gospodarstw domowych posiadało komputer osobisty z dostępem do Internetu (UE – ok. 40%). Podkarpacie ze wskaźnikiem 22% zajmowało 7. miejsce w kraju.

Poważnym problemem są ograniczenia w dostępie do sieci szerokopasmowych, szczególnie dla mieszkańców małych miast i wsi, co wynika przede wszystkim z braku infrastruktury transportowej szerokopasmowego Internetu. Sytuację dodatkowo pogarsza wysoki koszt usług, co powoduje że w najtrudniejszej sytuacji w tym zakresie są mieszkańcy terenów wiejskich, gdzie jednostkowy koszt budowy infrastruktury jest bardzo wysoki. Problem niskiej dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i nowoczesnych mediów stanowi także istotną barierę rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.

Odrębną – istotną kwestią jest niewielkie wykorzystanie możliwości technicznych, jakie daje Internet w sferze publicznej (np. w gospodarce, administracji, opiece medycznej, edukacji itp.). Z jednej strony barierą w tym zakresie jest jeszcze niezbędna wiedza i umiejętności, z drugiej zaś – poziom informatyzacji sfery publicznej, zarówno na poziomie aplikacyjnym jak i sprzętowym.

Na 100 mieszkańców województwa podkarpackiego przypada jedynie ok. 21 abonentów telefonii stacjonarnej, podczas gdy średnio w Polsce 31. Wskaźnik ten nie jest wynikiem braku możliwości technicznych, lecz skutkiem niskich dochodów mieszkańców, wysokiego bezrobocia, niskiej konkurencyjności i wysokich cen usług telekomunikacyjnych.

Telefonią bezprzewodową objęte jest ok. 75 % powierzchni województwa.

Tab. 4. Telefoniczne Łącza Głównie (standardowe łącza główne powiększone o liczbę łączy w dostęпах ISDN).

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
Polska 2003r.	12 275 331	9 349 441	2 925 890
Podkarpackie	521 881	312 468	209 413
Świętokrzyskie	320 471	214 160	106 311
Małopolskie	1 057 630	726 863	330 767
Lubelskie	611 874	375 432	236 442

Źródło: Łączność-wyniki działalności za 2003r.-GUS Warszawa 2004

Tab. 5. Standardowe /Główne Telefoniczne Łącza oraz Łącza w dostęпах ISDN przypadające na 100 mieszkańców.

Województwo	Ogółem	Miasta	Wieś	ISDN
Polska 2003r.	28,88/32,10	35,10	18,92	3,22
Podkarpackie	22,90/24,90	32,88	16,10	2,00
Świętokrzyskie	23,59/24,80	34,11	14,75	1,21
Małopolskie	28,81/32,50	38,42	19,24	3,69
Lubelskie	25,74/27,90	32,80	19,57	2,16

Źródło: Łączność-wyniki działalności za 2003r.-GUS Warszawa 2004

Dostępność do usług telekomunikacyjnych jest zróżnicowana, szczególnie widoczna przy porównaniu liczby łączy głównych i dostępu do ISDN na wsi i w mieście.

W ostatnich latach nastąpił dynamiczny rozwój telefonii komórkowej oraz nowej technologii przewodowej ISDN, co obrazuje poniższe zestawienie.

Tab. 6. Sieć cyfrowa ISDN.

Województwo podkarpackie	Ilość łączy ISDN	2000r.	2003r.
	Ogółem	6 508	41 635
	Miasto	5 760	33 214
	Wieś	748	8421

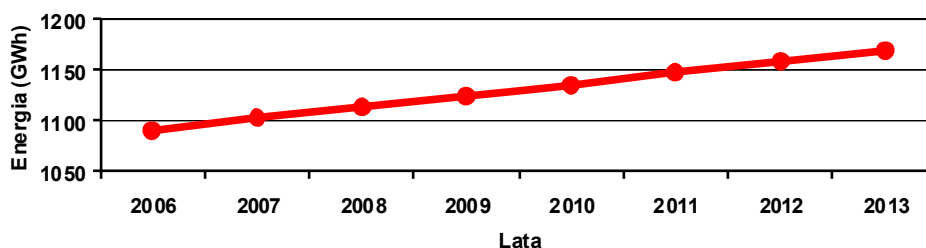
Źródło: Łączność-wyniki działalności za 2003r.-GUS Warszawa 2004

Energetyka

Podkarpacie zasilane jest energią elektryczną konwencjonalną z dwóch głównych źródeł o łącznej mocy ok. 2200 MW. Stan infrastruktury energetycznej na obszarze województwa jest zróżnicowany, zwłaszcza w odniesieniu do sieci przesyłowych średniego i niskiego napięcia. Stały wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną powoduje konieczność ciągłej rozbudowy i modernizacji systemów energetycznych. Istniejące sieci energetyczne są już w znacznym stopniu wyeksploatowane. Konieczne jest dokończenie reelektryfikacji województwa (problem ten dotyczy ok. 40% wsi i 13% miast).

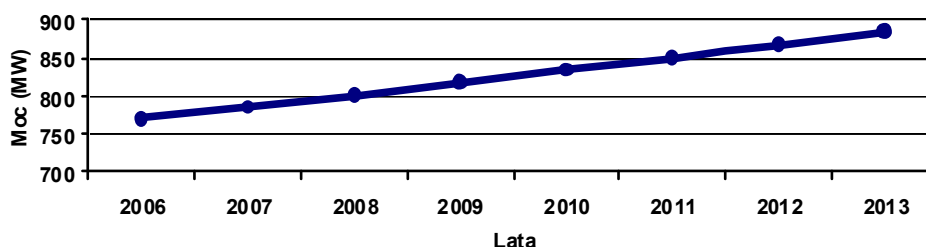
W związku ze wzrostem ilości energii elektrycznej dostarczonej w 2006 r. można przyjąć wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną w kolejnych latach o ok. 1% rocznie.

Prognoza ogólnego zapotrzebowania na energię elektryczną

W oparciu o dane z poprzednich lat i zakładany przyrost nowych odbiorców, prognozuje się, że zapotrzebowanie na moc szczytową będzie wzrastać corocznie o ok. 2%.

Prognoza ogólnego zapotrzebowania na moc

Ważnym elementem bilansu energetycznego województwa jest ciepłownictwo. Stan techniczny systemów ciepłowniczych jest zróżnicowany w zależności od czasu i technologii wykonania. Większość systemów pochodząca z 70-80 lat jest wyeksploatowana, generuje znaczne straty przesyłowe i wymaga pilnej przebudowy lub modernizacji. Inwestycji wymagają zarówno źródła wytwarzania, jak i sieci dystrybucji ciepła. Występują przy tym duże potrzeby w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej.

W województwie istnieją znaczne możliwości rozwoju energetyki odnawialnej, bazujące na wykorzystaniu: potencjału wód płynących, energii słonecznej, energii geotermalnej, biomasy i siły wiatru. W województwie funkcjonuje 67 instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii, w tym 12 kolektorów słonecznych, 17 siłowni wiatrowych, 13 małych elektrowni wodnych oraz 17 obiektów związanych z wykorzystaniem biomasy, 6 – z wykorzystaniem energii biogazu, 2 – wykorzystujące źródła niskotemperaturowe.

Obecnie najpopularniejsze w województwie wydaje się wykorzystanie energii wody. Od wielu lat działa Zespół Elektrowni Wodnych Solina - Myczkowce (o mocy ok. 200 MW) oraz małe elektrownie wodne.

Dwie największe elektrownie wiatrowe w regionie mają moc 160 kW każda. Pozostałe to małe przydomowe wiatraki, których moc wynosi przeciętnie ok. 10-20 kW, a wyprodukowana w nich energia elektryczna jest zużywana głównie na potrzeby własne. Ogółem moc źródeł elektrowni wiatrowych na Podkarpaciu nie przekracza 0,6 MW.

Pomimo dużych zasobów energii geotermalnej, na Podkarpaciu nie funkcjonuje żaden zakład geotermalny. Szacuje się, że tylko rejon Rzeszowa kryje ok. 6 km³ wody o temperaturze od 60 do 100°C. Takie zasoby energii mogą być użyte do ogrzewania domów i mieszkań oraz budowy centrów uzdrowiskowo-rekreacyjnych (aquaparków). Główną

przyczyną braku szerokiego wykorzystania tego typu energii są koszty wierceń, często przekraczające 50% nakładów inwestycyjnych.

Łatwo dostępnym odnawialnym źródłem energii jest biomasa. Instalacje do spalania biomasy są zlokalizowane głównie przy tartakach i zakładach przemysłu drzewnego. Obok drewna i słomy, do pozyskiwania energii z biomasy wykorzystywane mogą być tzw. rośliny energetyczne, np. wierzba energetyczna, ślazier pensylwański, trawy wieloletnie.

Ważne miejsce zajmują instalacje wykorzystujące biogaz, które zlokalizowane są przy oczyszczalniach ścieków i wysypiskach odpadów komunalnych. Energia pochodząca ze spalania biogazu wykorzystywana jest do ogrzewania obiektów oczyszczalni i procesów technologicznych.

Generalnie istniejące zasoby odnawialnych źródeł energii nie są w należytym stopniu wykorzystywane. W celu zmiany tej sytuacji konieczne są odpowiednie działania promocyjne oraz stworzenie możliwości dofinansowania inwestycji w tym zakresie.

Rozwój gospodarczy stwarza potencjalne zagrożenie emisją zanieczyszczeń oraz różnych form degradacji środowiska. Niemniej jednak jest elementem nieuchronnym i pożądanym, który powinien przebiegać w sposób zapewniający zrównoważony rozwój. Realizacja działań z zakresu infrastruktury energetycznej, związanych głównie z robotami budowlanymi może powodować niekorzystne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze. Infrastruktura elektroenergetyczna może stanowić przeszkodę środowiskową przede wszystkim na obszarach istniejących i planowanych rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i kulturowych, tras przelotów ptaków. Obiekty infrastruktury mogą burzyć harmonię krajobrazu, osie widokowe oraz inne elementy kompozycji przestrzennych krajobrazu, na stałe wpisując się w krajobraz kulturowy. Równocześnie funkcjonowanie tych przedsięwzięć może sprzyjać ochronie środowiska. Szczególnie dotyczy to instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii. Ich stosowanie jest ograniczone specyfiką danego kraju czy regionu, ale występujące obecnie dość powszechnie kopaliny kiedyś się wyczerpią, więc poszukiwanie nowych źródeł jest koniecznością, bez której niemożliwe będzie zaspokojenie rosnących potrzeb energetycznych. Korzystnym skutkiem wykorzystania energii z OZE jest dywersyfikacja dostaw nośników energii, obniżenie emisji zanieczyszczeń oraz bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.

Środowisko

Obszar województwa podkarpackiego jest bardzo zróżnicowany, zarówno pod względem ukształtowania terenu, jak też budowy geologicznej. Wartości przyrodnicze, a w szczególności występowanie na znacznych obszarach unikatowych i bardzo rzadkich, nie tylko w skali kraju elementów przyrody, stawiają województwo na jednym z czołowych miejsc w Polsce. Różnorodność gatunków roślin i zwierząt wynika z obecności rozległych kompleksów leśnych oraz półnaturalnych terenów nieleśnych. Lasy zajmują 36,4% powierzchni województwa. Znaczna część powierzchni województwa (47,4%) objęta została różnorodnymi formami ochrony przyrody (walory przyrodnicze regionu przedstawia mapa – załącznik nr 5). System ochrony przyrody w województwie tworzony jest przez: 2 parki narodowe (Bieszczadzki i Magurski), 93 rezerваты przyrody, 10 parków krajobrazowych, 17 obszarów chronionego krajobrazu oraz 439 użytków ekologicznych, 5 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 24 stanowiska dokumentacyjne, 1 276 pomników przyrody. Konieczne jest podjęcie bardziej intensywnych działań ukierunkowanych na zachowanie oraz ochronę tych walorów. Niezbędne są przedsięwzięcia inwestycyjne m.in. w zakresie zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk. Polegać one powinny na wsparciu dla ośrodków rehabilitacji zwierząt chronionych, czy też wsparciu zachowania, ochrony,

zabezpieczenia przed zagrożeniami oraz pielęgnacji i konserwacji pomników przyrody. Konieczne jest też podjęcie przedsięwzięć dotyczących renaturyzacji zniszczonych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, a także projektów dotyczących likwidacji zaistniałych barier przemieszczania się zwierząt. Niezbędne jest również zwiększenie świadomości mieszkańców regionu nt. realnych problemów dotyczących środowiska naturalnego.

Gospodarka odpadami na terenie województwa, podobnie jak i w całym kraju, nie jest zadowalająca (preferowanie składowania odpadów, brak rozwiązań systemowych, a szczególnie właściwej hierarchii postępowania z odpadami). Nieuregulowana gospodarka odpadami, przy prognozowanym do 2014 r. wzroście ilości odpadów m.in. komunalnych i osadów ściekowych, może stać się jednym z najpoważniejszych problemów ekologicznych Podkarpacia. Na obszarze województwa funkcjonuje 79 składowisk odpadów, z których 24 wymaga dostosowania do obowiązujących standardów. W najbliższym czasie konieczna jest budowa co najmniej 5 nowych składowisk. Zbyt niski jest udział odpadów komunalnych, które są unieszkodliwiane przez kompostownie. Poważny problem stanowią również odpady niebezpieczne, a zwłaszcza azbest, odpady medyczne i weterynaryjne, przeterminowane środki ochrony roślin oraz sprzęt elektryczny i elektroniczny zawierający elementy i substancje niebezpieczne.

Podkarpackie jest województwem o stosunkowo małym zanieczyszczeniu środowiska. Występują jednak lokalne przekroczenia standardów jakości powietrza i gleb. Od lat obserwuje się stały wzrost natężenia hałasu komunikacyjnego. Emisja hałasu jest obecnie najpowszechniejszym zanieczyszczeniem środowiska, na oddziaływanie którego narażona jest największa liczba osób.

Obszary problemowe

Poważny problem natury społeczno-gospodarczej, ekonomicznej i ekologicznej stanowią zlokalizowane w różnych miejscach województwa tereny i obiekty przemysłowe, powojaskowe oraz popegeerowskie (po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych), które wymagają zmiany dotychczasowego przeznaczenia (mapa – załącznik nr 6). Powierzchnia gruntów wymagających rekultywacji i zagospodarowania na terenie województwa wynosi ok. 2 700 ha. Większość zdewastowanych i zdegradowanych gruntów dotyczy terenów poeksploatacyjnych górnictwa siarkowego (w okolicach miasta Tarnobrzega). Procesy rewitalizacyjne kopalń są już prowadzone od kilku lat, jednak stopień ich zaawansowania jest zróżnicowany. Zagospodarowania i ożywienia gospodarczego wymagają także liczne obiekty po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych zlokalizowane głównie w południowo-wschodniej części województwa.

Na obszarze województwa występują także zdegradowane tereny miejskie. Rewitalizacji wymagają m.in. obiekty użytku publicznego, którym należy przywrócić ważne dla miast funkcje.

W Polsce brak jest praktycznych doświadczeń w dziedzinie przygotowania i prowadzenia systemowych procesów rewitalizacji. Nie stworzono dotąd również odpowiednich regulacji prawnych oraz instrumentów dla przygotowania i zarządzania procesami rewitalizacji miast. Rewitalizacja miast nie należy do zakresu zadań publicznych gminy, nie mają więc one obowiązku prowadzić systematycznej rewitalizacji. Mimo braku takiego obowiązku większość gmin posiada Lokalne Plany Rewitalizacji. W latach 2004-2006 stanowiły one podstawę ubiegania się o środki finansowe na działania związane z rewitalizacją terenów w ramach ZPORR. Wymóg ten zostanie utrzymany w obecnym okresie programowania.

Zagrożenia

Doświadczenia ostatnich lat dowodzą, że zwiększa się w regionie prawdopodobieństwo występowania zjawisk ekstremalnych: powodzi, osuwania się mas ziemnych i suszy. Sprzyja temu różnorodne ukształtowanie terenu – jak już zaznaczono w części południowo-wschodniej ma ono charakter górski i podgórski, w części północno-zachodniej – nizinny. W ostatnich kilku latach rocznie w województwie występują wysoce negatywne zjawiska w tym zakresie (w tym zwłaszcza powódzie, szczególnie dotkliwe w latach 1997, 2001, 2004, 2005). Tereny zalewowe oraz potencjalne obszary występowania osuwisk przedstawia mapa – załącznik nr 7. Stan zabezpieczenia przeciwpowodziowego ocenia się jako niski. Szczególnie zagrożone powodzią są obszary położone wzdłuż głównych rzek województwa, zwłaszcza w środkowych i ujściowych ich odcinkach. Klęskom powodzi zapobiegłaby modernizacja istniejących wałów przeciwpowodziowych na Wiśle i jej dopływach oraz budowa zbiorników retencyjnych. Długość istniejących wałów przeciwpowodziowych wynosi 626 km, z czego 270 km wymaga pilnej modernizacji. Ocenia się, że potrzeby w zakresie budowy nowych wałów przeciwpowodziowych wynoszą ok. 500 km.

Ważnym elementem zrównoważonego gospodarowania wodą są zbiorniki retencji wodnej. W ostatnich latach w województwie podkarpackim wybudowano 11 zbiorników małej retencji. Potrzeby na najbliższe lata obejmują wybudowanie 45 zbiorników małej retencji i suchych polderów oraz budowę kilku dużych wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych: „Kąty-Myscowa” na rzece Wisłoce, „Rudawka Rymanowska” na rzece Wisłok, „Trzciana” /Dukla/ na rzece Jasiołka, „Niewistka” na rzece San, „Krawce” na rzece Łęg, „Ropczyce” na rzece Wielopolka.

Obok rosnącej liczby wypadków i kolizji w transporcie, dużym zagrożeniem są awarie chemiczno-ekologiczne. Na terenie województwa występuje 21 zakładów przemysłowych o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. W zakładach tych przetwarzane i magazynowane są materiały, których przedostanie się do środowiska naturalnego skutkuje zanieczyszczeniem obszarów i zagrożeniem zdrowia i życia mieszkańców – lokalizację tych zakładów przedstawia mapa – załącznik nr 7.

Sytuacji nie ułatwia słabe wyposażenie służb ratowniczych w sprzęt do zwalczania i usuwania kataklizmów naturalnych, awarii chemiczno-ekologicznych oraz w specjalistyczny sprzęt ratowniczy, jak również narzędzia podnoszące ich sprawność systemową i współpracę. Ważnym problemem w zakresie zapobiegania zagrożeniom jest brak odpowiednich informatycznych systemów łączności i zarządzania informacjami kryzysowymi służących koordynacji współpracy podmiotów ratowniczych.

Szczególną rolę w zwalczaniu zagrożeń odgrywają służby krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG), który tworzą:

- **na poziomie wojewódzkim**
 - Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej,
 - 11 Krajowa Baza Sprzętu Specjalistycznego i Środków Gaśniczych,
 - Wojewódzki Zespół Reagowania Kryzysowego,
 - Podkarpacka Brygada Odwodowa,
- **na poziomie powiatowym:**
 - 4 komendy miejskie i 17 komend powiatowych Państwowej Straży Pożarnej w strukturze których funkcjonowało 27 jednostek ratowniczo – gaśniczych oraz jeden posterunek PSP,
 - 267 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP) włączonych do KSRG,
 - 4 miejskie i 21 powiatowych Zespołów Reagowania Kryzysowego.

W województwie funkcjonują również 1304 jednostki OSP nie włączone do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, ze względu na niespełnienie określonych wymagań (np. dotyczących sprzętu i systemu łączności).

Rozmieszczenie jednostek krajowego systemu ratowniczo – gaśniczego na obszarze województwa determinowane jest dwoma podstawowymi czynnikami: czasem dojazdu do miejsca zdarzenia oraz możliwościami taktyczno – technicznymi jednostek.

Jednostki OSP biorą udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych: pożary, miejscowe zagrożenia, w usuwaniu skutków klęsk żywiołowych oraz ratowania osób i mienia.

Jednostki OSP wyposażone są w 1537 samochodów, w sprzęt ratowniczo-gaśniczy, w tym sprzęt łączności bezprzewodowej. Jednostki OSP dysponują domami strażaka, strażnikami (w budowie i rozbudowie jest 160 strażnic, których koszt remontu szacowany jest na kwotę około 160 mln zł) oraz obiektami wielofunkcyjnymi służącymi społeczeństwu danego środowiska. Środki inwestycyjne na realizację tych zadań zabezpieczają głównie samorządy gminne, w części Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, inne podmioty i sponsorzy.

W 2006 roku dochody OSP wyniosły 5 526 339zł, a zaplanowane na rok 2007 środki z samorządu wyniosą 19 677 423 zł.

W 2006 roku na terenie województwa podkarpackiego miało miejsce 20341 zdarzeń, w tym 6337 pożarów, 13443 miejscowych zagrożeń, 561 alarmów fałszywych. W odniesieniu do roku 2005 nastąpił wzrost ilości interwencji o 841 zdarzeń, tj. o 4,3 %, z czego:

- a) pożary – wzrost ilości pożarów o 161, tj. o 2,6 %,
- b) miejscowe zagrożenia – wzrost o 529, tj. o 4,1 %,
- c) alarmy fałszywe - wzrost o 151, tj. o 37%.

W związku z brakiem możliwości finansowania ochotniczych straży pożarnych ze środków budżetu państwa, istnieje potrzeba zapewnienia środków na funkcjonowanie tych jednostek z innych źródeł.

Edukacja

Województwo podkarpackie charakteryzuje się jednym z najwyższych w kraju udziałem populacji dzieci i młodzieży szkolnej w stosunku do ogółu mieszkańców. Sytuacja sektora edukacji z punktu widzenia typów szkół oraz liczby ich uczniów przedstawia poniższa tabela.

Tab. 7.

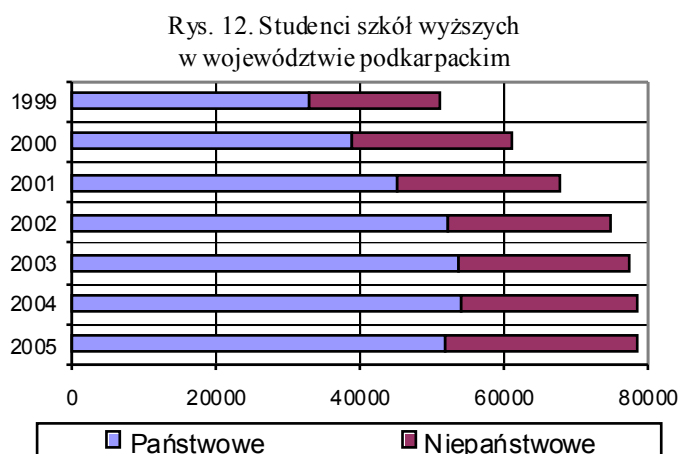
	Wychowankowie/uczniowie	Placówki/szkoły
Szkoła Podstawowa	150674	1172
Gimnazjum	94903	547
Liceum Ogólnokształcące	45169	150
Liceum Profilowane	9588	88
Technikum	39482	131
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	14268	100
Szkoła Policealna	11159	125
Technikum uzupełniające po ZSZ	2461	49
Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące	1227	30
Ogółem	420068	3917

Baza materialna szkolnictwa jest zróżnicowana w zależności od lokalizacji. Gorsze warunki nauczania, zarówno pod względem infrastruktury bazy szkolnej, jak i wyposażenia, mają w szczególności dzieci z terenów wiejskich.

Na 1 komputer w podkarpackich szkołach wszystkich typów przypada aż 31 uczniów i jest to najgorszy wynik w kraju. Bardzo duże potrzeby w zakresie edukacji zarówno szkolnej, jak i przedszkolnej, obejmują zarówno budowę nowych szkół, jak i remonty oraz modernizację istniejącej bazy (pracowni lekcyjnych, sal gimnastycznych, boisk szkolnych). Konieczne jest również doposażenie w sprzęt oraz pomoce dydaktyczne (m.in. komputery oraz nowoczesne, skomplikowane urządzenia do nauki zawodu).

Szacunkowe dane dotyczące struktury wykształcenia ludności, w tym szczególnie udział osób z wyższym wykształceniem wskazują, że Podkarpackie nie odbiega od średniej dla kraju. Struktura wykształcenia, charakterystyczna dla całej Polski, nie odpowiada jednak standardom Unii Europejskiej. Konieczne jest również dalsze dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy.

Wiodącą rolę w zakresie wzrostu zasobów intelektualnych regionu, odgrywają uczelnie. Dynamicznie rozwija się szkolnictwo wyższe, szczególnie niepubliczne, o czym świadczy wzrastająca liczba szkół wyższych oraz liczba studentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Liczba studentów w województwie, wynosząca ponad 78 tys. stanowi ok. 4% ogólnej liczby studentów w Polsce. Dominujące znaczenie ma rzeszowski ośrodek akademicki, gdzie w czterech uczelniach (Uniwersytet Rzeszowski, Politechnika Rzeszowska, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania i Wyższa Szkoła Zarządzania), kształci się ok. 48 tysięcy studentów, tj. 67% ogólnej liczby studentów Podkarpacia. Szybki wzrost liczby studentów, jak również osób uczęszczających do szkół policealnych, jest bardzo pozytywnym zjawiskiem w kierunku polepszania wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności województwa. Niezależnie jednak od dużego przyrostu liczby studentów i uczniów tych szkół oferowana liczba miejsc w szkołach wyższych i policealnych, ich baza materialno-dydaktyczna oraz rozmieszczenie geograficzne są niewystarczające w stosunku do potrzeb regionu (mapa – załącznik nr 8). Szczególnie utrudniony dostęp do uczelni i szkół policealnych ma młodzież z małych miast i wsi (wysokie koszty dojazdów i zamieszkiwania w większych miastach).

Kultura i turystyka

Sieć placówek kultury na terenie województwa zapewnia podstawowe zapotrzebowanie

społeczne. Utrzymują się jednak i pogłębiają różnice w dostępie do kultury pomiędzy poszczególnymi środowiskami i subregionami. W zakresie sieci podstawowych instytucji kultury (domy, kultury, biblioteki, ośrodki, kluby, świetlice) województwo jest względnie jednorodne. Baza techniczna i wyposażenie placówek kultury nie jest jednak w pełni zadowalająca. Jeśli chodzi o dostęp do tzw. kultury wysokiej, występuje wyraźne upośledzenie dużej części województwa w stosunku do Rzeszowa i Przemyśla.

Ceniony jest w regionie społeczny ruch kulturalny, w tym działalność stowarzyszeń i towarzystw społeczno-kulturalnych. Region jest znany w Polsce z kultury i sztuki ludowej. Wszystkie funkcjonujące na terenie województwa podkarpackiego instytucje i placówki kultury prowadzą aktywną działalność artystyczną, oświatową, edukacyjną. Utrzymywane są wyłącznie przez samorządy: wojewódzki i lokalne. Szczupłe środki finansowe, jakimi dysponują, ograniczają, a czasami uniemożliwiają ich rozwój.

Obszar województwa podkarpackiego charakteryzuje się dużymi walorami i atrakcyjnością turystyczną (mapa – załącznik nr 9), które przyciągają turystów (w 2005 r. prawie 3 mln), pomimo zróżnicowanego standardem, często niewystarczającej infrastruktury turystycznej. Potencjał przyrodniczo-kulturowy stanowi kanwę rozwoju turystyki i podstawę kreacji produktów turystycznych.

W rejestrze zabytków województwa znajduje się 3 843 obiekty. Na listę światowego dziedzictwa UNESCO wpisane są: drewniany gotycki kościół w Haczowie oraz zespół kościelno-plebański w Bliznem. Rozpoczęta została procedura wpisania na listę zespołu „Twierdzy Przemyśl (obejmującej pierścień forteczny zewnętrzny, wewnętrzny i obiekty powstałe w czasie budowy twierdzy). Ponadto na liście Pomników Historii umieszczono klasztor oo. Bernardynów w Leżajsku oraz zespół zamkowo-parkowy w Łańcucie.

Znajdujące się w regionie zabytkowe zespoły architektury (miejskie, pałacowo-parkowe, dworsko-parkowe, sakralne, klasztorne), pojedyncze obiekty i budowle (obronne, wojskowe, przemysłowe, cmentarze itd.) reprezentują wszystkie okresy i style. Niestety większość jest w złym stanie technicznym i wymaga rewaloryzacji.

Znaczną wartość dla kultury materialnej regionu stanowi tradycyjne budownictwo drewniane, obejmujące zabytkowe obiekty sakralne (kościóły i cerkwie) oraz coraz rzadsze zagrody mieszkalne. Wymagają one także niezbędnych prac renowacyjnych. Liczne cerkwie, których jest 126, mają ważne znaczenie dla umacniania tożsamości mniejszości narodowych.

Jak już zaznaczono, o jakości walorów przyrodniczo – krajobrazowych województwa świadczy wyjątkowość krain wyznaczonych przez trzy odmienne formy ukształtowania powierzchni (nizinny, podgórski i górski), istnienie parków narodowych, parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, bogactwo flory i fauny, stosunkowo czyste powietrze oraz wody rzek, potoków i zbiorników. Istotnym czynnikiem rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego są mineralne wody lecznicze w znanych uzdrowiskach: Iwonicz Zdrój, Rymanów Zdrój, Horyniec Zdrój, Polańczyk Zdrój oraz m.in. w Komańczy, Czarnej, Lipie, Rabem, Latoszynie oraz liczne udokumentowane wody mineralne (m.in. w Lesku, Krośnie, Foluszu), a także wody termalne, które stwierdzono w okolicach: Rzeszowa, Krosna, Dębicy, Ustrzyk Dolnych, Soliny, Wiśniowej, Lubatówki i Rudawki Rymanowskiej (aktualnie nie są wykorzystywane). Nie wszystkie jednak walory są wykorzystywane w odpowiedni sposób. Barierą rozwoju uzdrowisk są zwłaszcza zbyt małe środki finansowe na utrzymanie i modernizację posiadanej bazy.

W zakresie oferty zimowej turystyki Podkarpackie dysponuje ponad 40 wyciągami narciarskimi, w tym 4 wyciągami krzesełkowymi. Generalnie jednak wiele zastrzeżeń budzi zarówno ilość, jak i stan infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej. Brakuje m.in. tras

spacerowych i rowerowych, centrów rekreacyjno-sportowych (kortów tenisowych, basenów, kąpielisk), punktów widokowych, parkingów oraz odpowiedniego zaplecza gastronomicznego i sanitarnego.

Działalność turystyczna w województwie podkarpackim koncentruje się przede wszystkim w jego południowej części. Tereny te są tradycyjnie odwiedzane przez turystów uprawiających turystykę pieszą i narciarstwo oraz sporty wodne na Zalewie Solińskim. Znajduje się tam również największa liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania. Łącznie na koniec 2005 r. działalność noclegową prowadziło 312 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, które dysponowały 18 436 miejscami noclegowymi. Najliczniejszą grupą miejsc noclegowych dysponowały hotele (17,8%), drugą schroniska (12,1%), a w następnej kolejności ośrodki wczasowe i ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (po 11,9%). Na ogólną ilość 546 755 osób korzystających z noclegów, 11,4% stanowili turyści zagraniczni. Liczba noclegów udzielonych w 2005 r. była wyższa o 10 % w porównaniu do noclegów udzielonych w roku 2000 r.

Niewystarczająca jest ilość i stan bazy hotelowo - noclegowej, szczególnie brakuje dużych obiektów konferencyjnych.

Tab. 8. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania

Wyszczególnienie	Obiekty (stan na 31.VII.2005r)	miejsca noclegowe (stan na 31.VII.2005 r)	korzystający z noclegów w 2005	udzielone noclegi w 2005
ogółem	312	18 436	546 755	1 540 609
w tym całoroczne	-	13 660	-	-
w tym turyści zagraniczni	-	-	62 178	130 093
hotele	49	3 281	194 659	321 063
motele	3	149	10 753	12 649
pensjonaty	10	453	22 240	42 537
inne obiekty hotelowe	54	1 704	69 384	138 796
domy wycieczkowe	8	541	26 916	52 053
schroniska	2	60	2 843	4 916
schroniska młodzieżowe	49	2 175	26 176	76 201
kempingi	2	290	4 240	11 710
poła biwakowe	11	545	5 472	6 249
ośrodki wczasowe	20	2 195	54 750	211 506
ośrodki szkoleniowo - wypoczynkowe	24	2 188	50 445	178 010
zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych	19	1 091	10 319	39 218
ośrodki do wypoczynku sobotnio- niedzielnego i świątecznego	1	8	48	228
pozostałe obiekty	60	3 756	68 510	445 473

Źródło: US Rzeszów

Stosunkowo młodą, ale dobrze rozwijającą się formą turystyki jest agroturystyka. Potencjał rozwojowy tej formy spędzania czasu jest ogromny, ponieważ ludzie poszukują ciszy, spokoju, możliwości skorzystania z zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego regionu. Szczególnie atrakcyjnym elementem wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym jest żywność oparta na tradycyjnych uprawach i hodowlach, przygotowywana zgodnie z tradycyjnymi recepturami. Według danych Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, w województwie działa ponad 600 gospodarstw agroturystycznych, które dysponują ponad 5,7 tys. miejsc noclegowych w 2,2 tys. pokoi. Obserwuje się stały wzrost ich liczby oraz ciągle podnoszenie poziomu świadczonych usług. Jednakże właściciele tego typu bazy w niewielkim stopniu współpracują ze sobą, stąd ich oferta nie jest rozbudowana.

Baza noclegowa na terenach wiejskich stanowi 52% wszystkich obiektów noclegowych w regionie. Najwięcej obiektów znajduje się w południowej części regionu, głównie w Bieszczadach.

Informacja i promocja turystyczna, monitoring ruchu turystycznego, jak również ilość i jakość ofert turystycznych są nadal na niezadowalającym poziomie.

Sport

Jednym z aspektów atrakcyjności województwa jest dostęp do szeroko pojętej infrastruktury sportowej. Z roku na rok wzrasta zainteresowanie tzw. zdrowym, aktywnym trybem życia. Panuje swoista moda na zdrowie. Coraz więcej osób korzysta z obiektów sportowych, które służą wypoczynkowi, relaksowi, stanowią również miejsce spędzania wolnego czasu. Jednak większość obiektów tworzących bazę sportową regionu wymaga modernizacji. Istnieje również potrzeba budowy obiektów, zarówno tradycyjnych, takich jak: hale sportowe, baseny, boiska, korty tenisowe, lodowiska, jak i nowych, stwarzających możliwości uatrakcyjnienia form spędzania wolnego czasu i rekreacji, m.in.: kręgielni, ramp do deskorolek, skateparków z urządzeniami do jazdy na łyżworolkach, siłowni. Szczególnie dotkliwy jest brak obiektów umożliwiających organizację imprez sportowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym.

Dobra infrastruktura sportowa jest również nieodłącznym elementem oferty turystycznej. Zatem proces poprawy jakości bazy sportowej musi być nie tylko kontynuowany, lecz wręcz zintensyfikowany.

Tab. 9. Obiekty sportowe w województwie podkarpackim (na podstawie ankiet otrzymanych od jst w maju 2004 r.)

Rodzaj obiektu	Wyszczególnienie		Liczba ogółem	w tym przyszkolne
Stadiony	Ogółem		259	24
	Z tego z widownią	do 3 000 miejsc	247	23
		od 3 001 do 10 000 miejsc	10	1
		od 10 001 do 40 000 miejsc	2	0
		Ponad 40 000 miejsc	0	0
Boiska do gier wielkich	Ogółem		248	56
	Z tego z widownią	prostą	209	42
		okólną	39	14
Boiska do gier małych	Rodzaj boiska	do koszykówki	371	327
		do piłki ręcznej	324	308
		do siatkówki	490	406
		do tenisa ziemnego	132	42
		uniwersalne	482	424
		Ogółem	99	71
Hale sportowe	Rodzaje hal	Wielofunkcyjne o wymiarach 44x22 m i większe	32	15
		Hale sportowe o wymiarach od 36x18 do 44x22 m	58	48
		Lekkoatletyczne	9	8
Sale i pawilony specjalistyczne	Rodzaje	Uniwersalne o wymiarach od 24x12 do 36x18m	240	232
		Pomocnicze o wymiarach poniżej 24x12 m	332	311
		Pawilony specjalistyczne (np. łucznicze, szermiercze, do walk judo, bokserskich itp.)	0	0
Urządzenia dla sportów łodziowych	Przystanie		3	0
	w tym	wioślarskie	1	0
		kajakowe	3	0
	Tory regatowe		0	0
Strzelnice	Do strzelań na 10 m z broni pneumatycznej		7	2
	Do strzelań na 25 m		11	2
	w tym	kryte	5	2
	Do strzelań na 50 m		12	4
	w tym	kryte	3	1
	Do strzelań do rzutków		0	0
	Inne		1	0
Tory	Łucznicze		0	0
	w tym	kryte	0	0
	Motocyklowe i samochodowe		2	0
	w tym	żużlowe	2	0
	Jeździeckie		1	0
	Kolarskie		1	0
	Kartingowe		0	0
	Łyżwiarskie		1	0
Pływalnie sportowe	Pływalnie kryte o wymiarach basenu poniżej 25x12,5 m		6	0
	Pływalnie kryte o wymiarach basenu 25x12,5 m		15	5
	Pływalnie kryte o wymiarach basenu 50x20 m		1	0
	Pływalnie otwarte o wymiarach basenu poniżej 25x12,5 m		9	2
	Pływalnie otwarte o wymiarach basenu 25x12,5 m		5	1
	Pływalnie otwarte o wymiarach basenu 50x20 m		14	0
Obiekty dla sportów zimowych	Łodowiska sztuczne		9	1
	w tym	kryte	3	0
	Skocznie narciarskie		3	0

Ochrona zdrowia i zabezpieczenie społeczne

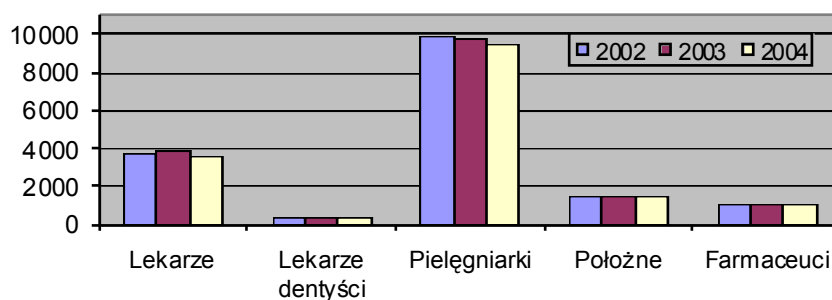
Stan i rozmieszczenie bazy technicznej ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia społecznego w województwie, pomimo szeregu zrealizowanych przedsięwzięć w ostatnich latach, jest nadal niewystarczający (mapa – załącznik nr 10). Dotyczy to w szczególności lokalizacji geograficznej i stanu obiektów, jak i ich wyposażenia, przy czym problem ten ze szczególnym natężeniem występuje na obszarach wiejskich.

Właściwy system opieki zdrowotnej wymaga odpowiedniej bazy infrastrukturalnej (dotyczącej zarówno obiektów, jak i ich wyposażenia) podnoszącej dostępność i poziom specjalistycznych usług medycznych.

W końcu 2004 r. w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej w województwie funkcjonowało ogółem 696 zakładów opieki zdrowotnej (o 154 więcej w por. z rokiem 1999), z czego ok. 56% stanowiły zakłady niepubliczne.

Działające w województwie szpitale ogólne dysponowały w 2004 r. 8832 łózkami, co oznacza, że na 10 tys. mieszkańców przypadało 42,1 łóżka. Po województwie pomorskim i opolskim był to najniższy (14. miejsce) wskaźnik w kraju (w Polsce - 48,0). W porównaniu z 1999 r. liczba chorych przebywających w szpitalach była większa o 31% i wyniosła 359,4 tys. osób. Skrócił się natomiast przeciętny czas pobytu chorego w szpitalu – z 8,7 dni do 6,6. Niedostateczny jest dostęp do usług medycznych, zwłaszcza specjalistycznych. Poważnym problemem jest zmniejszająca się liczba personelu medycznego, wynikająca z wyjazdów do pracy za granicę. Najważniejsze potrzeby w zakresie poprawy bazy ochrony zdrowia obejmują dostosowanie pomieszczeń i urządzeń, w tym aparatury i sprzętu medycznego, do wymagań wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. Konieczna jest dalsza poprawa sytuacji w zakresie dostosowywania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Duże braki występują również w wyposażeniu w nowoczesną aparaturę medyczną, niezbędną do diagnostyki, terapii i rehabilitacji.

Rys. 13. Personel medyczny (pracujący)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Jak wynika z analizy zachorowalności i leczenia szpitalnego, jak również umieralności, na terenie województwa podkarpackiego należy rozszerzyć działania zmierzające do zmniejszenia zachorowalności na choroby układu krążenia i nowotwory złośliwe, a poprzez rozwój podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz ratownictwa medycznego wpłynąć na zmniejszenie zewnętrznych przyczyn zachorowań i zgonów.

Tab. 10. Zgony niemowląt wg miejsca zamieszkania i płci

Wyszczególnienie	województwo				kraj	
	Liczby bezwzględne		na 1 tys. urodzeń żywych			
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Ogółem	148	149	7,21	7,26	6,8	6,4
Miasto	69	60	9,31	7,89	7,1	6,3
Wieś	79	89	6,02	6,89	6,4	6,5
Chłopcy	89	78	8,49	7,32	7,4	7,0
Dziewczynki	59	71	6,02	7,19	6,1	5,9

Tab. 11. Zarejestrowane zachorowania na nowotwory złośliwe wg 5-cio letnich grup wieku

wiek	Liczby bezwzględne		Wsk. na 100 tys. ludności	
	2003	2004	2003	2004
ogółem	6305	6401	299,2	303,7
0-4	19	15	16,9	13,8
5-9	11	13	8,1	10,0
10-14	9	16	5,3	9,8
15-19	31	18	16,2	9,7
20-24	38	39	20,9	20,9
25-29	47	43	28,8	25,9
30-34	63	59	44,4	40,6
35-39	92	103	67,3	76,3
40-44	185	183	123,9	125,5
45-49	374	393	244,3	255,0
50-54	545	533	400,3	380,8
55-59	638	612	661,2	583,0
60-64	693	683	864,4	877,8
65-69	923	949	1098,4	1138,4
70-74	1032	1013	1368,2	1342,5
75-79	845	880	1533,7	1558,0
80-84	510	577	1679,8	1741,4
85 i więcej	250	272	1544,5	1679,0

Nie w pełni zadowalająca sytuacja ma miejsce także w zakresie pomocy społecznej, zwłaszcza jej bazy techniczno-materialnej.

W 2004 r. 358 tys. osób skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej (88,6 tys. rodzin). Z zasiłków stałych skorzystało 15 tys. osób. Natomiast liczba osób korzystających z zasiłków okresowych wyniosła 122 tys. osób.

Na koniec 2004 r. w województwie podkarpackim funkcjonowało 48 domów pomocy społecznej z liczbą 4740 miejsc regulaminowych, 41 placówek opiekuńczo-wychowawczych z liczbą 1522 miejsc regulaminowych, 35 środowiskowych domów samopomocy (904 miejsca), 32 placówki wsparcia dziennego (1245 miejsc), 31 warsztatów terapii zajęciowej (1046 miejsc).

Ogólny stan jednostek, które organizują pomoc społeczną jest niezadowalający i nie zaspokaja w pełni potrzeb. Wciąż prowadzone są prace modernizacyjne, w celu dostosowania placówek do potrzeb i odpowiednich standardów, lecz wskutek niedostatku środków finansowych nie są one wystarczające. Dużą aktywność wykazują podkarpackie organizacje pozarządowe w działaniach szeroko rozumianej pomocy społecznej (jako zespół dziedzin związanych z przeciwdziałaniem patologiom, wykluczeniom i dysfunkcjom różnych grup społecznych).

Instytucjonalna infrastruktura pomocy społecznej, w tym również półstacjonarna, wymaga modernizacji, remontów, wyposażenia w sprzęt, a także dalszych prac inwestycyjnych. Ponieważ immanentną cechą instytucji pomocy społecznej jest jej ścisłe powiązanie z potrzebami mieszkańców województwa wynikającymi z sytuacji społecznej, powinna się ona zmieniać i dostosowywać przede wszystkim do ich potrzeb.

3. ANALIZA SWOT WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

SILNE I SŁABE STRONY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Silne strony	Słabe strony
- Dobrze rozwinięty przemysł lotniczy, działający w oparciu o high-tech. - Rozwinięte funkcje gospodarcze i edukacyjne Rzeszowa oraz potencjał innych ośrodków wzrostu gospodarczego regionu. - Potencjał kadr zarządzających i technicznych w przemyśle lotniczym, chemicznym, elektromaszynowym i drzewnym oraz wieloletnie tradycje tych gałęzi gospodarki. - Rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze. - Funkcjonowanie dwóch specjalnych stref ekonomicznych. - Duży potencjał produkcji żywności wysokiej jakości poszukiwanej zarówno na rynku krajowym jak i zagranicznym - Aktywność rzeszowskiego ośrodka akademickiego oraz szkół wyższych państwowych i niepaństwowych. - Konkurencja szkolnictwa publicznego i prywatnego na rynku edukacyjnym - Przebieg przez województwo głównych korytarzy transportowych sieci TEN-T. - Linia kolejowa (LHS) umożliwiająca rozwijanie współpracy gospodarczej między Polską i Ukrainą. - Międzynarodowe lotnisko w Jasionce oraz sieć lotnisk lokalnych. - Duże zasoby wód mineralnych i geotermalnych. - Zasoby surowcowe: gaz ziemny, drewno, surowce budowlane. - Sieć leczenia uzdrowiskowego. - Stosunkowo wysoki stan czystości środowiska i różnorodność obszarów prawnie chronionych. - Aktywność organizacji pozarządowych i wolontariatu. - Różnorodna oferta działalności kulturalnej. - Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. - Korzystna struktura wiekowa zasobów ludzkich. - Dodatni przyrost naturalny. - Przygraniczne położenie województwa podkarpackiego.	- Słaba dostępność komunikacyjna, wynikająca z niedostatecznej i niskiej jakości sieci komunikacyjnej drogowej i kolejowej (brak obwodnic miast, dróg szybkiego ruchu, autostrady). - Niski i wewnętrznie zróżnicowany poziom rozwoju gospodarczego poszczególnych podregionów NUTS III. - Słaby sektor MŚP. - Niski poziom współpracy nauki z gospodarką oraz niski poziom nakładów na innowacje. - Brak przygotowanych terenów inwestycyjnych. - Niski poziom rozwoju infrastruktury teleinformatycznej, a zwłaszcza szerokopasmowego dostępu do internetu. - Wymagający rozbudowy i modernizacji stan infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej. - Niski stopień zabezpieczenia przed kataklizmami naturalnymi i innymi zagrożeniami. - Występowanie zdegradowanych i niezagospodarowanych terenów poprzemysłowych, powojennych, po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych. - Występowanie zdegradowanych terenów miejskich. - Słaba baza infrastrukturalna i ekonomiczna obszarów wiejskich, nieefektywne, rozdrobnione rolnictwo. - Kierunki edukacji niedostosowane do potrzeb rynkowych. - Wymagająca poprawy baza edukacyjna i kulturowa, zwłaszcza na obszarach wiejskich. - Mało efektywna promocja regionu. - Niewystarczająca liczba przejść granicznych oraz słabo rozwinięta infrastruktura w ich otoczeniu. - Niski standard infrastruktury turystycznej i sportowej. - Niski poziom dochodów ludności i rozwoju gospodarczego regionu na tle kraju. - Wysokie bezrobocie i znikoma ilość atrakcyjnych ofert pracy. - Odpływ młodych osób do innych regionów. - Niski poziom transgranicznej współpracy gospodarczej.

SZANSE I ZAGROŻENIA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Szanse	Zagrożenia
- Budowa gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa informacyjnego. - Rozwój globalnych powiązań kooperacyjnych przemysłu lotniczego. - Wzrost zainteresowania inwestorów zewnętrznymi regionem - Wzrost możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. - Rozwój międzyregionalnej współpracy gospodarczej oraz międzynarodowego ruchu turystycznego. - Wzrost popytu na produkty ekologiczne oraz tradycyjne produkty żywnościowe wysokiej jakości wśród konsumentów krajowych i zagranicznych. - Wzrost zainteresowania produktem turystycznym i dziedzictwem kulturowym regionu.	- Niska atrakcyjność i konkurencyjność województwa. - Spadek konkurencyjności gospodarczej i atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym mała liczba kompletnych ofert inwestycyjnych. - Niski popyt na badania i innowacje. - Opóźnienie programu budowy autostrad i dróg szybkiego ruchu na obszarze województwa oraz procesu poprawy komunikacji drogowej i kolejowej. - Powstawanie konkurencyjnych europejskich szlaków komunikacyjnych. - Marginalizacja regionu związana z delokalizacją centralnych instytucji i przedsiębiorstw poza obszar województwa. - Awarie przemysłowe i degradacja środowiska spowodowana znacznym wzrostem ilości odpadów komunalnych i osadów ściekowych oraz przestarzałymi technologiami przemysłowymi. - Atrakcyjne oferty pracy za granicą dla wykształconych kadr regionu (szczególnie medycznych). - Zły stan infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej oraz ograniczona dostępność do specjalistycznych usług medycznych. - Brak systemowych rozwiązań dotyczących rewitalizacji zdegradowanych terenów miejskich, poprzemysłowych i powojennych. - Zmiana korzystnych tendencji demograficznych w województwie.

4. WSPARCIE FINANSOWE DLA WOJEWÓDZTWA.

4.1. Źródła finansowania – krajowe

W ramach **wsparcia krajowego**² na terenie województwa podkarpackiego w latach 1999-2004 realizowano szereg inwestycji, a także działań o charakterze modernizacyjnym i inwestycyjnym.

Działania finansowane z budżetu wojewody, funduszy celowych, agencji i fundacji Skarbu Państwa oraz przedsiębiorstw państwowych przedstawia tabela (załącznik nr 12).

Kontrakt Wojewódzki (2001-2004)

W ramach I edycji Kontraktu Wojewódzkiego (2001-2003) dofinansowaniem z budżetu państwa objęto głównie zadania o charakterze inwestycyjnym, na które wydatkowano łącznie **197 320,64 tys. zł**. Poniższa tabela przedstawia podział - środków w kolejnych latach na poszczególne działania.

Tab. 12. Dofinansowanie środkami z budżetu państwa zadań realizowanych w ramach Kontraktu Wojewódzkiego w latach 2001 - 2003

Kategoria	Działania i zadania z Kontraktu Wojewódzkiego, które wpisują się w poszczególne kategorie społeczne	Liczba realizowanych zadań	Kwoty dofinansowania z budżetu państwa w ramach Kontraktu Wojewódzkiego							
			rok 2001		rok 2002		rok 2003		Razem wszystkie lata	
			Kwota w tys. zł.	Procentowy udział w całości wydatków	Kwota w tys. zł.	Procentowy udział w całości wydatków	Kwota w tys. zł.	Procentowy udział w całości wydatków	Kwota w tys. zł.	Procentowy udział w całości wydatków
Zdrowie	działania: 4.2., 4.5. (zadania: 4.5.1., 4.5.2., 4.5.3.)	25	44622,01	43,41%	28900,00	60,60%	23129,44	49,37%	96651,45	48,98%
Sport, turystyka i rekreacja	działanie: 3.1., zadania: 3.2.1., 3.2.2.	18	26187,00	25,48%	829,58	1,74%	4579,99	9,78%	31596,57	16,01%
Ochrona środowiska	działania: 1.1., 1.2., 5.5.	67	2803,00	2,73%	600,00	1,26%	1739,32	3,71%	5142,32	2,61%
Drogi i mosty	działania: 1.2., 5.1., zadania: 5.7.1., 5.7.4.	45	0,00	0,00%	5670,00	11,89%	6719,71	14,34%	12389,71	6,28%
Edukacja	działania: 4.1., 5.4., zadanie 4.3.2.	229	21964,00	21,37%	9990,04	20,95%	7681,56	16,40%	39635,60	20,09%
Pomoc społeczna	załącznik nr 14, działanie 4.7.	34	7205,00	7,01%	1200,00	2,52%	3000,00	6,40%	11405,00	5,78%
Inne	zadanie 4.4.3.	1	0,00	0,00%	500,00	1,05%	0,00	0,00%	500,00	0,25%
RAZEM		419	102781,01	100,00%	47689,62	100,00%	46850,01	100,00%	197320,64	100,00%

W 2004 r. na realizację Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Podkarpackiego zaplanowano kwotę z budżetu państwa w wysokości łącznej **67 999,00 tys. zł**, z czego:

1. na współfinansowanie zadań własnych samorządów oraz na rozliczenie inwestycji wieloletnich jednostek samorządu terytorialnego **54 079,00 tys. zł**
2. na współfinansowanie projektów zawartych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz realizowanych w ramach IW INTERREG III **13 920,00 tys. zł**

² Opracowano na podstawie materiałów otrzymanych od instytucji wdrażających na poziomie regionalnym, które odpowiedziały na zapytanie w danej kwestii. W związku z tym informacja ta może nie określać pełnego zakresu wsparcia krajowego udzielonego w województwie podkarpackim.

Równocześnie strona rządowa udostępniła samorządowi województwa podkarpackiego środki z przeznaczeniem na inwestycje w środki trwałe w zakresie regionalnych pasażerskich przewozów kolejowych w wysokości **12 500,00 tys. zł.**

Zestawienie danych o wielkości wsparcia w ramach II edycji kontraktu poszczególnych kategorii społecznych zawiera poniższa tabela.

Tab. 13. Zestawienie kategorii społecznych realizowanych w ramach Kontraktu dla Województwa Podkarpackiego w roku 2004 z wyszczególnieniem kwot na niewydatkowanych z budżetu państwa oraz ich procentowym udziałem w całości wydatków budżetowych

Kategoria społeczna, jaka uzyskała wsparcie w ramach kontraktu	Działanie	Liczba realizowanych zadań	Kwota dofinansowania z budżetu państwa	% udział w całości wydatków z budżetu państwa
ZDROWIE	1.1	19	33 673 517,45 zł	62,46%
EDUKACJA - rozbudowa i modernizacja bazy lokalowej szkolnictwa wszystkich szczebli	1.2. - typy: A i B	101	15 713 652,59 zł	29,15%
SPORT - rozbudowa i modernizacja obiektów sportowych	1.2 - typy: C i D oraz zadanie: I-2-A/5	38	2 715 282,00 zł	5,04%
KULTURA	2.1	16	1 812 233,00 zł	3,36%
RAZEM		174	53 914 685,04 zł	100,00%

4.2. Źródła finansowania – zagraniczne

W okresie lat 1999-2006 kwota środków pomocy zagranicznej, jaką może pozyskać woj. podkarpackie opiewa w granicach 670 mln Euro. Szczegółowe zestawienie tej pomocy wg stanu na dzień 30 czerwca 2006 r. przedstawiono w tabelach stanowiących załączniki nr 13 i 14. Z kwoty tej ok. 230 mln Euro stanowią środki z tzw. okresu przedakcesyjnego, wśród których dominowały następujące Programy:

- Phare SSG - 61,8 mln Euro
- Sapard - 76,6 mln Euro
- ISPA - 51,4 mln Euro

W okresie poakcesyjnym na podstawie wydzielonych dla województwa w niektórych Programach limitów oraz zaakceptowanych już projektów ma ono jak dotychczas szansę pozyskać ok. 440 mln Euro, z czego kluczowe pozycje stanowią:

- ZPORR - 192,2 mln Euro
- SPO - Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich - 57 mln Euro
- Fundusz Spójności - 56,4 mln Euro
- SPO - WKP - 52,8 mln Euro
- SPO - RZL - 27,7 mln Euro

Zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i w pierwszych latach korzystania przez Polskę z funduszy strukturalnych UE w ramach perspektywy 2004-2006, przeznaczone dla województwa podkarpackiego środki koncentrowane były w przeważającej części na inwestycjach dotyczących infrastruktury służącej głównie rozwojowi społeczno-gospodarczemu (70%), na wsparciu przedsiębiorczości (16%) oraz na rozwój zasobów ludzkich (14%).

W ramach szeroko rozumianej infrastruktury komunikacyjnej w efekcie zrealizowanych już oraz wybranych projektów współfinansowanych z funduszy UE przeprowadzona będzie modernizacja i przebudowa ponad 1000 km dróg, jak również przebudowa ok. 17 mostów o

łącznej długości ok. 1,5 km. Ponadto wsparcie otrzyma 24 projekty z zakresu infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. W tej grupie znalazło się m. in. przedsięwzięcie dotyczące budowy regionalnego portalu internetowego Wrota Podkarpackie.

Znacząca pomoc przeznaczona została również na ochronę środowiska i zapobieganie zagrożeniom powodziowym. W tym zakresie dzięki środkom pomocowym będzie można wybudować ponad 3000 km kanalizacji deszczowej i sanitarnej, wybudować i zmodernizować 65 oczyszczalni ścieków i ujęć wody, ponad 450 km sieci wodociągowej, a także 2 stacje uzdatniania wody oraz 6 wysypisk śmieci. Ponadto przewiduje się udrożnienie i uregulowanie koryt rzek, potoków i rowów na długości blisko 12 km.

Z kolei w ramach wsparcia dotyczącego infrastruktury społecznej możliwa będzie modernizacja i przebudowa oraz doposażenie w sprzęt 32 placówek służby zdrowia, w tym modernizacja Szpitala Wojewódzkiego Nr 2 w Rzeszowie umożliwiające uruchomienie Oddziału Kardiochirurgii. Ponadto przewidziano modernizację i przebudowę ok. 20 obiektów infrastruktury kulturalnej i turystycznej (w tym m.in. budowę obiektu Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej oraz modernizację Teatru Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie). Wsparto także inwestycje dotyczące infrastruktury edukacyjnej i sportowej, co w rezultacie spowoduje modernizację, przebudowę lub remont ok. 270 obiektów oświatowych. Natomiast w zakresie szkolnictwa wyższego kluczowe dla całego regionu inwestycje dotyczyć będą rozwoju bazy dydaktycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego, Politechniki Rzeszowskiej oraz innych uczelni.

Przewiduje się również, iż znaczące wsparcie otrzymają inwestycje realizowane na obszarach problemowych, tj. obszarach wiejskich i obszarach zdegradowanych. W wyniku dotychczas przeprowadzonych naborów wniosków dofinansowanie na wskazanych obszarach uzyskało ok. 65 inwestycji drogowych, ok. 40 wodno-kanalizacyjnych oraz ok. 25 dot. obiektów kultury. W załączniku nr 15 przedstawiono lokalizację na obszarze województwa wybranych projektów unijnych. Intensywność przyznanej pomocy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w układzie poszczególnych powiatów w ramach ZPORR przedstawia mapa – załącznik nr 16.

W sferze pomocy skierowanej bezpośrednio do przedsiębiorców należy podkreślić, iż w ramach zakończonych dotychczas komponentów Programu Phare, a także wdrażanego jeszcze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego zawarto ok. 1500 umów na dotacje inwestycyjne dla MŚP oraz ok. 400 umów współfinansujących projekty doradcze. Warto także zauważyć, iż nowe firmy, które uzyskiwały dotacje, lokalizowały się w przeważającej części na obszarach, gdzie dzięki projektom infrastrukturalnym poprawione zostały warunki prowadzenia działalności gospodarczej.

W zakresie wsparcia rozwoju zasobów ludzkich w ramach Programów Phare 2000, 2001 i 2002 przeszkolonych zostało ok. 13 tys. osób. Z poradnictwa zawodowego, biznesowego, doradztwa indywidualnego oraz doradztwa na temat rozwoju porozumień lokalnych skorzystało ok. 10 tys. osób. Ponadto w ramach ZPORR dotychczas wypłacono ok. 33 tys. stypendiów dla uczniów oraz ok. 4 600 dla studentów (Działanie 2.2). W ramach działań 2.1, 2.3 i 2.4 ww. programu, w różnego rodzaju szkoleniach wzięło bądź weźmie udział ponad 20 tys. osób.

Analizując dotychczasowe wsparcie w ramach środków pomocowych należy podkreślić następujące uwarunkowania:

1. Dobry poziom wykorzystania środków w ramach już zakończonych Programów (średnio w granicach 90 - 95%).

2. Generalnie bardzo dużą aktywność w ubieganiu się o środki pomocowe, zwłaszcza ze strony samorządów terytorialnych i przedsiębiorców.
3. Wysoce zróżnicowany poziom zaspokojenia zgłoszonych potrzeb (największe niedostatki w tym zakresie mają miejsce w infrastrukturze drogowej, wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw, gdzie dofinansowanie uzyskał przeciętnie co 3 – 4 złożony wniosek oraz oświaty, w przypadku której wsparcie otrzymał co 7 wniosek).

Wdrażanie przyznanej województwu pomocy zagranicznej bezsprzecznie przyczyniło się do zbudowania poważnego potencjału organizacyjnego i kadrowego. W samym Urzędzie Marszałkowskim przeszkolonych zostało i pozyskało doświadczenie praktyczne ok. 40 pracowników. W innych instytucjach, jak Wojewódzki Urząd Pracy, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Mielecka Agencja Rozwoju Regionalnego, wiedzę i doświadczenie w omawianym zakresie uzyskało dalszych 100 pracowników. Niezależnie od powyższego szacuje się, że niezbędną wiedzę i doświadczenie praktyczne pozyskało ponad 1000 pracowników – beneficjentów pomocy zagranicznej, tj. głównie samorządów, przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu, szkół wyższych, organizacji pozarządowych itp.

Ponadto w omawianym okresie wypracowano i wdrożono szereg rozwiązań organizacyjnych, które wykorzystane zostaną w nowej perspektywie finansowej. Do najważniejszych z nich należą:

- Bank Projektów Województwa Podkarpackiego, w którym zgromadzono ponad 1000 projektów lub pomysłów;
- Sieć Partnerów Lokalnych, dzięki której w formie elektronicznej możliwa jest bieżąca współpraca z ponad 350 podmiotami.

Wdrażanie przyznanej dla województwa pomocy zagranicznej pozwoliło także na zdobycie doświadczeń w zakresie koncentracji środków własnych, niezbędnych do współfinansowania projektów. Generalnie nie wystąpiły w tym zakresie poważniejsze problemy w przypadku zdecydowanej większości samorządów lokalnych, które pomimo obniżenia poziomu dofinansowania w ramach części działań ZPORR poprzez odpowiednie przedsięwzięcia i koncentrację środków na najpilniejszych zadaniach potrafiły wygospodarować niezbędne nakłady na współfinansowanie i zagwarantowanie płynności finansowej inwestycji. Zdobyte doświadczenia w tym zakresie będą z pewnością procentować i napawają optymizmem w obliczu nowej perspektywy finansowej. Określone problemy w omawianej sferze wystąpiły natomiast w przypadku projektów znacznej części organizacji pozarządowych, zwłaszcza tych słabszych kapitałowo, które borykały się z problemem stosownych zabezpieczeń finansowych.

Reasumując, dotychczasowe wsparcie zagraniczne dla województwa wpłynęło w istotny sposób, choć trudny do precyzyjnego oszacowania na pozytywne przemiany społeczno-gospodarcze. Ze względu jednak na intensywność dotychczasowej pomocy, jak również jej niedostatecznie szeroki zakres, nie udało się dzięki niej powstrzymać tendencji pogłębiania się dysproporcji w rozwoju pomiędzy województwem podkarpackim, a pozostałymi obszarami kraju i UE.

Spowodowane było to różnymi czynnikami, wśród których za kluczowy należy uznać niedostateczny poziom wsparcia w postaci lokalizacji na obszarze województwa inwestycji o charakterze centralnym, zwłaszcza w części transportowej Funduszu Spójności. W wyniku tego Podkarpacie uzyskało niewielki udział w rozdysponowanych w ramach Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 środkach funduszy strukturalnych. Jednocześnie ze względu na niewystarczające środki w zakresie priorytetu I i III ZPORR (bez działania 3.4)

dofinansowania nie uzyskały 454 projekty o łącznej kwocie wnioskowanej ok. 0,7 mld zł. Szczególnie dotkliwy jest brak realizacji na obszarze województwa kluczowych inwestycji drogowych (przede wszystkim autostrady i drogi ekspresowej). Jak już zaznaczono udział SPO Transport i części transportowej Funduszu Spójności w okresie planistycznym 2004-2006 we wsparciu inwestycji drogowych na obszarze województwa był jak dotychczas znikomy.

Mając powyższe na uwadze oraz uwzględniając doświadczenia wynikające z wdrażania ZPORR przyjęto, iż RPO WP będzie w przeważającej mierze służył kontynuacji działań, które realizowane były w latach 2004-2006 i tylko częściowo zaspokoiły istniejące w tym zakresie potrzeby w regionie. Przewidziano także, iż Program ten rozszerzony zostanie w stosunku do ZPORR o działania dotyczące m.in. rozbudowy infrastruktury transportu kolejowego i lotniczego, infrastruktury energetycznej, budownictwa mieszkaniowego oraz pomocy społecznej. Obszary te wybrane zostały ze względu na kluczowe znaczenie dla rozwoju województwa lub licznie artykułowane pilne potrzeby.

5. STRATEGIA ROZWOJU REGIONU – SYNTEZA

5.1. Cel główny

Celem głównym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego (RPO WP) jest **wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia**. Tak sformułowany cel główny wynika bezpośrednio ze *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007 – 2020*, jest również zgodny z celami polityki spójności przedstawionymi na poziomie krajowym zwłaszcza w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia (NSRO), a także innych głównych dokumentach programowych nowej perspektywy finansowej UE obejmującej lata 2007 – 2013.

Władze województwa mają nadzieję, że realizacja Programu przyczyni się do osiągnięcia przez region PKB per capita w PPS (EU-27=100) w roku 2015 na poziomie nie niższym niż 46 %.

Spójność głównych celów w podstawowych dokumentach programowych opracowanych zarówno na poziomie kraju jak i regionu w odniesieniu do RPO WP, Strategii rozwoju województwa podkarpackiego oraz Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia przedstawia poniższa tabela.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013	Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2007 - 2020	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 - 2013
Cel główny: Wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia.	Cel główny: Podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności.	Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Zasadniczy kierunek rozwoju województwa przyjęty w RPO WP na lata 2007 – 2013 oparty jest na działaniach zmierzających do podniesienia krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu, przede wszystkim poprzez wsparcie zarówno finansowe, jak i instytucjonalne działań w sferze przedsiębiorczości, zwłaszcza w zakresie wzrostu jej innowacyjności i produktywności jako podstawowych czynników wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Działania te powinny być wzmacniane m.in. poprzez poprawę dostępności przestrzennej regionu, w tym zwłaszcza dostępności komunikacyjnej. Powiązania między osiami priorytetowymi RPO WP a celami horyzontalnymi NSRO, w które wpisują się wskazane wyżej kierunki aktywności regionalnej obrazuje poniższa matryca.

Tab. 14. Zbieżność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia

Osie Priorytetowe Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 Cele horyzontalne Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia	Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna	Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne	Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna	Oś priorytetowa 6. Kultura i turystyka	Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna	Oś priorytetowa 8. Pomoc techniczna
Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa,								
Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,								
Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,								
Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,								
Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,								
Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich,								

Cel główny programu jest także zgodny z celem określonym dla regionów w Rozporządzeniu Rady ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, a także Funduszu Spójności. Zarówno cel główny, jak też cele poszczególnych osi priorytetowych programu są zgodne z podstawowymi dokumentami określającymi przestrzeń dla polityki spójności UE w latach 2007 – 2013, tj. Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty (SWW), a w odniesieniu do poziomu krajowego z Krajowym Programem Reform (KPR), co przedstawiają poniższe tabele.

Tab. 15. Zbieżność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego z zapisami Strategicznych Wytycznych Wspólnoty na lata 2007 – 2013.

Osie Priorytetowe RPO WP na lata 2007-2013 Obszary tematyczne Strategiczne Wytyczne Wspólnoty (SWW)	Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna	Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne	Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna	Oś priorytetowa 6. Kultura i turystyka	Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna	Oś priorytetowa 8. Pomoc techniczna
Zwiększanie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia								
Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu								
Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy								

RPO WP przygotowany został w oparciu o podstawowe zasady UE, zwłaszcza w zakresie zapewnienia wewnętrznej spójności celów wiodących dokumentów programowych opracowanych zarówno na poziomie kraju, jak i UE. Fakt ten potwierdza przedstawiona w

tabelach zbieżność w zakresie programowania rozwoju na poziomie poszczególnych osi priorytetowych Programu, wpisujących się w SWW oraz priorytety KPR.

Tab. 16. Zbieżność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego z zapisami Krajowego Programu Reform na lata 2005 – 2008.

Osie Priorytetowe RPO WP na lata 2007-2013 Obszary tematyczne Priorytety KPR	Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna	Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne	Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna	Oś priorytetowa 6 Kultura i turystyka	Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna	Oś priorytetowa 8. Pomoc techniczna
Konsolidacja finansów publicznych i poprawa zarządzania finansami publicznymi								
Rozwój przedsiębiorczości								
Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw								
Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych								
Tworzenie i utrzymanie nowych miejsc pracy oraz zmniejszenie bezrobocia								
Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw poprzez inwestowanie w kapitał ludzki								

5.2. Cele szczegółowe

Przyjęte w RPO WP cele szczegółowe określone w oparciu o analizę poziomu społeczno – gospodarczego rozwoju województwa określają najważniejsze obszary interwencji wymagające wsparcia w celu usunięcia głównych barier rozwojowych, podniesienia jego konkurencyjności i ograniczenia procesu marginalizacji. Cele szczegółowe RPO WP zostały sformułowane w następujący sposób:

- **Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy.** Cel ten odnosi się do sfery gospodarczej, do tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności, a tym samym wzrostu konkurencyjności regionu. Rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy, a także zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i wzrostu aktywności w zakresie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.
- **Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w sferze komunikacyjnej i energetycznej.** Cel wskazuje na konieczność eliminacji występujących w regionie zapóźnień infrastrukturalnych, zwłaszcza w zakresie poprawy powiązań komunikacyjnych, a także poprawy poziomu usług w zakresie infrastruktury energetycznej zwłaszcza w zakresie dostarczania i wytwarzania energii.
- **Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie.** Cel wskazuje na konieczność dostosowania infrastruktury społeczeństwa informacyjnego do potrzeb i standardów UE, w tym zapewnienie szerokiego dostępu do usług elektronicznych oraz, komplementarnie do Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, sieci internetowej.

- **Zapobieganie degradacji środowiska oraz zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi.** Realizacja celu zmierza do ograniczenia ilości zanieczyszczeń, zwłaszcza odpadów przedostających się do środowiska, poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, a także związanego z zagrożeniami naturalnymi i technologicznymi.
- **Tworzenie warunków do rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, sport i rekreację.** Cel ten realizowany będzie poprzez wsparcie inwestycyjne infrastruktury publicznej, która wymaga dostosowania do potrzeb i standardów UE. Wspierane będą przedsięwzięcia wpływające na poprawę dostępności i jakości regionalnego systemu edukacji, bezpieczeństwa zdrowotnego i pomocy społecznej, a także zwiększające dostępność mieszkańców do obiektów sportowych i rekreacyjnych.
- **Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury.** Z uwagi na wyjątkowo korzystne warunki dla rozwoju turystyki w regionie stanowiące silną stronę województwa wspierane będą działania zwłaszcza w zakresie rozwijania infrastruktury turystycznej, które znacznie podniosą jakość usług i zwiększą różnorodność oferty turystycznej regionu. Cel ten realizowany będzie także poprzez odnowę zniszczonych obiektów dziedzictwa kulturowego, a także poprawę bazy lokalowej i wyposażenia podmiotów prowadzących działalność kulturalną.
- **Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.** Cel ten realizowany będzie przede wszystkim poprzez wzmocnienie ośrodków miejskich, które sprzyjając rozwojowi przedsiębiorczości i innowacji aktywizują pod względem rozwoju społeczno - gospodarczego obszary wymagające wsparcia zwłaszcza zdegradowane, które utraciły swoje dotychczasowe funkcje. W ramach tego celu wspierane będą również obszary zmarginalizowane gospodarczo o najniższych wskaźnikach ekonomicznych w skali regionu.

Przedstawione wyżej cele koncentrują się przede wszystkim na niwelowaniu podstawowych barier i zagrożeń rozwoju, przy jednoczesnym dążeniu do rozwoju głównych obszarów kreujących rozwój województwa, tj. innowacyjnej gospodarki, szeroko rozumianej infrastruktury (w tym także turystycznej) i edukacji. Cele te realizowane równocześnie wzmocnią aktywność gospodarczą, a także spójność społeczną i przestrzenną, również w odniesieniu do innych regionów UE. Przedstawione powyżej cele będą realizowane w oparciu o zasady określone w podstawowych aktach prawnych UE, w tym szczególnie w Rozporządzeniu Rady (WE) 1083/2006. Realizacja przyjętych przez Zarząd Województwa celów Programu dokonywana będzie w oparciu o następujące zasady:

- Partnerstwa – tj. aktywnego udziału mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, administracji publicznej, a także innych instytucji zaangażowanych w proces przygotowania dokumentu oraz podmiotów stanowiących potencjalnych jego beneficjentów. Realizując powyższą zasadę, RPO WP stwarza warunki dla zawierania partnerstwa publiczno – prywatnego i publiczno – społecznego, co znacznie zwiększa szanse na skuteczne i efektywne wydatkowanie środków Programu.
- Równouprawnienia i równości szans – tj. zapewnienia równego traktowania osób bez względu na płeć, wyznanie czy też niepełnosprawność na każdym etapie realizacji RPO WP, a także zapobiegania wszelkiej innej dyskryminacji, zwłaszcza w dostępie do środków RPO WP.

- Zrównoważonego rozwoju – tj. realizacji celów Programu zmierzających do wzrostu gospodarczego z równoczesnym dążeniem do podniesienia jakości środowiska naturalnego m. in. poprzez ograniczanie szkodliwego wpływu realizowanych w ramach Programu zadań na stan środowiska i ochronę zasobów przyrodniczych. Aby w pełni osiągnąć wynikające z niniejszej zasady cele, realizowane w ramach RPO WP projekty muszą uwzględniać najnowsze technologie związane zarówno z wykonawstwem, jak i funkcjonowaniem projektu, które nie tylko nie wywierają szkodliwego oddziaływania na środowisko, ale także w określonej perspektywie poprawiają jego jakość. W celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju ustanowiony zostanie Koordynator ds. Środowiska.

Instytucja Zarządzająca RPO WP zapewnia, że każde wsparcie stanowiące pomoc publiczną, udzielane w ramach Programu, będzie zgodne z przepisami dotyczącymi zasad udzielania tej pomocy, obowiązującymi w momencie udzielania wsparcia.

Instytucja Zarządzająca zapewni, że zamówienia publiczne, w tym udzielone koncesje, związane z projektami finansowanymi z pomocy Funduszy Strukturalnych są zgodne z Dyrektywą 2004/17WE, 2004/18/WE, Rozporządzeniem WE Numer 1564/2005 lub stosownymi postanowieniami Traktatu.

5.3. Strategia realizacji celów

Realizacja celów RPO WP w perspektywie do 2013 roku uwzględniać będzie przede wszystkim wyzwania strategiczne określone w *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007 – 2020*, a także innych dokumentach programowych przygotowanych na poziomie kraju i UE, tj. w Krajowym Programie Reform (KPR), Strategicznych Wytycznych Wspólnoty (SWW) oraz Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia (NSRO).

Zgodnie z wizją rozwoju województwo podkarpackie powinno stać się obszarem zrównoważonego rozwoju integrującym cele gospodarcze, ekologiczne i społeczne z myślą o osiągnięciu wysokiego standardu życia jego mieszkańców.

Cel główny RPO WP, który sformułowany został jako „**Wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia**” realizuje zarówno cel główny strategii rozwoju województwa, jak też cel strategiczny Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, Strategii Rozwoju Kraju, a także innych dokumentów opracowanych zarówno na poziomie kraju, jak też Wspólnoty Europejskiej. Podstawowym instrumentem wsparcia finansowego realizacji celów RPO WP jest Europejski fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), w ramach którego województwo podkarpackie otrzyma wsparcie w wysokości 1 136,3 mln Euro. Ponad 42% tych środków przeznaczonych zostanie na realizację celów Strategii Lizbońskiej (*earmarking*).

Spójność działań w odniesieniu do wymienionych wyżej dokumentów programowych przejawia się przede wszystkim w dążeniu do wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez wzrost przedsiębiorczości i innowacyjności, a także poprzez poprawę spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej zarówno wewnątrz województwa, jak też w odniesieniu do innych regionów kraju i UE.

Strategia realizacji celów Programu opiera się nie tylko na niwelowaniu barier rozwojowych województwa, ale także wyznacza nowe kierunki rozwoju w oparciu o budowę powiązań zewnętrznych, tak transgranicznych jak również paneuropejskich oraz wykorzystanie istniejącego w regionie potencjału technicznego i intelektualnego szczególnie

w tych obszarach funkcjonowania województwa, które stanowią jego mocne strony. Sukcesywna realizacja założonych w Programie celów rozwoju będzie synergiczną sumą działań prorozwojowych wszystkich uczestników tego procesu, w tym zwłaszcza podmiotów gospodarczych, samorządów terytorialnych, uczelni, instytutów naukowo - badawczych, organizacji społecznych i kulturalnych, a także mieszkańców. Realizacja celów zmierzać będzie do zaspokojenia potrzeb rozwojowych regionu, które koncentrują się przede wszystkim na:

- Tworzeniu warunków do rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki innowacyjnej jako głównych czynników realizacji nadrzędnego celu RPO WP, tj. wzrostu konkurencyjności województwa. Osiągnięciu tego celu sprzyjać będą przedsięwzięcia polegające m.in. na wsparciu kapitałowym, instytucjonalnym oraz promocji i doradztwie dla podmiotów gospodarczych, co powinno zwiększyć wzrost aktywności gospodarczej przede wszystkim MŚP, a także pozyskiwaniu zaawansowanych technologicznie inwestycji zewnętrznych. Integralnym elementem wsparcia w sferze produkcyjnej w ramach RPO WP będą także działania w zakresie badań i rozwoju technologicznego polegające na wspieraniu rozwoju działalności badawczo – rozwojowej oraz większej współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi, otoczenia biznesu i przedsiębiorcami. Szczególnie mocno wspierane będą działania wzmacniające własny potencjał gospodarczy regionu zwłaszcza w zakresie sektorów będących szansą dla rozwoju województwa, tj. w sektorze lotniczym, informatycznym i turystyce. Dzięki wsparciu działań innowacyjnych i prac badawczo – rozwojowych w gospodarce zwiększy się aktywność i konkurencyjność gospodarcza regionu nie tylko w rywalizacji krajowej. Promowana będzie również współpraca międzyregionalna i międzynarodowa umożliwiająca m.in. wymianę dobrych praktyk pomiędzy ośrodkami naukowymi, akademickimi, gospodarczymi i innowacyjnymi. Realizacja projektów w ramach tego celu w pełni uwzględniać będzie zasadę niedyskryminacji, przede wszystkim ze względu na płeć oraz niepełnosprawność.
- Dalszym rozwoju infrastruktury technicznej, która jest podstawą nie tylko efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej i wysokiej aktywności inwestycyjnej, ale także ważnym czynnikiem postępu w ochronie środowiska. Istotnym elementem zmniejszania dysproporcji rozwojowych regionu jest poprawa jego dostępności komunikacyjnej, zwłaszcza w odniesieniu do budowy i modernizacji dróg, infrastruktury kolejowej i lotniczej, a także modernizacji transportu publicznego. Poprawa połączeń komunikacyjnych przede wszystkim w odniesieniu do głównych korytarzy transportowych (TEN-T) wpłynie na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a w konsekwencji na wzrost jego konkurencyjności. System transportu i infrastruktura techniczna są nierównomiernie i słabo rozwinięte, co ma istotny wpływ na spójność przestrzenną regionu. Rozwój tych dziedzin spowoduje poprawę warunków życia mieszkańców, zwiększy zainteresowanie potencjalnych inwestorów i turystów, stworzy warunki do wzrostu gospodarczego, zmniejszy koszty ponoszone z powodu wieloletnich zaniedbań oraz wpłynie na poprawę środowiska naturalnego. W celu zapewnienia warunków dla pełnego rozwoju społeczno – gospodarczego województwa niezbędne jest także zapewnienie sprawnych i szybkich systemów łączności, m.in. poprzez cyfrowe techniki komunikacyjne. Jest to jeden z podstawowych elementów budowy społeczeństwa informacyjnego. Powszechna dostępność do szerokopasmowego internetu oraz telefonizacja m.in. obszarów wiejskich wpłynie na wyrównanie różnic rozwojowych w województwie. W zakresie społeczeństwa informacyjnego szczególnie preferowane będą projekty dotyczące obszarów wiejskich i małych

- miast. Jednym z podstawowych warunków realizacji wyżej wskazanych zamierzeń jest także konieczność rozwijania regionalnej infrastruktury w dziedzinie energetyki i ciepłownictwa jako istotnego warunku umożliwiającego funkcjonowanie i rozwój wszelkich form aktywności regionalnej. Realizacja zadań w tym zakresie umożliwi rozbudowę i modernizację przestarzałych i zużytych systemów energetycznych, co wpłynie na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów i zasad ochrony środowiska.
- W celu zapewnienia warunków dla pełnego rozwoju społeczno – gospodarczego województwa niezbędne jest także zapewnienie sprawnych i szybkich systemów łączności, m.in. poprzez cyfrowe techniki komunikacyjne. Jest to jeden z podstawowych elementów budowy społeczeństwa informacyjnego. Powszechna dostępność do szerokopasmowego internetu wpłynie na wyrównanie różnic rozwojowych w województwie. Niezbędną konsekwencją i kontynuacją tych zamierzeń jest także dynamiczny rozwój usług elektronicznych. W zakresie społeczeństwa informacyjnego szczególnie preferowane będą projekty dotyczące obszarów wiejskich i małych miast.
 - Zapobieganiu degradacji środowiska z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju, która jest jednym z podstawowych warunków skutecznej realizacji rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. Z uwagi na wciąż nieuporządkowaną gospodarkę wodno – ściekową, brak w pełni racjonalnej gospodarki odpadami, a także często występującymi klęskami żywiołowymi, w tym zwłaszcza powodziąmi konieczna jest realizacja przedsięwzięć, które znacznie skuteczniej niż do tej pory przyczynią się do ochrony środowiska oraz poprawią bezpieczeństwo ludności i gospodarki. Oznacza to uwzględnienie aspektów ekologicznych w realizacji celów gospodarczych i społecznych. Realizacja przyjętego w RPO WP priorytetu w zakresie ochrony środowiska przyczyni się do wyeliminowania występujących zagrożeń, a także ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów i wartości przyrodniczych, m.in. poprzez rozbudowę przyjaznej środowisku naturalnemu infrastruktury komunalnej i przeciwpowodziowej. Realizowane działania dotyczyć będą przede wszystkim infrastruktury odprowadzania i oczyszczania ścieków, infrastruktury dostarczania i uzdatniania wody, systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, a także infrastruktury przeciwpowodziowej i gospodarki wodnej. Przedsięwzięcia te przyczynią się do poprawy stanu środowiska, podniosą jakość życia, stworzą warunki do powstawania nowych miejsc pracy, zwłaszcza w gospodarce i turystyce, a także w konsekwencji znacznie poprawią atrakcyjność inwestycyjną regionu. Znacznie szybciej spełnione zostaną także obowiązujące standardy ekologiczne wynikające z przystąpienia Polski do UE.
 - Projekty współfinansowane w ramach programu operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw oceny oddziaływania na środowisko, siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania określone przez powyżej wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone w dniu 1 maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone. Realizacja projektów dotyczących ochrony środowiska, a także zabezpieczenia przed zagrożeniami powinna być realizowana z uwzględnieniem potrzeby niwelowania dysproporcji w rozwoju tej infrastruktury szczególnie pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi.
 - Budowaniu nowoczesnego społeczeństwa poprzez inwestycje w infrastrukturę publiczną, podnoszącą poziom edukacji, opieki zdrowotnej, a także zwiększającą

- dostęp do świadczeń szeroko rozumianej pomocy społecznej zwłaszcza na obszarach słabiej rozwiniętych. Jednym z podstawowych czynników wpływających na poziom społeczno – gospodarczego rozwoju regionu są inwestycje w kapitał ludzki zwłaszcza w zakresie edukacji i ochrony zdrowia. Poprawa dostępności i jakości kształcenia, w tym upowszechniania nowoczesnych metod edukacji istotnie zwiększy potencjał wiedzy i poziom wykształcenia mieszkańców regionu. Wspierane będą również przedsięwzięcia zmierzające do zwiększenia współpracy między szkołami a przedsiębiorcami, zwłaszcza w kontekście procesów modernizacji gospodarki. Wspierane będą również działania dotyczące infrastruktury uczelni oraz szkół i placówek funkcjonujących w systemie oświaty, a także organizacji pozarządowych. Integralnym elementem budowy nowoczesnego społeczeństwa jest także poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego i pomocy społecznej. Ten ważny obszar aktywności społecznej określony w Programie wspierany będzie przede wszystkim poprzez poprawę bazy lokalowej oraz wyposażenia zakładów opieki zdrowotnej, a także podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej. Istotnym elementem wspierającym rozwój kapitału ludzkiego są także działania dotyczące różnych form aktywnego wypoczynku. Działania te realizowane będą przede wszystkim poprzez poprawę infrastruktury sportowej i rekreacyjnej nie tylko zwiększającej atrakcyjność regionu, ale także stwarzającej warunki dla kształtowania nawyków zdrowego trybu życia i poprawy ogólnego poziomu zdrowia w społeczeństwie.
- Rozwijaniu turystyki, ochronie dziedzictwa kulturowego i poprawie bazy infrastrukturalnej instytucji kultury. Znaczenie turystyki w gospodarce regionu jest wciąż zbyt małe mimo wyjątkowo korzystnych walorów przyrodniczo – krajobrazowych i czystego środowiska regionu. Jedną z zasadniczych przyczyn tej niekorzystnej sytuacji jest stosunkowo niski standard infrastruktury turystycznej. Dlatego też, aby uzyskać zakładany wzrost poziomu ruchu turystycznego niezbędne jest wspieranie działań nie tylko podnoszących jakość świadczonych usług, ale także sprzyjających powstawaniu nowych produktów turystycznych ich skutecznym promowaniu. Istotnym czynnikiem rozwoju turystyki jest także bogactwo dziejów i przenikających się na przestrzeni lat kultur charakterystycznych dla regionu Podkarpacia. Zatem w celu osiągnięcia zakładanego celu wspierane będą w ramach Programu przedsięwzięcia zmierzające do odnowy zniszczonych obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z ich otoczeniem przywracając im w miarę możliwości określone funkcje społeczne i gospodarcze. Istotnym elementem kompleksowej oferty turystycznej jest odpowiednia sieć instytucji kultury, które znacznie podnoszą atrakcyjność turystyczną regionu. Realizowane będą zatem przedsięwzięcia poprawiające bazę lokalową, a także wyposażenie podmiotów prowadzących działalność kulturalną przyczyniając się do wykreowania regionu jako miejsca atrakcyjnego turystycznie i otwartego na nowe inwestycje. Ze względu na znaczne dysproporcje rozwojowe wewnątrz regionu, priorytetowo traktowane będą projekty związane z rozwojem turystyki i agroturystyki na obszarach wiejskich.
 - Niwelowaniu wewnętrznych dysproporcji rozwojowych w województwie. Różnice te szczególnie wyraźnie rysują się na poziomie poszczególnych powiatów obydwu podregionów NUTS III, w których występują obszary dotknięte marginalizacją gospodarczą, degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym. Wśród tych obszarów wspierane będą przede wszystkim te, które wymagają rewitalizacji miast lub ich części, oraz obszary i obiekty zdegradowane, a także zmarginalizowane gospodarczo. Proces rewitalizacji miast dotyczył będzie nie tylko odnowy obiektów

i przestrzeni miejskich, ale także aktywizacji mieszkańców tych obszarów. Ponownego ożywienia wymagać będą także obszary zdegradowane, które utraciły swoje dotychczasowe funkcje przede wszystkim w wyniku upadku przemysłu, a także państwowych gospodarstw rolnych. Wymagają one przekształcenia, tak aby na nowo mogły zostać wykorzystane do pełnienia funkcji społecznych i gospodarczych. Na obszarze województwa występują także obszary zmarginalizowane gospodarczo, posiadające wysoką stopę bezrobocia, małą liczbę podmiotów gospodarczych, niską wartość nakładów inwestycyjnych oraz udział w produkcji sprzedanej przemysłu w regionie. Aby uzyskać zakładany w programie efekt spójności tych obszarów z resztą województwa należy wykorzystać przede wszystkim ich własny potencjał m.in. poprzez stworzenie warunków dla rozwoju przemysłu, w tym zwłaszcza przetwórstwa produktów rolnych, jak również usług np. w turystyce. Istniejące na tych obszarach problemowe zjawiska społeczne i gospodarcze są wynikiem m.in. wieloletnich zapóźnień cywilizacyjnych, a także procesów gospodarczych będących konsekwencją transformacji rynkowej. Realizowane w ramach tych działań inwestycje, w tym uzbrojenie terenów inwestycyjnych, służyć będą niwelowaniu zapóźnień cywilizacyjnych poprzez usuwanie barier infrastrukturalnych i tworzenie warunków dla powstawania nowych miejsc pracy szczególnie na obszarach wiejskich.

Przedstawiona wyżej strategia realizacji celów RPO WP, w ramach przyjętych w dokumencie rozwiązań kierunkowych, wskazuje na zasadność i sposób osiągania zakładanych celów. Wyznaczone w programie kierunki rozwoju województwa wynikają przede wszystkim ze zdiagnozowanych potrzeb gospodarczych i społecznych.

Kompleksowa realizacja osi priorytetowych RPO WP z pewnością przyczyni się do wzrostu konkurencyjności gospodarczej i atrakcyjności inwestycyjnej regionu, poprawy dostępności komunikacyjnej i stanu środowiska, a tym samym jakości i poziomu życia mieszkańców. Skuteczna i efektywna realizacja wyżej wymienionych przedsięwzięć jest podstawowym warunkiem osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych RPO WP, co w konsekwencji zmniejszy także dystans dzielący region Podkarpacia od innych regionów Polski i UE. Zmniejszone zostaną również różnice w rozwoju społeczno - gospodarczym wewnątrz samego regionu, które szczególnie wyraźnie występują pomiędzy ośrodkami miejskimi i obszarami wiejskimi.

Z punktu widzenia specyfiki województwa ważne jest także wyrównywanie różnic rozwojowych w odniesieniu do obszarów wiejskich. Zadania w tym zakresie realizowane będą również w ramach RPO WP. Jedną z ważniejszych barier w niwelowaniu dysproporcji rozwojowych obszarów wiejskich jest niski poziom infrastruktury technicznej. Sytuacja ta wymusza podjęcie działań zmierzających do podniesienia atrakcyjności tych obszarów szczególnie w kontekście stworzenia warunków dla napływu inwestycji zewnętrznych. Budowa odpowiedniej infrastruktury technicznej, a tym samym zapewnienie właściwych warunków inwestycyjnych dla powstawania podmiotów gospodarczych na terenach wiejskich, przyczyni się z pewnością do tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Jest to jeden z podstawowych czynników procesu restrukturyzacji obszarów wiejskich. Proces ten wspierany będzie m. in. poprzez poprawę jakości i zwiększenie bazy turystyczno - sportowej, która w połączeniu z walorami krajobrazowymi regionu będzie alternatywą dla rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój pozarolniczych form działalności gospodarczej obok niezbędnej infrastruktury technicznej musi być oparty na wiedzy i przedsiębiorczości. Dlatego też w ramach Programu realizowane będą działania wspierające szkolenia, kursy i doradztwo zawodowe, a także zwiększające dostęp ludności wiejskiej do placówek kształcenia ustawicznego dorosłych, co istotnie warunkuje powstawanie i rozwój pozarolniczych form

działalności gospodarczej. Działania te realizowane będą w ramach odnoszących się także do obszarów wiejskich priorytetów i celów RPO WP.

Istotnym elementem działań restrukturyzacyjnych sektora rolniczego, zwłaszcza w kontekście zbyt wysokiego poziomu zatrudnienia w rolnictwie jest również wzrost konkurencyjności samych gospodarstw rolnych.

Uwzględnione w Programie osie priorytetowe, a także przyjęty poziom alokacji środków na poszczególne obszary interwencji jest w znacznej części wynikiem stosowanej konsekwentnie w regionie społecznej (partnerskiej) metody budowania dokumentów programowych. W procesie opracowywania dokumentu uczestniczyli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, funduszy i agencji, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych, szkół wyższych, przedsiębiorców, a także administracji rządowej. Nie tylko programowanie, ale także realizacja RPO WP dokonywać się będzie w oparciu o współpracę z partnerami społeczno – gospodarczymi zgodnie z wymogami rozporządzenia 1083/2006 oraz obowiązującego prawa krajowego. Stosowanie zasady partnerstwa najlepiej widoczne będzie w ramach prac Komitetu Monitorującego, w którym uczestniczyć będą partnerzy gospodarczy i społeczni jako gremium podejmujące najważniejsze decyzje dotyczące Programu.

Proces przygotowywania Programu poddawany był również okresowym konsultacjom społecznym, które umożliwiły wykorzystanie opinii szerokiego grona środowisk jako potencjalnych beneficjentów. Konsultacje społeczne przebiegały w formie bezpośrednich spotkań o charakterze ogólnym i branżowym, a także w formie pośredniej poprzez wnoszenie uwag i opinii przekazywanych zarówno drogą pocztową, jak i elektroniczną. Potwierdziły one m. in. tendencje wzmocnienia alokacji środków na finansowanie infrastruktury technicznej, a szczególnie komunikacyjnej zwiększającej dostępność przestrzenną regionu. Ponadto w możliwie maksymalnym stopniu uwzględnione zostały postulaty dotyczące zwiększenia środków na infrastrukturę ochrony zdrowia i pomocy społecznej, a także zachowania równości szans w zakresie realizacji projektów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, które będą doprecyzowane w terminie późniejszym na etapie wdrażania Programu, np. w ramach kryteriów dostępu.

Ważnym elementem mającym istotny wpływ na ostateczny kształt Programu, a także przyszłą jego realizację była ocena oddziaływania na środowisko przeprowadzona zgodnie z procedurą określoną w obowiązujących przepisach prawnych. Kluczowe wnioski dla RPO WP, które wynikają z prognozy oddziaływania na środowisko wskazują przede wszystkim na konieczność przeznaczenia większej ilości środków na projekty dotyczące ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom, uwzględnienia najważniejszych zagrożeń oraz sposobów ich niwelowania, zwłaszcza w odniesieniu do lokalizacji zakładów zwiększonego ryzyka, a także określenia preferencji dla przedsięwzięć zapisanych w programach wojewódzkich, także z punktu widzenia zdolności niwelowania zagrożeń środowiskowych.

Wszystkie przedstawione wyżej strategiczne kierunki rozwoju jak również preferowane rodzaje przedsięwzięć służące ich realizacji oraz korzyści z nich wynikające zostały opisane na poziomie osi priorytetowych z uwzględnieniem wskaźników, obejmujących najważniejsze zagadnienia, których realizację można będzie w sposób obiektywny i bezsporny zmierzyć w przyszłości.

Przyjęty w Programie podział środków EFRR na poszczególne osie priorytetowe został określony w oparciu o wnioski wynikające z:

- doświadczeń okresu programowania UE 2004 - 2006,
- przebiegu konsultacji społecznych Programu,

- analizy potrzeb inwestycyjnych w regionie dokonanej w związku z opracowywaniem Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020,
- Oceny ex-ante Programu,
- Oceny oddziaływania na środowisko.

Syntetyczną informację nt. podziału środków EFRR na poszczególne osie priorytetowe Programu przedstawia poniższa tabela.

Oś Priorytetowa	% alokacja środków EFRR
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	25,40%
Infrastruktura techniczna	30,02%
Spółczeństwo informacyjne	5,98%
Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	15,00%
Infrastruktura publiczna	10,60%
Kultura i turystyka	3,26%
Spójność wewnątrzregionalna	7,00 %
Pomoc techniczna	2,74 %
RAZEM	100,00 %

Ocena Szacunkowa

Ważnym punktem odniesienia w realizacji Programu są także wnioski wynikające z oceny ex-ante (szacunkowej) przeprowadzonej przez ewaluatorów z firmy WYG International, które wskazując na konieczność dokonania pewnych korekt i uzupełnień wyznaczają równocześnie realny i kwantyfikowalny zakres społeczno – gospodarczych zmian założonych w RPO WP.

Przedmiotem oceny ex-ante był projekt RPO WP z sierpnia 2006 r. Z uwagi jednak na ciągle dokonujące się zmiany w treści Programu zespół ewaluatorów odniósł się także do zaktualizowanej wersji dokumentu z września 2006 r. Celem oceny szacunkowej Programu było przede wszystkim lepsze dopasowanie wyznaczonych w dokumencie rozwiązań kierunkowych, a także efektywności alokowanych w nim środków w stosunku do potrzeb i uwarunkowań regionu. Najważniejsze kierunki zmian w Programie wynikające z wniosków i rekomendacji przedstawionych w ocenie ex-ante dotyczyły m.in.:

- diagnozy sytuacji społeczno - gospodarczej regionu, która została skorygowana i uszczegółowiona,
- analizy SWOT, która została zweryfikowana i uporządkowana przede wszystkim z punktu widzenia jej spójności z diagnozą i częścią projekcyjną Programu,
- części projekcyjnej Programu zwłaszcza w kontekście oceny zasadności wskazanych w osiach priorytetowych obszarów interwencji, a także odpowiedniej hierarchizacji zawartych w nich problemach rozwojowych regionu,
- listy wskaźników szczególnie w odniesieniu do przyjętych wartości bazowych i wskaźników kontekstowych.

Konsekwentna realizacja programu uwzględniająca również wnioski z oceny szacunkowej powinna doprowadzić do znacznego ograniczenia słabych stron regionu, a z drugiej strony do aktywizacji jego zasobów endogenicznych i wzmocnienia szans rozwojowych. Wymienione wyżej kierunki działań zmierzające do osiągnięcia pozytywnych efektów dla rozwoju regionalnego będą realizowane przede wszystkim w oparciu o formułę interwencji publicznej, a także partnerstwa publiczno – prywatnego. Część przyjętych celów może być osiągniętych także poprzez wykorzystanie mechanizmów rynkowych, ale wcześniej niezbędne jest wywołanie zakładanego impulsu rozwojowego.

Zdolności administracyjne

Istotne znaczenie z punktu widzenia sprawnego i efektywnego wdrażania RPO WP ma priorytet pomocy technicznej. Realizacja tego priorytetu dotyczyć będzie przede wszystkim wsparcia działań i procesów z zakresu zarządzania, wdrażania, promocji, monitorowania, oceny i kontroli realizacji Programu, a także wsparcia w zakresie przygotowania projektów.

Absorpcja przyznanych dla województwa podkarpackiego środków finansowych wymagać będzie zwiększenia liczby i poprawy jakości kadr w oparciu o przygotowany przez Instytucję Zarządzającą harmonogram zatrudnienia i szkoleń. Wzmocnienie potencjału administracyjnego realizowane będzie m. in. poprzez finansowanie zatrudnienia oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników obsługujących Program w ramach Instytucji Zarządzającej, a także innych instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO WP. Konieczne będzie również zapewnienie pracownikom odpowiednich warunków technicznych, zwłaszcza w zakresie odpowiedniego sprzętu, powierzchni i wyposażenia biurowego, fachowej literatury, a także usług telekomunikacyjnych oraz audiowizualnych. Ponadto w ramach tego priorytetu wzmocniony zostanie sam proces zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny i kontroli Programu m. in. w zakresie każdego z etapów naboru, oceny i wyboru projektów, kontroli projektów, przygotowywania analiz, badań, ewaluacji i sprawozdań, a także innych dodatkowych usług wspomagających proces zarządzania. Ważne znaczenie dla skutecznej absorpcji środków będą miały również działania informacyjne i promocyjne, od których w znacznym stopniu zależeć będzie ilość i jakość składanych projektów, a także akceptacja obywateli dla podejmowanych działań w ramach RPO WP. W tym celu wspierane będą działania polegające m. in. na: organizacji konferencji, seminariów i szkoleń, tworzeniu i wyposażaniu punktów informacyjnych, przygotowywaniu i upowszechnianiu publikacji i innych materiałów informacyjnych, a także organizacji akcji i imprez informacyjno – promocyjnych oraz współpracy z mediami.

Ważnym elementem realizacji celów RPO WP jest także umiejętność wykorzystania zdobytych doświadczeń zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i dotyczącym lat 2004 - 2006. Wdrażanie dotychczasowej pomocy finansowej UE przyczyniło się do zbudowania znacznego potencjału organizacyjnego i kadrowego. Kilkudziesięciu pracowników Urzędu Marszałkowskiego, a także innych instytucji takich jak: Wojewódzki Urząd Pracy, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Mielecka Agencja Rozwoju Regionalnego zdobyło odpowiednie doświadczenie oraz wiedzę teoretyczną w trakcie szkoleń organizowanych zarówno na poziomie regionu, jak też Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Ponadto szacuje się, że niezbędną wiedzę i doświadczenie praktyczne pozyskało ponad 1000 pracowników – beneficjentów finansowej pomocy zagranicznej, tj. głównie samorządów, przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu, szkół wyższych, organizacji pozarządowych i innych.

Obok zdobytego przez pracowników doświadczenia wypracowano i wdrożono w omawianym okresie także szereg rozwiązań organizacyjnych, które zostaną wykorzystane w nowej perspektywie finansowej. Wdrażana dotychczas w województwie podkarpackim pomoc zagraniczna pozwoliła również na zdobycie doświadczenia w zakresie koncentracji środków własnych, niezbędnych do współfinansowania realizowanych projektów.

5.4. Wskaźniki realizacji celów RPO Województwa Podkarpackiego

L.p.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1.	Utworzone miejsca pracy (brutto) z tego: dla mężczyzn z tego: dla kobiet	szt.	0 0 0	2 600 1 300 1 300	6 500 3 250 3 250	13 000 6 500 6500	rocznie	System monitoringu
2.	Wpływ realizacji Programu na zmianę PKB w województwie podkarpackim	%	0	1,43	2,7	2,06	rocznie	HERMIN
3.	Liczba utworzonych miejsc pracy (netto)**	szt.	0	5 292	7 886	3 539	rocznie	HERMIN

* wskaźniki kontekstowe dla celów RPO WP znajdują się w załączniku nr 17.

** Utworzone miejsca pracy (netto) - oznaczają liczbę dodatkowo pracujących ogółem w efekcie wdrożenia RPO - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują stan na koniec 2013 roku (i ewentualnie 2015) - nie są to wielkości skumulowane. Wpływ realizacji programu na zmianę PKB - oznacza zmianę w poziomie PKB liczonego w cenach rynkowych stałych (w %) - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują skumulowany wpływ RPO w 2013 (i ewentualnie 2015). Oszacowania modelu HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w roku 2013, natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek.

 wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

5.5. Opis komplementarności działań w RPO WP w ramach NSRO pomiędzy programami finansowanymi ze środków polityki spójności oraz z programami finansowanymi z EFRROW i EFR

Dla zapewnienia maksymalnej efektywności wykorzystania środków w ramach polityki spójności UE, wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rybołówstwa, zapewnione zostanie komplementarne wsparcie w ramach wszystkich instrumentów ww. polityk, a także określone zostaną wyraźne mechanizmy koordynacji i zasady zapobiegające podwójnemu finansowaniu.

Komplementarność i synergia działań w ramach NSRO.

Wzajemna komplementarność wszystkich programów operacyjnych w ramach NSRO została zaprojektowana w ten sposób, że programy krajowe (PO IŚ, PO IG i PO KL – komponent centralny) wspierają przedsięwzięcia o zasięgu i znaczeniu ponadregionalnym, krajowym lub międzynarodowym, natomiast działania w ramach RPO i regionalnego komponentu PO KL będą miały zasięg regionalny, subregionalny i lokalny. Dodatkowo, na obszarach przygranicznych, będą realizowane działania transgraniczne w ramach programów europejskiej współpracy terytorialnej (EWT).

Wszystkie ww. działania są projektowane w sposób spójny i synergiczny, tak aby zmaksymalizować efekty wydatkowania środków Wspólnoty.

Działania w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych są komplementarne do:

- Działan w ramach PO IG – w szczególności w zakresie: inwestycji w innowacje, badania i rozwój, nowoczesne technologie, przedsiębiorczość, społeczeństwo informacyjne;
- Działan w ramach PO IŚ – w szczególności w zakresie: transportu, środowiska, energetyki, infrastruktury społecznej;
- Działan w ramach PO RPW - w szczególności w zakresie: infrastruktury drogowej, instytucji otoczenia biznesu, szkolnictwa wyższego oraz infrastruktury społeczeństwa informacyjnego;
- Działan transgranicznych i międzynarodowych w ramach programów EWT.

Przedsięwzięcia realizowane ze środków EFRR i Funduszu Spójności przyczyniać się będą do sprawnej i efektywnej realizacji celów PO KL, finansowanego z EFS. Różnorodne wsparcie w zakresie zasobów ludzkich w ramach PO KL, w połączeniu z efektami inwestycji infrastrukturalnych, umożliwią szybsze osiągnięcie celów spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej.

Komplementarność z działaniami finansowanymi z EFRROW i EFR

Regionalne Programy Operacyjne będą – w synergiczny sposób z programami współfinansowanymi z EFRROW i EFR – wspierały wspólne obszary interwencji skierowane na rozwój obszarów wiejskich i zależnych od rybactwa, takie jak np.:

- rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- rozwój infrastruktury społecznej,
- wspieranie przedsiębiorczości.

Demarkacja

W celu wyeliminowania ewentualnego nakładania się interwencji poszczególnych programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, EFRROW i EFR, Instytucja Zarządzająca będzie stosować się do zapisów „Linii

demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej” – dokumentu akceptowanego przez Komitet Koordynacyjny NSRO.

Ww. dokument szczegółowo określa kryteria rozgraniczające (demarkację), które opierają się głównie na: zasięgu terytorialnym działań, wartości projektów, rodzaju beneficjenta itd. Dokument ten jest efektem uzgodnień wszystkich instytucji zaangażowanych w programowanie rozwoju na lata 2007-2013.

Mechanizmy koordynacji

Dla zapewnienia przestrzegania demarkacji między RPO WP a pozostałymi programami operacyjnymi na etapie ich realizacji, zapewnione zostaną następujące narzędzia koordynacji:

1. Komitet Koordynacyjny NSRO (w którym uczestniczyć będą również przedstawiciele IZ PROW oraz IZ Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich);
2. Komitet Monitorujący RPO WP;
3. Podkomitet Monitorujący PO KL;
4. Cross-checking projektów, za który odpowiada IZ RPO WP;
5. Oświadczenia beneficjentów.

Ponadto, koncentracja instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO WP, komponentu regionalnego PO KL, EWT oraz niektórych działań PROW w urzędzie marszałkowskim, sprzyjać będzie zapobieganiu podwójnemu finansowaniu oraz optymalizacji wdrażania wszystkich programów.

6. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO

Cel główny:

WZROST KRAJOWEJ I MIĘDZYNARODOWEJ KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI ORAZ POPRAWA DOSTĘPNOŚCI PRZESTRZENNEJ PODKARPACIA

Cele szczegółowe:

1. Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy.
2. Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie sieci komunikacyjnej i energetycznej.
3. Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie.
4. Zapobieganie degradacji środowiska oraz zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi.
5. Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, sport i rekreację.
6. Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury
7. Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.

Osie priorytetowe RPO WP:

Oś priorytetowa 1.	Oś priorytetowa 2.	Oś priorytetowa 3.	Oś priorytetowa 4.	Oś priorytetowa 5.	Oś priorytetowa 6.	Oś priorytetowa 7.	Oś priorytetowa 8.
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	Infrastruktura techniczna	Spółeczeństwo informacyjne	Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	Infrastruktura publiczna	Turystyka i Kultura	Spójność we wnętreregionalna	Pomoc techniczna
Alokacja środków EFRR (w %)							
25,40	30,02	5,98	15,00	10,60	3,26	7,00	2,74

Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- wsparcie dla rozwoju przedsiębiorstw poprzez zwiększenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania,
- rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu,
- stworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego i wzrostu potencjału innowacyjnego w regionie oraz transferu wiedzy,
- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i wsparcie aktywności w zakresie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

Opis osi priorytetowej:

Wykorzystanie w pełni potencjału województwa nie jest możliwe bez stworzenia odpowiednich warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Gospodarka województwa cechuje się niedostateczną dostępnością do kapitału, niewystarczającym poziomem rozwoju instytucji otoczenia biznesu, niewielkim poziomem innowacyjności gospodarki regionu oraz niską atrakcyjnością inwestycyjną województwa.

Konieczna jest zatem realizacja przedsięwzięć, które zmierzać będą do likwidacji barier w rozwijaniu przedsiębiorczości i konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia dostępu do informacji i infrastruktury związanej z podniesieniem konkurencyjności i innowacyjności oraz promocji gospodarczej regionu w zakresie istniejących sektorów gospodarki i tzw. przyszłych sektorów wysokiej szansy. Uzupełnieniem tego będzie budowanie trwałej sieci powiązań produkcyjnych, handlowych i finansowych z partnerami zewnętrznymi, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości współpracy z regionami Ukrainy i Słowacji.

Stworzenie warunków do rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki nie jest możliwe bez pozyskania nowoczesnej myśli technologicznej i zainteresowania naszym regionem kapitału zagranicznego inwestującego w nowoczesne i innowacyjne technologie. Preferowane będą zatem inwestycje służące lokowaniu na Podkarpaciu firm generujących rozwój nowoczesnej myśli technicznej poprzez współpracę ze szkołami wyższymi, instytucjami biznesu i samorządami. Istotną rolę w realizacji powyższego zadania przypisuje się stolicy regionu jako głównemu ośrodkowi naukowemu i gospodarczemu.

Ponadto preferowane będą przedsięwzięcia:

- wykazujące spójność z Regionalną Strategią Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013,
- przyczyniające się do rozwoju Doliny Lotniczej,
- zwiększające atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną województwa,
- inwestycyjne na obszarach wiejskich i o wysokim bezrobociu,
- przyczyniające się do wzmocnienia już istniejącej i rozwoju nowej infrastruktury wspierania innowacji.

Wsparcie udzielane w ramach osi priorytetowej będzie skoncentrowane na MŚP. Tylko w wyjątkowych przypadkach (max 10 % wartości alokacji) będzie dopuszczalne wsparcie

dla dużych przedsiębiorstw, które będą realizowały inwestycje kluczowe z punktu widzenia rozwoju regionu o wartości poniżej 2 mln EURO.

Wsparcie kapitałowe przedsiębiorczości

Rozbudowa i wzmocnienie istniejących oraz stworzenie nowych instrumentów zapewniających dostęp do kapitału jest jednym z podstawowych warunków rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich. Głównymi ograniczeniami uzyskania zewnętrznego finansowania są znaczące koszty i trudności w pozyskaniu kredytu, w szczególności dla małych przedsiębiorstw, słabość regionalnego systemu finansowania innowacji oraz systemu poręczeniowego i pożyczkowego. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw obciążona jest bardzo dużym ryzykiem. Z tego względu regionalny system finansowania innowacji powinien wspierać takie ryzykowne przedsięwzięcia przedsiębiorstw. W związku z tym wsparcie kapitałowe jest uzasadnione i bardzo oczekiwane przez przedsiębiorców. Brak kapitału stanowi barierę zwłaszcza dla podmiotów nowo powstałych oraz realizujących inwestycje o charakterze innowacyjnym. Utrzymywanie się takiej sytuacji powoduje, że część przedsiębiorstw finansuje swą działalność ze środków własnych, co znacznie ogranicza ich możliwości rozwojowe, a część rezygnuje z przedsięwzięć prorozwojowych, co osłabia ich pozycję konkurencyjną na rynku.

W związku z odchodzeniem w Unii Europejskiej od dotacyjnych instrumentów wsparcia inwestycyjnego na rzecz form pozadotacyjnych uwzględniających w szczególności pożyczki i poręczenia, co znajduje odniesienie m.in. w zapisach Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na lata 2007–2013, należy rozważyć potrzebę wzmocnienia istniejących i utworzenia nowych stabilnych i trwałych instrumentów w tym zakresie, w tym z wykorzystaniem inżynierii finansowej z udziałem m.in. Inicjatywy JEREMIE.

Pomocy nie mogą otrzymać w ramach RPO firmy, dla których minęły okresy dostosowawcze w zakresie wdrożenia i zgodności z unijnymi dyrektywami.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- wsparcia kapitałowego funduszy poręczeniowych i pożyczkowych oraz innych instrumentów finansowego wsparcia przedsiębiorstw,
- bezpośrednich dotacji inwestycyjnych w zakresie podnoszenia konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw m.in. na:
 - inwestycje przede wszystkim oparte na szeroko rozumianych innowacjach i wiedzy oraz zakup patentów i nowych technologii,
 - inwestycje z zakresu informatyzacji, a także zastosowania i wykorzystania technologii gospodarki elektronicznej oraz technologii informatycznych i komunikacyjnych (ICT),
 - inwestycje z zakresu rozbudowy lub rozszerzenia zakresu działania przedsiębiorstwa,
 - inwestycje z zakresu zmian w procesie produkcyjnym lub sposobie świadczenia usług, a także unowocześnienia wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności gospodarczej,
 - wdrażanie wydajnych systemów zarządzania środowiskiem oraz wdrażanie i stosowanie technologii zapobiegania zanieczyszczaniu środowiska,
 - tworzenie i rozwijanie powiązań kooperacyjnych, np. poprzez wsparcie wspólnych inwestycji i działań marketingowych firm.

Instytucje otoczenia biznesu

W związku z coraz większymi wyzwaniami wynikającymi z funkcjonowania polskiej gospodarki w strukturach jednolitego rynku europejskiego, wzrastającej presji konkurencyjnej, jak również konsekwencji wynikających z globalizacji gospodarki światowej niezbędne jest zapewnienie przedsiębiorcom odpowiedniego dostępu do zróżnicowanego i odpowiadającego potrzebom rynku wsparcia. Wsparcie to powinno uwzględniać doskonałą gamę dotychczas oferowanych usług, jak również przygotowywane i wdrażane pakiety nowych usług dostosowanych do specyfiki konkretnych potrzeb. Wsparciem zostaną objęte instytucje świadczące kompleksowe usługi doradcze, dostosowane do potrzeb lokalnych firm, zorientowanych na klienta.

Obecnie sytuacja w zakresie systemu funkcjonujących w regionie instytucji otoczenia biznesu nie jest zadowalająca. Borykają się one z brakiem wystarczających środków na prowadzenie działalności, słabością struktur organizacyjnych, częstokroć słabą infrastrukturą i warunkami prowadzenia działalności, jak również potrzebami w zakresie zatrudnienia i doskonalenia zawodowego kadr.

Niezbędne jest zatem wsparcie podmiotów zajmujących się profesjonalną obsługą doradczą dla przedsiębiorców oraz osób planujących podjąć działalność gospodarczą, jak również rozwój istniejących oraz tworzenie nowych sprawnych sieci instytucji otoczenia biznesu w regionie.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- poprawy jakości istniejącej oferty usługowej, przygotowania i wdrożenia pakietu nowych usług,
- udziału w lokalnych i regionalnych sieciach współpracy,
- wsparcia inwestycyjnego niezbędnego do właściwego funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu, lub sieci instytucji świadczących wyspecjalizowane usługi na rzecz przedsiębiorców, a w szczególności wprowadzania innowacji do sektora MŚP,
- promocji instytucji otoczenia biznesu oraz sieci instytucji otoczenia biznesu, kampanii promocyjnych i działań informacyjnych.

Regionalny system innowacji

Jednym z kluczowych warunków trwałego zwiększenia konkurencyjności regionu oraz stworzenia podstaw do długofalowego przyspieszonego rozwoju gospodarczego jest zwiększenie innowacyjności gospodarki województwa poprzez wspieranie rozwoju nauki, współpracy pomiędzy sferą nauki i gospodarki oraz popieranie postępu technologicznego i innowacji.

Zbudowanie skutecznego i sprawnego **regionalnego systemu innowacji** wymaga z jednej strony nakładów w odpowiednią infrastrukturę i wyposażenie, jako koniecznej podstawy dla realizacji konkretnych przedsięwzięć, z drugiej zaś strony wymaga tworzenia oraz poprawy powiązań pomiędzy sektorem nauki i przedsiębiorstwami.

W ramach działania wsparcie uzyskają w szczególności przedsięwzięcia z zakresu regionalnej i lokalnej infrastruktury wsparcia innowacji oraz tworzenia i rozwoju procesów innowacyjnych w gospodarce regionu.

Preferowane będą przedsięwzięcia przyczyniające się do rozwoju Doliny Lotniczej, jak również wykazujące spójność z założeniami Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013.

W związku z tym, że innowacyjność znajduje się w centrum starań Wspólnoty mających na celu wsparcie szybszego wzrostu i zwiększenia zatrudnienia zostanie rozważona potrzeba

koordynacji z instrumentami wspólnoty np. Siódmym Programem Ramowym czy Programem ramowym na rzecz konkurencyjności i innowacyjności.

Projekty w zakresie wzmocnienia regionalnego systemu innowacji będą komplementarne z przedsięwzięciami wspierającymi innowacje i rozwój gospodarki opartej na wiedzy, a w szczególności z przedsięwzięciami realizowanymi w ramach Siódmego Programu Ramowego, Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacyjności oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w obszarze rozwoju kapitału ludzkiego na rzecz regionalnej, podkarpackiej gospodarki.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- tworzenia nowych lub rozwoju istniejących parków naukowo – technologicznych, parków przemysłowych, inkubatorów technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości akademickiej, centrów innowacji, innowacyjnych klastrów przemysłowych, laboratoriów świadczących usługi innowacyjne dla przedsiębiorstw itp.
- rozbudowy lub tworzenia zaplecza badawczo-rozwojowego w zakresie przedsięwzięć zgodnych z RSI,
- prowadzenia prac rozwojowych przez jednostki naukowe oraz przedsiębiorstwa zmierzające do opracowania i komercjalizacji innowacji produktowych, usługowych bądź organizacyjnych,
- budowania sieci komunikacji między gospodarką i nauką w regionie,
- tworzenia nowych lub rozwoju istniejących sieci instytucji świadczących specjalistyczne usługi proinnowacyjne i systemów informacji dotyczących innowacyjnych potrzeb i ofert przedsiębiorców.

Promocja gospodarcza i aktywizacja inwestycyjna regionu

Warunkiem koniecznym dla zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej województwa jako całości, jak i poszczególnych jego obszarów, jest wykreowanie, rozpropagowanie i utrwalenie jego pozytywnego wizerunku prezentującego walory w zakresie korzystnych warunków dla lokalizowania i prowadzenia działalności gospodarczej, jak również zapewnienie dostępu do odpowiednio przygotowanych terenów inwestycyjnych. Skoordynowane działania w zakresie promowania atrakcyjności inwestycyjnej regionu powinny uwzględniać najistotniejsze atuty naszego regionu, w tym rozwój Doliny Lotniczej, sektora lotniczego m.in. w zakresie szkoleniowo-ćwiczeniowo-treningowym (np. lotnisko w Krośnie), sektora chemicznego, przetwórstwa rolno – spożywczego i turystycznego.

Przedsięwzięcia w powyższym zakresie mogą być realizowane zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym, w tym z uwzględnieniem udziału administracji publicznej w zakresie uczestnictwa w różnego typu międzyregionalnych i międzynarodowych projektach i sieciach współpracy.

Realizowane przedsięwzięcia przyczynią się ponadto do wspierania ponadregionalnej i międzynarodowej aktywności przedsiębiorstw z województwa podkarpackiego poprzez ułatwienie nawiązywania i utrzymywania kontaktów gospodarczych w tym zakresie.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- kompleksowego uzbrojenia i przygotowania terenów inwestycyjnych,
- kompleksowych ofert inwestycyjnych,
- organizacji i realizacji przedsięwzięć promocyjnych,
- opracowania i realizacji kampanii promocyjnych oraz planów marketingowych,
- tworzenia nowych i rozwoju istniejących systemów informacji gospodarczej,
- promocji markowych produktów województwa.

Kategorie interwencji: 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 14, 15, 80.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:

Obszar strategiczny 1. Gospodarka regionu:

- Priorytet 1. Rozwój przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich, poprzez wsparcie finansowe oraz instytucjonalne,
- Priorytet 2. Budowanie regionalnego systemu innowacji poprzez rozwój rzeszowskiego obszaru metropolitalnego oraz powiązań między nauką i gospodarką,
- Priorytet 3. Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji.

- Regionalną Strategią Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013,

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- przedsiębiorcy,
- instytucje otoczenia biznesu,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną,
- partnerzy społeczni i gospodarczy.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1	Liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla MŚP * (w tym: przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności)	szt.	0	350 (66)	875 (158)	1750 (317)	rocznie	IZ
	w tym liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla mikroprzedsiębiorstw (w tym: przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności)		0 (0)	140 (30)	350 (75)	700 (150)		
	w tym liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla <u>małych przedsiębiorstw</u> (w tym: przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności)		0 (0)	140 (30)	350 (75)	700 (150)		

	w tym liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla <u>średnich przedsiębiorstw</u> (w tym: przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności)		0 (0)	70 (3)	175 (8)	350 (17)		
2	Liczba projektów z zakresu B&R	szt.	0	20	50	100	rocznie	IZ
3.	Liczba projektów współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami badawczymi	szt.	0	14	35	70	rocznie	IZ
4.	Liczba projektów z zakresu promocji gospodarczej regionu	szt.	0	11	28	55	rocznie	IZ
5.	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu	szt.	0	14	26	52	rocznie	IZ
6.	Liczba projektów dotyczących kompleksowego uzbrojenia i przygotowania terenów inwestycyjnych	szt.	0	6	15	30	rocznie	IZ
7.	Powierzchnia uzbrojonych i przygotowanych terenów inwestycyjnych	ha	0	60	150	300	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie B&R – etaty badawcze	szt.	0	10	25	50	rocznie	Beneficjenci
2.	Liczba utworzonych miejsc pracy (brutto, zatrudnienie w pełnym wymiarze godzin, wynik wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw) w tym kobiety / mężczyźni w tym na obszarach wiejskich	szt.	0 0 0	456 228/228 160	1140 570/570 400	2280 1140/1140 800	rocznie	Beneficjenci
3.	Dodatkowe inwestycje wykreowane dzięki wsparciu	mln euro	0	37,64	94,03	188,05	rocznie	Beneficjenci
4.	Liczba nowych i zmodyfikowanych usług dla przedsiębiorstw świadczonych przez wsparte instytucje otoczenia biznesu	szt.	0	26	65	130	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 1 znajdują się w załączniku nr 17.

wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

Komplementarność osi priorytetowej z innymi programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z innymi osiami priorytetowymi niniejszego programu:

- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna,
- Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne,
- Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom,
- Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna,
- Oś priorytetowa 6. Turystyka i kultura,
- Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013:

- Priorytet II: Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących,
- Priorytet VI: Rynek pracy otwarty dla wszystkich,
- Priorytet VIII: Regionalne kadry gospodarki.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013:

- Oś priorytetowa IV: Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013:

- Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

- Oś priorytetowa I: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego,
„Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”
„Działania informacyjne i promocyjne”
- Oś priorytetowa III: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej,
„Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”,
„Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”,
- Oś priorytetowa IV: Leader
„Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013:

- Priorytet 2. Akwakultura, Przetwórstwo i obrót produktami rybactwa,
- Priorytet 3. Działania służące wspólnemu interesowi.

Linia demarkacyjna

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu:

W ramach 2 osi priorytetowej *Infrastruktura techniczna* wspierane będą przedsięwzięcia m.in. z zakresu infrastruktury energetycznej realizowane przez wskazane wśród

beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania o charakterze publicznym. Przedsięwzięcia w tym zakresie realizowane przez podmioty gospodarcze, poza określonymi wyjątkami, wspierane będą w ramach niniejszej osi.

W 3 osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia z zakresu społeczeństwa informacyjnego realizowane przez wskazane wśród beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania o charakterze publicznym. Przedsięwzięcia w tym zakresie realizowane przez podmioty gospodarcze wspierane będą w ramach niniejszej osi.

W 4 osi priorytetowej *Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom* wspierane będą przedsięwzięcia m.in. z zakresu gospodarki wodno-ściekowej i zagospodarowania odpadów realizowane przez wskazane wśród beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania użyteczności publicznej, natomiast w ramach niniejszej osi będą realizowane projekty inwestycyjne związane z dostosowaniem do wymogów środowiskowych MŚP.

W 5 osi priorytetowej *Infrastruktura publiczna* wspierane będą przedsięwzięcia m.in. z zakresu infrastruktury edukacyjnej natomiast w ramach niniejszej osi będą realizowane projekty związane z rozbudową lub tworzeniem zaplecza badawczo-rozwojowego w zakresie przedsięwzięć zgodnych z RSI.

W ramach osi priorytetowej 6 *Turystyka i kultura* realizowane będą projekty polegające na wsparciu działań związanych z sektorem turystycznym. W niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia zwiększające atrakcyjność turystyczną województwa realizowane przez podmioty gospodarcze poza określonymi wyjątkami.

W ramach osi priorytetowej 7 *Spójność wewnątrzregionalna* realizowane będą m.in. przedsięwzięcia mające na celu uzbrojenie terenów, na obszarach wymagających rewitalizacji oraz zmarginalizowanych gospodarczo. W ramach niniejszej osi uzbrojenie terenów będzie dopuszczalne na obszarze całego regionu.

2. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007 – 2013. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP wspierany będzie rozwój przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy, przy czym w odniesieniu do obszarów objętych Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka na lata 2007 – 2013 realizowane będą projekty o znaczeniu regionalnym oraz o mniejszej skali finansowej.

3. Programem Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007 – 2013

Demarkację pomiędzy Regionalnym Programem Operacyjnym a Programem Operacyjny Kapitał Ludzki ustalono biorąc pod uwagę rodzaj projektu.

Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w PO Kapitał Ludzki będzie uzupełnieniem operacji realizowanych w niniejszej osi priorytetowej. PO Kapitał Ludzki odnosi się do działań: poprawiających jakość i dostępność usług szkoleniowo – doradczych wspierających rozwój przedsiębiorczości, tworzących warunki do rozwoju przedsiębiorczości (wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej) oraz wspierających rozwój kadr przedsiębiorstw. Wsparcie przewidziane w I osi priorytetowej RPO WP dotyczyć będzie m.in. przedsięwzięć infrastrukturalnych. Uzupełnieniem tych przedsięwzięć będą działania towarzyszące, polegające na edukacji, szkoleniach, itp., skierowane do beneficjentów niniejszej osi. Dodatkowo w przypadku niniejszej osi nie będzie dopuszczalne wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej tylko wsparcie dla istniejących już podmiotów.

4. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007 - 2013

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko realizowane będą przedsięwzięcia dostosowujące duże przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska, natomiast w ramach niniejszej osi priorytetowej przewidziano realizację projektów dostosowujących MŚP do wymogów ochrony środowiska.

5. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007 - 2013

W ramach powyższego programu wspierane będą m.in.: przedsięwzięcia związane z przygotowaniem obszarów produkcyjnych oraz stref nowoczesnych usług i produkcji (kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje), zaawansowane usługi wsparcia dla tworzenia sieci współpracy przedsiębiorstw. W niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia nie zakwalifikowane do planu inwestycyjnego Programu Rozwój Polski Wschodniej.

6. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Oś priorytetowa 1. „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego”

W działaniu „*Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej*” realizowane będą projekty związane z modernizacją lub budową zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi. W powyższym zakresie wspierane będą inwestycje, których celem jest poprawa ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, a w przypadku mikroprzedsiębiorstw dostosowanie do nowowprowadzonych norm wspólnotowych. W ramach I osi priorytetowej realizowane będą projekty MŚP nie objęte wsparciem w ramach PROW. Demarkacja pomiędzy powyższym działaniem a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium zakresu prowadzonej działalności przedsiębiorstwa na pokrywających się obszarach wsparcia.

W ramach *działań promocyjnych i informacyjnych* realizowane będą projekty dotyczące promocji wysokojakościowych produktów rolnych. W ramach 1 osi priorytetowej RPO WP realizowane będą projekty nie objęte wsparciem w ramach PROW. Demarkacja pomiędzy powyższym działaniem a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium rodzaju projektu oraz typu beneficjenta na pokrywających się obszarach wsparcia.

Oś priorytetowa 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”

W ramach tej osi realizowane będzie działanie mające na celu różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem oraz działanie w ramach, którego będzie udzielana pomoc z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw w ściśle określonym zakresie działalności. W ramach I osi priorytetowej realizowane będą projekty MŚP nie objęte wsparciem w ramach PROW. Demarkacja pomiędzy powyższymi działaniami a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium zakresu prowadzonej działalności przedsiębiorstwa oraz wartości finansowej projektów na pokrywających się obszarach wsparcia. Jednocześnie w ramach RPO WP nie przewiduje się wsparcia na rozpoczęcie działalności.

Oś priorytetowa 4. „Leader”

W ramach działania „*Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju*” udzielane będzie wsparcie projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku*

działalności nierolniczej”, „*Tworzenie i rozwój mikropresiębiorstw*”, a także tzw. małym projektom które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów. Wymienione dla 3 osi kryteria będą również stanowić podstawę demarkacji pomiędzy RPO, a działaniem *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

7. Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013:

Demarkację pomiędzy Regionalnym Programem Operacyjnym a Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich ustalono biorąc pod uwagę zakres działalności beneficjentów na pokrywających się obszarach wsparcia. W ramach I osi priorytetowej realizowane będzie wsparcie m.in. MŚP, instytucji otoczenia biznesu oraz podmiotów świadczących usługi na rzecz rozwoju przedsiębiorczości. Natomiast podmioty objęte wsparciem PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich zostaną wyłączone z wsparcia niniejszej osi.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Tak

Przewiduje się zastosowanie instrumentu finansowania krzyżowego w zakresie niezbędnym do osiągnięcia zakładanych celów tej osi priorytetowej. Niezbędnym warunkiem skuteczności niektórych przedsięwzięć infrastrukturalnych, w szczególności dotyczących wsparcia kapitałowego przedsiębiorczości na zaawansowane technologicznie i innowacyjne inwestycje oraz kompleksowego zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej i obsługi potencjalnych inwestorów, jest podjęcie działań towarzyszących (nieinwestycyjnych), polegających na edukacji, szkoleniach, itp., skierowanych m.in. do przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu oraz administracji publicznej.

Poziom finansowania krzyżowego zgodnie z art. 34, ust. 2 Rozporządzenia (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 nie przekroczy 10% finansowania wspólnotowego niniejszej osi priorytetowej.

Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w sferze komunikacyjnej i energetycznej.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- poprawę powiązań komunikacyjnych i systemu komunikacji publicznej w województwie,
- poprawę stanu i efektywności wykorzystania infrastruktury energetycznej.

Opis osi priorytetowej:

Zasadnicze znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu ma układ i jakość powiązań komunikacyjnych, który decyduje o atrakcyjności województwa dla lokalizacji działalności gospodarczej, mobilności przestrzennej mieszkańców oraz poprawy połączeń wewnątrzregionalnych pomiędzy regionalnymi i subregionalnymi ośrodkami wzrostu. Poprawa poziomu usług w zakresie infrastruktury energetycznej pozwoli natomiast na istotne zmniejszenie dystansu województwa w stosunku do bardziej rozwiniętych regionów kraju i Unii Europejskiej. Rozwój tych dziedzin przyczyni się do zwiększenia dostępności komunikacyjnej regionu oraz poprawy warunków życia mieszkańców.

Stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej w regionie jest niezadowalający. W szczególności dotyczy to infrastruktury drogowej i kolejowej. Przy istniejących możliwościach w zakresie rozwoju energii odnawialnych i poprawy efektywności wykorzystania istniejących zasobów energetycznych i ciepłowniczych część infrastruktury energetycznej jest znacząco wyeksploatowana.

W zakresie infrastruktury komunikacyjnej podstawowym wyzwaniem w okresie najbliższych lat będzie poprawa powiązań komunikacyjnych, jak również zapewnienie komplementarności i spójności regionalnego układu komunikacyjnego z istniejącymi oraz nowymi szlakami transportowymi, w szczególności autostradą A4 i drogami ekspresowymi S19 i S74, modernizowaną linią kolejową nr 71 Rzeszów-Ocice, portem lotniczym Rzeszów-Jasionka, a także dostępność do przejść granicznych w regionie. Ponadto, należy zwrócić uwagę na potrzebę wspierania tych powiązań komunikacyjnych, które będą zmniejszać wewnętrzne różnicowania regionalne, przyczyniając się do zwiększenia dynamiki dyfuzji procesów rozwojowych. Rozbudowana i nowoczesna sieć komunikacyjna, odpowiednio powiązana z krajową i europejską infrastrukturą transportową stanowić będzie bazę zarówno dla rozwoju gospodarczego, jak i społecznego regionu. Szansą dla rozwoju województwa jest też dynamicznie rozwijający się port lotniczy Rzeszów-Jasionka, który stanowi dobrą podstawę do poprawy dostępności przestrzennej oraz konkurencyjności inwestycyjnej i turystycznej Podkarpacia. Jest on również kluczowym elementem infrastruktury stanowiącej podstawę rozwoju Doliny Lotniczej. Należy przy tym uwzględnić uzasadnione potrzeby wynikające z planowanej organizacji przez Polskę i Ukrainę Mistrzostw Europy w piłce nożnej Euro 2012.

Integralnym elementem rozwijania regionalnej infrastruktury technicznej będą także przedsięwzięcia w dziedzinie energetyki i ciepłownictwa. Podstawowym celem tych działań, stosownie do założeń „*Polityki energetycznej Polski do 2025 r.*”, będzie zaspokojenie potrzeb odbiorców komunalnych i podmiotów gospodarczych, przy zachowaniu ekonomiki przyjmowanych rozwiązań oraz potrzebie lepszego wykorzystania dostępnych zasobów i zachowania zasad ochrony środowiska. Podejmowane działania zmierzać będą ponadto do

zwiększania udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w ogólnym bilansie energetycznym województwa.

Infrastruktura komunikacyjna

Infrastruktura komunikacyjna ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. Wieloletnie zapóźnienia inwestycyjne w tym zakresie spowodowały nierównomierny rozwój systemu transportu i infrastruktury komunikacyjnej.

Mając powyższe na uwadze, przyjęto następujące priorytety w zakresie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, które zostały uwzględnione w planowanym podziale środków w ramach niniejszej osi priorytetowej:

- rozwój infrastruktury drogowej;
Długość dróg publicznych w regionie wynosi ponad 12 500 km, z czego ok. 11 800 km to drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Należy przy tym uwzględnić, że stan aż 2/3 długości dróg wojewódzkich liczących ponad 1 600 km oceniany jest jako niezadowalający lub zły. Podobna sytuacja ma miejsce w zakresie dróg powiatowych i gminnych.
- rozwój infrastruktury kolei regionalnych;
Długość linii kolejowych w regionie wynosi 975 km, przy czym długość linii czynnych liczy ok. 610 km. Linie kolejowe w regionie charakteryzuje wysoki stopień zużycia wymagający pilnych prac modernizacyjnych.
- rozwój portu lotniczego Rzeszów-Jasionka;
Dynamicznie rozwijający się port lotniczy Rzeszów-Jasionka stanowi kluczowy element priorytetowego przedsięwzięcia dla rozwoju regionu w postaci Doliny Lotniczej.
- rozwój transportu publicznego oraz multimodalnego;
Wobec sytuacji, w której ok. 60% mieszkańców regionu zamieszkuje tereny wiejskie, niezwykle istotne są działania zmierzające do poprawy dostępności komunikacyjnej i skrócenia czasu dojazdu z oddalonych obszarów Podkarpacia do centrów rozwoju regionu.

Sieć dróg w województwie nie na całej długości posiada parametry odpowiednie do funkcji i klasy drogi oraz wzrastającego natężenia ruchu. Brak drożności spowodowany jest przede wszystkim złym stanem technicznym nawierzchni i obiektów mostowych, ograniczeniami prędkości wskutek intensywnej zabudowy dróg i brakiem odpowiednich parametrów technicznych na niektórych odcinkach sieci. Poważne utrudnienie komunikacyjne stanowi również brak dostatecznej liczby mostów na głównych rzekach, zwłaszcza na Wiśle, Sanie i Wisłoku. Zasadnicze znaczenie dla prawidłowego rozwoju infrastruktury drogowej ma wspieranie odpowiedniej jakości powiązań komunikacyjnych z podstawowymi opisanymi wyżej szlakami komunikacyjnymi o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, portem lotniczym Rzeszów-Jasionka oraz przejściami granicznymi, w szczególności w odniesieniu do sieci drogowej tworzonej przez system dróg wojewódzkich w regionie. Dlatego w pierwszej kolejności w ramach Programu planuje się zrealizować przedsięwzięcia na drogach wojewódzkich przedstawione na mapie stanowiącej zał. nr 4 do Programu, jako drogi wojewódzkie o strategicznym znaczeniu w RPO WP. Są to kluczowe szlaki komunikacyjne z punktu widzenia połączeń z projektowaną autostradą A4 uwzględnioną w sieci TEN-T, planowanymi drogami ekspresowymi S19 i S74, drogami krajowymi, a także przejściami granicznymi.

Stan techniczny infrastruktury kolejowej, szczególnie na liniach o znaczeniu regionalnym, jest również wysoce niezadowalający. Z uwagi na wysoki stopień zużycia sieci kolejowej ruch pociągów odbywa się z niewielką prędkością, tabor kolejowy przy średnim okresie

użytkowania wynoszącym 28 lat, jest w przeważającej większości wyeksploatowany, co wpływa bezpośrednio na wysokie koszty utrzymania. Rzutuje to w sposób zdecydowanie negatywny na konkurencyjność transportu kolejowego prowadzonego w zakresie przewozów regionalnych na ośmiu istniejących liniach, powodując systematyczny odpływ pasażerów do innych środków transportu. Konieczne inwestycje w zakresie modernizacji istniejących odcinków sieci kolejowej oraz, w ograniczonym zakresie, budowy nowych odgałęzień, jak również zakup nowoczesnych i ekonomicznych w eksploatacji środków transportu w odniesieniu do taboru kolejowego, pozwolą na zdecydowaną poprawę konkurencyjności transportu kolejowego. Poprawi to przy tym dostępność komunikacyjną oddalonych terenów regionu, w szczególności południowej i wschodniej przygranicznej części województwa, dla której zapewnienie akceptowalnego czasu dojazdu do większych ośrodków rozwoju regionu jest szczególnie istotnym wyzwaniem.

Znaczące potrzeby występują ponadto w zakresie dynamicznie rozwijającego się portu lotniczego Rzeszów-Jasionka obsługującego stałe i cieszące się bardzo dużym obłożeniem trasy pasażerskie zarówno w ruchu krajowym, jak i zagranicznym (ponad 200 000 pasażerów w 2006 r.), w tym oferowane od 2007 r. połączenia transatlantyckie do Nowego Jorku.

Realizowane zadania w zakresie niniejszej osi priorytetowej sprowadzać się będą przede wszystkim do inwestycji w infrastrukturę drogową, która przyczyni się do rozwoju sieci korytarzy transportowych integrujących region zarówno wewnątrz, jak również z siecią istniejących i planowanych strategicznych korytarzy komunikacyjnych, oraz łączących transport lotniczy, kolejowy i drogowy.

Dla zapewnienia spójności tej sieci konieczne są również:

- inwestycje dotyczące infrastruktury kolei regionalnej w postaci modernizacji istniejących i, w ograniczonym zakresie, budowy odcinków nowych linii kolejowych oraz pozyskania nowoczesnego taboru,
- komplementarny do wsparcia dostępnego w ramach PO „Infrastruktura i Środowisko” rozwój portu lotniczego Rzeszów-Jasionka,
- stworzenie bazy dla transportu multimodalnego, w tym z wykorzystaniem infrastruktury Lini Hutniczo-Siarkowej,
- rozwój transportu publicznego ze szczególnym uwzględnieniem publicznego transportu miejskiego, w tym z wykorzystaniem alternatywnych źródeł zasilania.

Realizowane działania przyczynią się do poprawy warunków życia mieszkańców, zainteresowania potencjalnych inwestorów i turystów, stworzenia warunków do wzrostu gospodarczego oraz wpłyną na poprawę środowiska naturalnego. Stworzą one ponadto warunki do lepszego rozwoju współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- dróg i mostów wojewódzkich, powiatowych i gminnych o znaczeniu regionalnym i lokalnym oraz infrastruktury towarzyszącej,
- obwodnic obszarów zurbanizowanych,
- taboru dla połączeń regionalnych oraz regionalnej sieci kolejowej,
- infrastruktury oraz wyposażenia lotniska Rzeszów-Jasionka – projekty inne niż realizowane w ramach PO Infrastruktura i Środowisko; w zakresie portów lotniczych wsparcie ograniczone będzie wyłącznie do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka,
- transportu multimodalnego lub centrów logistycznych,
- transportu publicznego, w tym zakup taboru.

Infrastruktura energetyczna

Wzrost zapotrzebowania na energię, zwłaszcza elektryczną, spowodowany rozwojem sektora gospodarczego i komunalnego, ograniczona ilość zasobów naturalnych, a także zanieczyszczenie środowiska, powodują konieczność lepszego wykorzystania dostępnych zasobów, jak również poszukiwania alternatywnych źródeł wytwarzania energii.

Przedsięwzięcia realizowane w zakresie infrastruktury energetycznej zmierzać będą przede wszystkim do zwiększenia efektywności energetycznej, w tym w zakresie przesyłu i optymalnego wykorzystania energii elektrycznej, ciepłej i gazowej.

Inwestycje obejmujące przedsięwzięcia w dziedzinie przesyłu energii elektrycznej powinny w miarę możliwości uwzględniać dopuszczalność podłączenia mocy wytwórczych wykorzystujących odnawialne źródła energii.

Jeśli chodzi o przedsięwzięcia dotyczące przesyłu gazu uwzględniane będą w szczególności inwestycje na obszarach, w których wobec braku zainteresowania ze strony działających na rynku podmiotów, inicjatywy w tym zakresie podejmują samorządy lokalne. Tam, gdzie to możliwe, uwzględniane będzie powiązanie inwestycji dotyczących sieci gazowych z odnawialnymi źródłami energii poprzez wykorzystanie tej sieci do tłoczenia biogazu przeznaczonego zarówno do ogrzewnictwa, jak i kogeneracji. Inwestycje w tym zakresie powinny również dążyć do ograniczenia niskiej emisji gazów cieplarnianych pochodzącej z niskosprawnych kotłów na paliwo kopalne, w szczególności na obszarach wiejskich. Rozwój sieci gazociągów rozdzielczych i wykorzystywanie gazu jako bezpiecznego i ekologicznego paliwa ma duże znaczenie dla województwa ponieważ ok. 47,6 % powierzchni regionu stanowią obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych.

Inwestycje przewidziane do realizacji w dziedzinie energetyki, w tym w zakresie przesyłu gazu ziemnego, powinny rozwiązywać przypadki, w których rynek nie jest wydolny. Niewydolność rynku w obszarze wsparcia dla tradycyjnych źródeł energii należy wykazać w studium wykonalności przygotowanym dla danego projektu. Jednocześnie należy zapewnić, że objęte wsparciem projekty nie będą niezgodne z liberalizacją rynku.

Realizowane projekty powinny także przyczyniać się do zwiększenia udziału energii ze źródeł odnawialnych oraz redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery.

W odniesieniu do odnawialnych źródeł energii, mając na uwadze zarówno potencjał generowania energii, jak również istniejący na Podkarpaciu możliwy do wykorzystania potencjał naturalny, priorytetowo wspierane będą przedsięwzięcia w następujących obszarach:

- wykorzystanie biomasy do produkcji energii,
Przewiduje się budowę biogazowni bazujących w szczególności na odpadach komunalnych, ściekach, odpadach z przemysłu przetwórczego (mięśny, owocowy), odpadach produkcji rolniczej. Zakłada się, że instalacje wykorzystujące proces gazyfikacji będą produkować zarówno energię elektryczną jak i ciepłą, jak również po oczyszczeniu wysoko wydajny biometan możliwy do wprowadzeniu do sieci gazu ziemnego. Z przeprowadzonych analiz potencjału województwa wynika możliwość budowy ok. 4 biogazowni, jak również ok. 20 ciepłowni biomasowych.
- wykorzystanie energii wody,
W pierwszej kolejności przewiduje się wykorzystanie istniejących obiektów piętrzących zapewniających małą retencję. Przeprowadzona szczegółowa analiza wykazała możliwość budowy ok. 15 małych instalacji bazujących na istniejących piętrzeniach.
- wykorzystanie energii wiatru

Wyniki przeprowadzonych analiz wykazują, iż istniejący potencjał województwa umożliwia budowę ok. 200 elektrowni wiatrowych o mocy do 100 kW, ok. 30 elektrowni wiatrowych o mocy od 100 kW do 1 MW oraz ok. 6 elektrowni wiatrowych o mocy powyżej 1 MW (w tym farmy wiatrowe).

Niezależnie od powyższego przewiduje się wsparcie przedsięwzięć bazujących na pozostałych odnawialnych źródłach energii, w tym energii słonecznej i geotermalnej.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- odnawialnych źródeł energii,
- infrastruktury przesyłu energii elektrycznej lub przesyłu energii cieplnej,
- wytwarzania energii elektrycznej lub ciepła, w tym w skojarzeniu,
- systemów dystrybucji gazu ziemnego na terenach niezagazifikowanych oraz modernizacji istniejących sieci dystrybucji,
- kompleksowej termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej oraz zmiany źródeł wytwarzania energii w celu ograniczenia tzw. „niskiej emisji”,
- modernizacji obiektów spalania paliw.

Kategorie interwencji: 16, 18, 23, 25, 26, 28, 29, 33, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 52.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:
Obszar strategiczny 2. Infrastruktura techniczna:
Priorytet 1. Wspieranie inwestycji komunikacyjnych: drogowych, kolejowych i lotniczych,
Priorytet 3. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki naukowe,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- przedsiębiorcy³.

³ Dotyczy wyłącznie zarządców lotnisk, podmiotów wykonujących zadania użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego/związku komunalnego, a także – w zakresie infrastruktury komunikacyjnej – spółek prawa handlowego, w których jednostki samorządu terytorialnego/związek komunalny/Skarb Państwa samodzielnie lub łącznie posiadają większość udziałów lub akcji.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki Miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów z za kresu transportu	szt.	0	22	37	74	rocznie	IZ
2.	Długość nowych dróg: - lokalnych (gminnych i powiatowych), - regionalnych (wojewódzkich)	km.	0	28 18 10	47 30 17	94 60 34	rocznie	IZ
3.	Długość zrekonstruowanych dróg - lokalnych (gminnych i powiatowych), - regionalnych (wojewódzkich)	km.	0	178 90 88	297 152 145	595 304 291	rocznie	IZ
4.	Długość nowych linii kolejowych	km	0	2	3	6	rocznie	IZ
5.	Długość zrekonstruowanych linii kolejowych	km.	0	30	50	100	rocznie	IZ
6.	Liczba zakupionego/zmodernizowanego taboru komunikacji miejskiej	szt.	0	16	27	55	rocznie	IZ
7.	Liczba projektów z za kresu energii odnawialnej	szt.	0	18	45	90	rocznie	IZ
8.	Liczba projektów dotyczących infrastruktury przesyłu energii elektrycznej	szt.	0	1	2	5	rocznie	IZ
9.	Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza	szt.	0	3	6	13	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Oszczędność czasu na nowych i zrekonstruowanych drogach w przewozach pasażerskich i towarowych	euro/rok	0	-	-	Wskaźnik zostanie oszacowany po 2008 roku.	rocznie	Beneficjenci
2.	Oszczędność czasu na zrekonstruowanych drogach w przewozach pasażerskich i towarowych	min.	0	89 (1 godz. 29 min)	149 (2 godz. 29 min)	298 (4 godz. 58 min)	rocznie	Beneficjenci
3.	Oszczędność czasu na nowych i zrekonstruowanych liniach kolejowych w przewozach pasażerskich i towarowych	euro/rok	0	-	-	Wskaźnik zostanie oszacowany po 2008 roku.	rocznie	Beneficjenci
4.	Oszczędność czasu na zrekonstruowanych liniach kolejowych	min.	0	21	35	70 (1 godz. 10 min)	rocznie	Beneficjenci
5.	Przyrost liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej wspartej w ramach programu	%	0	1	1,5	3	rocznie	Beneficjenci
6.	Liczba pasażerokilometrów w zakupionym/zmodernizowanym taborze komunikacji miejskiej	szt. (w mln)	0	62 700	104 500	209 000	rocznie	Beneficjenci
7.	Dodatkowa moc zainstalowana energii ze źródeł odnawialnych	MW	0	12	31	63	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 2 znajdują się w załączniku nr 17.

wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

Komplementarność z innymi osiami i programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z innymi osiami priorytetowymi niniejszego programu:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka,
- Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna,
- Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko:

- Oś priorytetowa VI. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T;
- Oś priorytetowa VII. Transport przyjazny środowisku;
- Oś priorytetowa VIII. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe;
- Oś priorytetowa IX. Infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej;
- Oś priorytetowa X. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku;
- Oś priorytetowa XI. Bezpieczeństwo energetyczne.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej:

- Oś priorytetowa II Wojewódzkie ośrodki wzrostu;
- Oś priorytetowa III Infrastruktura transportowa,

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013:

- Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:
 - *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,*
- Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:
 - *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej.*

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013:

- Priorytet 3. Środki służące wspólnemu interesowi:
 - *3.3. Porty rybackie, miejsca wylądunku i przystanie.*

Linia demarkacyjna

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu

W ramach niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury komunikacyjnej i energetycznej realizowane przez wskazane wśród beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania o charakterze publicznym. Przedsięwzięcia w tym zakresie realizowane przez podmioty gospodarcze, poza określonymi wyjątkami, wspierane będą w ramach 1. osi priorytetowej *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka*.

W 5. osi priorytetowej *Infrastruktura publiczna* przewidziano wsparcie dla projektów, które będą dotyczyć m. in., jako element szerszych przedsięwzięć, wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności obiektów edukacyjnych, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej oraz sportowych i rekreacyjnych. W niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia dotyczące termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej.

W ramach 7. osi priorytetowej *Spójność wewnątrzregionalna* wspierane będą m. in. projekty w zakresie kompleksowego uzbrojenia terenów inwestycyjnych wraz ze zwiększeniem ich dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i budowę bezpośrednich dróg dojazdowych, z wyłączeniem projektów dotyczących wyłącznie infrastruktury drogowej, które wspierane będą w ramach niniejszej osi priorytetowej.

2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano wsparcie dla projektów drogowych, bezpieczeństwa w ruchu drogowym i inteligentnych systemów transportu w zakresie dróg krajowych, w tym w miastach na prawach powiatu. Niniejsza oś

priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia w tych dziedzinach dla projektów na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych.

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano również wsparcie dla projektów o większej skali finansowej dotyczących infrastruktury oraz urządzeń nawigacyjnych portów lotniczych, które znajdują się w sieci TEN-T oraz bezpieczeństwo i ochrona transportu lotniczego dla lotnisk obsługujących ruch międzynarodowy. W odniesieniu do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko realizowane będą przedsięwzięcia dotyczące płyty postojowej lotniska i terminalu pasażerskiego.

W zakresie niniejszej osi przewiduje się wsparcie komplementarnych działań w odniesieniu do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka, związanych m.in. z infrastrukturą okołolotniskową, o mniejszej skali finansowej. W zakresie portów lotniczych wsparcie ograniczone będzie wyłącznie do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka.

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano ponadto wsparcie dla projektów z zakresu infrastruktury kolejowej w odniesieniu do sieci kolejowej oraz taboru kolejowego dla połączeń o znaczeniu międzynarodowym i międzyregionalnym. W niniejszej osi przewidziano wsparcie dla infrastruktury kolejowej w odniesieniu do sieci kolejowej oraz taboru kolejowego dla połączeń o znaczeniu regionalnym.

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano ponadto wsparcie dla projektów z zakresu transportu publicznego wraz z zakupem taboru szynowego (tramwaj, metro, szybka kolej miejska) oraz trolejbusowego, a także Inteligentnych Systemów Transportu dotyczących transportu publicznego na terenie 9 obszarów metropolitalnych (warszawski, poznański, katowicki, łódzki, trójmiejski, wrocławski, krakowski, szczeciński, bydgosko-toruński). Z uwagi na to, że wskazane obszary metropolitarne nie występują w województwie podkarpackim projekty w zakresie transportu publicznego wspierane będą w ramach niniejszej osi priorytetowej przy zachowaniu komplementarności z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej.

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano również wsparcie dla projektów o większej skali finansowej w zakresie transportu multimodalnego oraz centrów logistycznych. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia w tych dziedzinach dla projektów o mniejszej skali.

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano ponadto wsparcie dla projektów z zakresu energetyki i odnawialnych źródeł energii o większej skali. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia w tych dziedzinach dla projektów o mniejszej skali z zapewnieniem komplementarności z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w tym zakresie.

3. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

Demarkacja opiera się na planie inwestycyjnym Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej. W ramach tego Programu zaplanowano budowę lub modernizację zidentyfikowanych w planie inwestycyjnym odcinków dróg wojewódzkich, jak również realizację projektu „Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej”. W zakresie niniejszej osi przewidziano wsparcie realizacji przedsięwzięć komplementarnych nie zakwalifikowanych do planu inwestycyjnego Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

W Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej przewidziano również wsparcie dla zidentyfikowanych na indykatywnej liście projektów przedsięwzięć z zakresu zintegrowanego miejskiego transportu publicznego w 5 miastach wojewódzkich Polski

Wschodniej. W zakresie niniejszej osi przewidziano wsparcie realizacji przedsięwzięć komplementarnych nie zakwalifikowanych do planu inwestycyjnego Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, który jest podstawą demarkacji również w tym przypadku.

4. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Oś priorytetowa 1. „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego”

W ramach działania „*Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*” przewiduje się m. in. wsparcie w zakresie budowy dróg gminnych, dojazdowych do gruntów rolnych, wydzielanych w ramach projektów scaleniowych.

Demarkacja pomiędzy ww. działaniem, a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium typów projektów. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia dla projektów na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, z wyłączeniem budowy dróg gminnych, dojazdowych do gruntów rolnych, wydzielanych w ramach projektów scaleniowych.

Oś priorytetowa 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”

W ramach tej osi realizowane będzie działanie *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*, w którym przewidziano wsparcie dla projektów o mniejszej skali finansowej w zakresie wytwarzania lub dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych na obszarach wiejskich i w miastach do 5 tys. mieszkańców. Beneficjentem projektu może być gmina lub jednostka organizacyjna, dla której organizatorem jest j.s.t.

Demarkacja powyższego działania ze wsparciem przewidywanym w RPO WP opiera się na kryterium finansowym projektu oraz kryterium lokalizacji projektu. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP wspierany będzie rozwój odnawialnych źródeł energii, przy czym w odniesieniu do obszarów objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 realizowane będą projekty większe kwotowo przy zachowaniu ponadto komplementarności z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko.

5. Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013

W ramach środka „*Porty rybackie, miejsca wylądunku i przystanie*” przewiduje się m. in. wsparcie w zakresie budowy i rozbudowy dróg na terenie portów rybackich, miejsc wylądunku i przystani lub dróg, jeżeli stanowią jedyną drogę dojazdową do portu rybackiego, miejsca wylądunku lub przystani.

Demarkacja pomiędzy ww. działaniem, a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium typów projektów. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia dla projektów na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, z wyłączeniem dróg na terenie portów rybackich, miejsc wylądunku i przystani lub dróg, jeżeli stanowią jedyną drogę dojazdową do portu rybackiego, miejsca wylądunku lub przystani.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Nie

Oś priorytetowa 3. Społeczeństwo informacyjne

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie.

Opis osi priorytetowej:

Infrastruktura telekomunikacyjna w regionie jest słabo rozbudowana, a dostęp do usług teletechnicznych jest zróżnicowany. Bardzo duże znaczenie ma zatem zmniejszanie zapóźnień technologicznych i informatycznych w zakresie rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. Przy zapewnieniu komplementarności wspieranych przedsięwzięć z inwestycjami przewidzianymi do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej infrastruktura ta przyczyni się do podwyższenia jakości życia mieszkańców, podniesienia dostępu do edukacji, przełamania barier dotyczących „cyfrowego wykluczenia”, m.in. na obszarach wiejskich i małych miast oraz stworzy łatwiejszy dostęp do informacji.

Poprawa poziomu usług w zakresie infrastruktury informatycznej pozwoli na istotne zmniejszenie dystansu województwa w stosunku do bardziej rozwiniętych regionów kraju i Unii Europejskiej.

W zakresie społeczeństwa informacyjnego wspierane będą przedsięwzięcia zmierzające do upowszechnienia dostępu do usług teleinformatycznych, a także do publicznej infrastruktury telekomunikacyjnej. Z uwagi na to, że kompleksowa rozbudowa sieci szerokopasmowej dla regionu przewidziana została w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, w przypadku niniejszej osi priorytetowej przewiduje się wsparcie w uzupełniającym, komplementarnym zakresie. Dzięki temu stworzone zostaną warunki dla sprostaną wymogom współczesnej komunikacji i umożliwienia konkurowania regionu z pozostałymi obszarami zarówno w kraju, jak i w Unii Europejskiej.

Planowane w programie działania zmierzać będą do poprawy poziomu dostępu do nowoczesnych technologii teleinformatycznych i komunikacyjnych, w tym z zakresu bezpieczeństwa publicznego, administracji, opieki medycznej i edukacji oraz kultury. Sukcesywnie rozwijana sieć szerokopasmowa dostępna dla licznych użytkowników umożliwiać będzie uruchamianie specjalistycznych systemów informatycznych włączając w to obszary peryferyjne i wiejskie, jako istotny czynnik rozwoju regionu.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- e-usług publicznych o wymiarze regionalnym i lokalnym (w tym e-zdrowie, e-edukacja),
- e-usług w administracji publicznej – m.in. elektroniczny obieg dokumentów, podpis elektroniczny,
- platform elektronicznych na poziomie regionalnym i/lub lokalnym,
- geograficznych Systemów Informacji Przestrzennej dla poziomu regionalnego i lokalnego,
- lokalnych i regionalnych sieci szerokopasmowych współdziałających z siecią szerokopasmową na poziomie regionalnym i/lub krajowym,
- publicznych punktów dostępu do internetu,
- lokalnych bądź regionalnych sieci teleinformatycznych przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii, np.: transmisja satelitarna, radiowa,
- centrów zarządzania sieciami lokalnymi i regionalnymi.

Kategorie interwencji: 10, 11, 13.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:
- Obszar strategiczny 2. Infrastruktura techniczna:
- Priorytet 4. Poprawa sprawności funkcjonowania regionalnego systemu usług telekomunikacyjnych.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki naukowe,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- przedsiębiorcy⁴.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki Miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego	szt.	0	13	22	45	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba osób, które uzyskały dostęp do szerokopasmowego Internetu, w tym na obszarach wiejskich	os.	0	9 600 3 456	24 000 8 640	48 000 17 280	rocznie	Beneficjenci
2.	Liczba podmiotów, które uzyskały dostęp do szerokopasmowego Internetu, w tym: - gospodarstwa domowe, - w tym gosp. domowe na obszarach wiejskich, - MŚP, - szkoły, - podmioty administracji publicznej.	szt.	0	2 837 2 740 980 90 5 2	7 094 6 850 2 450 225 13 6	13 784 13 700 4 900 450 27 12	rocznie	Beneficjenci
3.	Liczba usług publicznych dostarczonych on-line/ Liczba użytkowników usług on-line	szt.	0	12 2 480	31 6 200	62 12 400	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 3 znajdują się w załączniku nr 17.

wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

⁴ Dotyczy wyłącznie spółdzielni telekomunikacyjnych i podmiotów wykonujących zadania użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego/związku komunalnego.

Komplementarność z innymi osiami i programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z innymi osiami priorytetowymi niniejszego programu:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko:

- Oś priorytetowa XIV. Infrastruktura szkolnictwa wyższego.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka:

- Oś priorytetowa 7. Społeczeństwo informacyjne - budowa elektronicznej administracji.
- Oś priorytetowa 8. Społeczeństwo informacyjne - zwiększanie innowacyjności gospodarki.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej:

- Oś priorytetowa I Nowoczesna gospodarka.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013:

- Oś 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*

W ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich w latach 2007-2013” nie przewidziano realizacji działań komplementarnych wobec niniejszej osi priorytetowej.

Linia demarkacyjna

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu

W ramach niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia z zakresu społeczeństwa informacyjnego realizowane przez wskazane wśród beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania o charakterze publicznym. Przedsięwzięcia w tym zakresie realizowane przez podmioty gospodarcze wspierane będą w ramach 1. osi priorytetowej *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka*.

2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

W Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano wsparcie dla projektów o większej skali finansowej z zakresu infrastruktury społeczeństwa informacyjnego dla celów dydaktycznych w publicznych szkołach wyższych. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia w tych dziedzinach dla projektów o mniejszej skali finansowej.

3. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka

W Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka przewidziano wsparcie dla projektów z zakresu elektronicznych usług administracji publicznej na poziomie krajowym. Niniejsza oś priorytetowa zakłada udzielanie wsparcia w tych dziedzinach dla projektów na poziomie regionalnym, ponadlokalnym i lokalnym.

4. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej przewidziano realizację kompleksowego projektu w zakresie społeczeństwa informacyjnego obejmującego zapewnienie dostępu do Internetu o dużej przepustowości oraz podnoszenie kwalifikacji w zakresie wykorzystania Internetu wśród mieszkańców, MŚP i podmiotów publicznych w Polsce Wschodniej. W zakresie niniejszej osi priorytetowej przewidziano wsparcie dla

budowy uzupełniających lokalnych i regionalnych sieci szerokopasmowych współdziałających z siecią szerokopasmową na poziomie regionalnym i/lub krajowym.

5. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Oś 4. Leader

W ramach działania „*Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju*” udzielane będzie wsparcie projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*”, „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, „*Odnowa i rozwój wsi*”, a także tzw. małym projektom (z dofinansowaniem nie większym niż 25 tys. zł), które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów. W ramach małych projektów realizowane będą m. in. projekty w zakresie zakupu oprogramowania, urządzeń i sprzętu komputerowego i ich udostępnianie na potrzeby społeczności wiejskiej w celu podniesienia jakości życia ludności na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju (LSR).

Demarkacja pomiędzy powyższymi działaniami a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium typów projektów. Projekty dotyczące zakupu oprogramowania, urządzeń i sprzętu komputerowego i ich udostępnianie na potrzeby społeczności wiejskiej w celu podniesienia jakości życia ludności na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju (LSR) nie są przewidywane w ramach niniejszej osi priorytetowej.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Nie

Oś priorytetowa 4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Zapobieganie degradacji środowiska oraz zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- ograniczenie ilości zanieczyszczeń w tym odpadów przedostających się do środowiska, a także poprawa zaopatrzenia w wodę,
- poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz racjonalne zagospodarowanie zasobów wodnych,
- ograniczenie degradacji środowiska oraz ochrona zasobów różnorodności biologicznej,
- poprawa poziomu bezpieczeństwa w regionie pod względem zagrożeń naturalnych i technologicznych.

Opis osi priorytetowej:

Słabo rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska uniemożliwia właściwą ochronę istniejących w regionie wartości przyrodniczych i nie gwarantuje zrównoważonego rozwoju gospodarczego województwa zapewniającego zachowanie istniejących walorów przyrodniczych przyszłym pokoleniom.

Jednym z celów polityki Unii Europejskiej jest zwiększanie spójności pomiędzy ochroną środowiska i wzrostem gospodarczym poprzez m.in. świadczenie usług związanych ze środowiskiem, takich jak gospodarka wodno – ściekowa, gospodarka odpadami i zasobami naturalnymi. Jednocześnie zwalczanie zanieczyszczeń u źródła może przynieść zyski dla gospodarki i zmniejszenie kosztów.

W województwie podkarpackim wciąż niezwykle istotnym problemem jest niedostatecznie uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa, brak w pełni racjonalnej gospodarki odpadami oraz szczególnie na niektórych obszarach województwa wysokie zagrożenie klęskami żywiołowymi, w tym zwłaszcza powodzią. Bez podjęcia działań zapobiegawczych problemy te mogą w przyszłości przyczynić się do degradacji środowiska regionu, w sposób znaczący zmniejszając jego konkurencyjność i atrakcyjność.

Konieczna jest zatem realizacja przedsięwzięć, które w efektywny sposób przyczynią się do ochrony środowiska, lepszego zabezpieczenia i wykorzystania walorów przyrodniczych regionu oraz poprawią bezpieczeństwo ludności i gospodarki w aspekcie potencjalnych zagrożeń. Realizowane działania dotyczyć więc będą przede wszystkim infrastruktury odprowadzania i oczyszczania ścieków, infrastruktury dostarczania i uzdatniania wody, systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, w tym osadami ściekowymi, a także infrastruktury przeciwpowodziowej i gospodarki wodnej. Istotnym obszarem wsparcia będzie także rozwój sprawnego systemu w zakresie zapobiegania i ograniczania skutków zagrożeń w tym naturalnych, a także realizacja przedsięwzięć związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniu w postaci osuwisk, które na obszarze województwa jest szczególnie wysokie. Przewidziana jest także realizacja przedsięwzięć w zakresie zachowania i ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Planowane w ramach osi priorytetowej wsparcie pozwoli na poprawę stanu środowiska, podniesie jakość życia mieszkańców, stworzy warunki do ochrony i powstawania nowych miejsc pracy w gospodarce i turystyce, a także umożliwi lokowanie na terenie województwa nowych inwestycji. Podejmowane działania będą ponadto zmierzać do spełnienia standardów

ekologicznych wynikających z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej z uwzględnieniem obszarów realizacji programów redukcji zanieczyszczeń. Realizacja tej osi priorytetowej stworzy także możliwość wystąpienia potencjalnego efektu synergii pomiędzy ochroną środowiska a wzrostem gospodarczym.

Ze względu na przygraniczne położenie województwa, podejmowane działania m.in. w zakresie monitorowania stanu środowiska, mogą także zawierać efekty wykraczające poza granicę kraju, jako uzupełnienie działań wspieranych w ramach Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa.

Infrastruktura ochrony środowiska

W województwie podkarpackim poprawy wymaga infrastruktura sieci kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków, a także zaopatrzenia ludności w wodę pitną. Z zapisów Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych nawiązujących do zobowiązań określonych w Traktacie Akcesyjnym wynika m. in., iż konieczne będzie wyposażenie w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalnie ścieków komunalnych 318 aglomeracji o Równoważnej Liczbie Mieszkańców (RLM) powyżej 15 000, których na terenie województwa podkarpackiego jest ponad 20. Ponadto, konieczne jest wyposażenie do roku 2015 w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalnie ścieków komunalnych aglomeracji do 15 000 RLM (lista aglomeracji – załącznik nr 17). W niniejszej osi priorytetowej rozwój systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków przewidziany jest w odniesieniu do aglomeracji o RLM mniejszej niż 15 000, przy czym ze względu na istniejące dysproporcje w wyposażeniu w tą infrastrukturę pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi, wsparcie dążyć będzie m. in. do zmniejszenia tych różnic, co zgodne jest z zapisami Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego. Wspierane będą także przedsięwzięcia w zakresie stacji uzdatniania wód oraz sieci wodociągowych, z uwzględnieniem konieczności właściwego unieszkodliwiania ścieków na objętych nimi obszarach.

Gospodarka odpadami powinna być prowadzona zgodnie z uchwalonym Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego, a polegać ma między innymi na wprowadzaniu systemu gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym. Wspierane będą zatem przedsięwzięcia dotyczące m. in. wdrażania systemowej gospodarki odpadami komunalnymi (w tym selektywnej zbiórki odpadów), obiektów przekształcania odpadów (w tym odzysku i unieszkodliwiania), modernizacji istniejących i rekultywacji zamkniętych składowisk, likwidacji „dzikich” wysypisk. Realizacja powyższych działań powinna wspomóc osiągnięcie długookresowego celu określonego w Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego, który sformułowano jako *zminimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów w sektorze komunalnym oraz wdrożenie nowoczesnych systemów ich odzysku i unieszkodliwiania*. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego jest w pełni zgodny z wymogami wynikającymi z Dyrektywy 1999/31/WE w sprawie składowania odpadów.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- infrastruktury kanalizacji sanitarnej i deszczowej w obrębie aglomeracji do 15 000 RLM wymienionych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
- infrastruktury oczyszczalni ścieków w obrębie aglomeracji do 15 000 RLM wymienionych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
- infrastruktury dostarczania i uzdatniania wody (z wyłączeniem zbiorników wodnych),

- systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, w tym selektywnej zbiórki odpadów, obiektów przekształcania odpadów, modernizacji istniejących i rekultywacji zamkniętych składowisk, likwidacji „dzikich” wysypisk.

Infrastruktura przeciwpowodziowa i racjonalna gospodarka zasobami wodnymi

Cyklicznie powtarzające się w województwie podkarpackim powodzie wywołują olbrzymie szkody na terenach intensywnie zabudowanych i wyposażonych w różnorodną infrastrukturę techniczną. Wartość szkód powodziowych powstałych tylko w latach 2001 – 2006 wyniosła ponad 1 miliard zł. Dlatego też w obowiązującej „Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego” jako jedną z ważnych barier rozwoju województwa wymieniono stale istniejące zagrożenie zjawiskami powodziowymi. Działania inwestycyjne w tym zakresie uznano za najbardziej skuteczną formę ograniczenia potencjalnych strat.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach osi priorytetowej dotyczyć będą różnorodnych projektów z zakresu gospodarki wodnej oraz ochrony przed powodzią i suszą. Będą one spójne z Dyrektywą 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającą ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (tzw. Ramową Dyrektywą Wodną) oraz projektem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny zagrożenia powodziowego i zarządzania nim. Celem wsparcia będzie w pierwszej kolejności zatrzymanie i retencja odpływu wody, następnie opanowanie wody, a jeśli nie będzie to skuteczne – zajęcie się wodą powodziową.

Przewidziane w ramach niniejszej osi priorytetowej przedsięwzięcia dotyczyć będą:

- retencji wody rozumianej jako reintrodukcja dolin zalewowych i odtworzenie obszarów podmokłych.

W ramach tego elementu działań związanych z infrastrukturą przeciwpowodziową zostanie przywrócona rzekom przestrzeń potrzebna do przejścia wód powodziowych. Zastosowane zostaną nietechniczne metody polegające na przywróceniu dobrego stanu wód i ekosystemów zależnych od wody, m. in. z uwzględnieniem koniecznych wykupów działek (w tym działek siedliskowych) w sytuacji, gdy koszty technicznego zabezpieczenia terenów zalewowych przewyższałyby wartość tych działek i mienia na nich zlokalizowanego.

- opanowaniu wód powodziowych rozumianego poprzez modernizację istniejących i budowę nowych obiektów ochrony przeciwpowodziowej, do których należeć będą m. in. wały przeciwpowodziowe, poldery, suche zbiorniki, zbiorniki przeciwpowodziowe i kanały ulgi ograniczające zagrożenie powodziowe.

Na terenie województwa zlokalizowanych jest blisko 630 km wałów przeciwpowodziowych, z których większość wymaga pilnej modernizacji, gdyż ich obecny stan może podczas wezbrań powodziowych doprowadzić do katastrof budowlanych, w związku z przerwaniem lub podmyciem uszkodzonych obecnie budowli. Ze względu na fakt, iż proces modernizacji istniejących wałów przeciwpowodziowych został już rozpoczęty przy współudziale środków przedakcesyjnych oraz funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, konieczna jest kontynuacja rozpoczętych procesów inwestycyjnych, w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów rzeczowych w postaci skutecznej ochrony zabudowanych obszarów zalewowych.

Przedsięwzięcia związane z budową nowych wałów przeciwpowodziowych będą miały ograniczony charakter i realizowane będą wyłącznie w sytuacjach, gdy rozwiązanie problemu zagrożenia powodziowego poprzez inne działania będzie niemożliwe. Dalsze miejsce w hierarchii potrzeb zajmują projekty związane z budową

zbiorników retencyjnych i polderów, służących zwalczaniu zjawisk suszy i ochronie przed powodzią oraz regulację i utrzymanie koryt cieków wodnych, w przypadkach gdy będą służyć ochronie przeciwpowodziowej.

Realizacja przedsięwzięć z zakresu ochrony przed powodzią przewidziana jest na zamieszkałych i zagospodarowanych obszarach zalewowych, gdzie zastosowanie innych rozwiązań jest niemożliwe. Realizacja projektów związanych z ochroną przed suszą dotyczyła będzie w szczególności obszarów, gdzie zjawisko suszy powoduje szkody w produkcji rolnej lub zagraża przepływowi nienaruszalnym. Projekty infrastrukturalne związane z ochroną przed suszą będą realizowane w przypadkach, gdy po zastosowaniu środków związanych z oszczędnością i ochroną wody, popyt przekracza dostępność zasobów wodnych oraz biorąc pod uwagę analizę kosztów i korzyści.

Realizacja wyżej wymienionych przedsięwzięć będzie zgodna z dyrektywami unijnymi, a w szczególności z Artykułem 4 (7) Ramowej Dyrektywy Wodnej.

- strategii zarządzania ryzykiem powodziowym poprzez przygotowanie dokumentów związanych z zagrożeniem powodziowym.

Konieczność realizacji ww. działań wynika z potrzeby wywiązania się z zobowiązań, które będą ciążyć na Polsce w związku z postanowieniami projektu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny zagrożenia powodziowego i zarządzania nim. Do 2015 r. w zlewniach poszczególnych rzek konieczne będzie przygotowanie:

- ocen ryzyka powodziowego,
- map zagrożeń,
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym i studiów ochrony przeciwpowodziowej.

Realizacja tych działań przyniesienie w przyszłości wymierne efekty m. in. w postaci uzyskania informacji dotyczącej ograniczenia niektórych terenów dla celów inwestycyjnych i mieszkaniowych.

Realizowane w ramach osi priorytetowej przedsięwzięcia inwestycyjne z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej wynikać będą z opracowanych dokumentów planistycznych, takich jak studia programowo przestrzenne, strategie, koncepcje. Przedsięwzięcia realizowane będą w spójności z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego oraz Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego.

W miejscach realizacji przedsięwzięć związanych z magazynowaniem wody nie będą zagrożone systemy stabilności terytorialnej. Przedsięwzięcia realizowane będą w zgodzie z wszelkimi uwarunkowaniami związanymi z określonymi na obszarze województwa podkarpackiego obszarami NATURA 2000. Przestrzegane będą postanowienia decyzji administracyjnych dotyczących wymagań środowiskowych, tj. decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia oraz oświadczeń organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów sieci NATURA 2000. Podejmowane działania w zakresie ochrony przed powodzią połączone będą w największym możliwym stopniu z ochroną przyrody.

Powyższe przedsięwzięcia przyczynią się do realizacji celów założonych w Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego. Zaplanowane wsparcie zgodne jest także ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, w ramach których zaakcentowano znaczenie środków zapobiegania ryzyku poprzez lepsze zarządzanie zasobami naturalnymi.

Realizowane projekty dotyczyć będą:

- w zakresie zachowania wody: m. in. renaturalizacji cieków wodnych i terenów wodno-błotnych, utrzymaniu naturalnego charakteru cieków poza terenami o zwartej zabudowie, odtworzeniu terenów podmokłych,
- w zakresie magazynowania wody: urządzeń przeciwpowodziowych (wałów z niezbędnymi drogami dojazdowymi, przepompowni, polderów, suchych zbiorników, kanałów ulgi), regulacji i utrzymania cieków wodnych oraz innych form retencyjności, małych zbiorników wielozadaniowych i stopni wodnych,
- w zakresie strategii zarządzania ryzykiem powodziowym: ocen ryzyka powodziowego, map zagrożeń, planów zarządzania ryzykiem powodziowym i studiów ochrony przeciwpowodziowej.

Zachowanie oraz ochrona bioróżnorodności biologicznej i krajobrazowej

Bogate dziedzictwo naturalne oraz stosunkowo czyste środowisko w województwie podkarpackim wymaga podjęcia działań ukierunkowanych na zachowanie oraz ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Wsparcie w tym zakresie jest uzupełnieniem działań dotyczących infrastruktury ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury przeciwpowodziowej przewidzianych w niniejszej osi priorytetowej i wspomogą racjonalne wykorzystanie zasobów zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Realizowane będą przedsięwzięcia m. in. w zakresie zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk. Polegać one będą na wsparciu dla ośrodków rehabilitacji zwierząt chronionych, a także pielęgnacji i konserwacji pomników przyrody. Wspierane będą także przedsięwzięcia dotyczące renaturyzacji zniszczonych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych. Innymi formami wspieranych przedsięwzięć będą także projekty dotyczące likwidacji barier przemieszczania się zwierząt.

Zwiększenie świadomości realnych problemów dotyczących środowiska naturalnego oraz ukształtowanie trwałych postaw ekologicznych w społeczeństwie jest niezbędnym warunkiem powodzenia infrastrukturalnych przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska. Aby to osiągnąć, a także by zadbać o umożliwienie szerszego dostępu społeczeństwa do informacji dotyczących ochrony środowiska i bogactwa przyrodniczego, przewiduje się także – jako element przedsięwzięć infrastrukturalnych – wsparcie dla przedsięwzięć nieinwestycyjnych, związanych np. z edukacją ekologiczną i promocją ekologii. Wspierane w tym zakresie będą także różnego rodzaju imprezy masowe oraz konkursy ekologiczne.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- zachowania różnorodności gatunkowej, ekosystemowej i krajobrazowej,
- ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, zwierząt i grzybów,
- infrastruktury służącej promocji obszarów Natura 2000,
- centrów edukacji ekologicznej,
- inwentaryzacji przyrodniczej (optymalnie na poziomie gmin),
- opracowania planów ochrony dla obszarów NATURA 2000, parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody,
- monitoringu przyrodniczego,
- przejść dla zwierząt i likwidacji barier ekologicznych,
- edukacji ekologicznej, kampanii promocyjnych i informacyjnych, imprez masowych, konkursów ekologicznych.

Zwalczanie i zapobieganie zagrożeniom

Dla zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców regionu oraz zapewnienia bezpiecznych warunków gospodarowania konieczne jest wsparcie zarządzania środowiskiem oraz wsparcie struktur odpowiedzialnych za ratownictwo w sytuacji wystąpienia klęsk żywiołowych, zagrożeń technicznych, chemicznych, itp. Konieczne jest także podjęcie działań inwestycyjnych związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniu w postaci osuwisk, które na obszarze województwa jest szczególnie wysokie.

W przewidywanym zakresie wsparcie ukierunkowane będzie na stworzenie systemu monitorowania środowiska, uwzględniającego informowanie, ostrzeganie i reagowanie pod kątem potencjalnych zagrożeń, w tym występującego na niektórych obszarach województwa znaczącego zagrożenia powodziowego. Przedsięwzięcia dotyczyć będą nowych metod i narzędzi obserwowania stanu środowiska, a także gromadzenia i przetwarzania informacji, w tym również w zakresie zagrożeń promieniowaniem i hałasem. Ze względu na przygraniczne położenie województwa, podejmowane działania w zakresie monitorowania stanu środowiska, mogą także zawierać efekty wykraczające poza granicę kraju, jako uzupełnienie działań wspieranych w ramach Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa.

Jako drugi aspekt walki i zapobiegania zagrożeniom, wspierane będą przedsięwzięcia dotyczące jednostek odpowiedzialnych za podejmowanie działań ratowniczych w sytuacji pożarów, klęsk żywiołowych, awarii i katastrof technicznych, chemicznych i ekologicznych (z wyłączeniem administracji rządowej). Wspierane przedsięwzięcia dotyczyć będą m. in. doposażenia ww. jednostek w niezbędny sprzęt oraz narzędzia podnoszące ich sprawność systemową i współpracę. Przewiduje się również tworzenie i modernizację systemów łączności tych jednostek, co przyczyni się do poprawy koordynacji współpracy podmiotów ratowniczych.

Wspierane będą także przedsięwzięcia przyczyniające się do zmniejszania ryzyka wystąpienia osuwisk, a także przedsięwzięcia związane z likwidacją skutków osuwisk.

Podniesienie poziomu szeroko rozumianego bezpieczeństwa podniesie konkurencyjność regionu oraz przyczyni się do poprawy warunków życia jego mieszkańców.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- monitoringu środowiskowego oraz narzędzi obserwowania środowiska, gromadzenia i przetwarzania informacji o środowisku,
- obiektów i wyposażenia jednostek odpowiedzialnych za podejmowanie działań ratowniczych w sytuacji pożarów, klęsk żywiołowych, awarii i katastrof technicznych, chemicznych i ekologicznych (z wyłączeniem administracji rządowej),
- działań zabezpieczających przed osuwiskami oraz likwidacji ich skutków.

Kategorie interwencji: 44, 45, 46, 48, 51, 53, 54, 56.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:
 - Obszar 2. Infrastruktura techniczna,
 - Obszar 4. Ochrona środowiska,
 - Obszar 6. Współpraca międzynarodowa,
 - Obszar 7. Ochrona zdrowia,
- Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego,

- Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- przedsiębiorcy*,
- spółki wodne,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki naukowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	0	150	380	760	rocznie	IZ
2.	Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej	km	0	220	550	1100	rocznie	IZ
	w tym na obszarach wiejskich			150	380	770		
3.	Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami	szt.	0	7	17	34	rocznie	IZ
4.	Powierzchnia terenów rekultywowanych w wyniku realizacji projektów	km ²	0	0,05	0,15	0,3	rocznie	IZ
5.	Liczba projektów z zakresu zapobiegania zagrożeniom	szt.	0	15	35	72	rocznie	IZ
	w tym: w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej			5	15	32		
	w zakresie zabezpieczenia przed pożarami lasów i innymi zagrożeniami			10	20	40		
6.	Liczba projektów związanych z zachowaniem oraz ochroną różnorodności biologicznej i krajobrazowej	szt.	0	10	25	50	rocznie	IZ
7.	Liczba zakupionego sprzętu w ramach projektów w zakresie zabezpieczenia przed pożarami lasów i innymi zagrożeniami	szt.	0	20	50	100	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów	os.	0	12 400	30 000	62 000	rocznie	Beneficjenci
2.	Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów	os.	0	10 600	26 500	53 000	rocznie	Beneficjenci
3.	Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów	os.	0	40 000	100 000	200 000	rocznie	Beneficjenci
4.	Liczba osób	os.	0	20 000	50 000	100 000	rocznie	Beneficjenci

* Dotyczy wyłącznie podmiotów wykonujących zadania użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego/związku komunalnego.

	zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektów							
5.	Liczba ludności objętej ochroną przeciwpożarową lasów i innymi środkami ochrony	os.	0	12 000	30 000	60 000	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 4 znajdują się w załączniku nr 17.

Wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

Komplementarność z innymi osiami i programami

Oś priorytetowa jest komplementarna z innymi osiami priorytetowymi niniejszego programu:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka,

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013:

- Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:
 - *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej,*
 - *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,*
 - *Grupy producentów rolnych,*
- Oś 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich:
 - *Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych,*
- Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:
 - *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej,*
- Oś 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko:

- Oś priorytetowa I Gospodarka ściekowa,
- Oś priorytetowa II Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- Oś priorytetowa III Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- Oś priorytetowa V Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych,
- Oś priorytetowa XIII Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013:

- Priorytet 3. Środki służące wspólnemu interesowi:
 - *3.2 Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej.*

Linia demarkacyjna

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu

W 1. osi priorytetowej *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* wspierane będą przedsięwzięcia m.in. związane z dostosowaniem MŚP do wymogów środowiskowych. W ramach niniejszej osi priorytetowej przedsięwzięcia z zakresu gospodarki wodno – ściekowej i zagospodarowania odpadów realizowane będą przez wskazane wśród beneficjentów osi podmioty publiczne lub podmioty realizujące zadania użyteczności publicznej.

2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Oś priorytetowa 1. „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego”

W działaniu *„Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”* realizowane będą projekty związane z modernizacją lub budową zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi. W powyższym zakresie wspierane będą inwestycje, których celem jest poprawa ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, czy też dostosowanie do nowowprowadzonych norm wspólnotowych.

W ramach działania *„Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa”* przewiduje się m. in. wsparcie w zakresie gospodarowania rolniczymi zasobami wodnymi, w tym m. in. regulację stosunków wodnych, zwiększanie retencji wodnej, poprawa ochrony użytków rolnych przed powodzią.

W działaniu *„Grupy producentów rolnych”* przewidziano z kolei zryczałtowaną pomoc finansową dla ułatwienia tworzenia i działalności administracyjnej grup producentów rolnych spełniających wymogi określone w tym programie. Pomoc ma na celu m. in. dostosowanie produkcji producentów do wymogów rynkowych oraz wspólny obrót towarami.

Demarkacja pomiędzy powyższymi działaniami a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium rodzaju beneficjenta oraz typów projektów. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP nie przewiduje się wsparcia podmiotów wykonujących działalność w zakresie przetwórstwa lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych. W niniejszej osi priorytetowej nie przewiduje się także żadnych form wsparcia adresowanego do grup producentów rolnych. Przewidywane wsparcie infrastruktury przeciwpowodziowej zorientowane jest natomiast na cele pozarolnicze.

Oś 2. „Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich”

W ramach tej osi realizowane będzie m. in. działanie *„Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych”*, w ramach którego wspierana będzie pielęgnacja i odnawianie drzewostanów zniszczonych w wyniku wystąpienia katastrof naturalnych, a także wprowadzanie mechanizmów zapobiegawczych, w tym zwłaszcza w odniesieniu do zagrożenia pożarowego lasów. Beneficjentami powyższego działania są Nadleśnictwa Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

Demarkacja powyższego działania ze wsparciem przewidywanym w RPO WP opiera się na kryterium celu i rodzaju projektów oraz rodzaju beneficjenta. W niniejszej osi priorytetowej RPO WP projekty dotyczące ochrony bioróżnorodności dotyczyć będą głównie ochrony gatunków ginących, zagrożonych i rzadkich. Celem projektów nie będzie odtwarzanie drzewostanów zniszczonych w wyniku katastrof naturalnych. W odniesieniu do projektów dotyczących mechanizmów zapobiegania katastrofom naturalnym zagrażającym drzewostanom, w tym pożarom, wsparcie w ramach niniejszej osi priorytetowej adresowane jest do jednostek odpowiedzialnych za podejmowanie działań ratowniczych w sytuacji pożarów, klęsk żywiołowych, awarii i katastrof technicznych, chemicznych i ekologicznych (z wyłączeniem administracji rządowej).

Oś priorytetowa 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”

W ramach tej osi realizowane będzie działanie „*Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*”, w którym przewidziano wsparcie inwestycji o mniejszej skali finansowej dotyczących zaopatrzenia w wodę, gospodarki wodno – ściekowej i tworzenia systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów na obszarach wiejskich i w miastach do 5 tys. mieszkańców.

Demarkacja powyższego działania ze wsparciem przewidywanym w RPO WP opiera się na kryterium finansowym projektu oraz kryterium lokalizacji projektu. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP wspierany będzie rozwój infrastruktury zaopatrzenia w wodę i gospodarki wodno – ściekowej oraz zagospodarowania odpadów, przy czym w odniesieniu do obszarów objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 realizowane będą projekty większe kwotowo.

Oś priorytetowa 4. „Leader”

W ramach działania „*Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju*” udzielane będzie wsparcie projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*”, „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, „*Odnowa i rozwój wsi*”, a także tzw. małym projektom (z dofinansowaniem nie większym niż 25 tys. zł), które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów. Wśród małych projektów realizowane będą m. in. projekty dotyczące m. in. zakupu i nasadzenia tradycyjnej roślinności oraz starych odmian roślin (nasion, sadzonek, kłączy, bulw, etc.) w celu wykorzystania lub odnowienia cennego dziedzictwa przyrodniczego lub kulturowego ze szczególnym wskazaniem na obszary chronione w tym obszary objęte siecią Natura 2000.

Demarkacja pomiędzy powyższym działaniem a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium rodzaju beneficjenta, wartości finansowej projektów oraz typów projektów. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP nie przewiduje się wsparcia beneficjentów działań „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*” oraz „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, tj. rolników i mikroprzedsiębiorców. Nie przewiduje się także wsparcia projektów dotyczących odnowy i rozwoju wsi. W odniesieniu do ewentualnych projektów dotyczących roślinności oraz starych odmian roślin realizowane będą projekty większe kwotowo.

3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Oś priorytetowa jest komplementarna z działaniami przewidzianymi w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko, w ramach którego realizowane będą inwestycje dotyczące systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach o RLM większej niż 15 000, przedsięwzięcia dotyczące gospodarki odpadami służące ponad 150 000 mieszkańców, a także większe kwotowo inwestycje związane z zachowaniem oraz ochroną bioróżnorodności. W niniejszej osi priorytetowej przewidziano wsparcie przedsięwzięć dotyczących systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach do 15 000 RLM, dostarczania i uzdatniania wody, gospodarki odpadami służących mniejszej niż 150 000 liczbie mieszkańców, a także inwestycji związanych z zachowaniem oraz ochroną bioróżnorodności o mniejszej skali finansowej.

W ramach Programu Infrastruktura i Środowisko przewidziano ponadto wsparcie inwestycji o znacznej skali finansowej w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym zbiorników o pojemności powyżej 10 mln m³. W ramach niniejszej osi priorytetowej wspierane będą projekty mniejsze kwotowo.

Wsparcie zachowania i ochrony bioróżnorodności, zabezpieczenia przed innymi niż powódź zagrożeniami oraz wsparcie jednostek odpowiedzialnych za podejmowanie działań ratowniczych w sytuacji pożarów, klęsk żywiołowych, awarii i katastrof technicznych, chemicznych i ekologicznych (z wyłączeniem administracji rządowej) przewidziane w niniejszej osi priorytetowej będzie komplementarne z większymi kwotowo przedsięwzięciami zaplanowanymi w Programie Infrastruktura i Środowisko, adresowanymi m. in. do jednostek systemu ratowniczo – gaśniczego.

4. Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013

W ramach programu Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013 w zakresie środka 3.2 *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej* przewidziano wsparcie finansowe budowy lub instalacji urządzeń stałych lub ruchomych służących do ochrony i wzbogacenia fauny i flory wodnej oraz rekultywacji wód śródlądowych, w tym terenów tarła i tras migracyjnych gatunków migrujących, poprzez przywrócenie drożności wodom śródlądowym.

Wsparcie dotyczyć będzie propagowania zrównoważonej akwakultury zgodnej ze szczególnymi ograniczeniami związanymi z ochroną środowiska, wynikającymi z wyznaczenia obszarów ochrony należących do sieci Natura 2000. Przewiduje się także pomoc finansową związaną z ochroną i poprawą stanu środowiska naturalnego w ramach sieci Natura 2000, tam gdzie działania dotyczą bezpośrednio gospodarki rybackiej oraz zarybienia gatunkami zagrożonymi oraz cennymi z biologicznego i gospodarczego punktu widzenia, o ile będzie to uregulowane przez odpowiednie wspólnotowe akty prawne.

Demarkacja ww. środka *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej* ze wsparciem RPO WP opiera się na kryterium rodzaju projektów. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP nie będą wspierane projekty w zakresie objętym pomocą w ramach środka 3.2 omawianego programu.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Tak

Przewiduje się zastosowanie instrumentu finansowania krzyżowego w zakresie koniecznym do osiągnięcia zakładanych celów tej osi priorytetowej. Niezbędnym warunkiem długofalowej skuteczności przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska jest podjęcie działań towarzyszących (nieinwestycyjnych) polegających na edukacji ekologicznej, kampaniach promocyjnych i informacyjnych, konkursach ekologicznych skierowanych do społeczeństwa. Jest to istotne, aby zwiększyć świadomość społeczną odnośnie realnych problemów związanych z ochroną środowiska.

Poziom finansowania krzyżowego zgodnie z art. 34, ust. 2 Rozporządzenia (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 nie przekroczy 10% finansowania wspólnotowego niniejszej osi priorytetowej.

Oś priorytetowa 5. Infrastruktura publiczna

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, sport i rekreację.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- poprawa dostępności i podniesienie jakości regionalnego systemu edukacji,
- poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego ludności i rozwój infrastruktury pomocy społecznej,
- zwiększenie dostępności mieszkańców do obiektów sportowych i rekreacyjnych.

Opis osi priorytetowej:

Jednym z głównych wyznaczników poziomu rozwoju regionu, wpływających na jakość życia jego mieszkańców, jest odpowiednio rozwinięta, dostosowana do potrzeb oraz spełniająca standardy Unii Europejskiej infrastruktura publiczna.

Zgodnie z celami polityki spójności Unii Europejskiej, konieczne jest zwiększanie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i opiekę zdrowotną. Szczególnie akcentowana jest konieczność poprawy infrastruktury służby zdrowia na obszarach słabiej rozwiniętych, gdzie braki w wyposażeniu w tą infrastrukturę stanowią przeszkodę dla rozwoju gospodarczego. Jednocześnie, niezbędne są inwestycje w infrastrukturę, które wpłyną na zwiększenie możliwości zatrudnienia, w szczególności w perspektywie długookresowej, poprzez podniesienie konkurencyjności regionu.

W ramach niniejszego programu wsparcie w zakresie infrastruktury edukacji dążyć powinno przede wszystkim do podnoszenia jakości i upowszechnienia nowoczesnych metod kształcenia. Celowe jest również zwiększenie współpracy między szkołami a przedsiębiorcami, a także silniejsze skorelowanie kierunków kształcenia z potrzebami rynku pracy i z modernizacją gospodarki regionu. Istotne jest również zapewnienie możliwości kształcenia i doskonalenia zawodowego w ciągu całego życia obywateli poprzez upowszechnianie i rozwój kształcenia ustawicznego. Konieczne jest również zmniejszenie dysproporcji w wyposażeniu w infrastrukturę edukacyjną pomiędzy miastami, a obszarami wiejskimi. W celu realizacji powyższych postulatów, w ramach niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury uczelni oraz szkół i placówek tworzących system oświaty, w tym organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Wsparcie dotyczyć będzie w szczególności bazy dydaktycznej i naukowej. Zaplanowane działania wpłyną na podwyższenie jakości kształcenia oraz umożliwią skuteczne przygotowanie młodzieży do wykonywania oczekiwanych na rynku pracy zadań zawodowych.

W odniesieniu do opieki zdrowotnej niezbędny jest w szczególności wzrost dostępności i jakości deficytowych usług medycznych o charakterze regionalnym i lokalnym, kluczowych z punktu widzenia rozwoju społeczno – gospodarczego województwa, z uwzględnieniem sytuacji na obszarach wiejskich. Konieczna jest także poprawa dostępności i jakości pomocy społecznej. Wspierane będą zatem przedsięwzięcia zmierzające do poprawy bazy lokalowej oraz wyposażenia zakładów opieki zdrowotnej i podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej w celu dostosowania ich do zmieniających się potrzeb i standardów obowiązujących w Unii Europejskiej. Wsparcie dotyczyć będzie usług opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, ważnych z punktu widzenia wpływu na rozwój społeczno – gospodarczy województwa, i przyczyni się do poprawy jakości ochrony zdrowia i upowszechnienia

dostęp do świadczeń w szeroko rozumianej pomocy społecznej, zwiększy aktywność zawodową, bądź przywróci na rynek pracy osoby zagrożone wykluczeniem społecznym oraz wpłynie na wyrównywanie szans np. kobiet na rynku pracy.

W ramach osi priorytetowej wspierane będą również przedsięwzięcia umożliwiające uprawianie różnych form aktywnego wypoczynku oraz służące rozwojowi funkcjonalnej infrastruktury dla sportu i rekreacji. Poprawa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej powinna przyczynić się do wzrostu atrakcyjności regionu. Wpłynie także zachęcająco – w szczególności na osoby młode, rozpoczynające karierę zawodową – do pozostania w województwie.

Przewiduje się, iż projekty realizowane w zakresie niniejszej osi w miarę możliwości uwzględnią będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Wsparcie udzielane w ramach niniejszej osi priorytetowej podlegać będzie, w stosownych przypadkach, regułom udzielania pomocy publicznej. Ponadto, w przypadku projektów generujących dochód zastosowanie będą miały przepisy art. 55 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

W możliwie jak największym stopniu infrastruktura wspierana w ramach niniejszej osi priorytetowej winna przyczyniać się do rozwoju gospodarczego w województwie oraz tworzenia miejsc pracy.

Infrastruktura edukacyjna

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Edukacji na lata 2007 – 2013, w przypadku szkolnictwa wyższego kluczowe znaczenie ma podnoszenie jakości kształcenia z wykorzystaniem nowoczesnych metod nauczania. Konieczne jest także silniejsze skorelowanie kierunków kształcenia z potrzebami rynku pracy i z modernizacją gospodarki regionu. Istotne jest także budowanie szerszej współpracy pomiędzy szkołami wyższymi a przedsiębiorcami, a także zwiększanie roli kształcenia ustawicznego. W związku z powyższym, wsparcie udzielane szkolnictwu wyższemu w ramach niniejszej osi priorytetowej koncentrować się będzie na przedsięwzięciach poprawiających jakość nauczania i umożliwiających zastosowanie nowoczesnych metod kształcenia. Realizowane będą również przedsięwzięcia przyczyniające się do rozwoju kształcenia ustawicznego w szkołach wyższych, a także przedsięwzięcia, dzięki którym możliwe będzie nawiązanie bądź wzmocnienie współpracy danej szkoły z biznesem. Ze względu na znaczenie dla gospodarki regionu, preferowane będą przy tym przedsięwzięcia dotyczące kształcenia w dziedzinie nauk matematycznych (w tym informatyki) i technicznych (w tym budownictwa).

Szkoły funkcjonujące w ramach systemu oświaty powinny wzmacniać swoją rolę w społecznościach lokalnych m. in. poprzez działania na rzecz kształcenia ustawicznego. Wsparcie szkół w ramach niniejszego programu przyczyniać się będzie zatem m. in. do rozszerzenia działań realizowanych przez szkoły, np. w zakresie zajęć pozalekcyjnych, czy kształcenia ustawicznego, co pozwoli na uzupełnienie wiedzy ogólnej umiejętności i kwalifikacji zawodowych młodzieży. Wspierane będą także przedsięwzięcia związane z tworzeniem informatycznych centrów edukacyjnych umożliwiających kształcenie na odległość, a także przedsięwzięcia dotyczące placówek służących kształceniu ustawicznemu.

Wsparcie placówek kształcenia ustawicznego umożliwi nabywanie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych ludziom dorosłym, co jest zgodne ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2006 – 2020 oraz Strategią Rozwoju Edukacji na lata

2007 – 2013. Placówki kształcenia ustawicznego wspierane będą przede wszystkim w zakresie wyposażenia w nowoczesne urządzenia, w mniejszym stopniu wspierane będą przedsięwzięcia związane z obiektami (budynkami). Priorytetowo będą traktowane istniejące placówki zlokalizowane głównie w miastach powiatowych.

Aby zapewnić silniejsze powiązanie kształcenia z potrzebami rynku pracy i gospodarki regionu konieczne jest wsparcie projektów szkół i placówek tworzących system oświaty kształcących w kierunkach deficytowych w regionie, dotyczących nw. grup zawodów:

- robotników przemysłowych i rzemieślników,
- pracowników usług osobistych i sprzedawców,
- pracowników biurowych,
- pracowników technicznych i innych pracowników średniego personelu.

Ważne jest przy tym wsparcie szkół i placówek oświatowych doskonalących kadre nauczycielską w zakresie ww. grup zawodów.

Ponadto, w ramach niniejszej osi priorytetowej wsparcie udzielane będzie także placówkom opieki przedszkolnej i innym formom organizacji opieki nad dziećmi, których opiekunowie są czynni zawodowo.

W przypadku szkół zawodowych, placówek kształcenia praktycznego oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczeństwa obywatelskiego ważnym elementem wsparcia będzie wyposażenie tych jednostek w nowoczesne urządzenia umożliwiające kształcenie kadr w pełni dostosowane do potrzeb współczesnego rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb organizacji kształcenia modułowego.

Wsparcie szkół i placówek tworzących system oświaty zmierzać będzie m. in. do zmniejszenia występujących dysproporcji w dostępie do edukacji pomiędzy obszarami wiejskimi, a miastami, a także do silniejszego powiązania systemu oświaty z przedsiębiorczością.

W możliwych przypadkach, infrastruktura edukacyjna wspierana w ramach niniejszej osi priorytetowej powinna być otwarta dla szerszego użytkowania przez ogół społeczeństwa, w celu zwiększenia wielofunkcyjności jej wykorzystania oraz efektywności użytkowania.

Wsparcie zmierzać będzie także do zwiększenia dostępności tej infrastruktury dla osób niepełnosprawnych. Realizowane projekty w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Przewidziane wsparcie w zakresie edukacji przyczyni się do rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, przy czym priorytetowo traktowane będą projekty wspomagające modernizację gospodarki województwa.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- obiektów dydaktycznych i naukowo-badawczych szkół wyższych, np. laboratoriów, pracowni, bibliotek, oraz wyposażenia tych obiektów m.in. w aparaturę służącą celom dydaktycznym lub naukowo-badawczym, w tym dostosowania ww. obiektów do potrzeb niepełnosprawnych. Jako element szerszych przedsięwzięć wspierana będzie infrastruktura towarzysząca, taka jak akademiki.
- obiektów dydaktycznych w szkołach i placówkach tworzących system oświaty, w tym dostosowania ww. obiektów do potrzeb niepełnosprawnych. Jako element szerszych przedsięwzięć wspierana będzie infrastruktura towarzysząca, np. bursy, sale gimnastyczne.

Infrastruktura ochrony zdrowia i pomocy społecznej

Infrastruktura ochrony zdrowia zarówno na poziomie regionalnym jak i lokalnym wymaga znaczącej poprawy – zamortyzowane budynki, wysoki stopień zużycia, wiek oraz jakość wykorzystywanej aparatury medycznej, a często w ogóle jej brak, powodują znaczne utrudnienia w dostępie do odpowiedniej jakości usług. Szczególnej poprawy wymaga dostępność i jakość usług medycznych związanych z rozwojem społeczno – gospodarczym województwa, których obecny stan odbiega od poziomu krajowego i Unii Europejskiej. Usługi medyczne, w których występują szczególne braki to:

1. Neonatologia i położnictwo

Konieczne jest radykalna poprawa i wsparcie placówek świadczących kompleksową opiekę zdrowotną nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu oraz nad jej nowonarodzonym dzieckiem. Zdecydowane podniesienie standardów w tym zakresie wpłynęłoby korzystnie na przebieg tego okresu w życiu kobiety i jej dziecka poprzez lepszą dostępność do specjalistycznej opieki, jak również poprawę stanu zdrowia noworodka. Wsparcie w tej dziedzinie wpłynie także na zmniejszenie umieralności okołoporodowej.

2. Onkologia

W ostatnich latach onkologia podkarpacka osiągnęła znaczny postęp w usprzętowieniu placówek (m.in. akceleratory liniowe, aparaty RTG z torem wizyjnym, tomografy komputerowe i inne), tym niemniej w dalszym ciągu konieczna jest poprawa usług medycznych w tym zakresie. Poprawy wymagają także warunki, w jakich leczeni są pacjenci. Konieczne jest zwiększenie ilości świadczeń udzielanych w tym zakresie.

3. Rehabilitacja dzieci i młodzieży oraz opieka psychiatryczna nad dziećmi i młodzieżą

Zdecydowanej poprawy wymaga dostępność i jakość usług medycznych w zakresie rehabilitacji dzieci i młodzieży oraz opieki psychiatrycznej dzieci i młodzieży, które obecnie są niemal niedostępne w województwie.

Poza wskazanymi usługami deficytowymi istotna jest także poprawa jakości i dostępności świadczeń zdrowotnych dotyczących chorób układu krążenia, które wciąż są ważną przyczyną śmiertelności w województwie.

W celu poprawy dostępności i jakości wskazanych usług medycznych udzielane będzie wsparcie obiektów i wyposażenia zakładów opieki zdrowotnej. Wsparcie ukierunkowane będzie nie na budowę nowej, lecz na ulepszenie i doposażenie istniejącej infrastruktury, w tym w szczególności na dostosowanie obiektów do wymogów obowiązujących przepisów prawa (np. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej). Wspierane będą także przedsięwzięcia w zakresie wyposażenia zakładów opieki zdrowotnej, w tym w aparaturę medyczną m.in. do diagnostyki, terapii i rehabilitacji, a także w specjalistyczny i wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny.

Wsparcie przeznaczone będzie na infrastrukturę opieki zdrowotnej o znaczeniu regionalnym (wojewódzkim) lub lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem konieczności zmniejszenia dysproporcji w dostępie do opieki zdrowotnej pomiędzy obszarami wiejskimi, a miastami. Wsparcie dotyczyć będzie wyłącznie zakładów opieki zdrowotnej funkcjonujących w publicznym systemie ochrony zdrowia.

Równie ważnym elementem poprawy dostępności do podstawowych usług społecznych będą przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury pomocy społecznej, w tym dotyczącej rodziny

i opieki nad dziećmi. Przedsięwzięcia dotyczyć będą obiektów pomocy społecznej takich jak domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze, ośrodki dla bezdomnych, centra i kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, ośrodki dla uchodźców, a także obiektów organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczeństwa obywatelskiego w obszarze pomocy społecznej. Wspierane będzie także wyposażenie ww. obiektów w niezbędny sprzęt służący prowadzonej działalności w zakresie pomocy społecznej.

Zarówno w dziedzinie ochrony zdrowia, jak i pomocy społecznej, wsparcie dążyć będzie m. in. do poprawy dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych. Realizowane projekty w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Realizowane projekty dotyczyć będą m. in.:

- infrastruktury ochrony zdrowia oraz wyposażenia obiektów, w tym w aparaturę medyczną do diagnostyki, terapii i rehabilitacji oraz w specjalistyczny i wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny, w tym dostosowania ww. obiektów do potrzeb niepełnosprawnych,
- obiektów pomocy społecznej (np. domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, ośrodków dla bezdomnych, centrów i klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, ośrodków dla uchodźców, innych), w tym dostosowania ww. obiektów do potrzeb niepełnosprawnych.

Infrastruktura sportowa i rekreacyjna

Wraz ze wzrostem dochodów w społeczeństwie rośnie popyt na usługi związane z wypoczynkiem i rekreacją, wśród których coraz większą rolę odgrywa sport i wszelkie rodzaje aktywności fizycznej. Wyposażenie w infrastrukturę służącą rekreacji i uprawianiu sportu ma zatem obecnie istotny wpływ na atrakcyjność regionu, czy danej miejscowości. Jakość i dostępność tego rodzaju infrastruktury w coraz większym stopniu decyduje o wyborze miejsca pracy i zamieszkania, w szczególności wśród ludzi młodych i wykwalifikowanych. Jest czynnikiem, który zyskuje na znaczeniu w pozyskiwaniu nowych strategicznych inwestorów. Jakość życia w danej miejscowości, czy regionie, wpływa bowiem zachęcająco na wykwalifikowane kadry, które bardziej skłonne są do osiedlenia się i podjęcia pracy w miejscu, gdzie istnieją szerokie możliwości aktywnego wypoczynku i rekreacji. Przede wszystkim jednak przesłanką wsparcia tego typu infrastruktury jest zwiększenie szans na zatrzymanie w regionie osób młodych, dla których łatwa dostępna infrastruktura sportowa i rekreacyjna o dobrej jakości, wraz z atrakcjami o charakterze kulturalnym i turystycznym, stanowi dodatkową – obok perspektywy rozwoju zawodowego – istotną zachętę do pozostania i osiedlenia się.

Rosnąca popularność profesjonalnych i amatorskich imprez sportowych jest z kolei obecnie bodźcem dla lokalnych społeczności do podejmowania lub rozszerzania działalności gospodarczej związanej z organizacją i obsługą tych imprez. Przyczynia się tym samym do dywersyfikacji i zwiększenia dochodów.

Realizowane w ramach osi priorytetowej inwestycje prowadzić będą do tworzenia nowych oraz poprawy jakości istniejących obiektów o charakterze sportowym i rekreacyjnym. Wspierane będą inwestycje w obiekty służące mieszkańcom regionu, w których możliwa będzie także organizacja imprez sportowych i rekreacyjnych. Realizowane projekty w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności

energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Realizowane będą przedsięwzięcia, które w największym stopniu przyczyniają się do rozwoju gospodarczego i tworzenia miejsc pracy. Rozwój ww. infrastruktury powinien mieć także pozytywny wpływ na kształtowanie nawyków zdrowego trybu życia i poprawę zdrowotności w społeczeństwie. Poprawa bazy rekreacyjnej i sportowej uczyni województwo podkarpackie miejscem atrakcyjniejszym do zamieszkania i pracy, przyczyniając się m.in. do zatrzymania w regionie ludzi młodych i wykwalifikowanych.

Realizowane projekty dotyczyć będą:

- infrastruktury sportowej lub rekreacyjnej, takiej jak stadiony, hale sportowe, boiska, korty tenisowe, pływalnie i inne obiekty.

Kategorie interwencji: 24, 75, 76, 77, 79.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020:
 - Obszar strategiczny 1. Gospodarka regionu,
 - Obszar strategiczny 5. Kapitał społeczny,
 - Obszar strategiczny 6. Współpraca międzynarodowa,
- Wojewódzkim Wieloletnim Programem Rozwoju Bazy Sportowej.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki tworzące system oświaty,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- jednostki naukowe,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów z zakresu edukacji	szt	0	15	40	80	rocznie	IZ
	w tym na obszarach wiejskich			10	20	40		
2.	Liczba zmodernizowanych obiektów edukacyjnych	szt.	0	10	30	60	rocznie	IZ
3.	Liczba projektów z zakresu ochrony zdrowia	szt	0	4	10	20	rocznie	IZ
	w tym na obszarach wiejskich			2	5	10		
4.	Liczba projektów związanych z infrastrukturą pomocy społecznej	szt	0	8	20	40	rocznie	IZ
	w tym na obszarach wiejskich			2	5	10		
5.	Liczba projektów związanych z infrastrukturą sportową i rekreacyjną	szt	0	5	15	30	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba uczniów korzystających z efektów projektów	os.	0	1 300	3 400	6 800	rocznie	Beneficjenci
2.	Liczba studentów korzystających z efektów projektów	os.	0	8 000	20 000	40 000	rocznie	Beneficjenci
3.	Liczba wspartych placówek prowadzących działalność w zakresie kształcenia ustawicznego	szt.	0	8	20	40	rocznie	Beneficjenci
4.	Liczba miejsc w przedszkolach wiejskich wybudowanych lub zmodernizowanych	szt.	0	150	375	750	rocznie	Beneficjenci
5.	Liczba pacjentów korzystających rocznie z efektów realizacji projektów dotyczących ochrony zdrowia	os.	0	8 800	22 000	44 000	rocznie	Beneficjenci
6.	Potencjalna liczba specjalistycznych badań medycznych przeprowadzonych sprzętem zakupionym w wyniku realizacji projektów	szt.	0	20 000	50 000	100 000	rocznie	Beneficjenci
7.	Liczba osób korzystających rocznie z efektów realizacji projektów dotyczących pomocy społecznej	os.	0	440	1 100	2 200	rocznie	Beneficjenci
8.	Liczba osób korzystających rocznie z efektów realizacji projektów dotyczących infrastruktury sportowej lub rekreacyjnej	os.	0	600 000	1 500 000	3 000 000	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 5 znajdują się w załączniku nr 17.

wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

Komplementarność z innymi osiami i programami

Oś priorytetowa jest komplementarna z innymi osiami priorytetowymi niniejszego programu:

- Oś priorytetowa 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka,
- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura techniczna,
- Oś priorytetowa 6. Turystyka i kultura.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013:

- Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej
 - *Odnowa i rozwój wsi,*
- Oś 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko:

- Oś priorytetowa XIII Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia,
- Oś priorytetowa XIV Infrastruktura szkolnictwa wyższego.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka:

- Oś priorytetowa 1. Badania i rozwój nowoczesnych technologii,
- Oś priorytetowa 2. Rozwój sfery B+R.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki:

- Priorytet II Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących
- Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
- Priorytet IV Szkolnictwo wyższe i nauka,
- Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej:

- Priorytet I Nowoczesna gospodarka, działanie I.1 Infrastruktura uczelni wyższych.

Linia demarkacyjna

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu

W 1. osi priorytetowej *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* wspierane będą m. in. przedsięwzięcia zgodne z RSI związane z rozbudową lub tworzeniem zaplecza badawczo-rozwojowego. Przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury edukacyjnej realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej nie będą bezpośrednio związane z RSI.

W 2. osi priorytetowej *Infrastruktura techniczna* przewidziano wsparcie przedsięwzięć dotyczących termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej. W niniejszej osi priorytetowej wspierane projekty będą dotyczyć m. in., jako element szerszych przedsięwzięć, wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności obiektów edukacyjnych, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej oraz sportowych i rekreacyjnych.

W ramach 5. osi priorytetowej *Turystyka i kultura* wspierane będą m. in. obiekty sportowe związane z infrastrukturą turystyczną, przyciągające turystów spoza województwa. Obiekty sportowe i rekreacyjne wspierane w niniejszej osi priorytetowej służyć będą przede wszystkim społecznościom lokalnym. W osi priorytetowej *Turystyka i Kultura* przewidziano ponadto wsparcie zakładów lecznictwa uzdrowiskowego działających w publicznym systemie

ochrony zdrowia, jako element wspierania rozwoju turystyki. W niniejszej osi priorytetowej wsparcie będzie udzielane zakładom opieki zdrowotnej działającym w publicznym systemie ochrony zdrowia i świadczącym usługi medyczne, które są szczególnie ważne dla rozwoju społeczno – gospodarczego województwa.

2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej osi priorytetowej będą komplementarne ze wsparciem zaplanowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Oś priorytetowa 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”

W ramach ww. Osi priorytetowej przewidziano realizację działania *Odnowa i rozwój wsi*, w ramach którego wspierane będą inwestycje dotyczących obiektów pełniących funkcje publiczne, rekreacyjne i sportowe na obszarach wiejskich i w małych miastach. W ramach PROW nie przewiduje się realizacji projektów związanych z ochroną zdrowia.

Demarkacja powyższego działania ze wsparciem przewidywanym w RPO WP opiera się na kryterium finansowym projektu oraz kryterium lokalizacji projektu. W niniejszej osi priorytetowej realizowane będą większe kwotowo przedsięwzięcia związane z infrastrukturą publiczną, w tym sportową i rekreacyjną, na obszarach wiejskich i w małych miastach, a poza tymi obszarami – przedsięwzięcia bez dolnej granicy finansowej.

Oś priorytetowa 4. „Leader”

W ramach działania „*Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju*” udzielane będzie wsparcie projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*”, „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, „*Odnowa i rozwój wsi*”, a także tzw. małym projektom (z dofinansowaniem nie większym niż 25 tys. zł), które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów. W ramach małych projektów realizowane będą m. in. projekty dotyczące organizacji szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla ludności z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, projekty służące utrzymaniu i kultywowaniu tradycyjnych zawodów i rzemiosła oraz inwestycji służących wspieraniu twórczości lokalnej lub ludowej, a także projekty dotyczące organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych na obszarze objętym działalnością Lokalnych Grup Działania.

Demarkacja pomiędzy powyższymi działaniem a wsparciem RPO WP opiera się na kryterium rodzaju beneficjenta, wartości finansowej projektów oraz typów projektów. W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO WP nie przewiduje się wsparcia beneficjentów działań „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*” oraz „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, tj. rolników i mikroprzedsiębiorców. W odniesieniu do działań w zakresie odnowy i rozwoju wsi demarkacja określona jest tak jak w odniesieniu do działania *Odnowa i rozwój wsi*, tj. w niniejszej osi priorytetowej realizowane będą większe kwotowo przedsięwzięcia związane z infrastrukturą publiczną, w tym sportową i rekreacyjną, na obszarach wiejskich i w małych miastach, a poza tymi obszarami – przedsięwzięcia bez dolnej granicy finansowej. Projekty dotyczące organizacji szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla ludności z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, projekty służące utrzymaniu i kultywowaniu tradycyjnych zawodów i rzemiosła oraz inwestycji służących wspieraniu twórczości lokalnej lub ludowej, a także projekty dotyczące organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych na obszarze objętym działalnością Lokalnych Grup Działania nie są przewidywane w ramach niniejszej osi priorytetowej.

3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

W ramach Programu Infrastruktura i Środowisko realizowane będą inwestycje o dużej skali finansowej związane z infrastrukturą edukacyjną na poziomie szkolnictwa wyższego, wskazane na indykatywnej liście. W niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia nie zakwalifikowane do indykatywnej listy Programu Infrastruktura i Środowisko.

W Programie Infrastruktura i Środowisko wspierane będą także inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczącą zakładów opieki zdrowotnej, dla których podmiotami tworzącymi są: minister, centralny organ administracji rządowej, publiczna uczelnia medyczna lub publiczna uczelnia prowadząca działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych. Wsparcie przewidziane w niniejszej osi priorytetowej dotyczyć będzie infrastruktury ochrony zdrowia o znaczeniu lokalnym i regionalnym.

Ponadto, Program Infrastruktura i Środowisko uwzględnia wsparcie zakładów opieki zdrowotnej w zakresie ratownictwa medycznego, które nie jest przewidziane w niniejszej osi priorytetowej.

4. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

Demarkacja opiera się na planie inwestycyjnym Programu Rozwój Polski Wschodniej. W ramach tego Programu wspierane będą większe kwotowo przedsięwzięcia związane z infrastrukturą edukacyjną na poziomie szkolnictwa wyższego, dotyczącą przyrodniczo – matematycznych i technicznych kierunków kształcenia. W niniejszej osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia nie zakwalifikowane do planu inwestycyjnego Programu Rozwój Polski Wschodniej.

5. Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Wsparcie szkolnictwa wyższego, nauki i opieki zdrowotnej przewidziane w Programie Kapitał Ludzki będzie uzupełnieniem działań inwestycyjnych, które realizowane będą w niniejszej osi priorytetowej. Program Kapitał Ludzki odnosi się m. in. do:

- a) w sferze szkolnictwa wyższego – działań na rzecz programów rozwojowych uczelni (w tym m. in. uruchamianie i rozwijanie kierunków studiów i kursów oraz zajęć dla studentów, staże i praktyki studenckie, międzynarodowa wymiana studentów i kadr, a także badania, analizy, prace studyjne i inne działania w zakresie zarządzania w szkolnictwie wyższym), działań na rzecz wzmocnienia kompetencji kadr systemu B+R (w tym m. in. kursy, szkolenia, wymiana wiedzy i doświadczeń między sektorem nauki i gospodarki oraz promocja i upowszechnianie osiągnięć naukowych),
- b) w sferze systemu oświaty – działań na rzecz podniesienia jakości kształcenia w systemie oświaty (w tym m. in. opracowanie i wdrożenie innowacyjnych programów kształcenia, badania i analizy w obszarze oświaty); rozwoju systemu egzaminów poprzez publikacje, badania, programy pilotażowe, szkolenia i staże dla egzaminatorów; opracowania i wdrożenia krajowego systemu kwalifikacji i krajowych ram kwalifikacji (w tym m. in. badania i analizy); rozwoju systemu doradztwa edukacyjno – zawodowego (poprzez m. in. publikacje, systemy internetowej informacji i poradnictwa); doskonalenia zawodowego nauczycieli; nieinwestycyjnego działania na rzecz wyrównania szans edukacyjnych i rozwoju kompetencji kluczowych (m. in. poprzez wsparcie dla uczniów z obszarów wiejskich i pomoc stypendialną); rozwoju kształcenia zawodowego (w tym poprzez

staże i praktyki zawodowe); upowszechnienia kształcenia ustawicznego poprzez m. in. kampanie informacyjne, programy potwierdzania kwalifikacji, doradztwo; podnoszenia kwalifikacji kadr systemu oświaty w drodze studiów podyplomowych i kursów,

- c) w sferze opieki zdrowotnej – działań w zakresie promocji zdrowia, badań i analiz w opiece zdrowotnej, opracowywania programów i koncepcji rehabilitacji osób w wieku produkcyjnym – cierpiącym na choroby przewlekłe, opracowania i aktualizacji procedur profilaktycznych i diagnostyczno – orzecznich dla chorób związanych z pracą, programów ograniczania zagrożeń występujących w środowisku pracy, kształcenia i doskonalenia zawodowego pielęgniarek i położnych (w tym studia pomostowe), kształcenia podyplomowego lekarzy, lekarzy dentyków, farmaceutów, diagnostów laboratoryjnych, opiekunów osób niesamodzielnych i innych zawodów medycznych oraz podnoszenia kwalifikacji kadry zarządczej oraz pracowników administracji systemu ochrony zdrowia, rozwoju systemów certyfikacji i akredytacji w zakładach opieki zdrowotnej.

Demarkacja powyższego wsparcia z RPO WP opiera się na kryterium rodzaju projektów. W ramach niniejszej osi priorytetowej realizowane będą wyłącznie inwestycyjne projekty infrastrukturalne, które dotyczyć będą obiektów i wyposażenia szkół wyższych i placówek systemu oświaty oraz zakładów opieki zdrowotnej.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Nie

Oś priorytetowa 6. Turystyka i kultura

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury

Opis osi priorytetowej:

Zgodnie z celami Unii Europejskiej, niezbędne są inwestycje w infrastrukturę, które wpłyną na zwiększenie możliwości zatrudnienia, w szczególności w perspektywie długookresowej, poprzez podniesienie konkurencyjności regionu. Potencjał tworzenia możliwości zatrudnienia i w konsekwencji podnoszenia konkurencyjności gospodarki, istnieje bezsprzecznie w obszarze infrastruktury turystycznej i kulturalnej.

Województwo podkarpackie posiada wyjątkowo korzystne warunki do rozwoju turystyki. Walory przyrodniczo-krajobrazowe, stosunkowo wysoki stan czystości środowiska, a także bogactwo dziejów oraz spuścizna wielu narodów i przenikających się kultur to jedne z największych atutów województwa. Region wyróżnia zróżnicowanie oferty, z wiodącą rolą produktów *turystyki aktywnej, kulturowej, uzdrowiskowej, przyrodniczo – krajoznawczej, na terenach wiejskich, tranzytowej i poprzemysłowej*.

Ze względu jednak na niski standard bazy turystycznej oraz niewystarczającą – w stosunku do posiadanego przez region potencjału – ilość obiektów infrastruktury turystycznej dla wzrostu poziomu ruchu turystycznego konieczny jest ich rozwój. Wsparcie w tym zakresie dotyczyć będzie m.in. szlaków, tras turystycznych, wyciągów narciarskich, przystani wodnych, kąpielisk i innych form infrastruktury służącej rozwojowi turystyki. Ważnym elementem wsparcia będą przedsięwzięcia zmierzające do tworzenia nowych produktów turystycznych, wzbogacających ofertę województwa o nowe atrakcje i usługi. Wspierane będą także aktywne kampanie reklamowe oraz inne działania informacyjne i promocyjne.

Ponieważ istotnym komponentem wizerunku Podkarpacia jest slogan „Pięknie i prawdziwie”, nawiązujący do harmonijnego wykorzystania tajemnicy ukrytej w dziewiczej przyrodzie oraz bogatego wielokulturowego dziedzictwa, konieczne jest podjęcie działań służących odnowie obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się w złym stanie. W przedstawionym zakresie realizowane będą przedsięwzięcia polegające na rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji oraz zachowaniu obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z otoczeniem, a także ich adaptacji na cele kulturalne lub turystyczne. Wspierane będą także projekty służące konserwacji zabytków ruchomych. Dopełnieniem przedstawionych działań będą przedsięwzięcia służące oznakowaniu obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo.

W ramach wspomnianej już zróżnicowanej oferty turystycznej regionu ważne miejsce zajmuje oferta gmin uzdrowiskowych. W celu sprostania wymaganiom turystów i kuracjuszy z kraju i zagranicy we wskazanym zakresie wspierane będą projekty dotyczące architektury zdrojowej, parków zdrojowych, pijalni wód, domów zdrojowych oraz promocji produktu uzdrowiskowego.

Odpowiednie wyeksponowanie ciekawych walorów przyrodniczych i kulturowych regionu przyczyni się do zwiększenia ilości produktów turystycznych. Priorytetowo traktowane będą projekty sieciowe przyczyniające się m.in. do rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.

Projekty turystyczne, które będą wspierane w ramach niniejszego priorytetu, będą musiały wykazywać wyraźne oddziaływanie gospodarcze. Pierwszeństwo uzyskają te projekty, które

przede wszystkim przyciągają turystów spoza regionu, a także wpasowują się w szersze ramy Strategii rozwoju turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007-2013.

Podstawą zagospodarowania czasu wolnego turystów jest obok korzystania z obiektów turystycznych sieć instytucji kultury. Podmioty te prowadząc działalność kulturalno-rozrywkową, a także oświatową związaną z upowszechnianiem dóbr kultury kreują imprezy i wydarzenia, które również przyciągają turystów. Dodatkowo instytucje kultury czerpiąc z lokalnego i regionalnego dziedzictwa wzmacniają regionalizm stanowiący istotne źródło atrakcji turystycznych. Instytucje te ponadto kształtując przyjazne dla ludzi środowisko oraz odgrywając znaczącą rolę w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa oraz jego kulturowej identyfikacji wpływają w istotny sposób na sferę gospodarki.

Uwzględniając powyższe w ramach niniejszej osi wspierane będą również przedsięwzięcia związane z poprawą bazy lokalowej i wyposażenia podmiotów prowadzących działalność kulturalną, takich jak m.in. teatry, biblioteki, ogniska artystyczne, muzea, domy kultury, galerie sztuki. Wsparcie udzielane będzie także na przedsięwzięcia w zakresie cyfrowej archiwizacji zasobów bibliotek, muzeów i innych placówek, w szczególności pod kątem publicznego udostępnienia tych zasobów w formie cyfrowej i ułatwienia tym samym możliwości korzystania z nich. Możliwe będzie ponadto tworzenie centrów i punktów informacji kulturalnej. Wspierane projekty powinny wiązać się z rozwojem gospodarczym.

Przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury kultury muszą być spójne z Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013.

Podjęcie wskazanych wyżej działań służących rozwojowi kultury spowoduje silne utożsamianie się społeczności z zamieszkiwanym przez nią regionem, a tym samym dążenie do realizacji przedsięwzięć zmierzających do jego rozwoju. Przedstawione przedsięwzięcia przyczynią się także do uruchomienia ogromnego potencjału kulturowego regionu związanego nie tylko z dbałością o zachowanie, ale z pomnażaniem dziedzictwa kulturowego. Promocja poprzez szeroką międzynarodową wymianę kulturalną, współpracę i wymianę doświadczeń będzie sprzyjać wzrostowi zainteresowania naszym regionem nie tylko ze względu na piękne położenie geograficzne, różnorodność zabytków, zbiorów muzealnych, plastyczną spuściznę dawnych i współczesnych artystów, twórczość rękodzielników, twórców i odtwórców dzieł muzycznych, ale również poprzez dogodne warunki i wysoki poziom kulturowy połączony ze świadomością bogactwa regionu.

Realizacja niniejszej osi stymulować będzie rozwój gospodarki województwa, a w szczególności obszarów biedniejszych, lecz posiadających walory turystyczne. Jest również szansą powstawania na tych obszarach nowych miejsc pracy w turystyce i usługach towarzyszących. Przyczyni się ona do zwiększenia ruchu turystycznego oraz do wzrostu popularności Podkarpacia jako miejsca wypoczynku i rekreacji przede wszystkim wśród Polaków spoza regionu oraz obywateli państw sąsiednich, a zwłaszcza Ukrainy i Słowacji.

Z kolei wsparcie w obszarze infrastruktury kulturalnej o znaczeniu regionalnym (wojewódzkim) i lokalnym wywoła efekt synergii w zakresie rozwoju turystyki, a także przyczyni się do wykreowania województwa podkarpackiego jako miejsca przyjaznego do życia i inwestowania wpływając w ten sposób na rozwój gospodarczy.

W ramach niniejszej osi we wszystkich wymagających tego przypadkach przestrzegane będą reguły pomocy publicznej. Projekty generujące przychód będą uzyskiwać dofinansowanie zgodnie z artykułem 55 *Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju*

Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

Przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury turystyki i kultury obejmować będą również tam gdzie będzie to możliwe działania zmierzające do poprawienia dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Projekty realizowane w zakresie niniejszej osi w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Uzupełnieniem wsparcia rozwoju infrastruktury w przedstawionym zakresie będą przedsięwzięcia podejmowane w ramach osi priorytetowej 7. *Spójność wewnątrzregionalna*, w której przewidziano m.in. dostosowywanie obszarów i obiektów do potrzeb turystycznych i kulturowych na terenach wymagających rewitalizacji oraz zmarginalizowanych gospodarczo.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- obiektów infrastruktury turystycznej, w tym m.in. szlaków, tras turystycznych, wyciągów narciarskich, przystani wodnych, kąpielisk i innych form infrastruktury służącej rozwojowi turystyki wraz z infrastrukturą sanitarną, gastronomiczną, noclegową, informacyjną,
- obiektów służących udostępnianiu dla turystów atrakcji turystycznych, w tym ciągów komunikacyjnych, parkingów, punktów widokowych, wież widokowych, zadaszeń, itp., wraz z infrastrukturą sanitarną, gastronomiczną, noclegową, informacyjną,
- punktów informacji turystycznej, kampanii reklamowych i innych działań informacyjnych i promocyjnych,
- architektury zdrojowej, parków zdrojowych, pijalni wód, domów zdrojowych oraz promocji produktu uzdrowiskowego,
- rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji oraz zachowania obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z otoczeniem, a także ich adaptacji na cele kulturalne lub turystyczne,
- konserwacji zabytkowych muzealiów, starodruków, zabytkowych archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych;
- infrastruktury służącej udostępnianiu obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym ciągów komunikacyjnych, parkingów, itp.,
- instytucji kultury wraz z otoczeniem, w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki,
- monitoringu i zabezpieczenie obiektów infrastruktury turystycznej, dziedzictwa kulturowego oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń,
- tworzenia systemów informacji kulturalnej, informacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju i modernizacji publicznej infrastruktury informacyjnej (np. centra i punkty informacji kulturalnej),
- wyposażenia służącego prowadzeniu działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu (wyłącznie jako jeden z elementów projektu),
- organizacji imprez kulturalnych o znaczeniu regionalnym, np. festiwali, targów (wyłącznie jako elementu przedsięwzięć infrastrukturalnych),
- przygotowania i realizacji programów rozwoju i promocji lokalnych lub regionalnych produktów turystyki kulturowej i przyrodniczej (wyłącznie jako element przedsięwzięć infrastrukturalnych),
- przystosowania obiektów turystycznych i dziedzictwa kulturowego oraz instytucji kultury do potrzeb osób niepełnosprawnych (tylko jako element większego projektu),

- tworzenia i rozwoju systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo (tylko jako element większego projektu),
- cyfrowej archiwizacji zasobów instytucji kultury.

Kategorie interwencji: 24, 55, 56, 57, 58, 59, 60.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020:
 - Obszar strategiczny 1. Gospodarka regionu,
 - Obszar strategiczny 3. Obszary wiejskie i rolnictwo,
 - Obszar strategiczny 5. Kapitał społeczny,
 - Obszar strategiczny 6. Współpraca międzynarodowa,
- Programem opieki nad zabytkami w województwie podkarpackim,
- Programem rozwoju kultury w województwie podkarpackim,
- Strategią rozwoju turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007-2013.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- przedsiębiorcy⁵,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia⁶,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów z zakresu turystyki	szt.	0	3	7	15	rocznie	IZ
2.	Liczba projektów związanych z infrastrukturą kultury	szt.	0	5	10	19	rocznie	IZ
3.	Liczba wspartych instytucji kultury	szt.	0	2	4	9	rocznie	Beneficjenci
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba utworzonych miejsc pracy	szt.	0	20	50	120	rocznie	Beneficjenci
2.	Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego udostępnionych dla ruchu turystycznego	szt.	0	3	10	19	rocznie	Beneficjenci

* Wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 6 znajdują się w załączniku nr 17.

Wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

⁵ Kategoria ta zostanie doprecyzowana w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013*.

⁶ Dotyczy wyłącznie zakładów lecznictwa uzdrowiskowego.

Komplementarność osi priorytetowej z innymi osiami/ programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z:

- Działaniami podejmowanymi w ramach 1, 4, 5 i 7 osi priorytetowej niniejszego programu,
- Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko – Oś priorytetowa XII Kultura i dziedzictwo kulturowe,
- Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka – Oś priorytetowa VI Polska gospodarka na rynku międzynarodowym,
- Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej – Oś priorytetowa II Wojewódzkie ośrodki wzrostu, Oś priorytetowa III Infrastruktura transportowa,
- Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,*
- *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,*
- *Odnowa i rozwój wsi;*

Oś 4. LEADER:

- *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.*

Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich:

Priorytet 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa:

- *Środek 4.1. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa.*

Linia demarkacyjna:

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu:

W ramach osi priorytetowej 1 *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* realizowane będą m.in. projekty polegające na bezpośrednim wsparciu dla firm, w tym firm turystycznych. W zakresie osi priorytetowej 4 *Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom* przewidziano projekty dotyczące zachowania i ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej. W ramach osi priorytetowej 5 *Infrastruktura społeczna* możliwa będzie realizacja projektów dotyczących infrastruktury sportowej i rekreacyjnej służącej w przeważającej mierze społecznościom lokalnym. Natomiast w ramach osi priorytetowej 7. *Spójność wewnątrzregionalna* przewidziano m.in. dostosowywanie obszarów i obiektów do potrzeb turystycznych i kulturowych na terenach wymagających rewitalizacji oraz zmarginalizowanych gospodarczo.

W niniejszej osi RPO realizowane będą przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury turystyki i kultury (w istotnej części publicznej). Projekty nie będą musiały wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji.

2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko:

W ramach tego programu przewidziano wsparcie w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym. W programie tym realizowane będą projekty większej skali finansowej.

W niniejszej osi RPO realizowane będą przedsięwzięcia o znaczeniu regionalnym i lokalnym.

3. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka:

W ramach programu realizowane będą kompleksowe projekty ponadregionalne obejmujące inwestycje w spójną infrastrukturę liniowych produktów turystycznych. Wsparcie kierowane będzie także na przedsięwzięcia w zakresie rozwoju i promocji konkurencyjnych produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W niniejszej osi RPO realizowane będą przedsięwzięcia o znaczeniu regionalnym i lokalnym.

4. Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej:

W ramach programu wspierane będą projekty z zakresu budowy i modernizacji infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, a więc obiekty towarzyszące biznesowi, a także służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w małych i średnich przedsiębiorstwach. Ponadto w programie tym przewidziano także kompleksowy projekt mający na celu stworzenie podstawowej infrastruktury związanej z obsługą ruchu rowerowego.

W niniejszej osi RPO realizowane będą przedsięwzięcia z wyłączeniem projektów zidentyfikowanych w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

5. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

Demarkację pomiędzy RPO, a działaniem *Odnowa i rozwój wsi* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 ustalono biorąc pod uwagę zakres terytorialny projektu oraz jego wielkość. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 możliwe jest realizowanie projektów na obszarach wiejskich i w małych miastach, dotyczących publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych i społeczno-kulturalnych oraz obiektów służących promocji obszarów wiejskich. W programie tym przewidziano również odnawianie, eksponowanie lub konserwację lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci.

W ramach niniejszej osi RPO możliwe będzie realizowanie bez względu na charakter gminy oraz wielkość miejscowości wszystkich typów przedsięwzięć przedstawionych w jej opisie, przy czym w odniesieniu do obszarów objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 realizowane będą projekty większe kwotowo.

W przypadku działań *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* i *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 demarkację pomiędzy nimi, a RPO ustalono biorąc pod uwagę zakres podmiotowy. W ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 możliwe jest udzielanie pomocy na podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, domowników i małżonków rolników działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem w zakresie produkcji lub usług. Z kolei w ramach działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* wsparcie może uzyskać osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która prowadzi (podejmuje) działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób, i mające obrót nieprzekraczający równowartości w zł 2 mln euro. Wsparcie to ma służyć dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawie możliwości zatrudnienia, przyczyniając się tym samym do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.

W ramach niniejszej osi RPO nie przewiduje się wsparcia dla rolników, domowników i małżonków rolników, a także nie przewiduje się wsparcia dla osób fizycznych, osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które prowadzą (podejmują) działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób, i mające obrót nieprzekraczający równowartości w zł 2 mln euro.

Wymienione wyżej kryteria będą również stanowić podstawę demarkacji pomiędzy RPO, a działaniem *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W ramach wskazanego działania udzielane będzie wsparcie

projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*”, „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, „*Odnowa i rozwój wsi*”, a także tzw. małym projektom, które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów.

W niniejszej osi RPO nie przewiduje się delegowania uprawnień w zakresie udzielania dotacji na inne podmioty np. Lokalne Grupy Działania. Ponadto jak wskazano powyżej pomoc udzielana w ramach niniejszej osi RPO nie pokrywa się z działaniami Osi 3. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 bądź ze względu na kryterium podmiotowe (działania „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*” i „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”), bądź kryterium zakresu terytorialnego projektu i finansowe (działanie „*Odnowa i rozwój wsi*”).

6. Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich:

Demarkację pomiędzy niniejszą osią RPO, a *Środkiem 4.1. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa* Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich ustalono biorąc pod uwagę kryterium przedmiotowe i lokalizacji projektu. W ramach Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich przewidziane jest wsparcie Grup Lokalnych w zakresie wdrażania przez nie Lokalnych Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich. W ich ramach mogą być realizowane m.in. projekty dotyczące ekoturystyki.

W ramach niniejszej osi RPO nie przewidziano wsparcia na obszarach zależnych od rybactwa dotyczącego obiektów bezpośrednio związanych z rybactwem i jego dziedzictwem architektonicznym lub służących utrzymaniu atrakcyjności obszarów zależnych głównie od rybactwa.

Przewidywane finansowanie krzyżowe:

Nie

Oś priorytetowa 7. Spójność wewnątrzregionalna

Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:

Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- wzmocnienie ośrodków miejskich,
- ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów zdegradowanych,
- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów zmarginalizowanych gospodarczo.

Opis osi priorytetowej:

Istotną cechą polityki spójności jest możliwość jej dostosowania do szczególnych potrzeb, wyzwań oraz szans stojących przed różnymi obszarami geograficznymi. Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej uwzględnianie wymiaru terytorialnego będzie pomocne w tworzeniu zintegrowanych wspólnot oraz przyczyni się do tego, iż ogólny potencjał wzrostu nie będzie ograniczany przez nierównomierny rozwój. Poprawa wewnętrznej spójności regionu służy zapewnieniu całemu jego terytorium udziału we wzroście społeczno-gospodarczym. Wsparcie obszarów przeżywających największe trudności strukturalne oraz włączenie ich w proces podnoszenia konkurencyjności regionu wpłynie na umocnienie pozycji województwa jako całości.

Występujące w regionie różnice rozwojowe nie mają jednolitego podłoża i są wynikiem zarówno długookresowych zapóźnień cywilizacyjnych, jak i niekorzystnych zjawisk zachodzących w trakcie ostatnich kilkunastu lat w związku z transformacją systemową. Zróżnicowania wewnątrzregionalne dostrzegalne są w województwie podkarpackim już na poziomie podregionów, lecz ze względu na rozmiary jednostek statystycznych typu NUTS III (podregion rzeszowsko-tarnobrzeski oraz krośnieńsko-przemyski) zagregowane dla nich dane nie uwidaczniają w pełni zakresu i lokalizacji geograficznej istniejących dysproporcji. Dopiero w wymiarze lokalnym zauważalne są różnego typu obszary problemowe występujące w obu wchodzących w skład województwa podregionach.

Wskazane uwarunkowania powodują, iż konieczne jest podjęcie działań dostosowanych do różnych typów obszarów problemowych występujących na terenie całego województwa. W ramach niniejszej osi priorytetowej wyodrębnione zostały trzy następujące typy obszarów problemowych:

- wymagające rewitalizacji miasta lub ich części,
- obszary i obiekty zdegradowane m.in. w wyniku: upadku przemysłu, likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych, jednostek wojskowych, czy zaniechania rozpoczętych inwestycji ze względu na przemiany społeczno-gospodarcze,
- obszary zmarginalizowane gospodarczo charakteryzujące się niską skutecznością w przyciąganiu firm.

W miastach koncentrują się miejsca pracy, przedsiębiorstwa i szkoły wyższe. Ponadto miasta przyciągają osoby o wysokich kwalifikacjach, które mają duży wpływ na rozwój przedsiębiorczości i innowacji. W obrębie miast gromadzą się nie tylko czynniki dynamizujące rozwój, ale również problemy takie jak: bezrobocie, wykluczenie społeczne i przestępczość, które często skupiają się na obszarach dotkniętych kryzysem. Na terenach miejskich wymiar środowiskowy, ekonomiczny i społeczny są ze sobą ściśle powiązane. W województwie podkarpackim w szczególnej sytuacji znajdują się miasta, których rynek pracy opierał się na dominacji jednego lub kilku przedsiębiorstw obecnie ograniczających zatrudnienie lub zlikwidowanych, czego efektem jest degradacja tkanki miejskiej. W ramach

niniejszej osi środki przeznaczone zostaną na przeciwdziałanie tym niekorzystnym zjawiskom zarówno w wymiarze technicznym, społecznym, gospodarczym jak i środowiskowym. Proces rewitalizacji miast wiązać się będzie nie tylko z uwzględnianiem aspektu środowiskowego odnową obiektów i przestrzeni miejskich, ale również z przywróceniem im ważnych dla miasta funkcji oraz aktywizacją mieszkańców. Dodatkowo podejmowane będą kroki zmierzające do rozwoju mieszkalnictwa w celu zaspokojenia znaczących i stale rosnących potrzeb w tym zakresie.

Ponownego ożywienia wymagają również obszary zdegradowane, które utraciły swoje dotychczasowe funkcje. W województwie podkarpackim są to zarówno tereny, na których koncentrował się przemysł, znajdowały się obiekty Państwowych Gospodarstw Rolnych lub zlokalizowane były jednostki wojskowe. W bardziej rozproszonym wymiarze występują także rozpoczęte, lecz zaniechane inwestycje o wielorakim charakterze. Wszystkie te obszary wymagają przekształcenia, aby na nowo mogły zostać wykorzystane do pełnienia funkcji społecznych i gospodarczych. Tam gdzie będzie to możliwe uwzględniona zostanie konieczność dążenia do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych. Porządkowanie obszarów zdegradowanych będzie miało również niezwykle istotny wymiar środowiskowy, gdyż przyczyni się do zmniejszenia związanych z niektórymi obszarami zdegradowanymi zagrożeń ekologicznych i doprowadzi do bardziej racjonalnego gospodarowania przestrzenią.

Na terenie województwa występują wyraźnie dostrzegalne obszary zmarginalizowane gospodarczo, charakteryzujące się wysoką stopą bezrobocia, małą liczbą podmiotów gospodarczych, niskimi nakładami inwestycyjnymi w przedsiębiorstwach oraz niewielką wartością produkcji sprzedanej przemysłu. W oparciu o te wskaźniki wyodrębnione zostały najbardziej zmarginalizowane powiaty województwa podkarpackiego (mapa – załącznik nr 6)⁷. Ich aktywizacja odbywać się będzie poprzez uzbrajanie i zwiększanie dostępności wolnych terenów inwestycyjnych w celu przyciągnięcia firm i wykwalifikowanych pracowników oraz ograniczenia odpływu ludności. Dążenie do osiągnięcia spójności tych obszarów z resztą województwa opierać się będzie na wykorzystaniu ich potencjału m.in. poprzez tworzenie warunków dla rozwoju przemysłu, w tym przetwórstwa produktów rolnych, jak również usług np. turystycznych. Ponadto wspierane będą projekty polegające na aktywizacji obiektów niezagospodarowanych oraz tych, które w efekcie zaniechania inwestycji nie zostały zakończone. Realizowane przedsięwzięcia stworzą możliwości dywersyfikacji źródeł dochodów na omawianych obszarach, w oparciu o ich walory przyrodnicze i kulturowe, wykorzystanie położenia przy zewnętrznej granicy UE i bliskości rynków wschodnich, bądź inne walory tych obszarów.

Skierowanie pomocy do wymienionych obszarów problemowych wzmocni wewnętrzną spójność województwa oraz zapewni im możliwość wniesienia wkładu w zatrudnienie i wzrost.

⁷

W niniejszym działaniu wyodrębniono obszary zmarginalizowane gospodarczo w oparciu o następujące dostępne obecnie wskaźniki statystyczne dla powiatów:

1. Stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec XI 2006 r. - źródło: Serwis internetowy GUS http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/praca_ludnosc/bezrob_pow/2006/11_06.xls (z dnia 27.12.2006 r.)
2. Ilość podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2006 r. stan w dniu 30.09.2006 r. - źródło: Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego na III kwartał 2006, US Rzeszów.
3. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w 2005 r. (mln zł) - źródło: Województwo podkarpackie 2006. Podregiony, powiaty, gminy, US Rzeszów.
4. Produkcja sprzedana przemysłu w 2003 r. (mln zł) - źródło: Województwo podkarpackie 2004. Podregiony, powiaty, gminy, US Rzeszów.

Poszczególnym wskaźnikom przypisano następujące wagi w zastosowanym algorytmie: stopa bezrobocia i Ilość podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON - po 30%, pozostałe wskaźniki - po 20%. Przypisując w zależności od wielkości danych statystycznych odpowiednią liczbę punktów poszczególnym powiatom wyodrębniono 8 z nich jako obszary zmarginalizowane gospodarczo. Są to powiaty: **bieszczadzki, brzozowski, kolbuszowski, leski, lubaczowski, niżański, przemyski, strzykowski**.

Niniejsza oś służąca wsparciu obszarów dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym, o których mowa w art. 7, ust. 2, lit. a) *Rozporządzenia nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1783/1999* obejmuje również wydatki na mieszkalnictwo, które realizowane będą zgodnie z postanowieniami wskazanego aktu prawnego oraz *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*.

Rewitalizacja miast

Miasta są ośrodkami najsilniej przyczyniającymi się do rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Stanowią one centra gospodarcze, kulturalne i usługowe odgrywające kluczową rolę dla obszarów, które je otaczają. Dlatego w województwie podkarpackim, jako najmniej zurbanizowanym regionie w kraju, niezbędne jest dążenie do wzmocnienia miast poprzez ich odnowę. Dzięki rewitalizacji miast wzrośnie ich atrakcyjność co przyczyni się do ograniczenia niekorzystnych trendów migracyjnych charakteryzujących region. Rozwój mieszkalnictwa w miastach jako lokalnych biegunach wzrostu przyczyni się także do podniesienia poziomu urbanizacji województwa.

W przedstawianym zakresie realizowane będą przedsięwzięcia służące odnowie centrów miast oraz rewitalizacji dzielnic zdegradowanych zarówno pod względem technicznym i funkcjonalnym, jak też społecznym. Wsparcie służyć będzie uwzględniającej wymiar środowiskowy odnowie historycznych części miast, ich centrów oraz zdegradowanych osiedli. Celem projektów rewitalizacyjnych będzie ożywienie społeczne i gospodarcze poprzez dostosowanie objętych nimi obszarów i/lub obiektów do potrzeb gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych oraz mieszkalnych. Ponadto możliwa będzie również realizacja projektów dla obszarów dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym koncentrujących się na rozwoju mieszkalnictwa. Wydatki w tym zakresie będą ograniczone do budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego, lub budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach. Wsparcie dotyczące mieszkalnictwa udzielane będzie zgodnie ze wszystkimi wymogami, o których mowa w art. 7, ust. 2 *Rozporządzenia nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999* oraz w art. 47 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*. Projekty realizowane w przedstawionym zakresie w miarę możliwości uwzględnią będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej istniejących budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Wspierane w przedstawionym zakresie projekty wynikały będą z lokalnych programów rewitalizacji.

Szczególnie istotne w kontekście planowanych działań z zakresu rewitalizacji będą miasta, w których siedzibę mają władze powiatowe, a także miasta, w których występują obiekty zabytkowe lub zespoły obiektów zabytkowych oraz historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, rewaloryzacji, rewitalizacji i racjonalnego wykorzystania w ramach Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Wszystkie miasta, na terenie których mogą być podejmowane działania rewitalizacyjne przedstawia mapa zamieszczona w załączniku nr 6.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- przedsięwzięć na obszarach i w obiektach rewitalizowanych, w tym renowacji, rewaloryzacji, modernizacji, adaptacji i wyposażenia istniejącej zabudowy na wskazane wyżej cele oraz poprawy estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej,
- budowy i wyposażenia nowych obiektów,
- renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz renowacji i adaptacji na cele mieszkaniowe budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych,
- systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego oraz przedsięwzięć mających na celu walkę z przestępczością i patologiami społecznymi,
- przedsięwzięć służących aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary rewitalizowane oraz przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom społecznym.

Dopuszcza się również możliwość utworzenia funduszy na rzecz rozwoju obszarów miejskich z ewentualnym wykorzystaniem Inicjatywy JESSICA.

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

W wyniku procesów restrukturyzacyjnych związanych z dostosowywaniem gospodarki regionu do warunków wolnorynkowych szereg przedsiębiorstw zostało zlikwidowanych, a niektóre podmioty po przekształceniach ograniczyły zakres swojej działalności. Zmiana sytuacji społeczno-gospodarczej spowodowała również zaniechanie realizacji niektórych rozpoczętych inwestycji, w tym również publicznych. Skutkiem wskazanych zjawisk jest degradacja części obszarów i obiektów oraz wzrost poziomu bezrobocia przyczyniający się do marginalizacji niejednokrotnie całych grup społecznych. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych poprzez nadanie im nowych funkcji społeczno-gospodarczych ma na celu odwrócenie tej niekorzystnej sytuacji.

W przedstawionym zakresie realizowane będą przedsięwzięcia służące adaptacji do nowych funkcji obszarów i/lub obiektów przemysłowych, popegeerowskich, powojennych oraz takich, które są wynikiem zaniechania rozpoczętych inwestycji. Celem projektów rewitalizacyjnych będzie ożywienie społeczne i gospodarcze poprzez dostosowanie objętych nimi obszarów i/lub obiektów do potrzeb gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych oraz mieszkalnych. Wydatki w zakresie mieszkalnictwa będą ograniczone do budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego lub budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach. Wsparcie dotyczące mieszkalnictwa udzielane będzie zgodnie ze wszystkimi wymogami, o których mowa w art. 7, ust. 2 *Rozporządzenia nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999* oraz w art. 47 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia*

2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w przedstawionym zakresie w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej istniejących budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

We wskazanych przedsięwzięciach uwzględnione zostaną także inne aspekty środowiskowe. W zakresie odzyskiwania gruntów pierwszeństwo będą miały potrzeby wynikające z istniejącej uprzednio odpowiedzialności publicznej i projekty dotyczące ochrony/zapobiegania dalszemu zanieczyszczeniu źródeł wody pitnej lub wszelkie inne przedsięwzięcia ściśle powiązane z głównymi priorytetami środowiskowymi.

Wspierane w przedstawionym zakresie projekty wynikały będą z lokalnych programów rewitalizacji.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- przedsięwzięć na obszarach i w obiektach rewitalizowanych służących ich adaptacji do wskazanych wyżej potrzeb,
- rekultywacji terenów zdegradowanych,
- przedsięwzięć służących wypromowaniu obszarów i obiektów rewitalizowanych,
- renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych na terenach popegeerowskich oraz renowacji i adaptacji na cele mieszkaniowe budynków istniejących stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych.

Aktywizacja obszarów zmarginalizowanych gospodarczo

Mimo pozytywnych zmian zachodzących w ostatnich latach w województwie podkarpackim część jego obszaru charakteryzuje stagnacja społeczna i gospodarcza powiązana niejednokrotnie z zapóźnieniami cywilizacyjnymi. Dotyczy to zwłaszcza obszarów najbardziej zmarginalizowanych gospodarczo (mapa – załącznik nr 6), które ze względu na swą lokalizację nie mogą korzystać z tzw. renty położenia. Obszary usytuowane z dala od głównych szlaków komunikacyjnych regionu, wzdłuż których przebiegają pasma przyspieszonego rozwoju, charakteryzują się często niską konkurencyjnością. Sytuacja taka ma miejsce zwłaszcza w tych przypadkach, gdy niekorzystnemu położeniu towarzyszy również brak innych atutów, wśród których kluczowy to odpowiednio uzbrojone i dostępne tereny inwestycyjne.

Wsparcie obszarów zmarginalizowanych w przedstawionym zakresie przyczyni się do lepszego wykorzystania ich potencjału. Część z tych obszarów posiada bowiem walory przyrodnicze i krajobrazowe, zaletą innych jest przygraniczne położenie, a jeszcze inne dysponują znacznej wielkości nieuzbrojonymi terenami inwestycyjnymi.

Aktywizacja obszarów zmarginalizowanych odbywać się będzie poprzez realizację projektów służących kompleksowemu uzbrojeniu wraz ze zwiększeniem dostępności terenów w celu zlokalizowania na nich podmiotów gospodarczych. Wspierane będą również przedsięwzięcia dotyczące ożywienia obiektów niezagospodarowanych oraz niedokończonych w wyniku zaniechania inwestycji. Projekty realizowane w przedstawionym zakresie w miarę możliwości uwzględniać będą potrzebę poprawienia wydajności energetycznej istniejących budynków i zwiększenia wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności.

Pierwszeństwo w przedstawionym zakresie będą posiadały projekty uwzględniające w sposób zintegrowany aspekty przestrzenne, społeczne oraz lokalną strategię rozwoju gospodarczego.

Realizowane projekty dotyczyć będą m.in.:

- uzbrojenia terenów wraz ze zwiększeniem ich dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i budowę bezpośrednich dróg dojazdowych – nie będą dopuszczalne projekty dotyczące wyłącznie infrastruktury drogowej,
- przedsięwzięć służących wypromowaniu uzbrojonych terenów inwestycyjnych,
- niezagospodarowanych oraz niedokończonych w wyniku zaniechania inwestycji obiektów w celu dostosowania ich do potrzeb gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturowych i turystycznych.

Kategorie interwencji: 50, 61, 78.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:
 Obszar strategiczny 1. Gospodarka regionu, Priorytet 3. Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji, Kierunek działania 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury techniczno-ekonomicznej i organizacyjnej, Kierunek działania 2. Tworzenie korzystnego klimatu dla inwestorów,
 Obszar strategiczny 3. Obszary wiejskie i rolnictwo, Priorytet 1. Rozwój pozarolniczych form działalności gospodarczej w warunkach zrównoważonego rozwoju, Kierunek działania 4. Różnicowanie działalności w celu zapewnienia alternatywnych źródeł dochodów oraz tworzenie warunków do powstawania i rozwoju MŚP,
 Obszar strategiczny 4. Ochrona środowiska, Priorytet 3. Zapewnienie jak najlepszej jakości powietrza i gleb oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko hałasu i promieniowania elektromagnetycznego, Kierunek działania 3. Ochrona i racjonalne użytkowanie gleb oraz rekultywacja gruntów zdewastowanych i zdegradowanych,
 Obszar strategiczny 5. Kapitał społeczny, Priorytet 3. Rozwój kultury, Kierunek działania 1. Zwiększenie możliwości dostępu do kultury, Kierunek działania 2. Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej.
- Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- wspólnoty mieszkaniowe,
- Towarzystwa Budownictwa Społecznego,
- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym 2005	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast i miasteczek	szt	0	7	17	35	rocznie	IZ
2.	Liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii	szt	0	5	11	24	rocznie	IZ
3.	Liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych	szt	0	3	6	12	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Powierzchnia odnowionych budynków	m ²	0	2 000	4 500	10 000	rocznie	Beneficjenci
2.	Powierzchnia zagospodarowanych obszarów	ha	0	25	60	125	rocznie	Beneficjenci
3.	Liczba firm założonych na obszarach odnowionych	szt.	0	10	20	50	rocznie	Beneficjenci
4.	Liczba miejsc pracy utworzonych na obszarach odnowionych	szt.	0	25	50	140	rocznie	Beneficjenci

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 7 znajdują się w załączniku nr 17.

Wskaźniki kluczowe z listy Komisji Europejskiej, na podstawie: „Nowy okres programowania 2007-2013. Przewodnik po metodach ewaluacji: Wskaźniki monitoringu i ewaluacji. Dokument roboczy nr 2”. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna: Polityka Regionalna, sierpień 2006 r.

Komplementarność osi priorytetowej z innymi osiami/ programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z:

- Działaniami podejmowanymi w ramach 1, 2, 3, 4, 5 i 6 osi priorytetowej niniejszego programu,
- Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko – Oś priorytetowa II. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, Oś priorytetowa XII. Kultura i dziedzictwo kulturowe,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki - Priorytet VI. Rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz Priorytet VII. Promocja integracji społecznej,
- Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka – Oś priorytetowa VI. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym,
- Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

Oś.1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:

- *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej;*

Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- *Odnowa i rozwój wsi;*

Oś 4. LEADER:

- *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.*

Linia demarkacyjna:

1. Inne osie priorytetowe niniejszego programu:

W ramach osi priorytetowych 1, 2, 3, 4, 5 i 6 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego realizowane będą przedsięwzięcia dotyczące różnych rodzajów infrastruktury.

W niniejszej osi RPO realizowane będą przedsięwzięcia mające charakter kompleksowych, zintegrowanych projektów dotyczących terenów wymagających rewitalizacji oraz zmarginalizowanych gospodarczo.

2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko:

W ramach tego programu przewidziano wsparcie dotyczące ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz służące przywracaniu terenom zdegradowanym wartości przyrodniczej. W programie tym realizowane będą projekty większej skali finansowej.

W niniejszej osi RPO realizowane będą w zakresie dziedzictwa kulturowego przedsięwzięcia o znaczeniu regionalnym i lokalnym, a w zakresie przywracania terenom zdegradowanym wartości przyrodniczej projekty o skali finansowej mniejszej niż w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko.

3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki:

Demarkację pomiędzy RPO a Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki ustalono biorąc pod uwagę przedmiot projektu. W Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki przewidziano promocję i wspieranie inicjatyw zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy, w szczególności w odniesieniu do tych grup osób, które doświadczają największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Pomoc udzielana będzie również publicznym i niepublicznym podmiotom świadczącym usługi na rzecz aktywizacji zawodowej i integracji społecznej. Ponadto przewidziano wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, podnoszenie zdolności do zatrudnienia, zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, wyrównywanie szans w dostępie do edukacji i rynku pracy, podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich, a zwłaszcza pozarolniczych umiejętności zawodowych oraz zwiększenie dostępu do podstawowych usług publicznych i społecznych.

W ramach niniejszej osi RPO w tym jej zakresie, w którym projekty wynikały będą z lokalnych programów rewitalizacji możliwe będzie uzyskanie wsparcia dla realizacji przedsięwzięć służących zwiększeniu aktywności społeczności zamieszkujących obszary poddane rewitalizacji w tworzeniu i wdrażaniu tego dokumentu. Poniesione przed złożeniem wniosku wydatki związane z angażowaniem lokalnej społeczności w przygotowanie lokalnego programu rewitalizacji będą mogły być włączone do projektu w ramach niniejszej osi RPO. Wspomniane przedsięwzięcia muszą być niezbędne dla pomyślnej realizacji projektu infrastrukturalnego oraz bezpośrednio z nim powiązane. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki nie przewidziano wsparcia służącego aktywizacji lokalnych społeczności w zakresie przygotowania i wdrażania lokalnych programów rewitalizacji.

4. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka:

W ramach programu przewidziano wspieranie prac studyjno – koncepcyjnych dotyczących przygotowania terenów inwestycyjnych o znacznej powierzchni dla projektów „od podstaw”.

W niniejszej osi RPO w przedstawionym zakresie realizowane będą przedsięwzięcia lokalne o mniejszej skali.

5. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

Demarkację pomiędzy RPO a działaniem *Odnova i rozwój wsi* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 ustalono biorąc pod uwagę zakres terytorialny

projektu oraz jego wielkość. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 możliwe jest realizowanie projektów na obszarach wiejskich i w małych miastach, dotyczących publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych i społeczno-kulturalnych oraz obiektów służących promocji obszarów wiejskich. W programie tym przewidziano również odnawianie, eksponowanie lub konserwację lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci.

W ramach niniejszej osi RPO możliwe będzie realizowanie kompleksowych, zintegrowanych przedsięwzięć o większej skali finansowej dotyczących obszarów zmarginalizowanych gospodarczo oraz rewitalizacji miast i obszarów zdegradowanych.

W przypadku działania *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 demarkację pomiędzy nimi, a RPO ustalono biorąc pod uwagę kryterium podmiotowe. W ramach działania *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 realizowane będą projekty związane z modernizacją lub budową zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi. W powyższym zakresie wspierane będą inwestycje, których celem jest poprawa ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, czy też dostosowanie do nowowprowadzonych norm wspólnotowych.

W ramach niniejszej osi priorytetowej RPO nie przewiduje się realizacji projektów przez podmioty wykonujące działalność w zakresie przetwórstwa lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych.

Kryterium podmiotowe obok związanego z zakresem terytorialnym projektu i finansowego stanowić będzie również podstawę demarkacji pomiędzy RPO, a działaniem *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju* Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W ramach wskazanego działania udzielane będzie wsparcie projektom kwalifikującym się do działań Osi 3. tego programu tj. „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*”, „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, „*Odnowa i rozwój wsi*”, a także tzw. małym projektom, które nie mieszczą się w tej osi, ale przyczyniają się do osiągnięcia jej celów.

W niniejszej osi RPO nie przewiduje się delegowania uprawnień w zakresie udzielania dotacji na inne podmioty np. Lokalne Grupy Działania. Ponadto w ramach niniejszej osi RPO nie przewiduje się wsparcia beneficjentów działań „*Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*” oraz „*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*”, tj. rolników, domowników i małżonków rolników oraz mikroprzedsiębiorców. Z kolei w przypadku działania „*Odnowa i rozwój wsi*” zastosowane zostanie kryterium zakresu terytorialnego projektu i finansowe. W niniejszej osi RPO realizowane będą projekty o większej skali finansowej w przypadku obszarów objętych działaniem „*Odnowa i rozwój wsi*”.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Tak

Rewitalizacja nie ogranicza się jedynie do działań technicznych, lecz posiada również wymiar społeczny i gospodarczy. Skuteczne przywracanie aktywności na obszarach przeżywających problemy strukturalne wymaga uwzględnienia wszystkich, ściśle ze sobą powiązanych aspektów. Z tego powodu przedsięwzięciom technicznym w ramach niniejszej osi priorytetowej, towarzyszyć będą działania służące aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary poddane rewitalizacji.

Poziom finansowania krzyżowego zgodnie z art. 34, ust. 2 Rozporządzenia (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 nie przekroczy 10% finansowania wspólnotowego niniejszej osi priorytetowej.

Oś priorytetowa 8. Pomoc techniczna**Celem nadrzędnym osi priorytetowej jest:**

Efektywna realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego.

Realizacja tego celu będzie następować poprzez cele szczegółowe:

- umożliwienie sprawnego funkcjonowania systemu realizacji programu oraz zapewnienie ciągłości procesu programowania,
- upowszechnienie informacji o dostępnym wsparciu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego oraz promocja efektów programu,
- zagwarantowanie prawidłowego przygotowania projektów w celu ulepszenia ich wdrażania,
- pełne uczestnictwo w jednolitym komputerowym systemie monitoringu.

Opis osi priorytetowej:

Wielkość środków finansowych pochodzących z funduszy strukturalnych, możliwych do pozyskania w latach 2007-2013, kilkakrotnie przewyższa alokację dostępną dla województwa w okresie planistycznym 2004-2006.

Absorpcja tak dużych środków wymagać będzie znacznych nakładów finansowych na zapewnienie sprawnego systemu zarządzania, wdrażania, monitorowania, informowania i promocji oraz kontroli i oceny pomocy strukturalnej. Ze względu na rozszerzenie kompetencji i zadań realizowanych na poziomie województwa w zakresie zarządzania oraz wdrażania konieczne będzie rozbudowanie systemu instytucjonalnego, związane m.in. z zaangażowaniem dodatkowych kadr o odpowiednich kwalifikacjach. W tym celu wsparcie udzielone będzie na wzmocnienie potencjału administracyjnego poprzez m.in.:

- finansowanie zatrudnienia oraz stworzenie i wdrożenie systemu motywacji płacowych i pozapłacowych dla pracowników uczestniczących w realizacji RPO WP,
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych personelu obsługującego program na poziomie Instytucji Zarządzającej oraz innych instytucji zaangażowanych w jego wdrażanie.

Dzięki wsparciu finansowemu z pomocy technicznej możliwy będzie wzrost wynagrodzeń, pozwalający na zmniejszenie rotacji pracowników oraz zwiększenie zatrudnienia niezbędnego do sprawnego działania instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO WP.

Konieczne będzie również zapewnienie pracownikom odpowiednich warunków technicznych umożliwiających sprawne i efektywne wykonywanie obowiązków. Zatem wsparcie udzielone zostanie na:

- sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem,
- sprzęt (m.in.: telekomunikacyjny i audiowizualny) oraz wyposażenie biurowe,
- zakup literatury fachowej,
- zapewnienie środków transportu,
- umożliwienie dostępu do internetu,
- zapewnienie przestrzeni biurowej – niezbędna adaptacja pomieszczeń (jeśli służy wypełnianiu zadań niezbędnych do realizacji operacji funduszy strukturalnych), koszty najmu i koszty bezpośrednio związane z najmem przestrzeni biurowej koniecznej do zarządzania i wdrażania Funduszy Strukturalnych,

- archiwizację dokumentów związanych z realizacją programu,
- wydatki związane z funkcjonowaniem Komitetu Monitorującego,
- wydatki związane z kontrolą i monitoringiem,
- wydatki związane z informacją i promocją Programu,
- wydatki związane z oceną projektów,
- sfinansowanie pomocy ekspertów zewnętrznych,
- ewaluację Programu,
- sporządzenie ocen, badań, które będą potrzebne Instytucji Zarządzającej,
- dokonywanie ocen innowacyjnych działań i wymianę najlepszych praktyk z innymi regionami (np.: w ramach inicjatywy „Regiony na rzecz zmian gospodarczych”),
- budowę i utrzymanie lokalnego systemu informatycznego monitoringu i kontroli,
- realizację zamknięcia pomocy wdrażanej w ramach Programu,
- wydatki na przygotowanie do przyszłych interwencji strukturalnych.

Wsparcia wymagać będą również potencjalni i ostateczni beneficjenci RPO WP w zakresie ich zdolności absorpcyjnych. Odpowiednia ilość dobrych projektów, które w poprawny sposób zostaną zrealizowane, zapewni osiągnięcie celów programu. Obok działań kierowanych do szerokiego grona odbiorców zainteresowanych korzystaniem z pomocy przewidzianej w RPO WP oraz podmiotów, którym taka pomoc została już przyznana, niezbędne będzie zaangażowanie środków dostępnych w ramach niniejszej osi na przygotowanie projektów wraz z wymaganą dokumentacją.

Wielokrotne zwiększenie kierowanego do regionu strumienia środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej wymaga także podniesienia świadomości społecznej na temat jej roli w rozwoju województwa. Podejmowane w tym celu akcje promocyjne i informacyjne służyć będą popularyzowaniu programu współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz upowszechnianiu jego efektów.

Przedsięwzięcia promocyjne, informacyjne i szkoleniowe zostaną zawarte w planie komunikacji RPO WP, który zostanie przyjęty przez Zarząd Województwa Podkarpackiego. Szczegółowy opis tych działań został zawarty w punkcie „Informacja i promocja”.

Zagwarantowane zostaną dostateczne środki na spełnienie wymagań dotyczących ewaluacji, wymogów odnoszących się do informacji i promocji, monitorowania, prawidłowego przygotowania projektów oraz poprawę funkcjonowania procedur zamówień publicznych.

Doświadczenia gromadzone podczas realizacji RPO WP w ramach pełnego siedmioletniego okresu planistycznego, a także osiągnięte dzięki niemu efekty, powinny zostać wykorzystane w kolejnej perspektywie finansowej po roku 2013. Dla zapewnienia ciągłości programowania, w ramach niniejszej osi współfinansowane będzie przygotowanie dokumentów programowych na kolejny okres planistyczny, a także proces ich konsultacji.

Uzyskanie odpowiednich zdolności administracyjnych w zakresie zarządzania programem oraz przygotowania i realizacji projektów, a także stworzenie pozytywnego klimatu wokół funduszy strukturalnych to podstawowe warunki osiągnięcia celów RPO WP.

Kategorie interwencji: 85, 86.

Odniesienie do regionalnych dokumentów strategicznych:

Oś priorytetowa jest zgodna z następującymi regionalnymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020:
Obszar strategiczny 7. Kapitał społeczny,

Priorytet 4. Wsparcie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, Kierunek działania 3. Wsparcie instytucjonalnego rozwoju administracji samorządowej oraz organizacji pozarządowych.

Główne grupy beneficjentów osi priorytetowej:

- Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego,
- Instytucja Pośrednicząca II stopnia.

Wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostki miary	Wartość w roku bazowym	Wartość w roku 2010	Wartość w roku docelowym 2013	Wartość w roku 2015 (cel dodatkowy)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu								
1.	Liczba projektów zrealizowanych w ramach osi priorytetowej	szt	0	5	14	27	rocznie	IZ
2.	Liczba pracowników, których wynagrodzenia są refundowane w ramach pomocy technicznej	os.	0	100	100	100	rocznie	IZ
3.	Liczba projektów, które uzyskały wsparcie na etapie ich przygotowania	szt	0	10	25	50	rocznie	IZ
4.	Liczba zakupionego sprzętu komputerowego	szt.	0	100	100	100	rocznie	IZ
5.	Liczba szkoleń i konferencji dla beneficjentów Programu	szt	0	12	24	30	rocznie	IZ
Wskaźniki rezultatu								
1.	Liczba osób zaangażowanych we wdrażanie Programu	os.	0	130	130	130	rocznie	IZ
2.	Liczba osób uczestniczących w zorganizowanych szkoleniach i konferencjach	os.	0	900	1800	2 250	rocznie	IZ
3.	Udział projektów, które pozytywnie przeszły ocenę formalną w stosunku do wszystkich złożonych projektów w ramach Programu	%	0	70	75	75	rocznie	IZ

* wskaźniki kontekstowe dla osi priorytetowej 6 znajdują się w załączniku nr 17.

Komplementarność osi priorytetowej z innymi programami:

Oś priorytetowa jest komplementarna z Programem Operacyjnym Pomoc Techniczna.

Linia demarkacyjna.

Wsparcie przewidziane do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (PO PT) wykazuje komplementarność z zakresem wsparcia w ramach Osi priorytetowej 7 „Pomoc Techniczna” RPO WP. Komplementarność odnosi się przede wszystkim do wsparcia w zakresie zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji, zakupu wyposażenia, sprzętu i materiałów biurowych, ewaluacji, promocji i informacji. Wsparcie realizowane w ramach Osi priorytetowej 7 „Pomoc Techniczna” RPO WP obejmuje Instytucję Zarządzającą i Pośredniczącą II stopnia. Instytucje te nie są objęte wsparciem w ramach PO PT.

Przewidywane finansowanie krzyżowe

Nie dotyczy.

7. Komplementarność z programami współfinansowanymi z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Rybołówstwa

RPO WP jest jednym z kilku programów współfinansowanych z funduszy udzielających pomocy w ramach polityki spójności, które dostępne będą dla Podkarpacia. Środki na realizację wskazanej polityki pochodzić będą z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności. Obok nich województwo korzystać będzie również ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i Europejskiego Funduszu Rybołówstwa (EFR).

W tej sytuacji konieczne jest zapewnienie komplementarności pomiędzy instrumentami polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej. Priorytety przewidziane do realizacji w ramach niniejszego programu uzupełniają się z współfinansowanym z EFRROW Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz współfinansowanym z EFR Programem Operacyjnym "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013" w następujący sposób:

Oś priorytetowa 1. *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* jest komplementarna:

- w ramach PROW z:
 - Osią 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego,
 - *Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej*
 - *Działania informacyjne i promocyjne*
 - Osią 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej,
 - *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,*
 - *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,*
 - Osią 4. Leader
 - *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*
- w ramach PO "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa ..." z:
 - Priorytetem 2. Akwakultura, Przetwórstwo i obrót produktami rybactwa,
 - Priorytetem 3. Działania służące wspólnemu interesowi,

Oś priorytetowa 2. *Infrastruktura techniczna* jest komplementarna:

- w ramach PROW z:
 - Osią 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:
 - *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,*
 - Osią 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:
 - *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej.*
- w ramach PO "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa ..." z:
 - Priorytetem 3. Środki służące wspólnemu interesowi:
 - *Porty rybackie, miejsca wylądunku i przystanie.*

Oś priorytetowa 3. *Spółeczeństwo informacyjne* jest komplementarna w ramach PROW z:

- Osią 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*

Oś priorytetowa 4. *Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom* jest komplementarna:

- w ramach PROW z:
 - Osią 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:
 - *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej,*

- *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,*
 - *Grupy producentów rolnych,*
 - Osią 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich:
 - *Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych,*
 - Osią 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:
 - *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej,*
 - Osią 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*
 - w ramach PO "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa ..." z:
 - Priorytetem 3. Środki służące wspólnemu interesowi
 - *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej.*
- Oś priorytetowa 5. *Infrastruktura publiczna* jest komplementarna w ramach PROW z:
- Osią 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej
 - *Odnowa i rozwój wsi,*
 - Osią 4. Leader:
 - *Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju.*
- Oś priorytetowa 6. *Turystyka i kultura* jest komplementarna:
- w ramach PROW z:
 - Osią 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej,
 - *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,*
 - *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,*
 - *Odnowa i rozwój wsi;*
 - Osią 4. Leader:
 - *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.*
 - w ramach PO "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa ..." z:
 - Priorytetem 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa
 - *Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa.*
- Oś priorytetowa 7. *Spójność wewnątrzregionalna* jest komplementarna w ramach PROW z:
- Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego:
 - *Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej;*
 - Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:
 - *Odnowa i rozwój wsi;*
 - Oś 4. LEADER:
 - *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.*

Zgodnie z Rozporządzeniem (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 w ramach RPO WP podejmowane będą uzupełniające działania wykraczające poza zakres interwencji EFRROW oraz EFR.

8. SZACUNKOWY PLAN FINANSOWY

RPO WP będzie realizowany przy zaangażowaniu środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1 136,3 mln euro. Zgodnie z algorytmem przyjętym w NSRO z 10 maja 2007 r. wartość środków EFRR przeznaczona na realizację RPO WP wynosi 6,86% całkowitej alokacji tego funduszu przeznaczonej na finansowanie 16 RPO.

Wkład EFRR przyjęto w odniesieniu do publicznych wydatków kwalifikowanych. Wielkość środków prywatnych przewidzianych w realizacji programu została wstępnie oszacowana na poziomie 127,3 mln euro, zaś krajowych środków publicznych zaangażowanych w realizację programu na poziomie 208,27 mln euro.

Zgodnie z wymogami projektu rozporządzenia KE ustanawiającego zasady wdrażania Rozporządzenia ogólnego opracowano:

- tabelę finansową dla programu operacyjnego w podziale na lata (euro),
- tabelę finansową w podziale na priorytety oraz źródła finansowania (euro),
- tabelę podziału według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w program operacyjny (euro).

Tab. 17. Tabela finansowa w podziale na lata (euro).

Lata	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Fundusz Spójności	Ogółem
	1	2	3=1+2
2007	159 295 364	-	159 295 364
2008	163 025 567	-	163 025 567
2009	166 731 209	-	166 731 209
2010	164 556 152	-	164 556 152
2011	161 483 379	-	161 483 379
2012	158 508 614	-	158 508 614
2013	162 707 538	-	162 707 538
2007-2013	1 136 307 823	-	1 136 307 823

Tab. 18. Tabela finansowa w podziale na osie priorytetowe oraz źródła finansowania (euro).

Osie priorytetowe	Wkład współnotowy	Wkład krajowy	Indykacyjny podział wkładu krajowego		Finansowanie ogółem	Poziom współfinansowania	Dla celów informacyjnych	
			Krajowy środki publiczne	Krajowe środki prywatne			Wkład EBI	Inne źródła finansowania
	1	2=3+4	3	4	5=1+2	6=1/5	7	8
1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	288 640 033	64 170 596	64 170 596	-	352 810 629	81,81%	-	67 283 209
2. Infrastruktura techniczna	341 083 247	60 191 162	60 191 162	-	401 274 409	85%	-	15 039 368
3. Społeczeństwo informacyjne	67 987 570	11 997 806	11 997 806	-	79 985 376	85%	-	15 039 369
4. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom	170 446 174	30 078 736	30 078 736	-	200 524 910	85%	-	12 532 807
5. Infrastruktura publiczna	120 448 629	21 255 640	21 255 640	-	141 704 269	85%	-	8 856 517
6. Turystyka i kultura	37 071 388	6 542 010	6 542 010	-	43 613 398	85%	-	2 725 837
7. Spójność wewnątrrzregionalna	79 541 547	14 036 744	14 036 744	-	93 578 291	85%	-	5 848 643
8. Pomoc techniczna	31 089 235	0	0	-	31 089 235	100%	-	0
Ogółem	1 136 307 823	208 272 694	208 272 694	-	1 344 580 517	84,51%	-	127 325 750

Tab. 19. Indykatory podział, według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu EFRR w RPO WP (euro).

Kwestie priorytetowe		Forma finansowania		Terytorium	
Kod	Kwota	Kod	Kwota	Kod	Kwota
1	7 499 632	01	1 120 227 283	01	552 609 294
2	56 588 867	02	16 080 540	05	552 609 294
3	14 317 479			00	31 089 235
4	7 499 632				
5	39 163 653				
6	16 760 540				
7	7 499 632				
8	60 337 945				
9	50 457 009				
10	8 158 508				
11	12 917 638				
13	46 911 424				
14	18 436 594				
15	8 380 270				
16	48 597 613				
18	17 082 797				
23	180 400 230				
24	2 399 932				
25	10 014 054				
26	6 185 151				
28	4 712 496				
29	23 562 479				
33	3 258 658				
35	3 258 658				
39	3 956 942				
40	3 956 942				
41	9 775 974				
42	9 310 453				
43	9 775 974				
44	17 017 346				
45	30 796 215				
46	47 124 958				
47	3 258 658				
48	4 775 220				
50	20 453 541				
51	2 735 320				
52	3 976 168				
53	52 667 868				
54	11 249 447				
55	1 908 997				
56	5 988 797				
57	15 072 420				
58	8 454 130				
59	1 908 997				
60	6 817 847				
61	42 895 620				
75	60 906 099				
76	19 771 756				
77	5 931 527				
78	16 192 386				
79	32 439 315				
80	1 698 780				
85	27 607 587				
86	3 481 648				
Suma	1 136 307 823	Suma	1 136 307 823	Suma	1 136 307 823

9. PRZEPISY WYKONAWCZE

9.1. Koordynacja

Koordynacja na poziomie NSRO - Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu realizacji NSRO, a także odpowiada za prowadzenie badań ewaluacyjnych na poziomie NSRO, w tym badań horyzontalnych oraz badań uzupełniających i badań *ad hoc*, wynikających z monitorowania realizacji NSRO.

Komitet Koordynujący NSRO powoła grupę roboczą, złożoną z przedstawicieli wszystkich instytucji zarządzających programami finansowanymi ze środków EFRR, EFS, EFRROW i EFR. Zadaniem powyższej grupy roboczej będzie opracowanie propozycji mechanizmów kontroli krzyżowej dla inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych programów (np. odpowiednie pytania we wnioskach o dofinansowanie, kontrole na próbie projektów, wspólny dostęp do baz danych). Celem ww. działań będzie unikanie podwójnego finansowania projektów i zagwarantowanie przestrzegania ustalonej linii demarkacyjnej.

Koordynacja 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – Instytucja Koordynująca Regionalne Programy Operacyjne

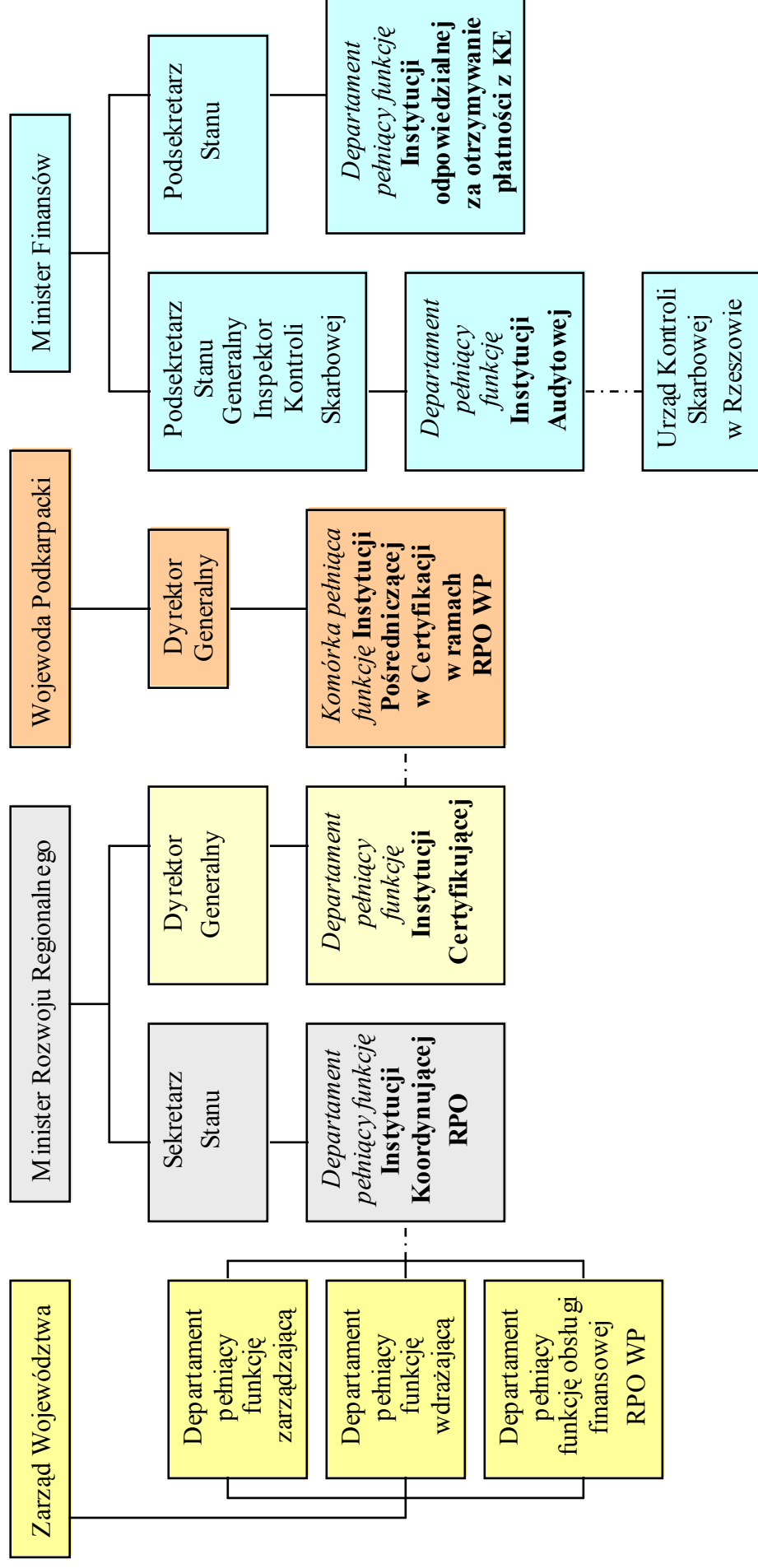
Funkcję Instytucji Koordynującej RPO (IK RPO) pełnić będzie Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany w przedmiotowym zakresie przez Departament Koordynacji Programów Regionalnych (DPR) w ramach MRR.

Instytucja Koordynująca RPO odpowiedzialna jest w szczególności za:

- weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z NSRO;
- negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z instytucjami zarządzającymi RPO;
- zapewnienie spójności stosowanych wytycznych;
- monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze).

Wzajemne relacje oraz szczegółowy zakres obowiązków i podział zadań pomiędzy Instytucją Koordynującą RPO a Instytucją Zarządzającą RPO Województwa Podkarpackiego zostaną określone w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzających RPO WP, Instytucji Koordynującej RPO WP, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej oraz instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE

9.2. Zarządzanie Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego

• Instytucja Zarządzająca RPO WP – Zarząd Województwa

Funkcję Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym dla Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013 pełni Zarząd Województwa Podkarpackiego. Instytucja zarządzająca, zgodnie z art. 60 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, a w szczególności za:

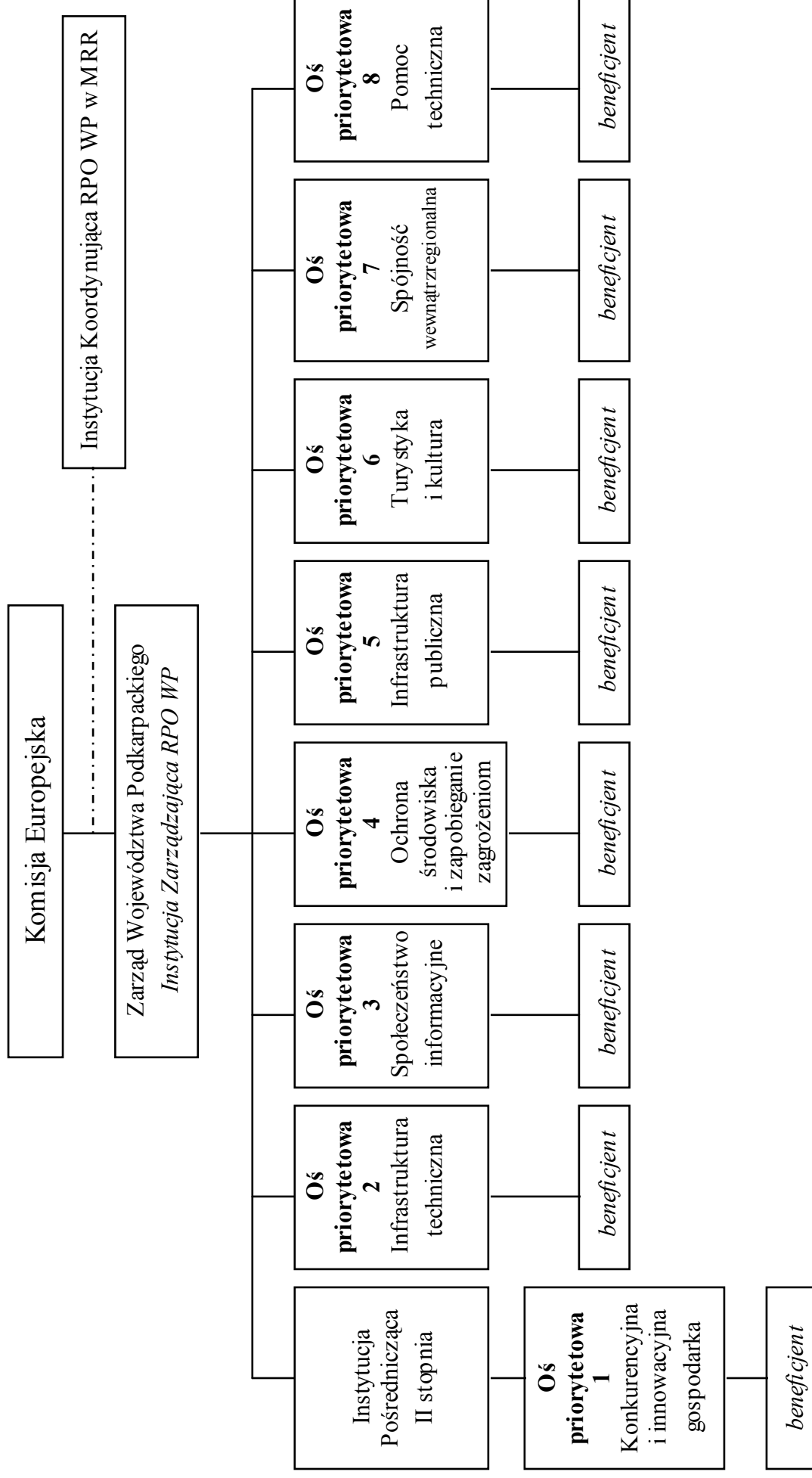
- zapewnienie, że operacje są wybierane do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do regionalnego programu operacyjnego oraz że spełniają one mające zastosowanie zasady wspólnotowe i krajowe przez cały okres ich realizacji;
- weryfikację, że współfinansowane towary i usługi są dostarczone oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zapewnienie, że dane na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny są gromadzone;
- zapewnienie utrzymywania przez beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
- zapewnienie, że ocena regionalnego programu operacyjnego, o której mowa w art. 48 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 jest prowadzona zgodnie z art. 47 ww. rozporządzenia;
- ustanowienie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- zapewnienie otrzymywania przez instytucję certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczania;
- kierowanie pracą komitetu monitorującego i dostarczanie mu dokumentacji wymaganej w celu umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji programu operacyjnego w świetle jego szczegółowych celów;
- opracowanie i przedkładanie Komisji rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji, po ich uprzednim zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;
- zapewnianie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji ustanowionych w art. 69 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- dostarczanie Komisji Europejskiej informacji umożliwiających jej dokonanie oceny dużych projektów.
- Instytucja Zarządzająca RPO WP może zlecić wykonywanie części swoich zadań o charakterze zarządczym lub operacyjnym do innych podmiotów. Dokonując delegacji, Instytucja Zarządzająca RPO WP zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji RPO.

Instytucją Zarządzającą, na mocy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, jest Zarząd Województwa Podkarpackiego. Zgodnie z regulaminem organizacyjnym, uchwalonym przez Zarząd Województwa Podkarpackiego,

obowiązki Instytucji Zarządzającej pełni jednostka organizacyjna w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego. Obecnie funkcję tą pełnią następujące departamenty:

- Departament Rozwoju Regionalnego,
- Departament Funduszy Strukturalnych,
- Departament Budżetu i Finansów.

Schemat instytucjonalny RPO Województwa Podkarpackiego

• Instytucja Pośrednicząca

Zarząd Województwa Podkarpackiego jako Instytucja Zarządzająca deleguje wykonywanie części swoich zadań na podstawie art. 59 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 w zakresie pierwszej Osi priorytetowej *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* do Instytucji Pośredniczącej II stopnia, która wybrana zostanie zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Instytucji Pośredniczącej II stopnia zostaną powierzone m.in. następujące zadania:

- obsługa procedury naboru wniosków;
- obsługa procedury oceny wniosków;
- obsługa procedury podpisywania umów o dofinansowanie;
- podpisywanie umów o dofinansowanie projektów,
- opiniowanie pod względem finansowym umów zawieranych w ramach RPO WP;
- weryfikacja wniosków o płatność beneficjentów RPO WP;
- przygotowanie dyspozycji przekazania środków do beneficjentów;
- prowadzenie kontroli projektów na miejscu;
- przygotowanie zbiorczego wniosku o płatność w zakresie powierzonych do realizacji zadań i przekazywanie go IZ;
- prowadzenie ewidencji księgowej w zakresie powierzonych do realizacji zadań;
- prowadzenie monitoringu w zakresie powierzonych do realizacji zadań, w tym przygotowanie sprawozdań okresowych, rocznych i końcowych z realizacji zadań oraz innych dokumentów niezbędnych do prowadzenia monitoringu powierzonych zadań;
- wykrywanie i raportowanie nieprawidłowości;
- przygotowanie procedur IP II stopnia w zakresie prowadzonych zadań w ramach RPO WP i ich aktualizowanie.

Zakres powierzonych obowiązków Instytucji Pośredniczącej II stopnia określi szczegółowo umowa pomiędzy IZ i IP II stopnia.

• Instytucja Certyfikująca

Zgodnie z art. 35 ust. 2 pkt z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego certyfikuje Komisji Europejskiej prawidłowość poniesienia wydatków w ramach programów operacyjnych. Instytucja Certyfikująca, to komórka organizacyjna utworzona zarządzeniem ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, odpowiedzialna za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach EFRR/EFSD/FS, która w zakresie realizowanych zadań jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi, wchodzących w skład odrębnych pionów podległych innym Członkom Kierownictwa Ministerstwa. Członek Kierownictwa MRR nadzorujący Instytucję Certyfikującą podlega bezpośrednio Ministrowi Rozwoju Regionalnego i podejmuje w sposób niezależny decyzje w zakresie dokonywania oraz wstrzymywania procesu poświadczania deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej. Obecnie funkcje Instytucji Certyfikującej pełni Departament Instytucji Certyfikującej.

Instytucja Certyfikująca programu operacyjnego odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;

- poświadczenie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi oraz zostały poniesione w związku z operacjami wybranymi do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do programu i spełniają zasady wspólnotowe i krajowe;
- zapewnienie, do celów poświadczenia, że otrzymała od instytucji zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczenia, wyników wszystkich audytów przeprowadzanych przez instytucję audytową lub na jej odpowiedzialność;
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych Komisji;
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji. Kwoty odzyskane są zwracane do budżetu ogólnego Unii Europejskiej przed zamknięciem programu operacyjnego poprzez potrącenie ich z następnej deklaracji wydatków;
- uwzględnianie do celów poświadczenia informacji o wykrytych nieprawidłowościach w programie operacyjnym;
- uwzględnianie do celów poświadczenia wyników prowadzonych przez instytucje zarządzające kontroli systemowych oraz kontroli wydatków;
- opiniowanie do celów poświadczenia wydatków instrukcji wykonawczych instytucji zarządzających programami operacyjnymi;
- przeprowadzanie w instytucji zarządzającej oraz instytucjach podległych instytucji zarządzającej lub ewentualnie u beneficjenta w zakresie realizacji programu systemowych wizyt sprawdzających oraz wizyt sprawdzających polegających na kontroli wydatków na podstawie otrzymywanych wniosków o refundację od instytucji zarządzających;
- dokonywanie wizyt sprawdzających w Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji w zakresie zgodności z wymogami systemu certyfikacji RPO.

W ramach Regionalnych Programów Operacyjnych Instytucja Certyfikująca deleguje część swoich zadań w zakresie certyfikacji do Urzędów Wojewódzkich pełniących rolę Instytucji Pośredniczących w Certyfikacji, przy zachowaniu przez Instytucję Certyfikującą w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego odpowiedzialności za delegowane zadania, zgodnie z art. 59 ust 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006. Powierzenie wykonywania części zadań instytucji certyfikującej następuje, zgodnie z art. 12 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006, poprzez zawarcie przez Instytucję Certyfikującą w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego z poszczególnymi Wojewodami pisemnych porozumień, które określają zakres powierzanych zadań oraz obowiązki instytucji, do których zadania są delegowane. Komórki w Urzędach Wojewódzkich, które obsługują Wojewodę w zakresie delegowanych zadań, są funkcjonalnie niezależne od komórek organizacyjnych, wykonujących zadania delegowane z Instytucji Zarządzających programami operacyjnymi. Do delegowanych zadań, należy w szczególności:

- otrzymywanie oraz weryfikacja pod względem formalnym i rachunkowym otrzymywanego od Instytucji Zarządzającej poświadczenia wydatków oraz wniosku o płatność okresową/końcową dla regionalnego programu operacyjnego;
- poświadczanie przed Instytucją Certyfikującą wydatków dla regionalnego programu operacyjnego, wykazanych przez Instytucję Zarządzającą w poświadczonym przez nią wniosku o płatność okresową/końcową;

- przeprowadzanie w imieniu Instytucji Certyfikującej w instytucji zarządzającej oraz instytucjach podległych Instytucji Zarządzającej lub u beneficjenta w zakresie realizacji programu systemowych wizyt sprawdzających oraz wizyt sprawdzających polegających na kontroli wydatków na podstawie otrzymywanych wniosków o refundację od Instytucji Zarządzających;
- gromadzenie do celów poświadczenia wydatków instrukcji wykonawczych Instytucji Zarządzającej regionalnym programem operacyjnym;
- analizowanie do celów poświadczenia wydatków otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej oraz w przypadku delegowania przez instytucję zarządzającą zadań w tym zakresie do instytucji jej podległych danych zawierających informacje o przeprowadzonych przez te instytucje kontrolach systemowych oraz kontrolach wydatków dotyczących regionalnego programu operacyjnego;
- gromadzenie od Instytucji Zarządzającej i uwzględnianie do celów poświadczenia wydatków informacji o stwierdzonych nieprawidłowościach w zakresie realizacji wydatków w ramach regionalnego programu operacyjnego;
- prowadzenie na podstawie danych otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej regionalnym programem operacyjnym elektronicznej ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla danej operacji;
- monitorowanie zasady $n+3/n+2$ dla danego regionalnego programu operacyjnego na podstawie danych otrzymywanych od instytucji zarządzającej regionalnym programem operacyjnym.

• **Instytucja Audytowa**

Określone w rozporządzeniu Rady nr 1083/2006 zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej⁸. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej RPO WP, Instytucji Pośredniczącej II stopnia, Instytucji Certyfikującej oraz Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji.

Zadania Instytucji Audytowej wykonywane są za pośrednictwem jednostek organizacyjnych kontroli skarbowej podległych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej, tj. wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów (obecnie Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE) oraz 16 urzędów kontroli skarbowej umiejscowionych na poziomie województwa. W przypadku RPO WP Urząd Kontroli Skarbowej w Rzeszowie. W każdym z urzędów kontroli skarbowej zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontrolę środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Instytucja Audytowa odpowiedzialna jest za ogół prac związanych z wydaniem zapewnienia, że system zarządzania i kontroli RPO WP spełnia wymogi rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, w tym za przygotowanie przed złożeniem pierwszego wniosku o płatność okresową, lub nie później niż w terminie 12 miesięcy od zatwierdzenia RPO WP, sprawozdania zawierającego wyniki oceny utworzenia systemów i opinii na temat zgodności systemu zarządzania i kontroli RPO WP z art. 58-62 rozporządzenia. Prace w ramach audytu zgodności przeprowadzane są przez Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej oraz Urząd Kontroli Skarbowej w Rzeszowie, opinię podpisuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

⁸ Dz. U. z 2004 r., nr 8, poz. 65 ze zmianami

Instytucja Audytowa zapewnia, iż czynności audytowe uwzględniają uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Do głównych zadań IA należy w szczególności:

1. zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli RPO WP,
2. zapewnienie prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków,
3. przedstawianie KE, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia RPO WP, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, o których mowa w p. 1. i 2., metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatory rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania,
4. do dnia 31 grudnia każdego roku w latach 2008–2015:
 - a) przedłożenie KE rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla RPO WP oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemie zarządzania i kontroli RPO WP. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia, o której mowa w lit. d,
 - b) wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione KE są prawidłowe, oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe,
 - c) przedkładanie, częściowego zamknięcia RPO WP, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków,
 - d) przedłożenie KE, nie później niż dnia 31 marca 2017 r., deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

W ramach wyżej opisanych prac Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej nadzoruje, koordynuje i zapewnia odpowiednią jakość pracy urzędu kontroli skarbowej.

Celem zapewnienia jakości prac wykonywanych przez urzędy kontroli skarbowej, Departament ten zapewnia stosowanie odpowiednich mechanizmów kontroli. Polegają one w szczególności na:

- wprowadzeniu systemu zarządzania dokumentacją (w tym określenie kryteriów jej sporządzania, weryfikacji i akceptacji, standaryzacja oraz informatyzacja dokumentacji),
- nadzorze nad wykonywaniem prac (przypisanie pracownikom odpowiedzialności za wykonanie zadania i weryfikacja jego wykonania),
przeprowadzaniu corocznie kontroli mających na celu sprawdzenie jakości wykonanych prac (w ramach tzw. *re-performance audits* oraz audytów mających na celu weryfikację poprawności stosowania przez urzędy kontroli skarbowej metodologii).

9.3. Zarządzanie finansowe

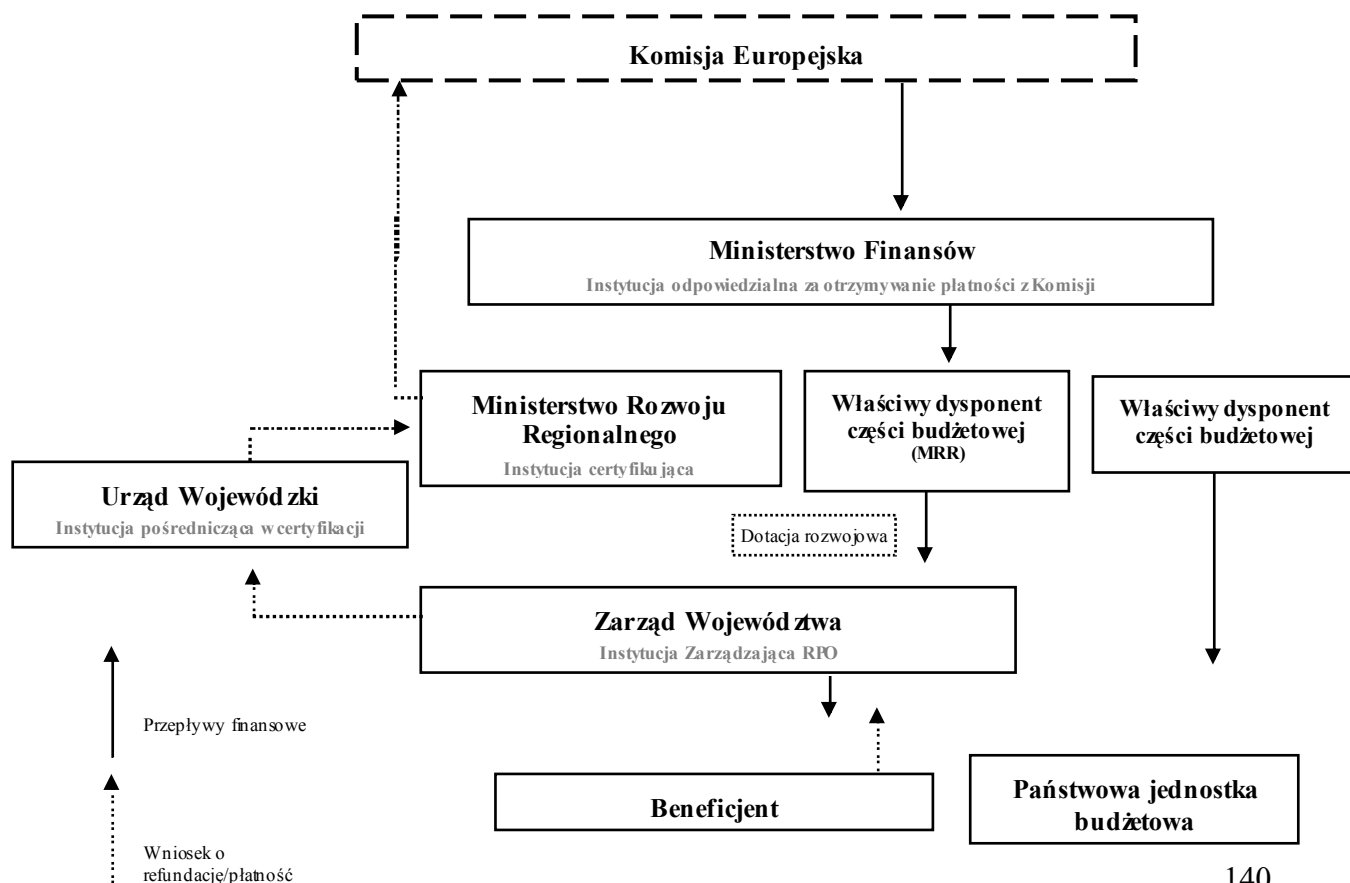
Komisja Europejska przekazuje Polsce środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Środki przekazywane Polsce przez Komisję Europejską we wspomnianej wyżej formie wpływają na wyodrębnione rachunki bankowe, prowadzone w euro i zarządzane przez Ministra Finansów. Obsługę wyodrębnionych rachunków bankowych, na które będą dokonywane płatności ze środków wspólnotowych wykonuje obecnie Departament Instytucji Płatniczej w MF. Z rachunków tych środki, po przewalutowaniu na złote, przekazywane są na centralny rachunek dochodów budżetu państwa na podstawie dyspozycji Ministra Finansów i stanowią dochód budżetu państwa.

Wydatki na realizację RPO WP planowane są w części budżetowej, której dysponentem jest Minister Rozwoju Regionalnego. Następnie Minister Rozwoju Regionalnego przekazuje te środki na rzecz Zarządu Województwa Podkarpackiego w formie dotacji rozwojowej, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, procedurami w tym zakresie oraz postanowieniami kontraktu wojewódzkiego, zawartego na podstawie art. 20 ust. 5 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Przekazane w formie dotacji rozwojowej środki będą stanowiły dochód IZ RPO WP.

Wydatki na realizację RPO WP przekazywane będą na rzecz beneficjentów w formie zaliczki lub refundacji przez Instytucję Zarządzającą RPO WP, bądź za pośrednictwem Instytucji Pośredniczącej II stopnia.

Wysokość środków przewidzianych dla IZ RPO WP i przekazywanych w formie dotacji rozwojowej nie uwzględnia wydatków ponoszonych przez państwowe jednostki budżetowe, realizujące projekty w ramach RPO WP, dla których zarząd województwa jest instytucją zarządzającą.

Przebieg finansowy i certyfikacja w RPO WP

W ramach systemu monitorowania przepływów finansowych IZ będzie monitorowała wysokość wydatków kwalifikowanych, w tym wydatków stanowiących współfinansowanie krajowe. IZ będzie dokonywała wyliczenia poziomu dofinansowania ze środków UE na poziomie osi priorytetowej w taki sposób, aby wkład funduszy UE nie przekraczał poziomu przyjętego w RPO WP dla danej osi priorytetowej.

Procedury dotyczące uzyskanych odsetek

W ramach RPO WP odsetki narosłe od środków otrzymanych przez poszczególne instytucje biorące udział w finansowaniu Programu przeznaczone są na realizację danej osi priorytetowej Programu i są wykazywane w sprawozdaniu z realizacji osi priorytetowej.

Ad. art. 83:

Dla obsługi środków otrzymywanych z UE w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zostanie utrzymany podobny system rachunków bankowych jak dla perspektywy 2004-2006, czyli rachunki I poziomu – funduszowe i rachunki II poziomu – programowe.

Wszystkie rachunki bankowe, zarówno funduszowe jak i programowe będą oprocentowane, a odsetki będą dopisywane do stanów na rachunkach. Niezwłocznie po naliczeniu odsetek Instytucja przyjmująca środki z KE będzie przekazywała odpowiednie kwoty na rachunek dochodów Budżetu Państwa i będą one wykorzystane na współfinansowanie krajowe.

9.4. Monitorowanie

Monitorowanie programu operacyjnego służy zapewnieniu realizacji celów określonych w programie oraz pełnej absorpcji alokowanych środków. Jest ono prowadzone przez IZ i Komitet Monitorujący.

IZ RPO WP monitoruje realizację RPO WP na podstawie sprawozdań z postępów we wdrażaniu poszczególnych osi priorytetowych. Na podstawie ilościowych i jakościowych informacji z realizacji osi priorytetowych, IZ RPO WP sporządza sprawozdania okresowe, roczne i końcowe z realizacji Programu. IZ RPO WP przedkłada te sprawozdania do akceptacji IK RPO (okresowe, roczne i końcowe), Komitetu Monitorującego RPO WP (okresowe, roczne i końcowe) i KE (roczne i końcowe). Mierzeniu postępu realizacji Programu operacyjnego służą wskaźniki finansowe oraz wskaźniki odnoszące się do produktów i rezultatów, kwantyfikujące cele poszczególnych osi priorytetowych.

Komitet Monitorujący RPO WP czuwa nad efektywnością i jakością zarządzania i realizacji RPO WP. Jest on powoływany w terminie trzech miesięcy od powiadomienia o zatwierdzeniu programu operacyjnego.

Mechanizm koordynacji działań podejmowanych w ramach programu z działaniami podejmowanymi w ramach EFRROW i EFR będzie zapewniony za pomocą Komitetu Monitorującego RPO WP.

Koordynacja działań KM RPO WP z pracami regionalnego Podkomitetu Monitorującego PO KL zostanie zapewniona poprzez udział w pracach obu tych komitetów przedstawiciela IZ RPO WP.

Podstawą prawną powołania komitetów monitorujących są:

- 1) przepisy *rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. U. UE L 210 z dnia 31 lipca 2006 r.)*,

- 2) przepisy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- 3) Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 r.

W Komitecie monitorującym zostanie zapewnione uczestnictwo stronie rządowej, samorządowej oraz partnerom społecznym i gospodarczym, w tym partnerom zajmującym się zagadnieniami środowiska naturalnego oraz wspierania równości szans kobiet i mężczyzn. Przy powoływaniu członków komitetu będzie się miało na uwadze dążenie do zrównoważonego udziału wszystkich stron oraz jak najwyższej efektywności i jakości ich pracy. Przy wyborze członków KM zostanie przestrzegana zasada równych szans oraz zasada partnerstwa.

W skład Komitetu Monitorującego RPO WP wchodzi co najmniej:

- przewodniczący KM RPO - przedstawiciel IZ RPO WP,
- ze strony samorządowej: przedstawiciel/przedstawiciele IZ RPO WP, Instytucji Pośredniczącej PO Kapitał Ludzki w województwie podkarpackim, gmin, powiatów,
- ze strony rządowej Wojewoda Podkarpacki lub jego przedstawiciel/przedstawiciele, przedstawiciel/przedstawiciele ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, ministra gospodarki jako instytucji koordynującej proces lizboński w Polsce, ministra właściwego ds. rolnictwa i rozwoju wsi oraz innych ministrów właściwych – ze względu na rodzaj działalności objętej programem, przedstawiciel instytucji certyfikującej lub instytucji pośredniczącej w certyfikacji,
- ze strony partnerów społeczno- gospodarczych: przedstawiciel/przedstawiciele organizacji pracowników i organizacji pracodawców reprezentujących ich interesy w regionie, organizacji pozarządowych z terenu województwa podkarpackiego, środowiska akademicko – naukowego, oraz przedstawiciel/przedstawiciele innych środowisk, których obecność jest wskazana ze względu na rodzaj działalności objętej programem.
- ponadto, w pracach będą uczestniczyli m. in. przedstawiciele Krajowej Jednostki Oceny, Urzędu Kontroli Skarbowej, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, przedstawiciel MRR jako instytucji do spraw koordynacji strategicznej oraz przedstawiciele Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI).

Komitet monitorujący zapewnia jakość realizacji programu oraz upewnia się, co do skuteczności jego realizacji, zgodnie z przepisami art. 65 *Rozporządzenia Rady nr 1083/2006*. Do zadań komitetu monitorującego należy w szczególności:

- 1) rozpatrywanie i zatwierdzanie kryteriów wyboru projektów w ramach programu operacyjnego w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego oraz zatwierdzanie ewentualnych zmian tych kryteriów (zgodnie z art. 65 lit. a),
- 2) okresowe badanie postępu w zakresie osiągnięcia szczegółowych celów, określonych w programie, na podstawie dokumentów przedkładanych przez instytucję zarządzającą (zgodnie z art. 65 lit. b),
- 3) analizowanie rezultatów realizacji programu, w szczególności osiągnięcia celów wyznaczonych dla każdej osi priorytetowej oraz wyników ocen (ewaluacji) związanych z monitorowaniem realizacji programu, w szczególności w przypadku gdy monitoring wykazuje znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w programie (zgodnie z art. 65 lit. c),
- 4) analizowanie i zatwierdzanie rocznych i końcowych raportów z wdrażania (zgodnie z art. 65 lit. d),
- 5) zapoznawanie się z rocznymi raportami z kontroli programu oraz z komentarzami Komisji Europejskiej do tych raportów (zgodnie z art. 64 lit. e),

- 6) przedkładanie Instytucji Zarządzającej propozycji zmian lub analiz programu operacyjnego ułatwiających realizację celów funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności określonych w *rozporządzeniu Rady nr 1083/2006* dotyczącym tych funduszy lub służącym usprawnieniu zarządzania programem, w tym zarządzania finansowego (zgodnie z art. 65 lit. f),
- 7) analizowanie i zatwierdzanie wszelkich propozycji zmian treści decyzji Komisji w sprawie wkładu funduszy,
- 8) dodatkowe zadania wynikające ze specyfiki danego RPO,
- 9) inne.

Komitet monitorujący program operacyjny może podjąć decyzję o powołaniu podkomitetu monitorującego dla poszczególnych osi priorytetowych (lub grup osi priorytetowych), któremu deleguje część swoich zadań związanych z prowadzeniem monitoringu w ramach danej osi priorytetowej.

Wybór projektu uzależniony będzie od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący (zgodnie z art. 65 lit. b rozporządzenia 1083/2006), oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez IZ lub IP. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) będą jednakowe dla wszystkich potencjalnych beneficjentów wszystkich projektów dotyczących danej kategorii operacji RPO.

W ramach programu stosowane będą następujące tryby wyboru projektów: indywidualny, konkursowy, systemowy. W zależności od charakteru danej osi priorytetowej zapewniona zostanie odpowiednia równowaga pomiędzy różnymi trybami wyboru projektów. Zastosowanie danego trybu wyboru projektów winno służyć polepszaniu osiągania strategicznych celów poszczególnych osi priorytetowych RPO. Szczegóły, co do zakresu zastosowania danego trybu w danej osi priorytetowej oraz instytucji uczestniczących w procedurze wyboru będą określone w szczegółowym opisie osi priorytetowych regionalnego programu operacyjnego. Tryb wyboru projektów będzie zgodny z odpowiednimi wytycznymi MRR w danym zakresie.

W celu zapewnienia konieczności koordynacji działań realizowanych w ramach różnych programów operacyjnych przewiduje się wprowadzenie mechanizmu, który zapobiegał będzie ryzyku nakładania się lub sprzeczności realizowanych w RPO WP przedsięwzięć.

Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny

Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13)

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany przez Departament Koordynacji i Zarządzania Podstawami Wsparcia Wspólnoty w MRR prowadzi nadzór nad przygotowaniem nowego systemu informatycznego i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO. Minister właściwy do spraw finansów publicznych obsługiwany przez Departament Rozwoju Systemów Informatycznych w MF, odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Poszczególne moduły Krajowego Systemu Informatycznego będą gotowe do użytku od lipca 2007 r. Pełną zdolność operacyjną w zakresie wszystkich komponentów System osiągnie pod koniec 2007 r.

Zgodnie z artykułem 58 d) oraz artykułem 60 c) rozporządzenia 1083/2006 system zarządzania i kontroli powinien posiadać wiarygodne, skomputeryzowane systemy rachunkowości i księgowości, monitorowania i sprawozdawczości finansowej mające na celu zapewnienie rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach programu operacyjnego oraz zapewnienie gromadzenia danych na temat realizacji każdej operacji niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny.

Dla celów zarządzania i sprawozdawczości, w Instytucji Zarządzającej, instytucjach pośredniczących, instytucjach pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej będą wykorzystywane dwa podstawowe systemy informatyczne tj.:

- system finansowo-księgowy spełniający wymogi ustawy o rachunkowości,
- Krajowy System Informatyczny monitoringu i sprawozdawczości

oraz opcjonalnie lokalny system monitoringu i sprawozdawczości na poziomie instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie programu operacyjnego.

Krajowy System Informatyczny jest zgodny i kompatybilny z systemem sprawozdawczości i monitorowania ustanowionym dla programu operacyjnego.

Dostęp do danych gromadzonych w Krajowym Systemie Informatycznym będą miały wszystkie podmioty uczestniczące w procesie wdrażania, tj. Instytucja Zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje pośredniczące II stopnia, Instytucja Certyfikująca oraz Instytucja Audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania zadań.

Krajowy i lokalne systemy monitoringu i sprawozdawczości

Krajowy System Informatyczny (system scentralizowany) udostępniony dla potrzeb monitoringu i sprawozdawczości będzie gromadził na poziomie kraju dane niezbędne dla systemu zarządzania i kontroli ustanowionego dla programu operacyjnego.

Charakterystyka Krajowego Systemu Informatycznego

Zgodnie z przyjętymi założeniami Krajowy System Informatyczny będzie przede wszystkim systemem rejestracyjnym, tzn. będzie gromadził dane, wprowadzane do centralnej bazy danych po wystąpieniu zdarzeń. W szczególności system będzie umożliwiał gromadzenie informacji w następującym zakresie:

- ewidencja danych dotyczących programów operacyjnych,
- obsługa cyklu życia projektu, w tym:
 - ewidencjonowanie wniosków aplikacyjnych spełniających wymogi formalne,
 - ewidencjonowanie dużych projektów w zakresie określonym przez Rozporządzenie KE (WE) nr 1828/2006,
 - ewidencjonowanie umów o dofinansowanie,
 - ewidencjonowanie wniosków o płatność,
 - ewidencjonowanie danych dotyczących kontroli poszczególnych projektów,
 - ewidencja wskaźników postępu rzeczowego, w tym prowadzenie jednolitego słownika wskaźników,
- ewidencja danych dotyczących nieprawidłowości,
- prowadzenie rejestru kwot odzyskanych (w tym rejestru dłużników)

Ponadto Krajowy System Informatyczny będzie umożliwiał tworzenie określonych raportów, w szczególności:

- zestawień wydatków z poziomu instytucji pośredniczącej oraz zestawień wydatków i wniosków o płatność przygotowywanych na wyższych poziomach,

- prognozy wydatków.

System będzie obejmował i dostarczał dane określone w Załączniku III rozporządzenia implementacyjnego 1828/2006.

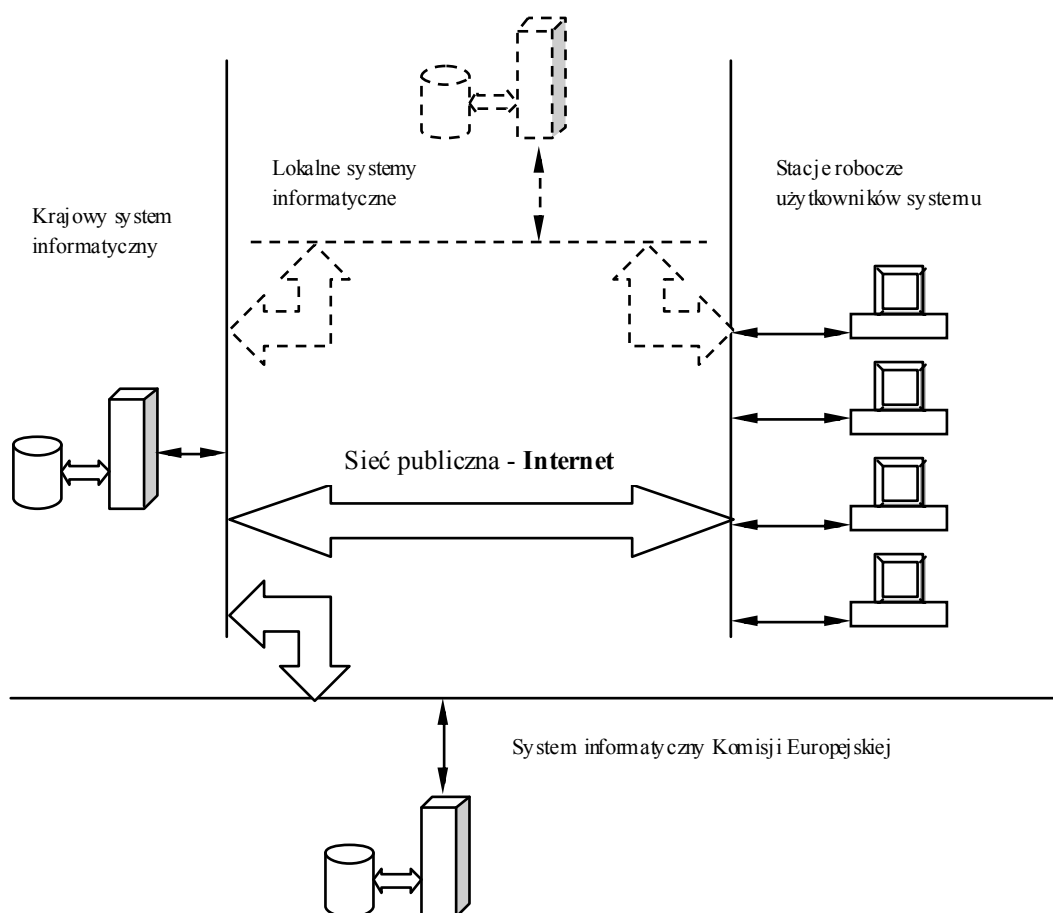
Architektura Krajowego Systemu Informatycznego.

Krajowy System Informatyczny zbudowany jest w oparciu o technologię webową, tzn. dostęp do danych gromadzonych w centralnej bazie danych realizowany jest za pośrednictwem przeglądarki internetowej uruchamianej na komputerze z dostępem do publicznej sieci Internet.

W ramach RPO WP wdrożony zostanie krajowy system informatyczny wspierający realizację NSRO, finansowany ze środków osi priorytetowej 2 Wsparcie informatyczne realizacji NSRO w ramach PO PT 2007-2013.

Jednocześnie dopuszcza się możliwość budowy odrębnego systemu informatycznego na potrzeby zarządzania i wdrażania RPO WP. System będzie w pełni kompatybilny z krajowym systemem informatycznym, a zakres gromadzonych i przetwarzanych w nim danych będzie zgodny z zakresem danych określonym w załączniku III do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Schemat architektury Krajowego Systemu Informatycznego został przedstawiony poniżej.

Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego

Polityka bezpieczeństwa Krajowego Systemu Informatycznego realizowana jest na wielu płaszczyznach.

Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https wraz odpowiednią architekturą dostępowych urządzeń sieciowych w siedzibie operatora systemu (Ministerstwo Finansów) minimalizuje ryzyko włamania oraz dostępu, a co za tym idzie i modyfikacji danych w systemie przez osoby nieupoważnione. Ponadto uniemożliwia zmianę danych w trakcie transmisji danych na serwer.

Rozbudowana funkcjonalność nadawania uprawnień dla użytkowników (trójwymiarowy model uprawnień: funkcja systemu, poziom wdrażania, region) powoduje, że mają oni dostęp tylko do tych danych, które są niezbędne do realizowania zadań.

Odpowiednia polityka wykonywania kopii bezpieczeństwa gwarantuje, że w przypadku poważnej awarii systemu, której skutkiem jest zniszczenie bazy danych, możliwość odtworzenia danych gromadzonych w systemie maksymalnie na jeden dzień przed wystąpieniem awarii.

Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007

Elektroniczna wymiana danych z Komisją Europejską zgodnie z art. 39 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Zasady dostępu do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską (SFC2007) zostały uregulowane w *Procedurze przyznawania dostępu użytkownikom do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską SFC2007* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Zgodnie z niniejszą procedurą funkcja MS Liaison dla Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, wynikająca z obowiązku nałożonego przepisami z art. 41 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006*, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie występują o prawa dostępu do systemu SFC2007 w sposób scentralizowany, została przypisana jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zasadami ustanowionymi przez Komisję, funkcje MS Liaison oraz MS Liaison Deputy pełni dwóch wyznaczonych i zatwierdzonych przez służby Komisji pracowników ww. jednostki organizacyjnej.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostępu do systemu SFC2007 ww. *Procedura* określa zasady na jakich użytkownicy ubiegają się o dostęp. Zgodnie z przyjętym na poziomie krajowym założeniem i strukturą *Node Hierarchy* dostęp do systemu uzyskują (jako tzw. *Key Users*) wyłącznie pracownicy następujących instytucji:

- Instytucji Koordynującej na poziomie krajowym (status *Member State Authority*)
- Instytucji Zarządzającej programem (status *Member State Managing Authority*)
- Instytucji Certyfikującej (status *Certifying Authority*)
- Instytucji Audytowej (status *Audit Authority*).

Procedura określa także zasady weryfikacji zgłoszonego kandydata na użytkownika przez MS Liaison i adekwatności wnioskowanego zakresu uprawnień (*Permissions, Role*), a także zasady informowania o wszelkich zmianach dotyczących *Key Users*.

Wykaz *Key Users*, tj. osób posiadających dostęp do systemu SFC2007, jest prowadzony w jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełniąc funkcję MS Liaison, z poszanowaniem przepisów prawnych w zakresie ochrony danych osobowych.

9.5. Ewaluacja

Obowiązek przeprowadzania oceny RPO WP wynika z zapisów Art. 47 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 roku. Oceny mają na celu poprawę jakości, skuteczności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji programów operacyjnych w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych dotyczących państwo i region. Innym ich celem jest ocena ich wpływu z punktu widzenia strategicznych celów wspólnotowych. Ocena będzie miała dwojaki charakter:

- strategiczny w celu dokonania oceny i analizy postępu RPO WP w odniesieniu do priorytetów polityk krajowych i wspólnotowych. W ramach RPO WP planuje się przeprowadzenie ocen strategicznych w obszarach dotyczących MŚP, rozwoju infrastruktury publicznej (technicznej i społecznej) oraz spójności terytorialnej regionu,
- operacyjny, w celu wspierania monitorowania RPO WP.

Oceny prowadzi się przed, w trakcie i po okresie programowania.

Za prowadzenie ewaluacji RPO WP odpowiada Instytucja Zarządzająca RPO WP. Może ona delegować kompetencje w zakresie ewaluacji na niższe poziomy wdrażania. W przypadku delegowania kompetencji w zakresie ewaluacji, sposób organizacji systemu ewaluacji zostanie zawarty w *Planie ewaluacji RPO WP*.

Rolą Instytucji Zarządzającej RPO WP jest w szczególności:

- a) zapewnienie środków finansowych, w ramach pomocy technicznej, na prowadzenie ewaluacji (w ramach RPO WP planuje się przeznaczyć około 800 tys. euro z pomocy technicznej na badania ewaluacyjne),
- b) pozyskiwanie i gromadzenie odpowiednich danych z systemu monitoringu,
- c) opracowanie *Planu ewaluacji RPO WP* oraz koordynacja procesu realizacji celów Planu,
- d) zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji ex ante programu operacyjnego (w przypadku RPO WP ewaluacja ex ante przeprowadzona została przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z IZ RPO WP),
- e) zapewnienie przeprowadzania ewaluacji operacyjnych związanych z monitorowaniem realizacji programu, w szczególności w przypadku, gdy wyniki monitoringu wykazują znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w programie,
- f) zapewnienie przeprowadzania ewaluacji strategicznych, w szczególności tych, które wskazane są w *Planie ewaluacji NSRO* jako obligatoryjne dla wszystkich programów operacyjnych,
- g) przekazywanie wyników ewaluacji Komitetowi Monitorującemu RPO WP oraz Krajowej Jednostce Oceny, a także Komisji Europejskiej na jej życzenie,
- h) upublicznianie wyników przeprowadzonych ewaluacji,
- i) współpraca z Krajową Jednostką Oceny w zakresie przeprowadzenia do dnia 30 czerwca 2011 roku ewaluacji stopnia realizacji programu operacyjnego, której wyniki posłużą do dokonania alokacji krajowej rezerwy wykonania,
- j) współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacjach inicjowanych z ich inicjatywy,
- k) współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacji ex – post,

- l) przestrzeganie wytycznych Krajowej Jednostki Oceny oraz stosowanych w Unii Europejskiej ogólnie przyjętych standardów ewaluacji funduszy strukturalnych,
- m) monitorowanie procesu wdrażania rekomendacji sformułowanych w wyniku przeprowadzonych ewaluacji.

Rolą Komitetu Monitorującego w zakresie ewaluacji jest w szczególności:

- a. zapoznanie się z *Planem ewaluacji RPO WP*,
- b. monitorowanie procesu ewaluacji RPO WP,
- c. rekomendowanie obszarów, które powinny zostać poddane ewaluacji w ramach programu operacyjnego,
- d. zapoznanie się z wynikami ewaluacji.

Planowanie ewaluacji RPO WP odbywa się poprzez przygotowywany przez IZ *Plan ewaluacji RPO WP*. Celem Planu jest wskazanie sposobu organizacji procesu ewaluacji oraz głównych kierunków ewaluacji podejmowanych przez IZ w okresie 2007-2013. Dokument zostanie sporządzony przez IZ RPO WP w terminie 1 miesiąca od dnia zatwierdzenia programu przez KE.

Plan oceny będzie obejmował w szczególności opis programu operacyjnego, opis sposobu organizacji procesu ewaluacji, wstępną listę badań ewaluacyjnych planowanych do przeprowadzenia w całym okresie programowania, w tym cele oceny, tematy/obszary badań ewaluacyjnych planowanych do realizacji, terminy, planowany koszt i sposób ich wykonania (w tym określenie instytucji odpowiedzialnych), sposób wykorzystania i podawania do publicznej wiadomości wyników oceny a także planowane działania służące budowie potencjału ewaluacyjnego. Dokument będzie podlegał uzgodnieniu z Krajową Jednostką Oceny. Corocznie IZ będzie przygotowywać Okresowe plany ewaluacji RPO WP, zawierające listę szczegółowych przedsięwzięć, terminy ich realizacji oraz planowane budżety w roku następnym na wszystkich poziomach wdrażania.

Założenia systemu ewaluacji:

- W celu zachowania obiektywności wyników i niezależności pracy ewaluatora, ewaluacje będą wykonywane głównie przez podmioty zewnętrzne (ewaluatorów zewnętrznych) funkcjonalnie niezależne od Instytucji Certyfikującej oraz Instytucji Audytowej, zgodnie z art. 47 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006. Jednostka Ewaluacyjna w ramach IZ RPO WP może dodatkowo przeprowadzać ewaluacje we własnym zakresie (ewaluacje wewnętrzne). Ewaluacje wewnętrzne będą mieć charakter uzupełniający w stosunku do ewaluacji zewnętrznych, stanowiących główny instrument ewaluacji RPO WP,
- Wszystkie raporty z ewaluacji będą upublicznione na stronie internetowej IZ RPO WP,
- Wyniki Wszystkich ewaluacji będą przedkładane Komitetowi Monitorującemu, KJO oraz KE na jej życzenie,
- W procesie ewaluacji IZ współpracuje z KJO i KE.

9.6. Zasada partnerstwa

Instytucja Zarządzająca, podobnie jak to miało miejsce w trakcie przygotowania RPO, będzie realizować swoje zadania w ścisłej współpracy z partnerami społeczno – gospodarczymi, zgodnie z wymaganiami art. 11 rozporządzenia nr 1083/2006 oraz prawa krajowego. Biorąc pod uwagę potrzebę wspierania równości mężczyzn i kobiet oraz zrównoważonego rozwoju poprzez integrację wymogów w zakresie ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego angażowani będą w zależności od potrzeb partnerzy ze sfery gospodarczej, społecznej, środowiska naturalnego lub innej. Współpraca w zakresie realizacji, monitorowania i oceny Regionalnego Programu Operacyjnego będzie realizowana z pełnym poszanowaniem odpowiednich kompetencji instytucjonalnych i prawnych partnerów.

Najistotniejszym elementem stosowania zasady partnerstwa będzie udział partnerów gospodarczych i społecznych w Komitecie Monitorującym, który zapewni uczestnictwo w najważniejszych decyzjach dotyczących programu, w szczególności w zakresie kryteriów wyboru projektu do wsparcia czy monitorowaniu realizacji programu.

9.7. Informacja i promocja

Działania promocyjne i informacyjne mają na celu zwiększenie wiedzy potencjalnych beneficjentów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego (RPO WP) na lata 2007-2013 w zakresie możliwości pozyskiwania środków dostępnych w ramach Programu, jak również rozwijania umiejętności w tworzeniu i realizacji projektów. Zadaniem jednostki odpowiedzialnej za informację i promocję RPO WP będzie przekazanie zainteresowanym podmiotom wiedzy o pomocy unijnej, służącej rozwojowi województwa, dostępnej poprzez realizację projektów w ramach osi priorytetowych RPO WP.

Zgodnie z zapisami art. 2 pkt 1 Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006 określającym zasady wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Polska przygotowuje Strategię Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce na lata 2007-2013 dla wszystkich funduszy i programów. Wspólna Strategia ma na celu zapewnienie skutecznej koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne instytucje, dzięki której wzrośnie skuteczność i efektywność działań informacyjnych i promocyjnych.

Strategia komunikacji jest przygotowywana przez Instytucję Koordynującą NSRO (umiejscowioną w strukturze ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego) we współpracy z Instytucjami Zarządzającymi. Uwzględnia ona zasady przyjęte w Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji.

Strategia komunikacji określa podstawowe zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określenie grup docelowych, wskazanie instytucji zaangażowanych w działania informacyjne i promocyjne, a także wymagane minimum podejmowanych działań.

Instytucja Zarządzająca opracuje dla programu operacyjnego Plan komunikacji zawierający cele działań, charakterystykę grup docelowych, opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych, opis podziału zadań i stopnia odpowiedzialności w zakresie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych pomiędzy IZ i poszczególne IP i IW (IP2), opis działań IZ, IP, IW/IP2 i innych partnerów zaangażowanych w proces informowania i promocji w obrębie programu operacyjnego, z uwzględnieniem podmiotów, o których mowa w art. 5 ust. 3 rozporządzenia wykonawczego, ramowy harmonogram, indykatoryny budżet, sposób ewaluacji działań oraz zasady sprawozdawczości ze stopnia realizacji działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych. Plan komunikacji PO podlega konsultacji z IK NSRO w zakresie ich zgodności ze Strategią komunikacji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego dany program.

Instytucja Zarządzająca będzie przygotowywać również roczny plan działań o charakterze wykonawczym.

Odpowiedzialność za rozpowszechnianie informacji o wspieranych działaniach i projektach oraz rezultatach RPO WP spoczywa na Instytucji Zarządzającej RPO WP oraz innych instytucjach zaangażowanych we wdrażanie Programu, m.in. poprzez poniższe formy promocji:

- a) kampanie promocyjne w mediach lokalnych i regionalnych, (m.in. programy telewizyjne, audycje radiowe, informacje prasowe),
- b) konferencje, prezentacje, seminaria, szkolenia,
- c) spotkania informacyjno-promocyjne w powiatach,
- d) publikacje,
- e) przedsięwzięcia informacyjne, tj. stworzenie i utrzymanie punktów informacyjnych, prowadzenie serwisu informatycznego,
- f) nawiązanie kontaktu i współpraca z władzami lokalnymi,
- g) szkolenia i pomoc doradcza dla beneficjentów Programu,
- h) konsultacje i upowszechnianie Programu na kolejną perspektywę finansową.

Grupy docelowe działań informacyjno-promocyjnych RPO WP to:

- opinia publiczna – mieszkańcy województwa podkarpackiego,
- potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci Programu m.in.: jednostki samorządu terytorialnego, instytucje otoczenia biznesu, partnerzy społeczno-gospodarczy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, szkoły wyższe, organizacje zawodowe,
- osoby zaangażowane w zarządzanie Programem, tj. partnerzy Programu m.in. członkowie Komitetu Monitorującego, eksperci, kadry zatrudnione w IZ, IP II stopnia, itp.

Ostateczną decyzję w sprawie oceny dofinansowania projektu podejmuje Instytucja Zarządzająca Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego (IZ RPO WP).

W ramach programu operacyjnego Instytucja Zarządzająca zapewni adekwatne środki finansowe w celu właściwej realizacji zadań związanych z informacją i promocją. Instytucja Zarządzająca RPO WP jest odpowiedzialna za przestrzeganie rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonywania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Instytucja Zarządzająca RPO WP, tj. Zarząd Województwa Podkarpackiego, jest odpowiedzialna za koordynację działań informacyjnych i promocyjnych w województwie. Odpowiada również za współpracę z instytucjami na poziomie krajowym w zakresie spójnego informowania opinii publicznej o zagadnieniach dotyczących funduszy strukturalnych.

W tym celu w strukturze organizacyjnej Departamentu Rozwoju Regionalnego koordynującą realizację RPO WP wyodrębniono Oddział informacji i promocji.

Oddział ten będzie wykonywał następujące zadania:

- dostarczanie i rozpowszechnianie informacji dotyczących możliwości uzyskania wsparcia w ramach RPO WP;
- dostarczanie i rozpowszechnianie informacji o projektach realizowanych w województwie w ramach RPO WP;
- inicjowanie i realizacja dodatkowych działań promocyjnych (akcje informacyjne itp.).

Główny Punkt Kontaktowy oraz Punkty Informacyjne w innych wymienionych w punkcie 9.2 komórkach i instytucjach w województwie udostępniają informacje potencjalnym beneficjentom oraz przygotowują informacje dla opinii publicznej. Urząd Marszałkowski zapewnia dostęp do materiałów informacyjnych i formularzy aplikacyjnych.

W przypadku włączenia przez Zarząd Województwa Podkarpackiego we wdrażanie RPO WP innych instytucji niż Urząd Marszałkowski mają one za zadanie informowanie i promocję tych części programu, które realizują. Dostarczają wszystkich niezbędnych informacji dla potencjalnych i aktualnych beneficjentów, a także informują opinię publiczną o procedurach wdrażania, realizowanych projektach i ich rezultatach.

Działania informacyjne i promocyjne podlegać będą ewaluacji programu oraz ocenie dokonywanej przez Komitet Monitorujący RPO WP.

10. KONSULTACJE SPOŁECZNE PROGRAMU

Rozpoczynając prace nad RPO WP w marcu 2005 r. Sejmik Województwa Podkarpackiego określił harmonogram prac nad RPO WP, a następnie zaktualizował go w sierpniu 2005 r.

Konsultacje społeczne RPO WP były kontynuacją stosowanej konsekwentnie m.in. podczas prac nad *Strategią rozwoju województwa podkarpackiego* społecznej metody budowania dokumentów programowych, mających wpływ na realizowaną przez Samorząd Województwa Podkarpackiego politykę regionalną. Zasada partnerstwa, zgodnie z którą w pracach nad danym dokumentem powinni uczestniczyć przedstawiciele jak najszerszego grona środowisk, była widoczna na każdym etapie prac nad programem.

Konsultacje społeczne były instrumentem, który umożliwił uzyskanie opinii na temat dokumentu szerokiego grona środowisk, potencjalnie zainteresowanych wykorzystaniem funduszy unijnych. Proces konsultacji miał charakter otwarty, poprzedzony był ogólnie dostępną informacją umieszczoną na stronie internetowej samorządu województwa, a także pisemnymi bezpośrednimi zaproszeniami.

Duże znaczenie przypisano konsultacjom społecznym kolejnych wersji RPO WP. W tym celu przewidziano 2 równoległe formy ich prowadzenia:

- bezpośrednie spotkania i konsultacje o charakterze ogólnym i branżowym,
- pośrednią formę pisemną poprzez wnoszenie uwag i opinii przekazywanych zarówno tradycyjną drogą pocztową, jak i elektroniczną.

Kolejne wersje programu były umieszczane na stronie internetowej Samorządu Województwa Podkarpackiego.

Konsultacje przebiegały w trzech zasadniczych etapach:

- I etap konsultacji - w okresie od lipca 2005 r. do marca 2006 r.
- II etap konsultacji - w okresie od kwietnia 2006 r. do grudnia 2006 r.
- III etap konsultacji - w okresie od 11 do 29 stycznia 2007 r.

I etap konsultacji

W etapie tym konsultacjom poddano pierwszą wersję dokumentu, która zamieszczona została na stronie internetowej Samorządu Województwa Podkarpackiego w lipcu 2005 r. Marszałek Województwa Podkarpackiego wystąpił do partnerów społecznych i gospodarczych o wnoszenie uwag formalnych i merytorycznych do opublikowanej wersji programu. Przedmiotowe wystąpienie wystosowane zostało do Wojewody Podkarpackiego, jednostek samorządu terytorialnego, radnych województwa, parlamentarzystów, przedstawicieli funduszy i agencji, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych, szkół wyższych, przedsiębiorców, a także marszałków sąsiednich województw.

Ponadto zorganizowano kilka spotkań branżowych w celu poddania dyskusji i ocenie treści programu:

- 24 października 2005 r. program zaprezentowano przedsiębiorcom oraz przedstawicielom instytucji otoczenia biznesu z terenu województwa. W spotkaniu tym wzięło udział ok. 50 przedstawicieli ww. środowisk.
- 30 listopada 2005 r. program został przedstawiony przedstawicielom szkół wyższych, agencjom rozwoju regionalnego, instytucjom otoczenia biznesu, członkom Podkarpackiej Rady Innowacyjności. W spotkaniu uczestniczyło ok. 80 reprezentantów tych środowisk.

II etap konsultacji

II etap konsultacji rozpoczął się w kwietniu 2006 r. w związku z zasadniczymi zmianami w formie i treści dokumentu, wynikającymi z sugestii KE i postanowień Rządu RP. Marszałek Województwa Podkarpackiego ponownie wystąpił do partnerów społeczno – gospodarczych o wnoszenie uwag do zaktualizowanej wersji programu.

Jednocześnie wersja ta została zamieszczona na stronie internetowej Samorządu Województwa Podkarpackiego.

Ponadto zorganizowano szereg konsultacji i spotkań o charakterze ogólnym i branżowym:

- 26 kwietnia 2006 r. w Rzeszowie odbyła się konferencja regionalna dla samorządów województwa podkarpackiego w ramach Podkarpackiego Stowarzyszenia Samorządów Terytorialnych, w której wzięło udział ok. 80 przedstawicieli samorządów.
- 28 kwietnia 2006 r. w Kielnarowej odbyło się spotkanie konsultacyjne w ramach Podkarpackiej Rady Organizacji Pozarządowych z udziałem ok. 30 reprezentantów organizacji pozarządowych.
- 5 maja 2006 r. w Rzeszowie odbyło się spotkanie z przedstawicielem Komisji Europejskiej DG Regio poświęcone konsultacji projektu RPO WP, a także stanowi wdrażania funduszy unijnych w województwie. W spotkaniu tym wzięło udział 17 osób (przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego i Doliny Lotniczej).
- 12 maja 2006 r. w Rzeszowie odbyła się konferencja o charakterze ogólnym z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz najważniejszych środowisk regionu (ok. 150 osób), tj.:
 - samorządów terytorialnych i ich organizacji,
 - regionalnej administracji państwowej,
 - samorządów gospodarczych,
 - instytucji rozwoju regionalnego,
 - przedsiębiorców, pracodawców i ich organizacji,
 - związków zawodowych,
 - organizacji pozarządowych,
 - świata nauki, kultury i młodzieży,
 - parlamentarzystów z regionu.
- We wrześniu w Stalowej Woli i Sanoku odbyły się dwie konferencje konsultacyjne na temat partnerstwa publiczno – prywatnego przewidzianego do wykorzystania w ramach RPO WP 2007-2013. Wzięło w nich udział ok. 80 przedstawicieli zainteresowanych środowisk.
- 31 sierpnia 2006 r. w Łańcucie odbyło się spotkanie konsultacyjne przedstawicieli pracodawców funkcjonujących w ramach Podkarpackiego Oddziału Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej. W spotkaniu uczestniczyło 20 osób.
- 26 października 2006 r. odbyło się seminarium konsultacyjne dla przedstawicieli mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Udział w nim wzięło 31 przedstawicieli przedsiębiorców.
- 12 grudnia 2006 r. z udziałem ok. 40 osób odbyły się warsztaty konsultacyjne dotyczące przygotowania w ramach RPO projektów inwestycyjno – szkoleniowych ukierunkowanych na działalność Doliny Lotniczej.
- 14 grudnia 2006 r. odbyła się konferencja konsultacyjna z przedstawicielami przedsiębiorców i samorządów dotycząca nowych możliwości planowania, pozyskiwania i rozliczania środków finansowych w latach 2007-2013. Wzięło w niej udział ok. 30 osób.

Program konsultowany był również 21 listopada 2006 r. z przedstawicielami samorządów lokalnych z Ukrainy. W spotkaniu wzięło udział 25 osób.

III etap konsultacji

III etap konsultacji, finalizujący prace nad programem, został ogłoszony 11 stycznia 2007 r. w związku z przyjęciem przez Zarząd Województwa projektu programu w wersji z dnia 10 stycznia 2007 r.

Ogłoszenie o spotkaniach finalizujących proces konsultacji społecznych programu i możliwości składania uwag do projektu RPO zostało wysłane do potencjalnych beneficjentów (jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społeczno-gospodarczych) oraz Wojewody Podkarpackiego, umieszczone w prasie o zasięgu krajowym i lokalnym oraz na stronie internetowej samorządu województwa.

23 stycznia 2007 r. odbyły się 2 niezależne spotkania: z Wojewodą Podkarpackim, prezydentami, burmistrzami i wójtami jednostek samorządu terytorialnego oraz ze starostami powiatów i prezydentami miast na prawach powiatu.

24 stycznia 2007 r. odbyło się spotkanie z przedstawicielami partnerów społeczno-gospodarczych.

W konferencjach wzięło udział łącznie ok. 300 osób.

Wyniki i efekty konsultacji społecznych – najważniejsze kierunki dokonanych zmian w Programie

W trakcie bezpośrednich spotkań podczas I etapu konsultacji dyskusja nad projektem RPO WP dla nowej perspektywy finansowej koncentrowała się przede wszystkim na kwestii sprawności i skuteczności wdrażania programu operacyjnego, z uwzględnieniem dotychczasowych doświadczeń regionu w tym zakresie. Część głosów w dyskusji odnosiła się także do zawartości merytorycznej dokumentu, szczególnie w zakresie części projekcyjnej. Większość osób uczestniczących w konsultacji zasadniczo zaakceptowała liczbę, jak również trafność wyboru priorytetów.

Mimo uznania generalnej trafności wyboru prezentowanych priorytetów, część uwag wskazywała jednakże na konieczność uzupełnienia i uszczegółowienia niektórych kwestii, zwłaszcza w części dotyczącej opisu rozwiązań kierunkowych. Znaczna część uwag dotyczyła ponadto wprowadzenia do programu szczegółowych propozycji inwestycyjnych, często o znaczeniu lokalnym. Z uwagi na przyjęcie nadrzędnej zasady konkursowego trybu wyboru projektów propozycje te nie mogły zostać uwzględnione.

W efekcie I etapu konsultacji wniesionych zostało 50 uwag w formie pisemnej, z czego 8 w formie elektronicznej.

Ponadto uwagi dotyczyły:

- przesunięć w alokacji środków, szczególnie ich zwiększenia na projekty z zakresu infrastruktury technicznej i ochrony zdrowia,
- rozszerzenia listy potencjalnych beneficjentów w poszczególnych osiach priorytetowych,
- precyzyjnego określenia linii demarkacyjnej RPO WP w odniesieniu do innych programów o znaczeniu krajowym.

Na podstawie uwag zgłoszonych w I etapie konsultacji, w tym uwag i sugestii przedstawionych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w wyniku konsultacji międzyresortowych, dokonano następujących zmian w programie:

- Zrezygnowano z priorytetów, które będą finansowane z EFS (przyjęcie koncepcji programu jednofundusowego).
- Uzupełniono fragmenty dotyczące komplementarności z innymi programami operacyjnymi.

- Skorygowano zapisy programu pod kątem linii demarkacyjnej z innymi programami.
- Usunięto oś priorytetową *Wsparcie obszaru metropolitalnego*, gdyż większość potencjalnych projektów kwalifikujących się do wsparcia w ramach tej osi priorytetowej będzie mogła być realizowana w ramach osi 2. *Infrastruktura techniczna*.
- Zrezygnowano z przedsięwzięć ukierunkowanych na obszary wiejskie ze względu na odrębny instrument wsparcia w postaci Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.
- Usunięto priorytet *Współpraca międzyregionalna*, obejmujący *rozwój współpracy międzynarodowej, w tym transgranicznej oraz rozwój krajowej współpracy interregionalnej* ze względu na odrębne instrumenty służące wspieraniu tych obszarów.
- Wraz z utworzeniem nowej osi priorytetowej 5. *Spójność wewnątrzregionalna* przewidziano przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji miast i obszarów zdegradowanych.
- Zmieniono formułę zapisów na bardziej syntetyczne i jednocześnie bardziej ukierunkowane merytorycznie, z uwagi na kluczowe znaczenie kwalifikowalności wniosków.
- Podkreślono, że działania koncentrujące się na wsparciu działalności badawczo-rozwojowej oraz wzmocnieniu powiązań między sektorem gospodarki i nauki będą miały przede wszystkim charakter regionalny.
- Zdecydowano, że w większości przypadków projekty zgłaszane przez przedsiębiorców realizowane będą w ramach osi priorytetowej 1. *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka*.
- Projekty związane z informatyzacją podstawowych sfer życia społeczno-gospodarczego będą realizowane w ramach osi 1. *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* i osi 2. *Infrastruktura techniczna*.
- Realizacja przedsięwzięć obejmujących infrastrukturę ochrony zdrowia, społeczną i edukacyjną będzie ukierunkowana głównie na przebudowy i modernizacje istniejącej infrastruktury.
- W ramach infrastruktury ochrony zdrowia obok realizacji projektów z zakresu przebudowy i modernizacji, realizowane będą projekty dotyczące wyposażenia związanego z wysoko specjalistycznymi usługami medycznymi.
- Wsparcie z pomocy technicznej uzupełniono o kwestie dotyczące archiwizacji dokumentów, informacji, promocji i audytu.

W efekcie II etapu konsultacji zgłoszonych zostało 67 uwag w formie pisemnej, z czego 12 w formie elektronicznej. Znaczną część stanowiły artykułowane już w I etapie konsultacji sugestie umieszczenia w programie konkretnych propozycji projektów.

W efekcie tych uwag dokonano następujących zmian w programie:

- Uzupełniono diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej regionu (m.in. uzupełniono i uporządkowano analizę SWOT, zaktualizowano dane statystyczne, wprowadzono analizę dysproporcji rozwojowych na obszarze województwa).
- Poprawiono spójność diagnozy z częścią projekcyjną programu.
- Dokonano korekt w podziale środków na osie priorytetowe i kategorie interwencji.
- W ramach osi priorytetowej 5 *Spójność wewnątrzregionalna* przewidziano przedsięwzięcia służące aktywizacji obszarów zmarginalizowanych gospodarczo.
- Uzupełniono zapisy m.in. dot. współpracy transgranicznej, specjalnych stref ekonomicznych i mieszkalnictwa.
- Na nowo opracowano części dokumentu dotyczące wskaźników.
- Dokonano zmian w wyborze kategorii interwencji.
- Wprowadzono zapisy określające preferencje w wyborze projektów.

- Wprowadzono mapy obrazujące uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.
- Przeformułowano kwestie wdrażania programu.
- Przeformulowano również cele szczegółowe.

Efektom III etapu konsultacji były zarówno uwagi zgłoszone podczas konferencji konsultacyjnych (23 -24 stycznia 2007 r.), jak i uwagi zgłoszone w formie pisemnej.

Uwagi zgłoszone podczas konferencji miały charakter porządkujący i precyzujący dotychczasowe zapisy programu. Odnosiły się zarówno do części diagnostycznej, jak i projekcyjnej.

W odniesieniu do części diagnostycznej zaproponowano rozszerzenie zapisów nt. sektora edukacji oraz uporządkowanie tematyczne analizy SWOT.

Uwagi odnoszące się do części projekcyjnej dokumentu dotyczyły m.in. korekt i uzupełnień opisów osi priorytetowych RPO WP, a także weryfikacji i uzupełnień niektórych wskaźników i kategorii interwencji.

Podczas konferencji poruszono również kwestię możliwości finansowania przedsięwzięć dotyczących problemu osuwisk, inwestycji związanych z gazem ziemnym i systemowych działań edukacyjnych z dziedziny ekologii, rozszerzenia wsparcia dla lotnisk lokalnych oraz infrastruktury kolejowej. Bardzo mocno zaakcentowano potrzebę zwiększenia środków na infrastrukturę drogową i turystykę oraz wprowadzenia zapisów odnoszących się do kwestii spójności komunikacyjnej regionu. Większość osób uczestniczących w dyskusji wskazywała na konieczność rozszerzenia i uszczegółowienia listy beneficjentów.

Część pytań formułowanych w trakcie konferencji dotyczyła procedury wdrażania RPO WP, z uwagi na rozpoczęcie nowego roku kalendarzowego, rozpoczynającego równocześnie perspektywę finansową UE obejmującą lata 2007-2013. Pytania dotyczyły przede wszystkim: daty kwalifikowalności wydatków, terminu rozpoczęcia naborów, szczegółowego podziału środków, terminu opracowania dokumentów uzupełniających RPO, wymagań co do stopnia zaawansowania przygotowania projektu w momencie składania wniosku, możliwości ograniczenia wymagań biurokratycznych, możliwości stosowania formuły preselekcji w wyborze projektów i kontynuowania inwestycji rozpoczętych w ramach ZPORR oraz konsekwencji wynikających z wyznaczonych w dokumencie wskaźników.

W ramach tego etapu konsultacji wpłynęło 30 uwag w formie pisemnej, w większości pokrywających się z uwagami przedstawionymi w trakcie spotkań konsultacyjnych.

W efekcie przedstawionych uwag dokonano m.in. następujących zmian w programie:

- Uzupełniono fragment diagnozy dotyczący edukacji w zakresie rodzajów i ilości szkół oraz uczniów do nich uczęszczających. W części poświęconej gospodarce województwa wprowadzono zapisy dotyczące sektora informatycznego i jego znaczenia dla rozwoju regionu.
- Uporządkowano elementy analizy SWOT z punktu widzenia układu tematycznego i hierarchii ważności.
- Dokonano zmian w alokacji środków na wskazane podczas konsultacji kategorie interwencji.
- Zmieniono szacowane wartości wskaźników produktu i rezultatu (w osiach: 1,2,4,5).
- Zmieniono wartości wskaźników dla programu szacowane modelem Hermin.
- Wprowadzono zapisy wskazujące na konieczność wzmocnienia komplementarności i spójności regionalnego układu komunikacyjnego z nowymi szlakami transportowymi.
- Poszerzono dotychczasowe zapisy dotyczące preferowania przedsięwzięć zwiększających atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną województwa.

- Jednoznacznie wskazano na potrzebę zapewnienia komplementarności wspieranych przedsięwzięć z inwestycjami przewidzianymi do realizacji w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej, szczególnie w odniesieniu do projektów z zakresu budowy społeczeństwa informacyjnego.
- Obok zmian merytorycznych dokonano również korekt redakcyjnych.

Podsumowanie

Proces konsultacji potwierdził bardzo duże potrzeby inwestycyjne w regionie, które znacząco przekraczają możliwości ich sfinansowania.

RPO WP nie jest instrumentem, który umożliwi rozwiązanie wszystkich problemów w województwie. Omawiany program koncentruje się zatem na realizacji najważniejszych, z punktu widzenia jego trwałego rozwoju, kierunków i przedsięwzięć. Odzwierciedlają to zaplanowane nakłady finansowe na realizację poszczególnych osi priorytetowych.

Należy podkreślić, że w trakcie konsultacji wyraźnie zarysowała się tendencja wzmocnienia alokacji przeznaczonej na finansowanie infrastruktury technicznej, a szczególnie komunikacyjnej. Akcentowana była również potrzeba zwiększenia środków przeznaczonych na infrastrukturę ochrony zdrowia i pomocy społecznej. Wnioski w omawianym zakresie, ze względu na wymóg przeznaczenia określonej puli środków na rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności oraz służącej im infrastruktury zostały uwzględnione w ograniczonym stopniu.

11. OCENA ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

Podstawa prawna

Ocena oddziaływania na środowisko projektu RPO WP została przeprowadzona zgodnie z procedurą określoną w:

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62, poz. 627 z późniejszymi zmianami),
- dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001).

Streszczenie nietechniczne

Przedmiotem oceny oddziaływania na środowisko był projekt z dnia 10 stycznia 2007 r. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013.

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 uwzględnia zagadnienia określone art. 41. ust 2. ustawy Prawo ochrony środowiska. Zakres merytoryczny prognozy został uzgodniony z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym oraz Wojewodą Podkarpackim.

W prognozie przedmiotem oceny był wpływ na środowisko, zabytki oraz zdrowie ludzi realizacji działań określonych w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 w ramach poszczególnych priorytetów. Prognoza zawiera także przewidywane skutki dla obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów o ochronie przyrody oraz obszarów ochrony uzdrowiskowej. Ze względu na to, że dokument, jakim jest projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 ma charakter ramowy i posiada duży stopień ogólności, przyjęto, że szczegółowość opracowania Prognozy będzie adekwatna do stopnia szczegółowości analizowanego dokumentu.

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 jest dokumentem nawiązującym bezpośrednio do celów strategicznych, priorytetów i kierunków działań identyfikowanych w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020 i koncentruje się na wybranej grupie działań uzgodnionych z podmiotami i środowiskami zaangażowanymi w rozwój regionu, jest zgodny z programami regionalnymi (patrz tabela 2) oraz jest spójny z priorytetami i działaniami określonymi w Narodowej Strategii Spójności 2007 – 2013, Strategii Rozwoju Kraju (projekt) oraz Strategicznymi Wytocznymi Wspólnoty.

Zasięg realizacji działań w zidentyfikowanych osiach priorytetowych projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 obejmuje obszar całego województwa podkarpackiego.

Jako cel główny przyjęto **wzrost krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki oraz poprawa dostępności przestrzennej Podkarpacia**. W projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego przyjęto także cele szczegółowe określające najważniejsze obszary interwencji wymagające wsparcia w celu usunięcia głównych barier rozwojowych i podniesienia poziomu gospodarczego województwa. **Cele szczegółowe są następujące:**

1. Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy.

2. Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie sieci komunikacyjnej, informatycznej i energetycznej.
3. Zapobieganie degradacji środowiska i zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi.
4. Tworzenie warunków do rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia i pomoc społeczną, sport, turystykę oraz kulturę.
5. Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego określa także sposób wyłaniania konkretnych projektów, sposób monitorowania ich realizacji, a także wstępną alokację środków z podziałem na osie priorytetowe.

Należy zaznaczyć, że projekt RPO WP nie odnosi się to do konkretnych przedsięwzięć poza projektami kluczowymi dotyczącymi przede wszystkim inwestycji komunikacyjnych. Ponieważ, poza projektami kluczowymi, nie ma podanych jednoznacznych lokalizacji realizowanych przedsięwzięć, a działania zidentyfikowane w ramach priorytetów dotyczą terenu całego województwa, przy czym wyboru projektów dokonywać będzie instytucja zarządzająca projektem RPO WP.

W wyniku przeprowadzonych analiz i ocen stwierdzono, że **istotne niekorzystne oddziaływanie na środowisko, zabytki, zdrowie ludzi będą związane głównie z realizacją działań w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych:**

- **Infrastruktura techniczna** (oś priorytetowa 2),
- **Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom** (oś priorytetowa 3) – głównie etap realizacji projektów, w których będą przeprowadzane roboty budowlane,
- **Infrastruktura społeczna** (oś priorytetowa 4),
- **Spójność wewnątrzregionalna** (oś priorytetowa 5).

I tak:

Realizacja niektórych działań (głównie w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych tj. Infrastruktura techniczna, Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom, Infrastruktura społeczna, Spójność wewnątrzregionalna oraz Infrastruktura społeczna – patrz mapki nr 1, 2, 3, 4, na których zaznaczono obszary wystąpienia potencjalnych konfliktów powodowanych realizacją działań w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowej) zawartych w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 będzie niekorzystnie oddziaływać na środowisko, ale brak realizacji tych działań może także powodować negatywne oddziaływanie na środowisko – przede wszystkim w zakresie osi priorytetowych Infrastruktura techniczna oraz Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom. Należy zaznaczyć, że przewidywane niekorzystne oddziaływanie na środowisko będzie związane z realizacją poszczególnych projektów, ale funkcjonowanie zrealizowanych projektów będzie w sposób korzystny oddziaływać na środowisko np. projekty realizowane w ramach osi priorytetowej 3. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom.

Ponadto zaniechanie realizacji działań w zidentyfikowanych osiach priorytetowych może mieć negatywne konsekwencje gospodarcze (stagnacja, brak perspektyw rozwoju, a nawet zastój gospodarczy) oraz społeczne (utrata miejsc pracy, a co za tym idzie źródeł dochodu, co może doprowadzić do wzrostu zachowań patologicznych, a także powodować migrację ludzi młodych i wykształconych w poszukiwaniu lepszych warunków Życia), w związku z tym może wystąpić taka sytuacja, że realizacja działań mogących powodować znaczące niekorzystne oddziaływanie na środowisko w obrębie parków krajobrazowych czy istniejących, projektowanych bądź potencjalnych obszarów Natura 2000 będzie uzyskiwało

społeczną aprobatę, zwłaszcza, gdy będzie to związane z tworzeniem nowych miejsc pracy (nawet tylko na czas realizacji przedsięwzięcia np. nowe odcinki dróg o znacznym natężeniu ruchu, odnawialne źródła energii – duże farmy wiatrowe, zbiorniki retencyjne).

Z realizacją działań w ramach osi priorytetowej 3 tj. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom, a zwłaszcza z **realizacją przedsięwzięć z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej i racjonalnej gospodarki wodnej** związane będą niekorzystne oraz potencjalnie niekorzystne oddziaływania. Niekorzystne oddziaływania dotyczyć będą fazy realizacji wybranego projektu, a elementami środowiska najbardziej narażonymi na nie będzie różnorodność biologiczna oraz krajobraz (realizacja zbiorników retencyjnych z funkcją przeciwpowodziową).

Realizacja działań zidentyfikowanych w osi priorytetowej 4 tj. Infrastruktura społeczna, a zwłaszcza dotyczących **infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz inwestycji w turystykę i kulturę** bez wskazania bariery wzrostu wynikającej z ograniczonej pojemności środowiska przyrodniczego, jego wrażliwości może doprowadzić do zniszczenia wielu siedlisk przyrodniczych spowodowanych nadmiernym zagospodarowaniem czy penetracją turystyczną – dotyczy to głównie terenów cennych pod względem przyrodniczym oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa (mapka nr 5).

Prawdopodobieństwo wystąpienia istotnych, negatywnych oddziaływań związane jest z realizacją działań w ramach osi priorytetowej 5 tj. **Spójność wewnątrzregionalna**, a zwłaszcza dotyczących obszarów wiejskich położonych na obszarach cennych przyrodniczo, objętych już ochroną szczególną na podstawie ustawy o ochronie przyrody (w tym obszary Natura 2000) bądź przewidzianych do objęcia taką ochroną lub w ich sąsiedztwie. Można zaryzykować stwierdzenie, że rewitalizacja obszarów zdegradowanych, czyli obszarów wiejskich po byłych pegeerach korzystnie będzie oddziaływać nie tylko na środowisko, ale też będzie miało pozytywny aspekt społeczny.

Do niekorzystnych oddziaływań na środowisko należą m.in.:

- **Fragmentacja środowiska,**
- **Pogorszenie jakości niektórych elementów środowiska przyrodniczego** (głównie zanieczyszczenia powietrza, powierzchni ziemi łącznie z glebą zwłaszcza wzdłuż nowych szlaków komunikacyjnych, zmiany obecnego krajobrazu, zmniejszenie terenów rolniczych, a niektórych przypadkach leśnych),
- **Wzrost liczby ludności żyjących w obszarach o obniżonych standardach jakości powietrza atmosferycznego w obszarach zagrożonych zanieczyszczeniami głównie motoryzacyjnymi oraz hałasem komunikacyjnym,**
- **Możliwość wzrostu ilości konfliktów społecznych, zwłaszcza w obszarach szczególnie chronionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody** (głównie istniejące, projektowane i proponowane obszary sieci Natura 2000),
- **Zmiany mikroklimatu** w najbliższym sąsiedztwie retencyjnych zbiorników wodnych wielozadaniowych, a tym samym zmiany składu gatunkowego siedlisk w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorników,
- **Zmodyfikowanie fragmentów ważnych korytarzy ekologicznych, ciągów ekologicznych**, co może powodować utrudnienie w przemieszczaniu się zwierząt,
- **Likwidacja obecnych siedlisk przyrodniczych**, oraz powstanie zupełnie nowych zbiorowisk roślinnych związanych ze środowiskiem wodnym w przypadku realizacji retencyjnych zbiorników wodnych, a także może dojść do wzbogacenia fauny i flory w nowe gatunki związane ze środowiskiem wodnym,
- **Powstanie nowych barier ekologicznych (zwłaszcza nowe drogi).**

Działania przyjęte w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego WP w poszczególnych osiach priorytetowych, w szczególności wiążące się z potencjalnym znaczącym oddziaływaniem na środowisko, dotyczących rozwoju komunikacji, infrastruktury technicznej i gospodarki, określono w sposób uwzględniający zasadę zrównoważonego rozwoju, a wyznaczone kierunki działań zakładają rozwój gospodarczy regionu z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych.

Potencjalne obszary, na których przewiduje się wystąpienie konfliktów powodowanych działaniami realizowanymi w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych przedstawiono na mapkach nr 1, 2, 3, 4 stanowiących załączniki do Prognozy Oddziaływania na Środowisko Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013. Należy zaznaczyć, że są to wskazania bardzo ogólne i nie odnosi się to do konkretnych przedsięwzięć.

Ponadto obszary, na których przewiduje się wystąpienie potencjalnych konfliktów powodowanych realizacją działań w ramach RPO WP przedstawia mapa – załącznik nr 11.

W transgranicznym oddziaływaniu na środowisko bardzo istotne miejsce będą zajmować:

- Działania w zakresie rozbudowy transeuropejskich korytarzy komunikacyjnych i transportowych
- Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Wspólne przedsięwzięcia służące powstawaniu nowych, wykraczających poza region produktów turystycznych (tworzenie transgranicznej infrastruktury turystycznej, wymiana doświadczeń),
- Działania na rzecz zachowania obszarów cennych krajobrazowo oraz ochrony środowiska przyrodniczego (opracowywanie ujednoliconych planów zarządzania i udostępniania obszarów o wartościach przyrodniczo-krajobrazowych, doskonalenie funkcjonowania systemów obszarów prawnie chronionych, badania monitoringowe środowiska, i inne wspierane w ramach Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa).

Trudności napotkane przy opracowaniu Prognozy miały charakter trudności metodycznych i wynikały z rodzaju dokumentu, jakim jest projekt Regionalnego Programu Operacyjnego. Dotyczyły głównie braku możliwości odniesienia się do oddziaływań na środowisko ogólnych zapisów analizowanego projektu, przedstawienia rozwiązań minimalizujących wpływ na środowisko oraz opracowania wariantu alternatywnego. Utrudnienie stanowił również brak wypracowanych metod sporządzania prognoz do dokumentów strategicznych i programów operacyjnych.

Wątpliwość budzi realizacja działań w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych, Ponieważ będzie prowadzona z pominięciem ograniczeń wynikających z istnienia np. obszarów szczególnie chronionych w ramach sieci Natura 2000 (brak planów ochrony dla obszarów Natura 2000) czy obszarów ochrony uzdrowiskowej, co może powodować konflikty społeczne, przestrzenne. Wyjątek stanowią działania w ramach zidentyfikowanej osi priorytetowej 3. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom, zwłaszcza działanie 3.3. Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Reasumując Można stwierdzić, iż projekt Regionalnego Programu Operacyjnego WP w sposób ogólny, lecz w zasadzie wystarczający, ujmuje zagadnienia dotyczące ograniczania

lub zapobiegania negatywnym skutkom dla środowiska planowanego rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. W części zawiera działania (rozwój infrastruktury technicznej, infrastruktury ochrony środowiska, rewitalizacja miast, rewitalizacja pozostałych obszarów, zachowanie oraz ochrona bioróżnorodności i walorów krajobrazowej), których realizacja pozwoli na częściową kompensację negatywnego oddziaływania na środowisko realizacji projektu RPO WP.

Przebieg postępowania

- 21 marca 2005 r. Sejmik Województwa Podkarpackiego przyjął harmonogram prac nad RPO WP.
- 29 sierpnia 2005 r. został zmieniony harmonogram prac nad RPO WP przyjęty w dniu 21 marca.
- 29 września 2005 r. Marszałek województwa powierzył realizację prac związanych z postępowaniem w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dla RPO WP Podkarpackiemu Biuru Planowania Przestrzennego w Rzeszowie.
- 10 października 2005 r. opracowano zakres merytoryczny prognozy, który został przesłany celem uzgodnienia do Wojewody Podkarpackiego oraz do Podkarpackiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego. Zaproponowany zakres merytoryczny prognozy został uzgodniony z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym oraz Wojewodą Podkarpackim.

Zgodnie z uzgodnieniami w prognozie zawarto:

- informacje o zawartości prognozy oraz metodach zastosowanych przy sporządzaniu Prognozy,
 - informacje o zawartości, głównych celach projektu RPO WP oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
 - analizę i ocenę istniejącego stanu środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektu RPO WP,
 - analizę i ocenę stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
 - analizę i ocenę istniejących problemów ochrony środowiska istotnych z punktu widzenia RPO WP, w szczególności dotyczącą obszarów chronionych,
 - analizę i ocenę celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym i krajowym oraz sposoby uwzględnienia tych celów w projekcie RPO WP,
 - analizę i ocenę przewidywanego znaczącego oddziaływania na środowisko, zabytki,
 - ocenę rozwiązań mających na celu zapobieganie, usuwanie barier, ograniczanie i kompensację przyrodniczą przewidywanych negatywnych oddziaływań na środowisko realizacji działań w zidentyfikowanych osiach priorytetowych zawartych w projekcie RPO WP,
 - rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko mogących być rezultatem realizacji projektu RPO WP,
 - rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projekcie RPO WP, w tym wskazano napotkane trudności wynikające z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy,
 - informacje o przewidywanych metodach analizy realizacji projektu RPO WP,
 - informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
 - streszczenie w języku niespecjalistycznym.
- 15 listopada 2005 r. Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego zakończyło opracowywanie Prognozy oddziaływania na środowisko projektu RPO WP.

- W związku ze zmianą procedur przygotowywania programów operacyjnych opracowanych przez MRR (uwzględniających stanowisko KE w kwestii jednofunduszowości programów), zaistniała konieczność znacznego przeformułowania projektu RPO WP, a tym samym korekty Prognozy oddziaływania na środowisko.
- W lipcu 2006 r. przystąpiono do wprowadzania zmian w Prognozie oddziaływania na środowisko w odniesieniu do nowej wersji RPO WP.
- W terminie 15 września – 5 października 2006 r. odbyły się konsultacje społeczne Prognozy oddziaływania na środowisko projektu RPO WP. Ogłoszenie o możliwości składania wniosków i uwag do dokumentu zostało umieszczone na stronie internetowej urzędu marszałkowskiego oraz w prasie lokalnej.
- Kolejnym etapem konsultacji społecznych Prognozy były spotkania finalizujące III etap prac nad projektem RPO WP. Zostały one ogłoszone 11 stycznia 2007 r. Informacja o spotkaniach oraz możliwości składania uwag została przesłana do organów ochrony środowiska, Wojewody Podkarpackiego oraz potencjalnych beneficjentów (jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społeczno-gospodarczych). Informacja umieszczona została również w prasie o zasięgu krajowym i lokalnym oraz na stronie internetowej województwa podkarpackiego. W dniach 23 i 24 stycznia 2007 r. odbyły się w sumie 3 spotkania, na których konsultowana była również Prognoza oddziaływania na środowisko projektu RPO WP. W spotkaniach wzięło udział ok. 300 osób.

Kluczowe wnioski dla RPO WP płynące z prognozy oddziaływania na środowisko

Celem opracowania prognozy oddziaływania na środowisko projektu RPO WP była:

- Identyfikacja możliwych do określenia skutków środowiskowych (głównie pozytywnych oraz negatywnych) realizacji działań określonych w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych,
- Identyfikacja i eliminacja tych działań, których negatywne skutki środowiskowe pozostają w sprzeczności z wymogami prawa,
- Wskazanie, jeżeli jest to zasadne, rozwiązań alternatywnych przyczyniających się do zmniejszenia obciążeń środowiska.

Najważniejsze wnioski wynikające z prognozy oddziaływania na środowisko to:

- W RPO WP środowisko przyrodnicze powinno uzyskać rangę równorzędną zagadnieniom gospodarczym (znaczna część województwa objęta jest różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu tzn. znajdują się tu parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, projektowane oraz potencjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000),
- Oddziaływanie **zdecydowanie pozytywne** będzie związane z realizacją projektów dotyczących zachowania oraz ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- Projekt PO WP koncentruje się przede wszystkim na problematyce gospodarczej i społecznej w sposób ogólny odnosząc się do zagadnień środowiskowych w zdefiniowanych osiach priorytetowych za wyjątkiem Osi priorytetowej 3 *Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom* – 14% środków jest przeznaczonych na realizację działań, ale gros projektów, które będą realizowane w ramach m.in. takich osi priorytetowych jak: *Infrastruktura techniczna* czy *Infrastruktura społeczna* będzie sprzyjało ochronie środowiska. Ponadto realizacja projektów z osi priorytetowych *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* oraz *Pomoc techniczna* w sposób pośredni przyczyni się do poprawy jakości środowiska..
- Wpływ realizacji części projektów, w zidentyfikowanych osiach priorytetowych, na środowisko przyrodnicze został określony jako mieszany. I tak na etapie realizacji

projektów zaznaczy się negatywne oddziaływanie na środowisko, ale funkcjonowanie zrealizowanych projektów będzie miało pozytywny wpływ na środowisko, będzie sprzyjało ochronie środowiska,

- Oddziaływanie potencjalnie negatywne będzie związane z realizacją projektów, które będą związane robotami budowlanymi w terenach, które nie są jeszcze zainwestowane (drogi, nowe obiekty budowlane), ale etap funkcjonowania już zrealizowanych projektów przy uwzględnieniu niezbędnych wymogów środowiskowych będzie miał z reguły pozytywny wpływ na środowisko,
- Na etapie typowania projektów do realizacji istnieje potrzeba ograniczania możliwości wystąpienia konfliktów pomiędzy rozwojem gospodarczym, rozwojem infrastruktury komunikacyjnej, infrastruktury energetycznej, a ochroną przyrody oraz ochroną obszarów uzdrowiskowych,
- Na etapie typowania projektów do realizacji istnieje potrzeba ograniczania możliwości wystąpienia konfliktów pomiędzy realizacją działań w ramach zidentyfikowanych osi priorytetowych 2 i 3, a zwłaszcza działań w zakresie: Infrastruktury komunikacyjnej, Infrastruktury energetycznej, Infrastruktury ochrony środowiska (faza realizacji), Infrastruktury przeciwpowodziowej i racjonalnej gospodarki zasobami wodnymi, a ochroną przyrody (sieć obszarów Natura 2000),
- Wyrażna presja na środowisko oraz zabytki może być związana z realizacją działań określonych w osiach priorytetowych:
 - Infrastruktura techniczna – projekty z zakresu infrastruktury komunikacyjnej i energetycznej,
 - Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom – projekty z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej,
 - Infrastruktura społeczna – projekty z zakresu infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz inwestycji w turystykę i kulturę.
- Nie można w sposób jednoznaczny wykluczyć niekorzystnego wpływu niektórych projektów realizowanych w ramach osi priorytetowych na obszary Natura 2000 (np. drogi w obszarach Natura 2000, roboty budowlane dotyczące urządzeń przeciwpowodziowych i melioracyjnych, roboty budowlane dot. zbiorników małej retencji). W przypadku realizacji projektów w tych obszarach należy dokonywać wyboru projektów w taki sposób, aby ich realizacja była jak najmniej szkodliwa dla środowiska, a gdy to będzie niemożliwe należy rozważyć zastosowanie instrumentu, jakim jest kompensacja przyrodnicza,
- Najmniejsze znaczenie dla środowiska będą miały działania realizowane w ramach osi priorytetowej 1 (Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka) oraz osi priorytetowej 6 (Pomoc techniczna).
- Projekt RPO WP nie przewiduje realizacji przedsięwzięć mogących w sposób znaczący oddziaływać na środowisko, oraz takich, które jednoznacznie wskazują na możliwość niekorzystnego oddziaływania transgranicznego.
- Generalnie należy podkreślić, że funkcjonowanie zrealizowanych projektów w ramach RPO WP będzie sprzyjało ochronie środowiska, a tym samym będzie wywierało pozytywny wpływ na zdrowie ludzi i jakość ich życia.
- Pozytywny wpływ na zdrowie i życie ludzi będą miały projekty z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej, infrastruktury ochrony środowiska, infrastruktury przeciwpowodziowej oraz zwalczania i zapobiegania zagrożeniom.
- Projekt RPO WP w sposób ogólny, lecz w zasadzie wystarczający, ujmuje zagadnienia dotyczące ograniczania lub zapobiegania negatywnym skutkom dla środowiska planowanego rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. W części zawiera działania (rozwój infrastruktury technicznej, infrastruktury ochrony środowiska, rewitalizacja miast,

rewitalizacja pozostałych obszarów, zachowanie oraz ochrona bioróżnorodności i walorów krajobrazowej), których realizacja pozwoli na częściową kompensację negatywnego oddziaływania na środowisko realizacji projektu Programu.

Kierunki dokonanych zmian w RPO WP jako efekt opracowania i konsultacji społecznych oceny oddziaływania RPO WP na środowisko

Poniższa informacja dotyczy:

- Sposobu wykorzystania w projekcie RPO wyników udziału społeczeństwa w postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko.
- Sposobu wykorzystania w projekcie RPO ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko.

Ocena oddziaływania na środowisko projektu RPO WP spotkała się z pozytywnym odbiorem społeczeństwa oraz organów zainteresowanych problematyką ochrony środowiska podczas konsultacji społecznych. W następstwie konsultacji wpłynęły dwa formalne wnioski dotyczące Prognozy oddziaływania na środowisko:

- jeden z nich nie dotyczył realizacji działań określonych w RPO tylko budowy kopalni ropy naftowej w Zalesie w Rzeszowie,
- w drugim propozycje zmian dotyczyły głównie modernizacji sieci ciepłowniczych. Analiza propozycji zaproponowanych zmian wykazała, że są one bardzo szczegółowe, dotyczą przede wszystkim wykazania w prognozie, że modernizacji sieci ciepłowniczych ma pozytywny wpływ na środowisko. W odpowiedzi na wniosek wykazano m.in., że:
 - w prognozie nie można brać pod uwagę tylko jednego zakładu. RPO dotyczy terenu całego województwa i możliwości realizowania różnych przedsięwzięć z zakresu infrastruktury energetycznej,
 - ze względu na to, że w RPO WP nie ma wskazań lokalizacyjnych realizacji konkretnych projektów, ani nie wiadomo, jakie projekty będą realizowane, ocenie poddano realizację wszystkich projektów, które mogą być podejmowane w ramach działań określonych w osiach priorytetowych, poza tym ustawodawca uznał, że modernizacja elektrociepłowni może w sposób znaczący oddziaływać na środowisko, a o tym czy i w jakim stopniu oddziałuje na środowisko określi raport o oddziaływaniu na środowisko sporządzany dla konkretnego przedsięwzięcia. Mając powyższe na uwadze nie można w sposób jednoznaczny zakładać, że modernizacja elektrociepłowni oraz sieci ciepłowniczych nie będzie wpływała negatywnie na środowisko.

Najważniejszymi zmianami dokonanymi w projekcie RPO WP będącymi wynikiem ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko jest m.in.:

- przeznaczenie większej ilości środków na projekty realizowane w ramach osi priorytetowej 3 tj. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom przede wszystkim:
 - Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, gdzie wśród typów projektów, jakie mogą być realizowane w ramach RPO wprowadzono możliwość realizacji projektów dotyczących obszarów Natura 2000 oraz projekty z zakresu ochrony siedlisk i zachowania różnorodności gatunkowej,
 - Zwalczanie i zapobieganie zagrożeniom.
- uwzględniono najważniejsze zagrożenia oraz sposoby niwelowania zagrożeń, zwłaszcza w odniesieniu do lokalizacji zakładów zwiększonego ryzyka.
- określone zostały preferencje dla przedsięwzięć zapisanych w programach wojewódzkich, także z punktu widzenia zdolności niwelowania zagrożeń środowiskowych.

Instytucja Zarządzająca RPO WP zapewnia, że monitorowany będzie negatywny wpływ na środowisko, wynikający z realizacji Programu.

Monitorowanie wpływu na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013

Art. 10 Dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 roku w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko mówi, że „Państwa Członkowskie monitorują znaczący wpływ na środowisko, wynikający z realizacji planów i programów, aby między innymi, określić na wczesnym etapie nieprzewidziany, niepożądany wpływ oraz aby mieć możliwość odpowiedniego działania naprawczego”. W tym celu można wykorzystywać, stosownie do potrzeb, istniejące systemy monitoringu w celu uniknięcia powielania monitoringu.

W celu wypełnienia wymogów Dyrektywy dla potrzeb monitorowania wpływu na środowisko w RPO zostanie wykorzystany istniejący system monitoringu środowiskowego województwa podkarpackiego funkcjonujący w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Monitoring środowiska wykonywany jest przez Wojewodę Podkarpackiego za pośrednictwem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie. Wyniki monitoringu publikowane są na stronach internetowych www.wios.rzeszow.pl oraz corocznie wydawane w formie raportów „Stan środowiska w województwie podkarpackim”. W ramach obowiązków sprawozdawczych, dane uzyskiwane z monitoringu są przekazywane do Komisji Europejskiej, Europejskiej Agencji Środowiska oraz organów konwencji międzynarodowych. Monitoring środowiska prowadzony jest zgodnie z wymogami określonymi w dyrektywach (Ramowa Dyrektywa Wodna, Dyrektywa Rady 96/62/WE z dnia 27 września 1996 w sprawie oceny zarządzania jakością powietrza i dyrektyw pomocniczych – 1999/30/WE, 2000/69/WE, 2002/3/WE, 2004/107/WE).

W ramach Państwowego Monitoringu Środowiska realizowanego przez Wojewodę Podkarpackiego przy pomocy Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie prowadzony jest:

- monitoring jakości powietrza,
- monitoring jakości wód,
- monitoring gleb,
- monitoring hałasu (komunikacyjnego i przemysłowego),
- monitoring promieniowania elektromagnetycznego,
- monitoring przyrodniczy.

Informacje o stanie środowiska pochodzące z monitoringu zamieszczane są w „Raportach o stanie środowiska w województwie podkarpackim” i wykorzystywane m.in. przez jednostki administracji rządowej, samorządowej dla skuteczniejszego zarządzania środowiskiem za pomocą instrumentów prawnych takich jak: plany zagospodarowania przestrzennego, postępowanie w sprawie ocen oddziaływania na środowisko, programy ochrony środowiska, plany gospodarki odpadami, pozwolenia na wprowadzanie substancji do powietrza, pozwolenia wodno – prawne, pozwolenia na emisję pól elektromagnetycznych. Informacje dotyczące monitoringu przyrodniczego prowadzone są w ramach zintegrowanego monitoringu środowiska i publikowane przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska na stronie internetowej www.gios.gov.pl.

Na potrzeby monitorowania wpływu na środowisko projektów, które będą realizowane w ramach RPO, w tabeli przedstawiono propozycje wskaźników środowiskowych możliwych do zastosowania na poziomie projektu – wymienionych w Przewodniku po metodach ewaluacji.

Tabela nr 20. Propozycje wskaźników na poziomie projektów dla ilościowego określenia oddziaływań środowiskowych

Elementy środowiska wg Dyrektywy 2001/42 i/lub sektor gospodarki	Propozycje wskaźników na poziomie projektów dla ilościowego określenia oddziaływań, w tym oddziaływań skumulowanych, prognoz oraz monitoringu
Różnorodność biologiczna, flora i fauna	- Ilość opracowanych planów ochrony dla obszarów NATURA 2000, parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, - Liczba projektów związanych z zachowaniem różnorodności gatunkowej, ekosystemowej oraz krajobrazowej, - Ilość projektów, których głównym celem jest ochrona siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, zwierząt i grzybów, - Wartość nakładów poniesionych na działania minimalizujące tj. realizacja przejść dla zwierząt, likwidacja barier ekologicznych,
Zdrowie ludzi	- Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektów - Liczba osób zabezpieczonych przed pożarami lasów i innymi zagrożeniami, - Liczba projektów związanych z ochroną zdrowia, - Wartość nakładów poniesionych na ochronę zdrowia
Powierzchnia ziemi	- Powierzchnia terenów miejskich objętych procesem rewitalizacji, - Powierzchnia terenów zdegradowanych poddanych procesowi rekultywacji,
Wody (gospodarka wodno – ściekowa, ochrona przeciwpowodziowa, retencja wodna)	- Zmiana ilości nieoczyszczonych ścieków przemysłowych odprowadzanych do wód lub do ziemi, - Długość wybudowanych sieci infrastruktury kanalizacji sanitarnej w km, - Długość wybudowanych sieci infrastruktury kanalizacji deszczowej w km, - Zwiększenie liczby ludności korzystających z systemów wodno – kanalizacyjnych, - Powierzchnia terenów objętych ochroną przeciwpowodziową, - Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów, - Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów
Klimat (energetyka, odnawialne źródła energii)	- Potencjalna wytworzona moc zainstalowana pochodząca z odnawialnych źródeł energii - Ilość ciepła uzyskanego z alternatywnych źródeł, - Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza,
Komunikacja, transport	- Liczba osób korzystających z komunikacji miejskiej, - Liczba pasażerokilometrów w zakupionym/zmodernizowanym taborze komunikacji miejskiej
Odpady	- Liczba osób objętych systemem selektywnej zbiórki odpadów, - Liczba zmodernizowanych składowisk, - Liczba zrekultywowanych zamkniętych składowisk,
Dziedzictwo kulturowe, turystyka, krajobraz	- Wartość nakładów poniesionych na ochronę zabytków, - Liczba przebudowanych obiektów dziedzictwa kulturowego, - Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddana ochronie, - Liczba turystów odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego poddane ochronie

Przedstawione w tabeli wskaźniki dla projektów realizowanych w ramach RPO odnoszą się do analizy celów środowiskowych. Źródłem informacji powinny być raporty OOS, karty dokumentacyjne przedsięwzięcia w przypadku, gdy raport nie jest wymagany. Ważnych informacji dotyczących oddziaływań środowiskowych koniecznych do przeprowadzenia procesu monitorowania dostarczy procedura oceny projektów oraz system monitorowania realizowanych projektów.

W celu realizacji wymogów Dyrektywy SEA, podjęte zostaną działania pozwalające łagodzić ewentualne zagrożenia środowiskowe związane z wdrażaniem RPO. W związku z powyższym:

- monitoring efektów ekologicznych prowadzony będzie w czasie wdrażania oraz po realizacji RPO,
- na potrzeby monitorowania RPO zostanie powołany Koordynator ds. Środowiska,
- badana będzie spójność RPO z innymi dokumentami strategicznymi opracowywanymi na poziomie województwa,
- RPO będzie weryfikowany w kilkuletnich odstępach,
- zostanie zapewniony udział społeczeństwa przy weryfikowaniu RPO oraz podejmowaniu decyzji dotyczących przeznaczania środków na realizację działań w ramach osi priorytetowych.

W tabeli nr 2 zostały przedstawione wyjaśnienia dotyczące sposobu postępowania w stosunku do rodzajów wpływu lub obszarów potencjalnie zagrożonych, jakie wymienia dyrektywa w pierwszej kolejności.

Tabela nr 21. Działania podejmowane w zakresie monitorowania wpływu RPO na środowisko

Wymagania monitorowania ze względu na rodzaj wpływu oraz obszar potencjalnie zagrożony wg Dyrektywy 2001/42/WE	Zasady postępowania
1. Prawdopodobieństwo, czas trwania, częstotliwość, odwracalność	Potencjalne znaczące oddziaływanie na środowisko, powinno obejmować skalę oddziaływania, prawdopodobieństwo wystąpienia, wpływ wtórny, skumulowany, synergistyczny, skutki krótko-, średnio- i długoterminowe, wpływ stały i tymczasowy, pozytywny i negatywny. Parametry te będą przedmiotem analiz w raporcie 00Ś.
2. Skumulowany charakter wpływu	Obowiązkiem kumulowania wpływów należy objąć wszystkie zamierzenia inwestycyjne RPO w zakresie przewidzianym przez wskaźniki środowiskowe wymienione w tabeli nr 1. Kumulowanie się wpływów należy prowadzić dla całego terenu województwa. W uzasadnionych przypadkach obowiązkiem kumulowania wpływów można objąć obszary szczególnie chronione na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody oraz obszary ochrony uzdrowiskowej.
3. Wpływ transgraniczny	W przypadku stwierdzonego transgranicznego oddziaływania obowiązuje procedura określona w ustawie Prawo ochrony środowiska
4. Zagrożenia dla zdrowia ludzi lub dla środowiska	W przypadku projektów umiejscowionych w obszarach o przekroczonych standardach jakości środowiska i zdrowia ludzi (szczególności realizowanych w terenach o znacznym zagrożeniu awarią przemysłową lub w obszarach narażonych na zalanie wodami powodziowymi) gdzie realizacja jest podyktowana innymi ważnymi względami i nie ma dla nich alternatyw lokalizacyjnych konieczne jest przeprowadzenie analizy i oceny ryzyka stosownie do wymagań Dyrektywy 2003/105/WE z 16 grudnia 2003r. Projekty, których realizacja będzie stanowić bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia ludzi oraz powodować szczególnie znaczące zagrożenie dla środowiska nie powinny być realizowane w ramach RPO.
5. Rozmiar i zasięg przestrzenny (w tym wielkość populacji prawdopodobnie zagrożonej)	Uwzględnianie rzeczywistych rozmiarów zagrożeń oraz ich przestrzennego zasięgu ma uzasadnienie w przypadku nakładania się co najmniej kilku niekorzystnych oddziaływań na małych bądź wrażliwych obszarach i możliwe jest przy zastosowaniu technik GIS. W takich przypadkach należy rozpatrywać łącznie oddziaływania negatywne i pozytywne.
6. Wartość i wrażliwość obszaru potencjalnie zagrożonego z tytułu:	
6.1. Szczególnych właściwości naturalnych lub dziedzictwa kulturowego	Bilansem poszczególnych wpływów realizowanych przedsięwzięć powinny być obszary objęte ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody w tym projektowane i potencjalne obszary Natura 2000, obszary przewidziane do ochrony uwzględnione w Planie Zagospodarowania przestrzennego Województwa Podkarpackiego oraz obszary

	ochrony uzdrowiskowej
6.2. Przekroczonych standardów jakości lub wartości dopuszczalnych	Punktem odniesienia powinny być obszary, na których występują przekroczenia dopuszczalnych norm określonych w przepisach szczególnych dotyczących w szczególności emisji zanieczyszczeń do powietrza, poziomu hałasu, czystości wód powierzchniowych
6.3. Intensywnego użytkowania gruntów	Obszary miejskie oraz przemysłowe
6.4. Wpływ na obszar lub krajobraz posiadające uznany krajowy, wspólnotowy lub międzynarodowy status ochronny	Jak w 6.1. Wg obowiązującego prawa krajowego i wspólnotowego istniejące, projektowane oraz proponowane obszary Natura 2000 w sprawie przeprowadzania procedury ocen traktowane są równorzędnie

12. OCENA EX-ANTE (SZACUNKOWA) PROGRAMU

Raport dotyczący ww. oceny powstał w ramach ekspertyzy „Ocena szacunkowa projektów 16-stu Regionalnych Programów Operacyjnych oraz Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013” zrealizowanej przez WYG International Sp. z o.o. na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Raport został przygotowany przez zespół: Patrycja Brańka, prof. Marek Dutkowski, prof. Józefa Famielec, Tomasz Geodecki, prof. Kazimierz Górka, Małgorzata Gołabek, Krystyna Gurbiel, dr Tomasz Klimczak, Piotr Kopyciński, prof. Tadeusz Kudłacz, Michał Kudłacz, dr Stanisław Mazur, Magdalena Nalepa, Korneliusz Pylak, dr Marek Reichel, dr Piotr Serafin, dr Dariusz Woźniak.

Po ustaleniach z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego przyjęto, że podstawą przeprowadzanej oceny są wersje RPO dostarczone przez Ministerstwo zespołowi ewaluatorów do 31 sierpnia br. Po tym okresie zaktualizowane wersje dokumentów były jedynie rozpatrywane pod kątem wpływu dokonanych zmian na oceny przedstawiane w tekście raportu.

W przypadku województwa podkarpackiego przedmiotem oceny ex-ante był projekt RPO WP z 29 sierpnia 2006. Z uwagi na ciągle dokonujące się zmiany w treści Programu zespół ewaluatorów odniósł się także do zaktualizowanej wersji dokumentu z dnia 11 września 2006 r. i swoje uwagi w tym zakresie umieścił w aneksie do ww. raportu.

Ważnym elementem procesu ewaluacji były konsultacje z przedstawicielami zespołu zajmującego się przygotowaniem RPO WP. Konsultacje te zapoczątkowane zostały, zorganizowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, spotkaniem w dniu 5 października 2006 r. W trakcie spotkania zespół ewaluatorów zaprezentował zastosowaną metodologię oceny Programu i odniósł się do konkretnych uwag przedstawionych w ocenie poszczególnych części RPO WP.

Ocena RPO WP przeprowadzona została w odniesieniu do następujących zagadnień tematycznych:

1. *Diagnoza programu operacyjnego*
2. *Część projekcyjna programu operacyjnego*
3. *Spójność zewnętrzna programu operacyjnego*
4. *Ocena oczekiwanych rezultatów i oddziaływania*
5. *System wdrażania programu operacyjnego.*

W poszczególnych zagadnieniach tematycznych sformułowane zostały następujące główne pytania oceniające:

Ad 1:

Czy trafnie zidentyfikowane zostały wyzwania, potrzeby i problemy rozwojowe w regionie w sferach wsparcia programu, w tym specyficzne potrzeby i problemy wynikające z charakterystyki terytorialnej regionu?

Na ile przedstawiona diagnoza stwarza podstawę identyfikacji i priorytetyzacji celów rozwoju i zakresu interwencji?

Czy przedstawiona analiza SWOT stanowi pomost łączący diagnozę z częścią projekcyjną RPO?

Czy podstawy źródłowe oraz formalne aspekty opisów diagnostycznych są wystarczające poprawne?

Czy elementy diagnozy PO cechuje dostateczna spójność?

Ad 2:

Czy jasno zostało zdefiniowane w programie *co* (działania), *po co* (cele), *za pomocą czego* (instrumenty), *przez kogo* (podmioty), *kiedy* będzie podejmowane?

Czy trafnie sformułowane zostały cele i priorytety programu w stosunku do potrzeb zidentyfikowanych w opisach diagnostycznych, a także w analizie SWOT, w tym potrzeb specyficznych wynikających z charakterystyki terytorialnej regionu?

Czy w RPO przedstawione zostały uzasadnione ekonomicznie i społecznie sposoby rozwiązywania problemów zidentyfikowanych w części diagnostycznej?

Czy realne jest osiągnięcie celów zawartych w RPO przy założonej alokacji zasobów finansowych na poszczególne priorytety?

Ad 3:

Czy Program nie jest sprzeczny (jeżeli jest, następuje jasne sprecyzowanie, „co i w jakim zakresie” jest sprzeczne),

Czy Program uwzględnia ustalenia zawarte w porównywanych programach (politykach); dotyczy zwłaszcza tych, które stanowią wytyczne lub programy ogólniejsze.

Ad 4:

Czy wskaźniki są poprawne i uzasadnione merytorycznie?

Czy wskaźniki są logicznie powiązane z celami i priorytetami?

Czy związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy produktami, rezultatami i oddziaływaniami zostały prawidłowo zdefiniowane?

Czy wskaźniki są spójne w obrębie RPO oraz ze wskaźnikami zawartymi w NSRO?

Czy wskaźniki są mierzalne, dostępne, a koszt ich pozyskania nie jest nadmierny?

Czy wskaźniki i ich wartości docelowe tworzą podstawę dla przyszłego systemu monitoringu i ewaluacji wdrażania programu operacyjnego?

Czy w świetle zapisów programu operacyjnego (biorąc pod uwagę alokacje finansowe) wartości docelowe są realne i jaka jest szansa ich osiągnięcia?

Jaki będzie szacowany wpływ programu na realizację celów Strategii Lizbońskiej?

Jaki będzie szacowany wpływ programu na spójność terytorialną obszaru objętego wsparciem?

Ad 5:

Czy przyjęte rozwiązania prawno-organizacyjne spełniają wymogi programu operacyjnego współfinansowanego z funduszy strukturalnych w aspekcie przepisów krajowych i wspólnotowych?

Czy zaprojektowany system wdrażania jest zaprojektowany w sposób umożliwiający efektywną realizację programu i skuteczne osiągnięcie jego celów?

Dokonując oceny szacunkowej programu operacyjnego, zespół ewaluatorów uznał za trafny dobór obszarów diagnostycznych. Całą część diagnostyczną RPO WP uznał za użyteczną. Podobnie pozytywnie oceniona została analiza SWOT.

Zakres przywoływanych dla potrzeb rozważań diagnostycznych informacji i danych oraz sposób ich opisanie uznano za formalnie poprawne, aczkolwiek dostrzeżono potrzebę ich aktualizacji.

Poziom spójności elementów składowych diagnozy oceniono w sposób pozytywny. Stwierdzono, że jej wewnętrzna struktura na ogół odzwierciedla odpowiednie zalecenia metodyczne, a poszczególne elementy tworzą logiczną całość.

Mimo ogólnie pozytywnej oceny części diagnostycznej, zespół ewaluatorów wskazał jednak rekomendacje, które należałoby uwzględnić w trakcie dalszych prac nad dokumentem programu.

Według autorów tej oceny należy przede wszystkim:

- uzupełnić część diagnostyczną o dodatkowe elementy prognostyczne,
- dokonać ekstrapolacyjnego rozpoznania następstw dotychczasowych trendów rozwoju regionu przy założeniu braku interwencji,
- podnieść wartość informacyjną przywoływanych danych poprzez opisanie ich dynamiki, zestawienie ich z sytuacją w innych regionach, określenie ich konsekwencji dla procesów rozwoju region,
- zaktualizować dane,
- zapewnić pełną logiczną i merytoryczną korelację pomiędzy częścią diagnostyczną a jej syntezą wyrażoną analizą SWOT,
- zweryfikować zasadność przypisywania danych zjawisk i procesów do określonego wymiaru analizy SWOT.

Według ekspertów część projekcyjna RPO WP cechowała się ogólną poprawnością, wymagała jednak uzupełnienia i doprecyzowania.

Stopień spójności diagnozy z projektowanymi celami i priorytetami rozwoju, w kontekście zidentyfikowanych uwarunkowań rozwoju regionu uznano za poprawny.

Stwierdzono, że opis projektowanych interwencji uzasadnia ich ocenę jako potencjalnie skutecznych i efektywnych.

Równocześnie jednak zespół ewaluatorów wskazał rekomendacje, których uwzględnienie w dokumencie może przyczynić się do podniesienia jego jakości. Wśród najważniejszych rekomendacji uwzględnić należy przede wszystkim:

- hierarchizację problemów rozwojowych regionu,
- uzupełnienie charakterystyk celów szczegółowych i priorytetów,
- zdefiniowanie wskaźników dla celu głównego i celów szczegółowych, w tym określenie ich wartości bazowych i docelowych oraz sposobu i częstotliwości dokonywania ich pomiarów,
- weryfikację wskaźników produktu i rezultatu dla poszczególnych priorytetów rozwoju oraz przypisanie im wartości bazowych i docelowych,
- przygotowanie indykatywnego planu finansowego oraz dodatkowych tabel finansowych zgodnie z wzorem właściwego rozporządzenia,
- przygotowanie indykatywnego wykazu dużych projektów (major projects), listy programów pomocy publicznej oraz wykazu projektów kluczowych,
- uzupełnienie opisu systemu zarządzania wdrażaniem RPO WP.

Według oceny zespołu ewaluatorów zachowana została spójność zewnętrzna RPO WP z nadrzędnymi dokumentami programowymi (*Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, Strategią Lizbońską, Narodowych Strategicznymi Ramami Odniesienia*) oraz podstawowymi krajowymi politykami i programami ochrony środowiska, jak i z *PO Rozwój Polski Wschodniej* oraz *Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020*.

Spójność zewnętrzną Programu uznano za logiczną konsekwencję prawidłowego, w rozumieniu programowym, „usytuowania” tych dokumentów względem siebie. Jego istotą jest przyjęcie założenia, że *RPO WP* jest opracowaniem stanowiącym operacjonalizację celów rozwojowych wyrażonych przez społeczność regionalną w *SRWP* w zakresie domen interwencji ujętych w NSRO.

Ogólnie poziom spójności *RPO WP* z analizowanymi dokumentami oceniono wysoko.

Zgodnie z oceną zespołu ekspertów, analizowana wersja dokumentu nie zapewniała właściwego przyporządkowania i rozróżnienia pomiędzy wskaźnikami produktu, rezultatu i oddziaływania. W związku z powyższym lista wskaźników *RPO WP* wymagała opracowania od początku.

Za poprawne i uzasadnione uznano jedynie wskaźniki celu głównego jako wskaźniki oddziaływania, ewentualne wskaźniki kontekstowe, ale nie rezultatu. Ponadto wskaźniki rezultatu celu głównego winny zawierać miary wpływu *RPO WP* na wzrost PKB oraz spadek bezrobocia w regionie, obliczone na podstawie modelu HERMIN.

Zespół ewaluatorów wskazał ponadto, iż kompletne są również wskaźniki celów szczegółowych, lecz wskaźniki rezultatu winny być przyporządkowane osiom priorytetowym. Konieczne jest przy tym określenie wartości bazowych i docelowych wszystkich wskaźników.

System wdrażania programu operacyjnego uznany został za zbyt ogólny i opierający się głównie na rozporządzeniach unijnych, NSRO i dostępnych w chwili opracowywania *RPO WP* wytycznych MRR.

Uwzględniając nadrzędny cel opisu systemu wdrażania, którym jest pokazanie sposobu funkcjonowania całego systemu jako układu przejrzystego, sprawnego i efektywnie działającego należy oprócz uwypuklenia kompetencji poszczególnych instytucji zarysować sposób ich funkcjonowania, wzajemnej współpracy na rzecz wdrażania *RPO WP*, wskazać instytucje pośredniczące (wdrażające).

Dokonane zmiany w *RPO WP* wynikające z wniosków i rekomendacji zawartych w ww. raporcie

Ocena ex-ante *RPO WP* dokonana przez zespół ewaluatorów umożliwiła dokonanie następujących korekt i uzupełnień programu:

- skorygowano i uszczegółowiono zapisy diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej regionu,
- uporządkowano kwestie związane z diagnozą, zwłaszcza pod kątem jej spójności z analizą SWOT i częścią projekcyjną programu,
- ujednolicono dobór właściwych danych statystycznych zarówno pod względem ich rodzaju, jak i jednolitego okresu odniesienia,
- podniesiono wartość informacyjną przywoływanych danych poprzez ich zaktualizowanie oraz opisanie ich dynamiki, zestawienie ich z sytuacją w innych regionach, określenie ich konsekwencji dla procesów rozwoju regionu,
- zweryfikowano zasadność przypisywania danych zjawisk i procesów do określonego wymiaru analizy SWOT,
- dokonano oceny zasadności wskazanych w osiach priorytetowych obszarów interwencji, zwłaszcza w zakresie ich trafności, skuteczności i efektywności, uwzględniając uwarunkowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu,
- wskazano na hierarchizację problemów rozwojowych regionu, przede wszystkim w części opisowej osi priorytetowych Programu,
- uszczegółowiono opisy osi priorytetowych,
- przeanalizowano ponownie i uzupełniono kwestię spójności zewnętrznej, przede wszystkim na poziomie ustaleń diagnostycznych, jak i w sferze priorytetowych obszarów interwencji, pomimo, że spójność zewnętrzna z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi została pozytywnie oceniona przez ewaluatorów,

- dopracowano listę wskaźników RPO WP - przyjęto wartości bazowe wskaźników jako „0”, oszacowano ich wartości docelowe w roku 2013 w oparciu o model ekonometryczny HERMIN; dodatkowo w załączniku nr 17 umieszczono *wskaźniki kontekstowe* w celu pokazania tła rozwoju społeczno-gospodarczego województwa w chwili rozpoczęcia realizacji Programu.

Wzięto pod uwagę także sugestie ewaluatorów w zakresie przedstawienia sposobu funkcjonowania całego systemu wdrażania. Wskazano na możliwość realizacji konkretnych osi priorytetowych przez instytucje pośredniczące. Określono zakres wzajemnej współpracy jednostek organizacyjnych wdrażających RPO WP.

Pełny tekst oceny szacunkowej ex-ante RPO WP został zamieszczony w systemie SFC 2007 (**System for Fund management in the European Community 2007-2013**).

WYKAZ SKRÓTÓW

B+R	Badania i rozwój
DPR	Departament Koordynacji Polityki Regionalnej
EBI	Europejski Bank Inwestycyjny
EFR	Europejski Fundusz Rybacki
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFROW	Europejski Fundusz Rolny Rolnictwa Obszarów Wiejskich
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EQUAL	Inicjatywa Wspólnoty wspierająca działania na rzecz stworzenia większej liczby miejsc pracy i zapewnienia dostępu do niej w Unii Europejskiej
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICT	Technologie Informacyjne i Komunikacyjne (ang. <i>Information and Communication Technology</i>)
IK RPO	Instytucja Koordynująca Regionalny Program Operacyjny
INTERREG	Inicjatywa Wspólnoty wspierająca współpracę transregionalną, międzynarodową i międzyregionalną w Unii Europejskiej
ISPA	Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej (ang. <i>Instrument for Structural Policies for Pre-Accession</i>)
IZ	Instytucja Zarządzająca
jst	Jednostka samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KWP	Komenda Wojewódzka Policji
MF	Ministerstwo Finansów
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
NUTS	Klasyfikacja jednostek terytorialnych do celów statystycznych (ang. <i>Nomenclature of Territorial Units for Statistics</i>)
PHARE	Program pomocy Polsce i Węgrom w restrukturyzacji gospodarki (ang. <i>Poland-Hungary Assistance for Restructuring of their Economies</i>)
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PKB <i>per capita</i>	Produkt Krajowy Brutto na mieszkańca
PO	Program Operacyjny
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
RLM	Równoważna Liczba Mieszkańców

RP	Rzeczpospolita Polska
RPO	Regionalny Program Operacyjny
RPO WP	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013
RSI	Regionalna Strategia Innowacji
SAPARD	Program pomocy przedakcesyjnej dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich (ang. <i>Pre-Accession Assistance for Agriculture and Rural Development</i>)
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego
SWOT	Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju (ang. <i>Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats</i>)
TEN-T	Transeuropejskie Sieci Transportowe
UE	Unia Europejska
WE	Wspólnota Europejska
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

ZAŁĄCZNIKI

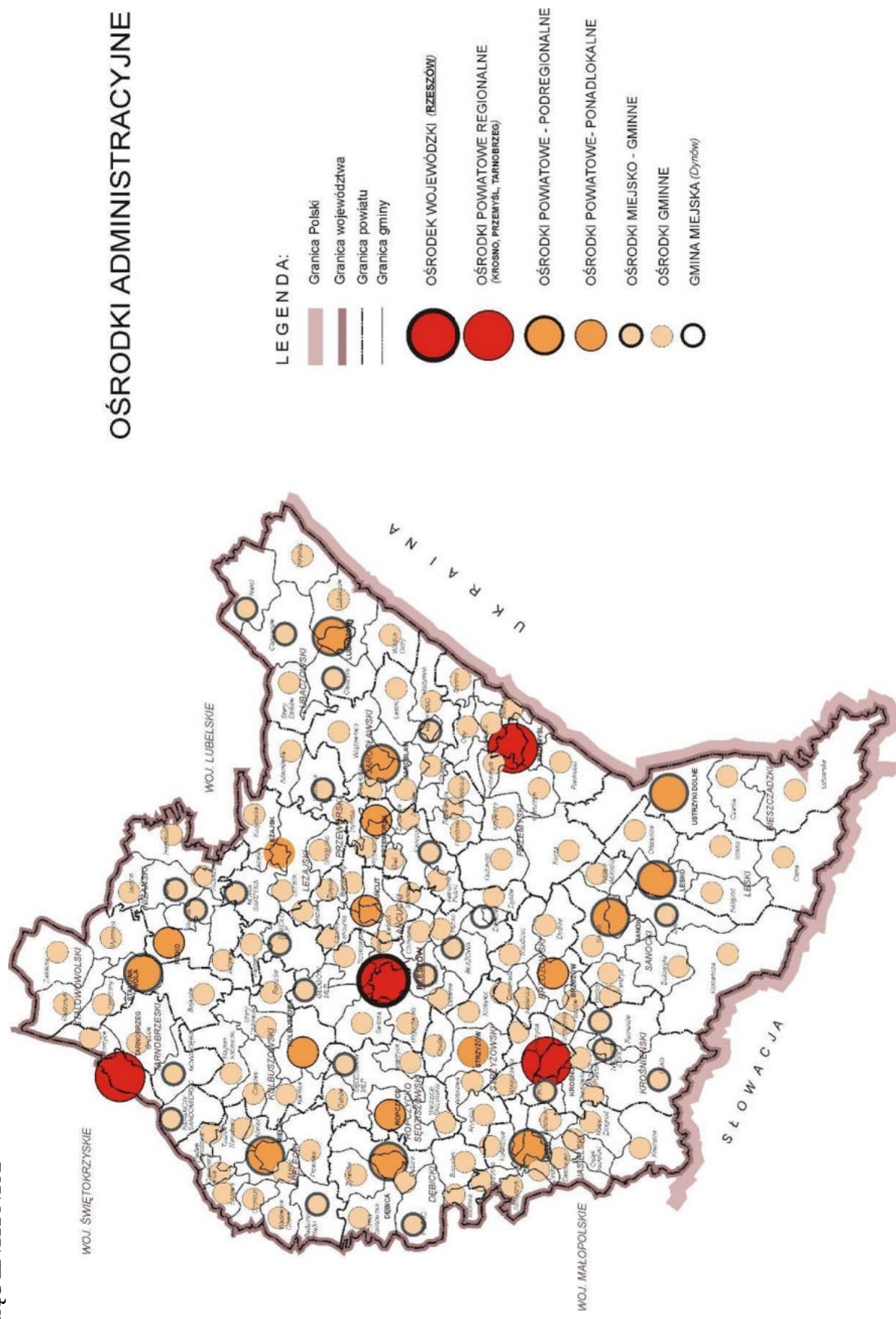
Załącznik nr 1	Indykatywny wykaz dużych projektów.
Załącznik nr 2	Ośrodki administracyjne.
Załącznik nr 3	Obszary aktywności gospodarczej.
Załącznik nr 4	Komunikacja.
Załącznik nr 5	Walory przyrodnicze Podkarpacia.
Załącznik nr 6	Obszary zmarginalizowane gospodarczo i społecznie.
Załącznik nr 7	Zagrożenia naturalne i technologiczne.
Załącznik nr 8	Edukacja.
Załącznik nr 9	Walory turystyczne i dziedzictwo kulturowe.
Załącznik nr 10	Ochrona zdrowia, opieka społeczna.
Załącznik nr 11	Obszary, na których przewiduje się wystąpienie potencjalnych konfliktów powodowanych realizacją działań w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego.
Załącznik nr 12	Działania o charakterze inwestycyjnym i modernizacyjnym finansowane z publicznych środków krajowych na terenie województwa podkarpackiego w latach 1999-2004.
Załącznik nr 13	Zestawienie środków pomocowych pozyskanych przez różne podmioty z obszaru województwa podkarpackiego w ramach alokacji dostępnej w okresie przedakcesyjnym.
Załącznik nr 14	Prognozowana po ponad dwóch latach wdrażania kwota środków, którą może pozyskać województwo podkarpackie w ramach programów operacyjnych funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Funduszu Schengen, Inicjatyw Wspólnotowych oraz Mechanizmów Finansowych.
Załącznik nr 15	Orientacyjna lokalizacja projektów dofinansowywanych w ramach wybranych funduszy unijnych (bez Programu SAPARD).
Załącznik nr 16	Wartość przyznanego dofinansowania przez Zarząd Województwa z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w zł) – I i III Priorytet ZPORR bez dz. 3.4 w przeliczeniu na 1 mieszkańca w układzie powiatowym. Stan na koniec października 2006 r.
Załącznik nr 17	Lista wskaźników kontekstowych.
Załącznik nr 18	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych – aglomeracje z terenu województwa podkarpackiego wg aktualizacji przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 07.06.2005 r.*
Załącznik nr 19	Tabela wydatków w ramach poszczególnych kategorii earmarking’u.

* Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych podlega okresowej aktualizacji, stąd przedstawiona lista aglomeracji może ulec zmianom.

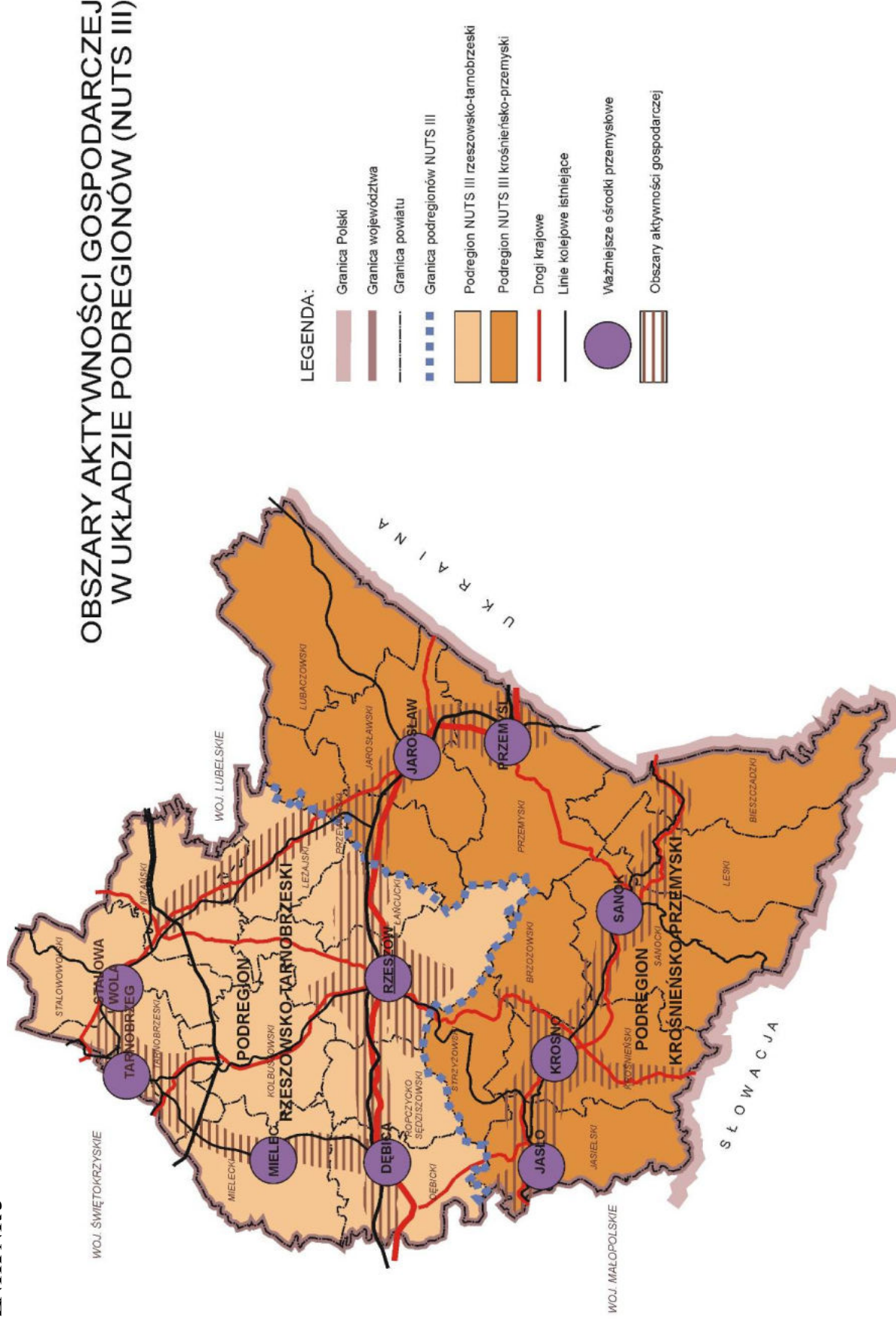
ZAŁĄCZNIK NR 1

Nie zidentyfikowano na obecnym etapie tworzenia RPO WP żadnych dużych projektów w rozumieniu art. 39 Rozporządzenia (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

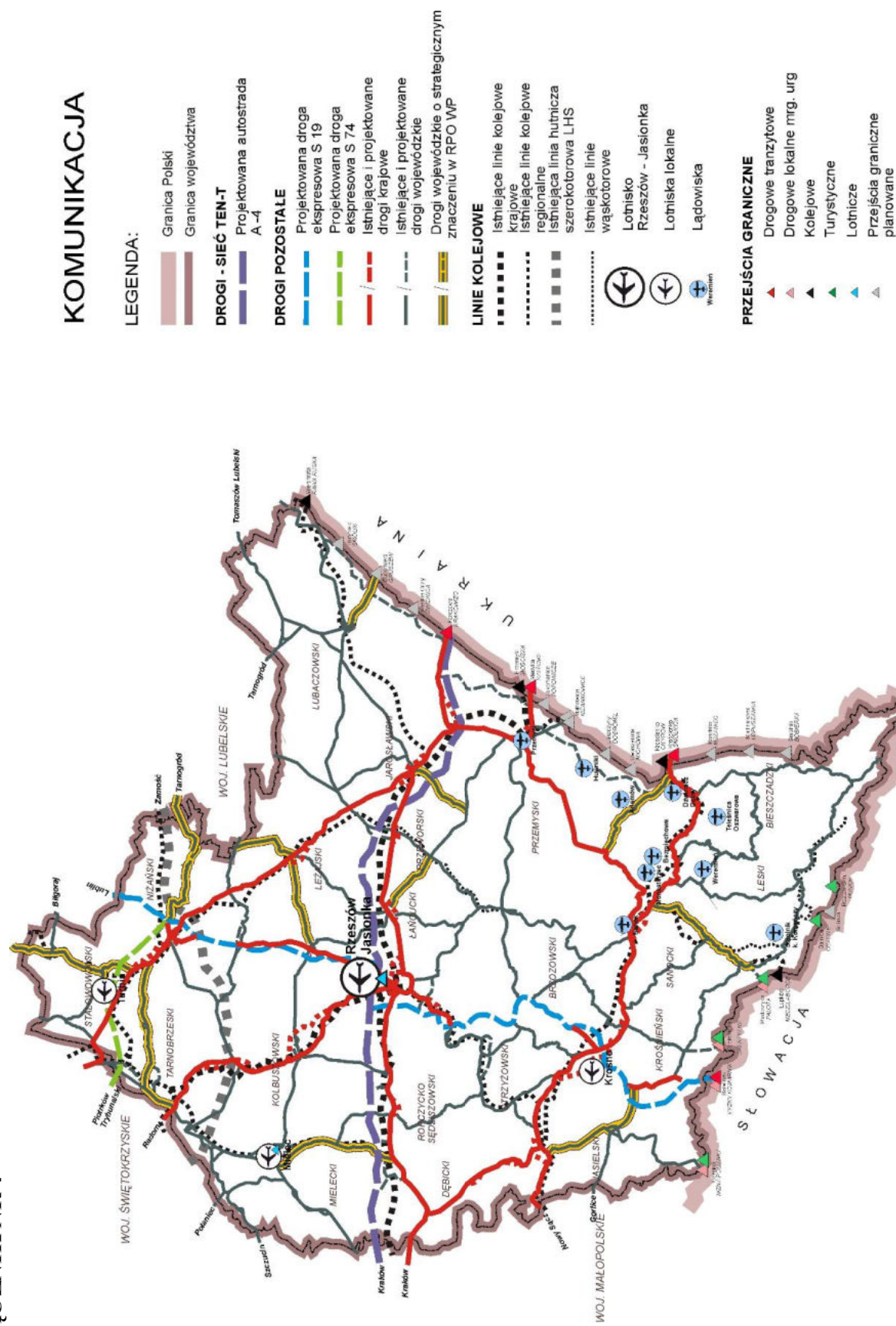
ZALĄCZNIK NR 2

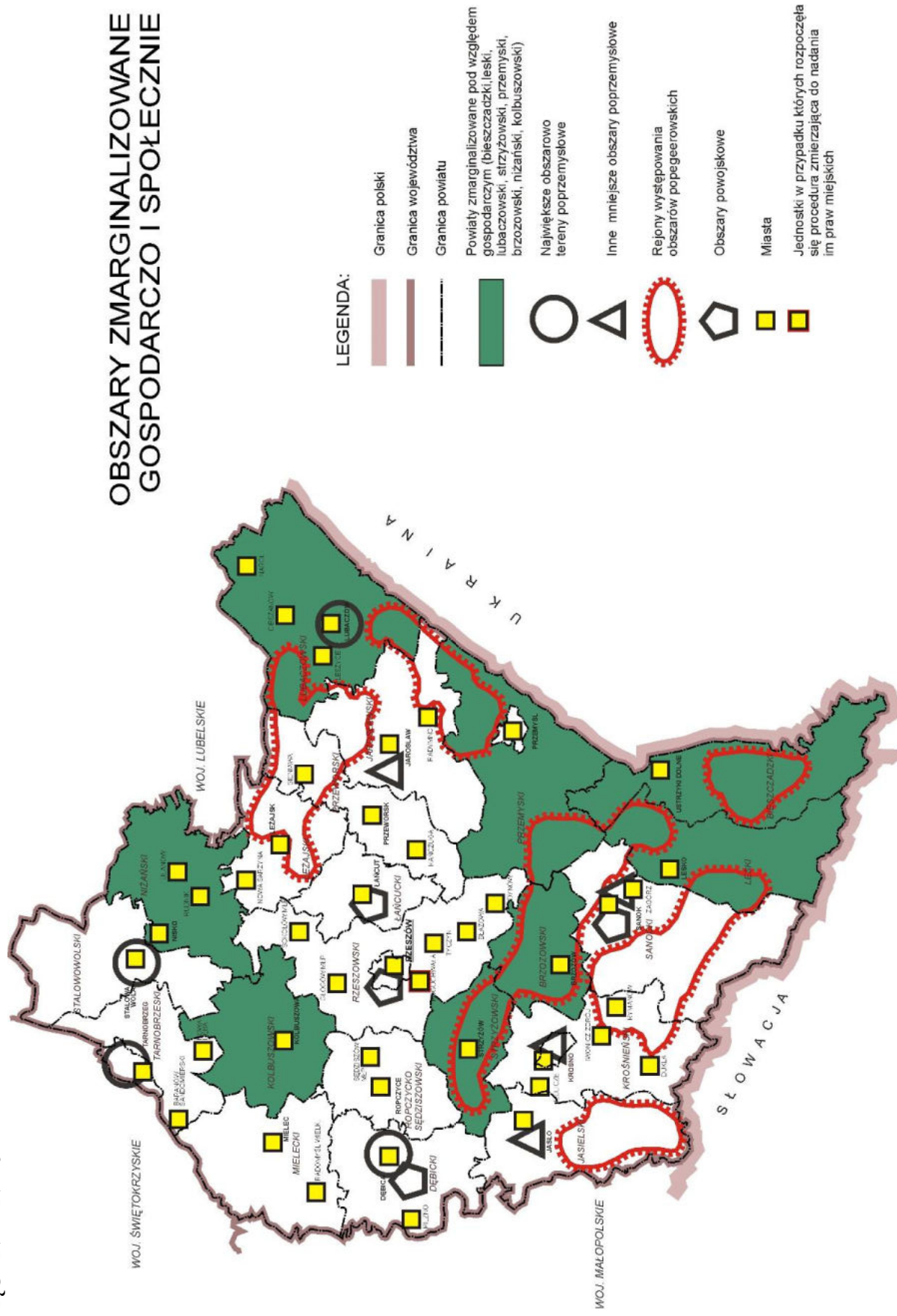
ZALĄCZNIK NR 3

Załącznik nr 4

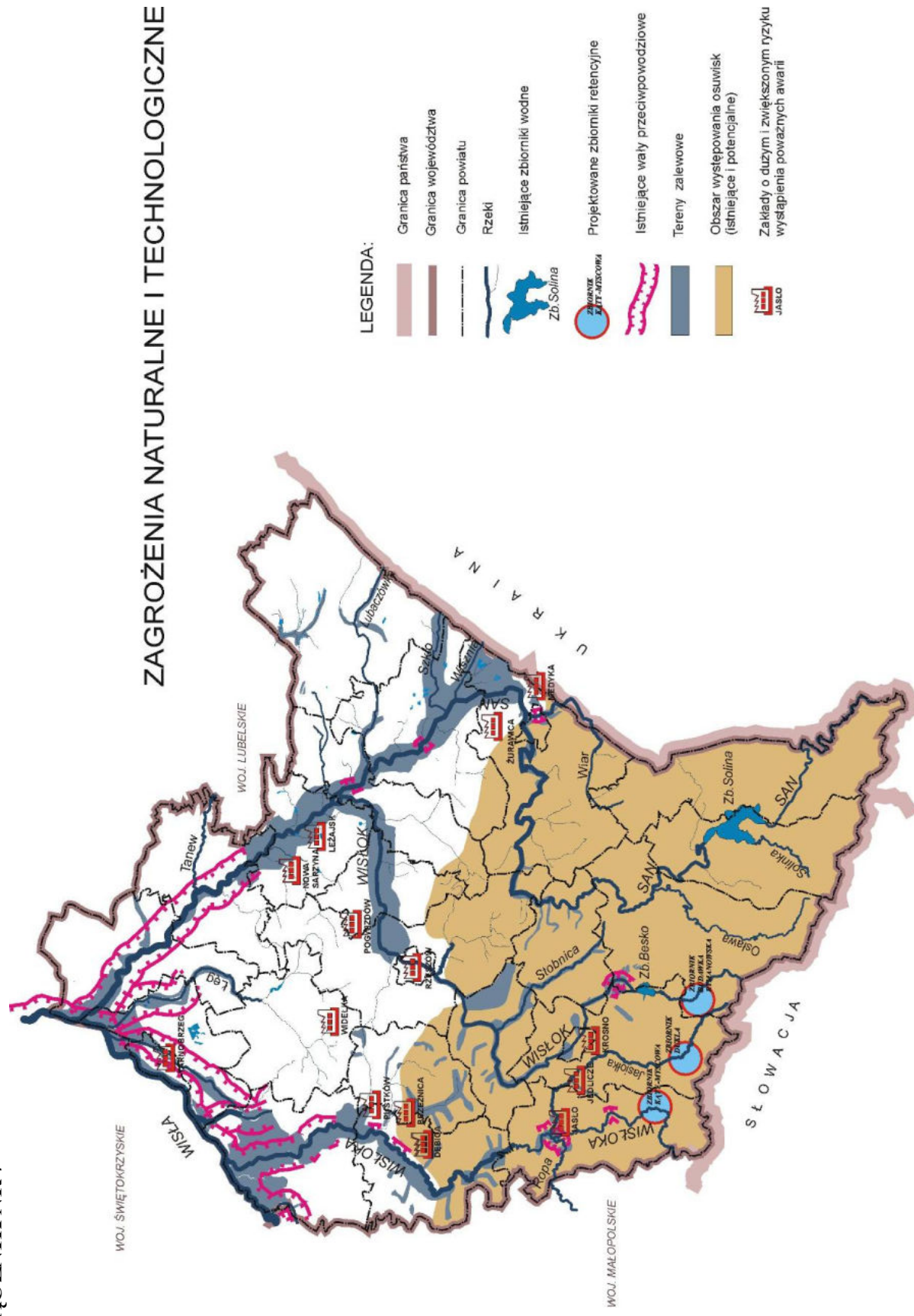

ZALĄCZNIK NR 6

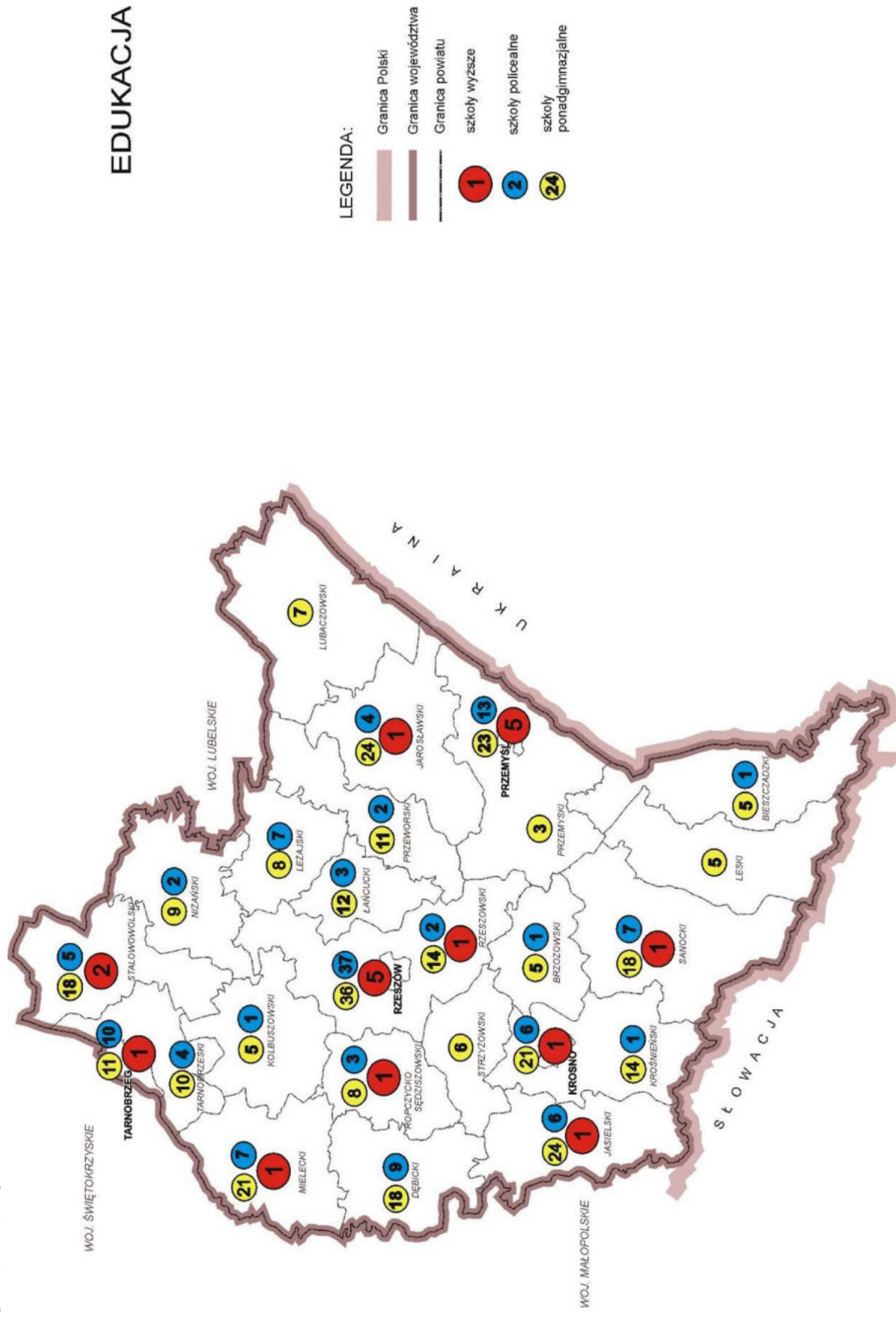

Załącznik nr 7

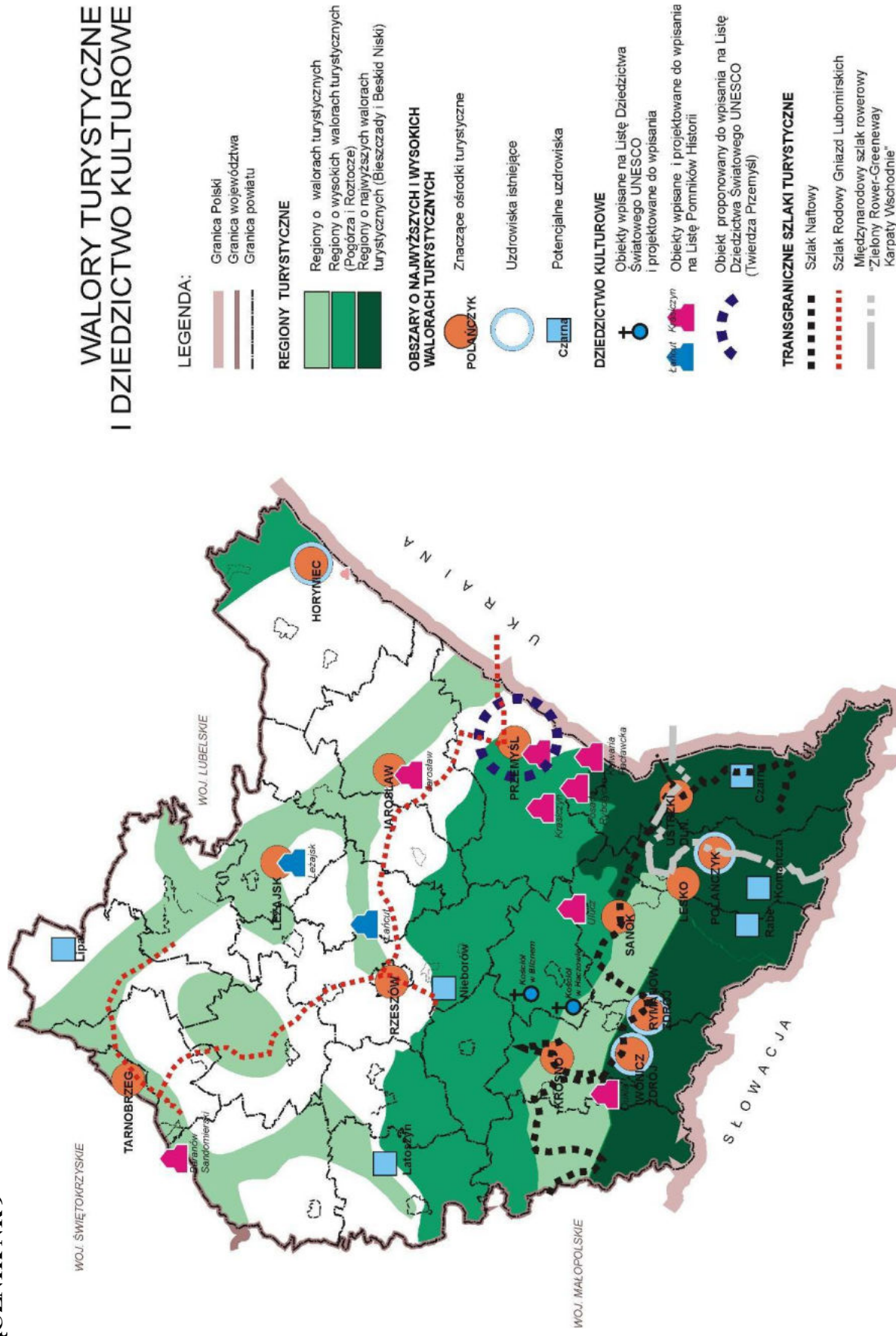
ZAGROŻENIA NATURALNE I TECHNOLOGICZNE

ZAŁĄCZNIK NR 8

ZAŁĄCZNIK NR 9

Map of Lubelskie voivodeship showing the number of enterprises in various sectors by county. The map is color-coded by sector: green for agriculture, yellow for industry and construction, and red for trade, services, and tourism. Each county is labeled with its name and the number of enterprises in each sector. The map also shows the borders with neighboring voivodeships: Świętokrzyskie, Małopolskie, and Śląskie, as well as the borders with Poland (Polska) and Slovakia (Słowacja).

County	Agriculture (Green)	Industry and Construction (Yellow)	Trade, Services, and Tourism (Red)
Stalowski	1	3204	34
Żyrardowski	1	3145	15
Tarnobrzegi	1	2150	15
Nisko	1	148	21
Radomski	1	2157	51
Mielecki	1	2157	51
Kolbuszowski	1	148	21
Kolbuszowski	1	5492	55
Rzeszowski	1	191	21
Rzeszowski	1	7609	105
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzeszowski	1	3328	1
Rzeszowski	1	2155	19
Rzeszowski	1	2192	17
Rzeszowski	1	2192	33
Rzesz			

ZALĄCZNIK NR 12

Działania o charakterze inwestycyjnym i modernizacyjnym finansowane z publicznych środków krajowych na terenie województwa podkarpackiego w latach 1999-2004

L.p.	Źródło finansowania (nazwa podmiotu finansującego)	Typ działań (nazwa przedsięwzięcia)	Wydatkowane środki publiczne w złotych w latach					
			1999	2000	2001	2002	2003	2004
1.	Budżet państwa - Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Podkarpacki Oddział Regionalny	Program sto milionów - 2000 (budowa wodociągów i kanalizacji na terenach wiejskich, budowa i modernizacja dróg gminnych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich oraz dróg powiatowych na terenach wiejskich)			6 762 686			
2.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Poprawa stanu zabezpieczenia przeciwpowodziowego obszarów leśnych Lasów Państwowych, przyłączających do nich lasów państwowych, gruntów rolnych oraz obszarów zabudowlanych.			140 000	550 300		480 500
3.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Budowa nowoczesnej szkoły produkującej materiał sadzeniowy w systemie kontenerowym, tj. z zakrytym systemem korzeniowym.				970 000		
4.	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska	Działania w zakresie ochrony środowiska oraz retencji wodnej w Lasach Państwowych.		60 000		62 800		
5.	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie	Realizacja zadań w zakresie ochrony środowiska i gospodarki wodnej	36 933 154	26 292 579	19 004 277	27 392 118	52 240 671	12 441 413
6.	Ministerstwo Nauki i Informatyzacji (b. Komitet Badań Naukowych)	Do finansowania projektów celowych	8 560 000	10 004 000	8 685 400	8 767 003	17 251 207	9 909 000
7.	PPL Warszawa	Prace modernizacyjne i inwestycyjne realizowane w Porcie Lotniczym Rzeszów-Jasionka	16 200 000	2 700 000	36 800 000	6 700 000	700 000	600 000
8.	Budżet Państwa	Prace modernizacyjne i inwestycyjne realizowane w Porcie Lotniczym Rzeszów-Jasionka		200 000	300 000	5 200 000	300 000	17 700 000
9.	Budżet Państwa - Wojewódzki Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny	11 000	19 600				
10.	Budżet Państwa - Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny		51 000				
11.	Budżet Państwa - Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwałach	Infrastruktura techniczna (budowa parkingu), wyposażenie.	120 000	150 100	77 400	28 500	74 500	99 746
12.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Weterynarii	Modernizacja infrastruktury technicznej, budowa i przebudowa przyłączy sieci kanalizacji, zakup wyposażenia i specjalistycznego sprzętu laboratoryjnego.	150 000	89 100	206 448	251 491	250 592	75 961
13.	Budżet Państwa - Powiatowe Inspektoraty Weterynarii	Modernizacja infrastruktury technicznej, zakup wyposażenia i specjalistycznego sprzętu laboratoryjnego.		105 400	25 552	180 600	424 392	223 997
14.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych	Zakup wyposażenia, prace modernizacyjne, instalacja przeciwdymna i alarmowa.		97 900	146 171	119 900	304 498	858 643
15.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa	Modernizacja infrastruktury technicznej i obiektów szkoleniowych, budowa sieci komputerowej, rozbudowa Laboratorium Wojewódzkiego, zakup wyposażenia.		247 900	339 147	149 800	178 795	250 000
16.	Budżet Państwa - Budowa i utrzymanie urządzeń melioracji wodnych podstawowych.	Inwestycje	4 612 000	4 612 000	6 443 000	9 200 000	6 700 000	6 000 000
17.	Budżet Państwa - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	Inwestycje	14 016 000	9 263 900	4 948 053	16 183 900	44 790 255	32 475 000
18.	Budżet Państwa - Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Rybackiej	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny			96 637	125 000	104 412	110 000
19.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej	Zakup wyposażenia, przebudowa budynku administracyjnego wspólnie z WINB - 2003-2004 r.	81 000	15 300	20 000	14 500	419 500	909 986
20.	Budżet Państwa - Podkarpacki Urząd Wojewódzki	Rozbudowa i modernizacja DPG Barwink, Medyka, Krosienko, Korcowa 1999-2004 r.	11 846 000	11 626 600	4 026 200	16 311 200	8 781 700	6 076 500
21.	Budżet Państwa - Inspekcja Transportu Drogowego	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny				5 000	164 907	
22.	Budżet Państwa - Inspektorat Nadzoru Budowlanego	Przebudowa budynku administracyjnego WINB wspólnie z WIH - 2003-2004 r.; zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny	26 900	29 000	44 991	79 400	811 968	748 999
23.	Budżet Państwa - Wojewódzki Ośrodek Informatyki Terenowy Bank Danych	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny.			148 000	200 000	158 997	299 914

ZALĄCZNIKI

24.	Budżet Państwa - Podkarpacki Urząd Wojewódzki	Sieci komputerowe, roboty modernizacyjne budynków, wyposażenie oraz zakup sprzętów i materiałów.	441 000	699 000	489 000	2 318 000	2 582 926	2 775 960
25.	Budżet Państwa - Wojewódzka Komenda Policji	Zakup, adaptacja i modernizacja oraz wyposażenie jednostek i posterunków policji, sieć komputerowa i modernizacja systemu łączności, budowa sieci logistycznej w budynku laboratorium kryminalistki KW P w Rzeszowie.	1 880 000	1 917 700	1 656 000	4 005 000		
26.	Budżet Państwa - Państwowa Straż Pożarna	Zakup, sprzęt, ratownictwa przeciwpożarowego, przebudowy i modernizacje budynków, budowa bazy szkoleniowej dla potrzeb ratownictwa wodnego - 2002-2004	724 000	2 519 600	1 624 387	1 701 466	2 974 403	4 875 493
27.	Budżet Państwa - Podkarpacki Urząd Wojewódzki	Modernizacja systemu wykrywania i alarmowania oraz zakupu sprzętu	310 000	318 600	279 979	420 000	179 986	144 954
28.	Budżet Państwa - Jednostki samorządu terytorialnego	Tworzenie powiatowych i gminnych zespołów reagowania						1 589 970
29.	Budżet Państwa - Kuratorium Oświaty	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny	9 000	25 700	54 185	54 300	104 500	70 993
30.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Farmaceutyczny	Wyposażenie oraz budowa Laboratorium Kontroli Jakości Leków	24 000	29 600	10 000	5 000	219 500	1 500 000
31.	Budżet Państwa - Wojewódzkie Centrum Analiz i Nadzoru w Ochronie Zdrowia	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny oraz specjalistyczny sprzęt laboratoryjny		15 000	19 877	25 000	54 500	10 000
32.	Budżet Państwa - Jednostki samorządu terytorialnego	Zakupy sprzętu w ramach tworzenia stanowisk pracy w/jsd dla realizacji zadań wynikających z autostanowienia pomocy społecznej				70 000	50 000	1 729 767
33.	Budżet Państwa - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	Investycje, modernizacja, wyposażenie.	244 000	220 000	84 000	105 000	837 127	1 173 293
34.	Budżet Państwa	Investycje - budowa oświetleń w gminach			2 678 308	7 036 300	2 091 329	2 339 994
35.	Budżet Państwa - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków	Zakupy obejmujące samochody służbowe, sprzęt komputerowy i poligraficzny		20 000	19 721	40 000	63 699	50 000
36.	Budżet Państwa - Zespół Parków Krajobrazowych	Wyposażenie w tym adaptacja budynku w Holubi w 2001 r. oraz wyposażenie na stworzenie bazy Ośrodka Edukacji Ekologicznej dla ZPK w Przemyślu - 2002 r.		16 996	59 000	71 000	108 860	4 000
37.	Budżet Państwa	Program rozwoju dla Eksporterów PRE w ramach programu PHARE 2000					242 208	225 773
38.	Budżet Państwa	Program Rozwoju Przedsiębiorstw PRP w ramach programu PHARE 2000					53 854	92 243
39.	Budżet Państwa	Tworzenie Środowiska Wspierającego Rozwój Regionalnej Przedsiębiorczości OWB w ramach programu PHARE 2000					684 133	740 480
40.	Budżet Państwa	Program Rozwoju Przedsiębiorstw Eksportowych PRPE w ramach programu PHARE 2001					12 613	294 726
41.	Budżet Państwa	Program Rozwoju Przedsiębiorstw PRP w ramach programu PHARE 2001						162 573
42.	Budżet Państwa	Fundusz Dotacji Inwestycyjnych FDI w ramach programu PHARE 2001					266 614	3 238 140
43.	Budżet Państwa	Program Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych PRPI w ramach programu PHARE 2001						119 203
44.	Budżet Państwa	Program Rozwoju Przedsiębiorstw PRP w ramach programu PHARE 2002						4 854
45.	Budżet Państwa	Fundusz Dotacji Inwestycyjnych FDI w ramach programu PHARE 2002						113 15
46.	RAZEM		96 188 054	71 346 575	95 188 419	108 342 578	144 182 644	110 413 391

Zródło: Opracowanie własne na podstawie informacji i użyskanych od podmiotów korzystających z pomocy publicznej w latach 1999-2004.

ZAŁĄCZNIK NR 13

Zestawienie środków pomocowych pozyskanych przez różne podmioty z obszaru województwa podkarpackiego w ramach alokacji dostępnej w okresie przedakcesyjnym.

Lp.	Program	Okres realizacji	Dotacja (w mln EUR)
1.	Phare 2000 SSG	2002-2004	22,10
2.	Phare 2001 SSG	2003-2006	18,38
3.	Phare 2002 SSG	2003-2005	8,43
4.	Phare 2003 SSG	2004-2006	12,93
5.	Phare CBC Polska-Słowacja	2000-2006	4,73
6.	Phare "Zintegrowana Granica Wschodnia"	2000-2006	11,63
7.	Phare Odbudowa	2002-2004	3,84
8.	Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich Banku Światowego	2000-2005	13,08
9.	ISPA *	2003-2008	51,43
10.	SAPARD **	2002-2006	76,65
11.	Środki pozyskane przez jednostki rządowej adm. zespolonej ***	2001-2006	3,61
RAZEM			226,81

* dotacja obejmuje wnioskowaną obniżoną wartość dofinansowania dla Rzeszowa (w związku z rezygnacją z realizacji jednego z działań) oraz wartość kontraktów dla Mielca.

** dane szacunkowe obejmujące wartość zawartych umów dla poszczególnych działań realizowanych w województwie podkarpackim – liczone po kursie: 1 EUR = 4,1508 PLN

*** środki liczone po średnim kursie 1 EUR = 4,1075 PLN.

ZAŁĄCZNIK NR 14

Prognozowana po ponad dwóch latach wdrażania kwota środków, którą może pozyskać województwo podkarpackie w ramach programów operacyjnych funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Funduszu Schengen, Inicjatyw Wspólnotowych oraz Mechanizmów Finansowych.

Lp.	Nazwa programu	Środki, które mogą trafić do woj. podkarpackim na podst. zregionalizowanych alokacji lub projektów już zatwierdzonych do dofinansowania (w zł)		
		stan na koniec I kwartału 2005r.	stan na koniec IV kwartału 2005r.	stan na koniec II kwartału 2006r.
1.	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	786 098 838	759 342 278*	765 454 546*
2.	SPO – Rozwój Zasobów Ludzkich	26 612 535	70 536 263	123 642 712
3.	SPO – Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw	37 290 195	157 531 390	192 663 435
4.	SPO – Transport	42 873 750	43 078 407	44 319 945
5.	SPO – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	174 617 728	213 964 370**	218 736 135**
6.	SPO – Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	-	229 200	486 727
7.	Inicjatywa Wspólnotowa - INTERREG	1 932 903	31 678 639***	50 890 065***
8.	Inicjatywa Wspólnotowa - EQUAL	34 458 024	34 458 024	34 458 024
9.	Fundusz Spójności	57 690 000	216 590 000	216 590 000
10.	Fundusz Schengen	11 250 000	13 725 000	24 430 500
11.	Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy EOG	0	0	34 635 058****
RAZEM		1 172 823 973	1 531 322 141	1 706 307 147

* Zmiany alokacji wynikają z zastosowania odmiennych kursów kwartalnych – w przypadku IV kwartału 2005r. był to kurs 3,9009, zaś w przypadku II kwartału 2006r. – 3,9323.

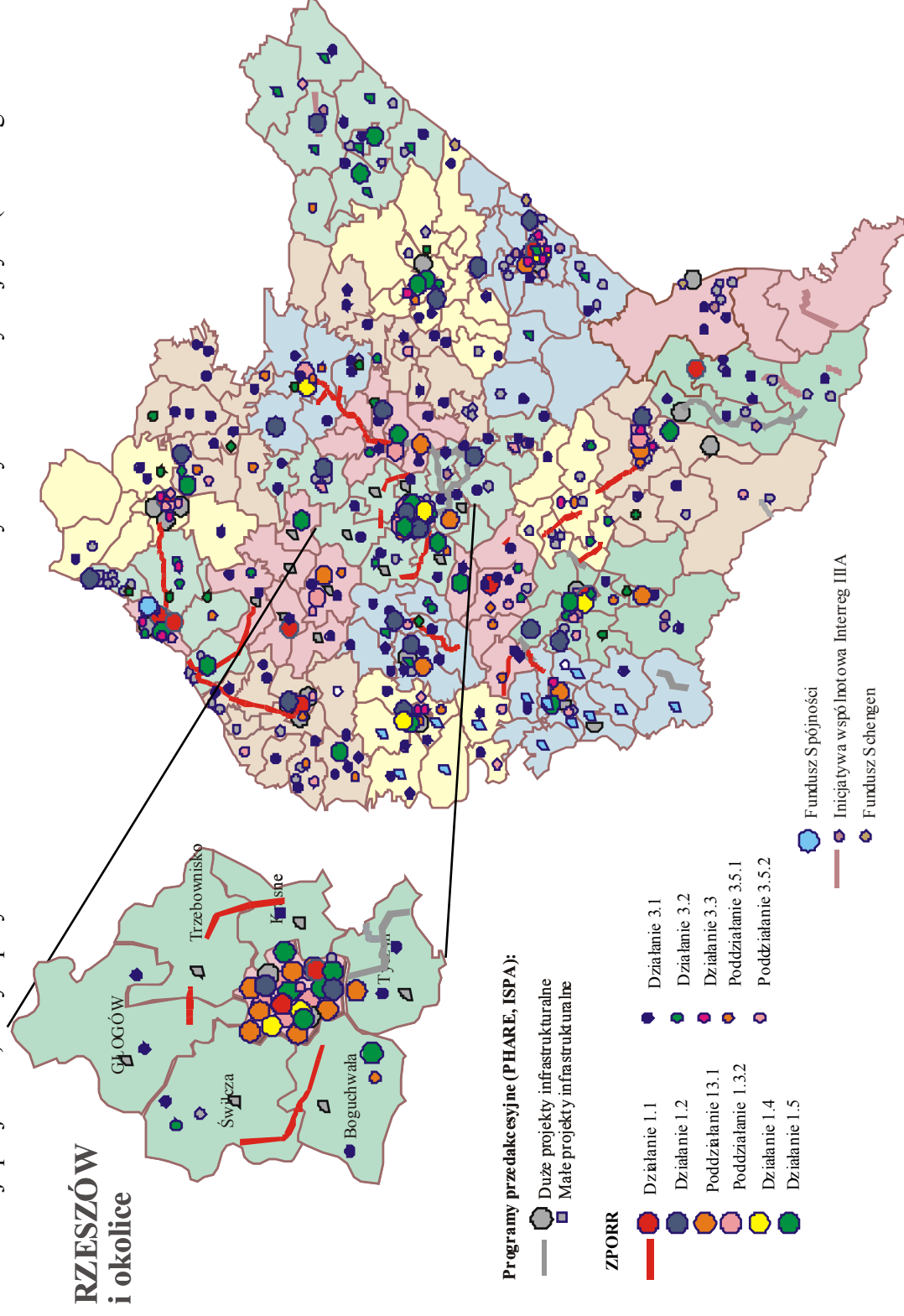
** „Koperta regionalna” oraz projekty zatwierdzone do dofinansowania.

*** Wartość projektów, którym przyznano dofinansowania oraz alokacja z tzw. wniosków parasolowych tj. projektów realizowanych poprzez wsparcie mniejszych przedsięwzięć wybranych w drodze konkursu oraz pomocy technicznej.

**** Wartość projektów z list podstawowych rekomendowanych przez Komitety Sterujące – przeliczona po kursie 3,9587.

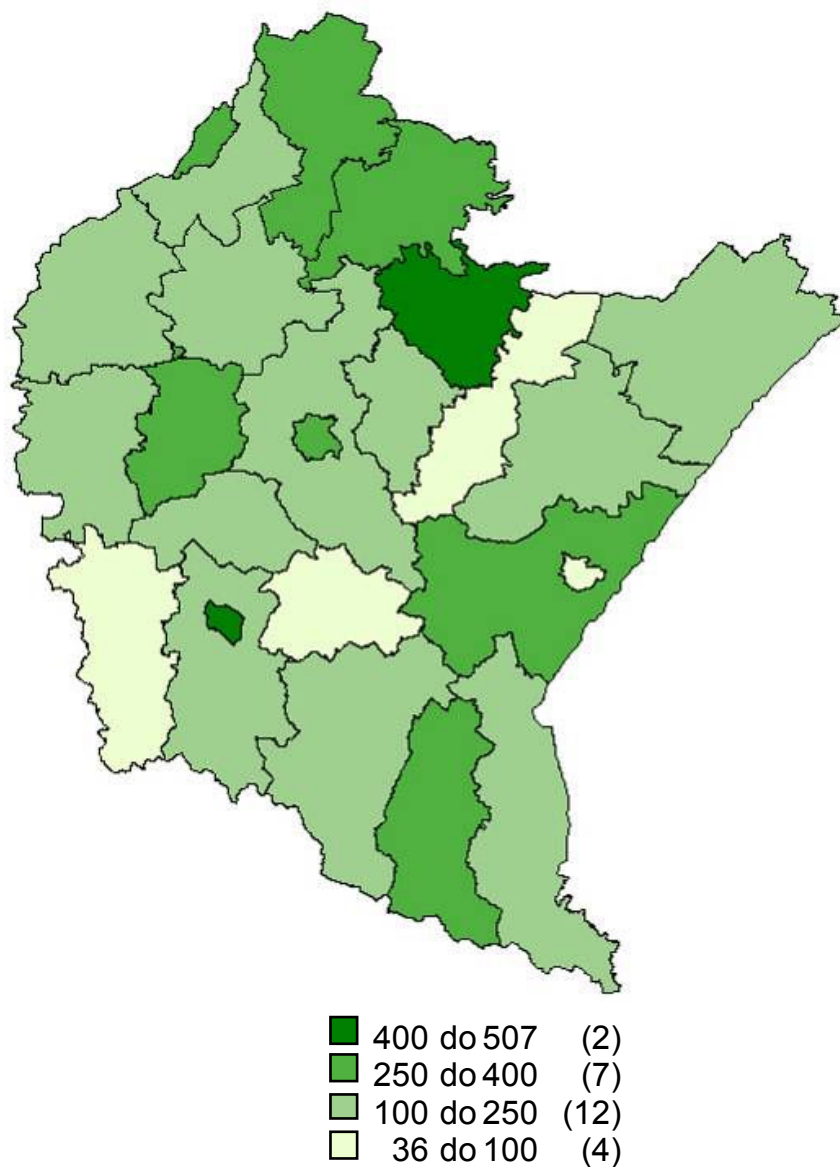
ZALĄCZNIK NR 15

Orientacyjna lokalizacja projektów, którym przyznano dofinansowanie w ramach wybranych funduszy unijnych (bez Programu SAPARD)

ZAŁĄCZNIK NR 16

Wartość przyznanego dofinansowania przez Zarząd Województwa z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w zł) – I i III Priorytet ZPORR bez dz. 3.4 w przeliczeniu na 1 mieszkańca w układzie powiatowym⁹. Stan na koniec października 2006 r.

⁹ Mapa obejmuje projekty wybrane do dofinansowania przez Zarząd Województwa spośród projektów złożonych przez gminy, powiaty i inne podmioty – poza projektami o znaczeniu wojewódzkim. Ludność wg stanu na dzień 31 grudnia 2005 r. – dane GUS.

ZAŁĄCZNIK NR 17

Lista wskaźników kontekstowych

Lp.	Zmienna/ wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny	Źródło / rok	Wartość wskaźnika	Uwagi
1.	Produkt krajowy brutto według cen bieżących	mln zł	NUTS II	GUS (2004 r.)	35 415	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
2.	PKBper capita	zł	NUTS II	GUS (2004 r.)	16 886	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
3.	PKBper capita (PPS, UE-27=100)	%	NUTS II	EUROSTAT (2004 r.)	35,4	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
4.	Wskaźnik zatrudnienia (ogółem 15 lat i więcej, wg BAEL). ogółem wg płci: - mężczyźni, - kobiety. ogółem wg miasto/wieś -miasto, -wieś.	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	45,2 50,9 40,0 43,6 46,4	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
5.	Wskaźnik zatrudnienia osób starszych (55 i więcej lat, wg BAEL)	%	NUTS II	GUS (2005r.)	19	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
6.	Stopa bezrobocia ogółem (wg BAEL) w tym - mężczyźni, - kobiety	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	16,6 16,0 17,3	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
7.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w tym bezrobocia długotrwalego	%	NUTS II	GUS (2005r.)	18,5 12,4	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
8.	Pracujący ogółem w tym w sektorze prywatnym	w tys %	NUTS II	GUS (2005r.)	639,14 72,5	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
9.	Wydajność pracy (wartość dodana brutto przypadająca na 1 pracującego)	zł	NUTS II	GUS (2004r.)	45 309	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
10.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności - ogółem - miasto - wieś	-	NUTS II	GUS (2005 r.)	- 1,1 - 4,0 0,8	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
11.	Nakłady inwestycyjne ogółem w cenach bieżących	mln zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	5 118,9	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
12.	Kapitał zagraniczny przedsiębiorstw	mln zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	1 258,4	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
13.	Wielkość sprzedaży eksportowej	tys. zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	8 518 334	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
14.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km ² . pow. ogólnej	liczby bezwzględne	NUTS II	GUS (2005 r.)	78,6	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013
15.	Pasażerowie odprawieni w porcie lotniczym Rzeszów – Jasionka z portów:	os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	36 299 11 328	Wskaźnik kontekstowy dla celu głównego RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013

Lp.	Zmienna/ wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny	Źródło / rok	Wartość wskaźnika	Uwagi
	- krajowych - zagranicznych					
16.	Zatrudnieni w działalności badawczej i rozwojowej: - ogółem - w tym pracownicy naukowo – badawczy	EPC	NUTS II	GUS (2005 r.)	1 474,2 1 104,0	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1.
17.	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową: - ogółem - % w skali kraju	mln zł %	NUTS II	GUS (2005 r.)	111,6 2,02	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
18.	Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle ogółem - w tym nakłady na działalność badawczo rozwojową - w tym sektor prywatny	tys. zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	677 985,5 105 773,0 536 161,9	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
19.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON - w tym sektor prywatny	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	139 059 132 983	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
20.	Udział podmiotów gospodarki narodowej sektora prywatnego zarejestrowanych w rejestrze REGON w ogólnej liczbie podmiotów	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	95,63	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
21.	Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące) sektora prywatnego	mln zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	3 268,7	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
22.	Udział nakładów inwestycyjnych sektora prywatnego w nakładach inwestycyjnych ogółem	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	63,85	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 1
23.	Linie kolejowe eksploatowane ogółem - na 100 km ² powierzchni ogólnej	km	NUTS II	GUS (2005 r.)	975 5,5	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
24.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni ulepszonej w tym: - krajowe, - wojewódzkie, - powiatowe, - gminne.	km	NUTS II	GUS (2005 r.)	12 573,7 770,6 1 653,3 6 115,8 4 034,0	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
25.	Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych - ogółem - w przeliczeniu na 100 tys. ludności - w przeliczeniu na 100 tys. zarejestrowanych pojazdów - rok poprzedni = 100	os. %	NUTS II	GUS (2005 r.)	286 13,7 32,6 97	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
26.	Liczba wypadków na drogach ogółem - rok poprzedni = 100	szt. %	NUTS II	GUS (2005 r.)	2 244 94	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
27.	Zmiana liczby wypadków/ofiar śmiertelnych (rok 2004 = 100)	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	-6 / -3	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
28.	Ludność w miastach obsługiwanych przez	tys. os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	666	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.

Lp.	Zmienna/ wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny	Źródło / rok	Wartość wskaźnika	Uwagi
	zakłady komunikacji miejskiej					
29.	Przewozy pasażerów komunikacją miejską	mln	NUTS II	GUS (2005 r.)	74	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
30.	Produkcja energii elektrycznej - ogółem - w tym elektrownie wodne - w tym źródła odnawialne	GWh	NUTS II	GUS (2005 r.)	2626,5 153,2 1,6	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
31.	Wzrost produkcji energii elektrycznej wytwarzanej z odnawialnych źródeł (rok poprzedni=100)	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	-15	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 2.
32.	Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do internetu	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	22,0	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 3.
33.	Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu - w tym szkoły podstawowe i gimnazja - w tym szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne - w tym szkoły policealne	os.	NUTS II	(GUS) 2005/2006	21,7 9,3 46,4 66	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 3.
34.	Telefoniczne łącza główne - w tym abonenci prywatni	w tys.	NUTS II	(GUS) 2005	532,0 425,4	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 3.
35.	Sieć rozdzielcza wodociągowa	km	NUTS II	GUS (2005 r.)	12 492,7	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
36.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej - w tym na wsi	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	74,0 62,2	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
37.	Sieć rozdzielcza kanalizacyjna	km	NUTS II	GUS (2005 r.)	8 786,4	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
38.	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej - w tym na wsi	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	50,4 28,1	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
39.	Oczyszczalnie ścieków komunalnych	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	200	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
40.	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	52,1	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
41.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	92,8	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
42.	Wydatki inwestycyjne na obwałowania przeciwpowodziowe i stacje pomp	mln zł	NUTS II	GUS (2005 r.)	13 956,2	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
43.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona - w % powierzchni ogólnej	ha %	NUTS II	GUS (2005 r.)	851 455,94 47,7	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
44.	Tereny składowania odpadów, niezrekultywowane (stan w końcu roku) w ha	ha	NUTS II	GUS (2005 r.)	76,5	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
45.	Odpady komunalne zebrane	kg	NUTS II	GUS	165	Kontekst dla wskaźników osi

Lp.	Zmienna/ wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny	Źródło / rok	Wartość wskaźnika	Uwagi
	na 1 mieszkańca			(2005 r.)		priorytetowej 4.
46.	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	NUTS II	GUS (2005 r.)	88,2	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4.
47.	Emisja CO ₂ ogółem - na 1 mieszkańca	t/r t	NUTS II	GUS (2005r.)	3 492 763 1,7	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 4. Kontekst dla wskaźnika (nr 30) z listy KE
48.	Liczba szkół: - podstawowe, - gimnazja, - ponadpodstawowe, - ponadgimnazjalne, - policealne, - wyższe, - dla dorosłych.	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	1 181 541 115 325 151 17 111	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
49.	Liczba uczniów/studentów wg. typu szkoły: - podstawowe, - gimnazja, - ponadpodstawowe, - ponadgimnazjalne, - policealne, - wyższe, - dla dorosłych.	os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	158 388 99 416 14 464 86 488 14 619 78 394 6 931	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
50.	Zakłady opieki zdrowotnej - ambulatoryjne	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	738	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
51.	Szpitala w tym - publiczne, - niepubliczne.	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	27 2	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
52.	Domy i zakłady pomocy społecznej	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	65	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
53.	Kluby sportowe	szt.	NUTS II	GUS (2004)	863	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 5.
54.	Osoby zwiedzające muzea	tys. os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	7782	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 6.
55.	Osoby zwiedzające galerie sztuki	tys. os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	71,0	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 6.
56.	Widzowie teatrów, instytucji muzycznych itp.	tys. os.	NUTS II	GUS (2005 r.)	164,1	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 6.
57.	Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	312	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 6.
58.	Liczba gości w regionie-udzielone noclegi ogółem (I-XII) - w tym turystom zagranicznym	szt.	NUTS II	GUS (2005 r.)	1 540 609 130 093	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 6.
59.	Wydatki z budżetu JST na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (średnia dla największych miast wymagających rewitalizacji wg Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim)	zł.	NUTS IV	GUS (2005 r.)	78,46	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 7.
60.	Średni przyrost budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania w	szt.	NUTS IV	GUS (2004 i 2005 r.)	-20,32%	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 7.

<i>Lp.</i>	<i>Zmienna/ wskaźnik</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>Przekrój terytorialny</i>	<i>Źródło / rok</i>	<i>Wartość wskaźnika</i>	<i>Uwagi</i>
	największych miastach wymagających rewitalizacji wg Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim), rok 2005 w stosunku do roku 2004					
61.	Srednia stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec listopada 2006 r. na obszarach zmarginalizowanych gospodarczo	%	NUTS III	GUS (2006 r.)	22,31	Kontekst dla wskaźników osi priorytetowej 7.

ZAŁĄCZNIK NR 18

Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych – aglomeracje z terenu województwa podkarpackiego wg aktualizacji przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 07.06.2005 r.*

Aglomeracje, w których istniejące w 2004 r. oczyszczalnie ścieków spełniają wymagania prawa		
Lp.	do 15 000 RLM	powyżej 15 000 RLM
1.	Lesko	Krosno
2.	Ustrzyki Dolne	Rzeszów
3.	Blizne	Dębica
4.	Brzeźnica	Jarosław
5.	Głowaczowa	Nowa Sarzyna
6.	Michałówka	Sokołów Małopolski
7.	Munina	Gorzyce
8.	Radymno	
9.	Cmolas	
10.	Dzikowiec	
11.	Kolbuszowa Dolna	
12.	Niwiska	
13.	Horyniec Zdrój	
14.	Lubaczów	
15.	Oleszyce	
16.	Padew Narodowa	
17.	Czermin	
18.	Tryńcza	
19.	Błażowa	
20.	Krasne	
21.	Pysznica	
22.	Strzyżów	

Aglomeracje, w których oczyszczalnie osiągną efekt ekologiczny zgodny z wymaganiami prawa w 2005 r.		
Lp.	do 15 000 RLM	powyżej 15 000 RLM
1.	Myczkowce	Tarnobrzeg
2.	Brzozów	
3.	Czarna (Dębicka)	
4.	Ustobna (Wojaszkówka)	
5.	Załuże (Lubaczów)	
6.	Markowa	
7.	Medyka	
8.	Żurawica	
9.	Sieniawa	
10.	Zarszyn	

Aglomeracje, w których oczyszczalnie osiągną efekt ekologiczny zgodny z wymaganiami prawa w latach 2006-2010		
Lp.	do 15 000 RLM	powyżej 15 000 RLM
1.	Baligród	Jasło
2.	Olszanica	Przemyśl
3.	Solina	Jedlicze
4.	Bereška	Rymanów
5.	Wołkowyja	Wierzawice
6.	Domaradz	Łęczysk
7.	Grabownica Starz.	Łańcut

* Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych podlega okresowej aktualizacji, stąd przedstawiona lista aglomeracji może ulec zmianom.

8.	Krzemienna	Mielec
9.	Nozdrzec	Nisko
10.	Stara Wieś	Przeworsk
11.	Brzostek	Ropczyce
12.	Pilzno	Sędziszów
13.	Jodłówka	Sanok
14.	Młyny	Stalowa Wola
15.	Ostrów	Nowa Dęba
16.	Rokietnica	
17.	Skołyszyn	
18.	Tarnowiec	
19.	Nowy Żmigród	
20.	Kołaczyce	
21.	Trzcinica	
22.	Szebnie	
23.	Wilcza Wola	
24.	Krzatka	
25.	Raniżów	
26.	Widelka	
27.	Dukla	
28.	Daliowa	
29.	Równe	
30.	Cieszanów	
31.	Narol	
32.	Czarna	
33.	Husów	
34.	Żołynia	
35.	Wadowice Górne	
36.	Przeclaw	
37.	Radomyśl Wielki	
38.	Jarocin	
39.	Jeżowe	
40.	Rudnik n/Sanem	
41.	Nienadowa	
42.	Bircza	
43.	Orły	
44.	Krzywcza	
45.	Iwierzycy	
46.	Wielopole Skrzyńskie	
47.	Bachórz	
48.	Boguchwała	
49.	Nowy Borek	
50.	Lubenia	
51.	Łukawiec	
52.	Kamień	
53.	Trzebownik	
54.	Hyżne	
55.	Besko	
56.	Bukowsko	
57.	Rzepedź-Szczawne	
58.	Zagórz	
59.	Bojanów	
60.	Lipie	
61.	Zaklików	
62.	Zaleszany	
63.	Godowa	
64.	Glinik Dolny	
65.	Pułanki	

66.	Wiśniowa	
67.	Baranów Sandomierski	
68.	Dąbrowica	
69.	Krzyszów	

Aglomeracje, w których oczyszczalnie osiągną efekt ekologiczny zgodny z wymaganiami prawa w latach 2011-2013

Lp.	do 15 000 RLM	powyżej 15 000 RLM
1.	Święte (Radymno)	

Aglomeracje, w których oczyszczalnie osiągną efekt ekologiczny zgodny z wymaganiami prawa w latach 2014-2015

Lp.	do 15 000 RLM	powyżej 15 000 RLM
1.	Haczów	
2.	Humniska	
3.	Przysietnica	
4.	Laszki	
5.	Pruchnik	
6.	Rudołowice	
7.	Święte (Radymno)	
8.	Wiązownica	
9.	Majdan Królewski	
10.	Grodzisko Dolne	
11.	Cewków (Stary Dzików)	
12.	Ulanów	
13.	Gać	
14.	Gniewczyzna Łańcucka	
15.	Kańczuga	
16.	Zarzecz	
17.	Ostrów	
18.	Chmielnik	
19.	Dynów	
20.	Głogów Młp.	
21.	Niechobrz	
22.	Świlcza	
23.	Zwiężczyca	
24.	Czudec	
25.	Lutcza	
26.	Pstrągowa	
27.	Wysoka Strzyżowska	
28.	Grebów	

ZAŁĄCZNIK NR 19

Tabela wydatków w ramach poszczególnych kategorii earmarking'u.

<i>Numer kategorii interwencji</i>	<i>Nazwa kategorii interwencji Funduszy Strukturalnych</i>	<i>wkład wspólnotowy (wg. kategorii interwencji z zał. IV do 1083/2006)</i>	<i>wskaźnik "earmarking"</i>
B+RT, INNOWACJE PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ		260 124 389	22,89%
1	Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych	7 499 632	0,66%
2	Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	56 588 867	4,98%
3	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.)	14 317 479	1,26%
4	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	7 499 632	0,66%
5	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	39 163 653	3,45%
6	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/ użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw	16 760 540	1,47%
7	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.)	7 499 632	0,66%
8	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	60 337 945	5,31%
9	Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP	50 457 009	5,76%
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE		94 804 434	8,34%
10	Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)	46 911 424	4,13%
11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)	12 917 638	1,14%
13	Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, eintegracja itp.)	8 158 508	0,72%
14	Usługi i aplikacje dla MŚP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci itp.)	18 436 594	1,62%
15	Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich wydajne użytkowanie	8 380 270	0,74%

TRANSPORT		83 057 739	7,31%
16	Kolej	48 597 613	4,28%
26	Transport multimodalny	6 185 151	0,54%
28	Inteligentne systemy transportu	4 712 496	0,41%
29	Porty lotnicze	23 562 479	2,07%
ENERGIA		36 776 285	3,24%
39	Energia odnawialna: wiatrowa	3 956 942	0,35%
40	Energia odnawialna: słoneczna	3 956 942	0,35%
41	Energia odnawialna: biomasa	9 775 974	0,86%
42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	9 310 453	0,82%
43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	9 775 974	0,86%
OCHRONA ŚRODOWISKA I ZAPOBIEGANIE ZAGROŻENIOM		3 976 168	0,35%
52	Promowanie czystego transportu miejskiego	3 976 168	0,35%
Całkowity wkład wspólnotowy na Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013		1 136 307 823	
Łączny wkład wspólnotowy wg kategorii interwencji przeznaczony na realizację Strategii Lizbońskiej		478 739 015	
% udział wydatków na realizację Strategii Lizbońskiej w ogólnej wartości RPO WP			42,13%